احمدهادی مقصودی.

استكمال ٢

بو كتابده نحو عربی قاعدەلری آوروپا لسانلرینك
گرامرلری اسلوبنده جمع وترتیب ایدلمشدر.

قریمده باغچه سرای شهرنده تألیف ایدلمشدر.

طبعهٔ ثانیه.

سنه ١٣٢٧
١٩٠٩

КАЗАНЬ.
Лито-Типографія И. Н. Харитонова.
Уголъ Воскресенск. и Казанск. ул,. соб. домъ.
1909 г.

بسم الله الرحمن الرحيم

۱ § علوم عربیه

لسان عربی‌یی گوزل بیلمك ایچون جمیع علوم عربیه‌یی تحصیل ایتمك لازمدر. علوم عربیه‌یی یخشی بیلمه‌یه‌ن کیمسه عربچه سویله‌شمه‌یه عربچه یازمایه وعربی کتابلری مطالعه ایدوب مضمونلرینی آڭلامایه مقتدر اوله‌مز. علوم عربیه‌نڭ مشهورلری وپك لازم اولانلری بیش فندر: علم لغات، علم صرف، علم نحو، علم کتابت، علم معانی (یاکه علم بلاغت) (*)

علم لغات

علم لغات: لسان عربده مستعمل اولان جمیع الفاظڭ لغتده نه معنایه موضوع اولدقلرینی ونه معناده استعمال ایدلدکلرینی بیان ایده‌ن علمدر. علم لغات ایچون تألیف اولنان کتابلر چوقدر، مشهورلری: لسان العرب، المغرب، اللباب، الدستور، صحاح الجوهری، القاموس المحیط، قاموس عربی واختری نام کتابلردر.

تنبیه: معلم افندی بوراده بر ایکی درلو لغات کتابلری آلوب لغت باقمق اصولنی مبتدیلره عملا کوسته‌رمه‌لی، وبرنچه لغاتی صورمالی که، مبتدیلر کندیلری کتابدن آراشدیروب طابوب معانلرینی بیان قیلسونلر.

علم صرف

علم صرف: کلمه‌لرڭ صیغه‌لرینی یعنی حروف وحرکاتینڭ نه‌روشده تغییر اولندیغینی وشو تغییرات سببیله کلمه‌لرڭ معنالریده، تغیر ایتدکنی بیان ایده‌ن علمدر. مثلاً مصدردن نه‌قدر مشقتلر اشتقاق ایدلدیکی وشو مشتقلر نه‌وزنده ونه معناده اولدقلری هربری علم صرفده بیان ایدلورلر. ودخی کلمه‌لره

(*) علوم ادبیهٔ عربیه‌نڭ مجموعی اون‌بش فندر: لغات، صرف، نحو، قرائت، کتابت، مشق خط، معانی، بیان، بدیع، عروض، قافیه. انشاٴ نثر، قرض شعر، محاضرات وآداب مکالمة *

ادغام واعلال سببیله عارض اولان تغیرات‌ده علم صرفده بیان ایدلمکده‌در. ایمدی سزلر شاید علم صرفی اوقومشسز: یخشی اوقومش ایسه‌گز، علم صرفده نه‌لر بیان قیلمدیغنی اوزگزده بیلورسز. شمدی‌سزلر (علم نحو) اوقویه‌چقسز. ایشته اوشبو اوقومایه باشلادیغمز کتاب (علم نحو) کتابیدر. قواعد کتابت وعلم معانی فنلری ایسه علم نحوی تمام ایتدکدن صوکره اوقولورلر.

علم نحو

علم نحو: کلمه‌لردن کلاملر نه‌روشده ترکیب قیلنـدیغینی وکلام ایچنده ذکر اولنان کلمه‌لرک آخرلری نه‌روشده‌سویله‌نه‌چگینی بیان‌ایده‌ن‌علمدر. اعلم نحوی تحصیلدن غرض: عربچه درست سویله‌مك وعربی کتابلری‌درست وقوب مضمونلرینی طوغری آڭلامقدر. لسان عربده کلمه‌لرک آخرلری هر کلامده بر درلو سـویله‌نمزلر. مثلا، (رَأَی زَیْدٌ)، (رَأَیْتُ زَیْدًا)، (نَظَرْتُ اِلٰی زَیْدٍ) جمله‌لرنده‌گی (زید) لفظینك آخری کبی، کـه اوچ جمله‌ده اوچ درلو سویله‌نمشدر. بر کلمه‌نك آخرینی تغییر ایتمك ایله کلامك معناسی‌ده تغیر ایدر: مثلا، (رَأَی زَیْدٌ بَکْرًا) دییلسه‌، زید بکری کوردیکی آڭلاشلور، (رَأَی زَیْدًابَکْرٌ) دییلسه‌، بکرزیدی کوردیکی آڭلاشلور. کلمه‌لری بر برینه قوشوب (کلام) ترکیب قیلمقده‌ده مخصوص قـاعده‌لر واردر. قاعده‌سز ترکیب قیلنان کلامك مضمونی آڭلاشلماز وکلامی قاعدسز ترکیب ایدوب سویله‌یه‌ن متکلمك مرادی مفهوم اولماز.

فرضا (اِنَّ زَیْدًاجَالِسٌ فِی الْحَدِیقَةِ) دییلسه، زیـدك بـاغچه‌ده اوطوردیغی مفهوم اولور. اگرده (زَیْدًا فِی جَالِسٌ اَلْحَدِیقَةِ اِنَّ) دییلسه، هیچ برفائده‌لی معنی مفهوم اولماز. ترکیب کلامك قاعده‌لری وهـم کلامـده‌گی کلمه‌لرك آخرلرینك قاعده‌لری هربری (علم نحو)ده بیان قیلنمشدر. علم نحوك قاعده‌لرینی بیانه قدر، اوّلا عربی کلمه‌لر قاچ قسم اولدیغینی‌بیلمك وهر بر درلو کلمه‌نك کندینه مخصوص حکملرینی بیله‌ك لازمدر. شوسببدن بوکتابك باشنده اوّلا کلمه‌لرك قسملری بیان قیلناچقدر.

۲ § لفظ و كلمه

(لفظ) ديمك سوز ديمكدر. (كلمه) ديمك معنالى برسوز ديمكدر.(ديز بيز) كبى معناسز سوزلره (كلمه) ديلمز، بلكه (لَفظِ مُهمَل) ديلور (بوش سوز) ديمكدر. لسان عربده مستعمل اولان كلمه‌لر اوچ قسمدرلر: اسم، فعل، ادات۞

(ادات) ــ باشقه بر كلمه‌يه قوشلمادقچه (اوزندن گنه) معناسى يخشى مفهوم اولمايان كلمه‌در: (بِ، لِ، كَ، مِنْ، اِلى، فى) كبى. ايله، ايچون، كبى، دن، گه، ده) ديمك.

(فعل) ــ معناسنده بر زمانده بر ايشڭ قيلنديغى ياقيلناجغى مفهوم اولان كلمه‌در:

(فَتَحَ، ما فَتَحَ، يَفتَحُ، لايَفتَحُ، لِيَفتَحْ، لايَفتَحْ، اِفْتَحْ، لاتَفتَحْ) كبى.

آچدى، آچمادى، آچار، آچماز، آچسون، آچماسون آچ، آچما.

(اسم) ــ بر نسنه‌نڭ آدى اولان كلمه‌در:

(زَيْدٌ، رَجُلٌ، اِنسانٌ، فَرَسٌ، حَيَوانٌ، حَجَرٌ، شَجَرٌ) كبى.

اسم، اير، كشى، آت جانوار، طاش، آغاچ

٤

لسان عربده فعل وحرفدن باشه كلمه‌لرڭ هر برى اسم جمله‌سندن صايلورلر.

(فَتْحٌ، فاتِحٌ، مَفتُوحٌ، فَتّاحٌ، اَفتَحُ، مَفتَحٌ، مِفتاحٌ، لَيْلٌ،

آچمق، آچوچى، آچلمش، بيك آچوچى، زياده آچوچى، آچمق مكانى، آچمق آلتى، كيچ

خَمسَةٌ، هُوَ، هٰذا، اَلَّذى) كبى كلمه‌لر هر برى اسم جمله‌سندن معدوددرلر.

بش، اول، اوشبو. شو كيمسه‌كه

---

۳ § باب اسماء

(اسم) بر نسنه‌نڭ آدى اولان كلمه‌در. اسم سكز نوعدر:

١ اِسمِ ذاتْ، ٢ اِسمِ صفتْ، ٣ اِسمِ وَصفْ، ٤ اِسمِ ظَرفْ،

٥ اِسمِ عدَدْ، ٦ اِسمِ ضميرْ، ٧ اِسمِ اشارَه، ٨ اِسمِ موصولْ ۞

(اسم ذات) ــ نسنه‌نڭ ذاتينه دَلالَتْ ايدن كلمه‌در:

(زيد، رجل، انسان، فرس، حجر بغداد) كبى.

اسم ذات ایکی قسمدر: اسم خاص واسم عام. فقط بر نسنه‌یه مخصوص اولان اسم ذاتلر (**اسم خاص**) نامنده اولورلر: (**زید، احمد، زینب، دلدل بغداد، دجلة**) کبی. چوق‌شیلری شامل اولان اسم ذاتلر (**اسم‌عام**) نامنده اولورلر: (**رجل، انسان، فرس، حیوان، بلدة، نهر**) کبی.
اسم خاصلره(**عَلَمْ**) واسم عاملره (**اسم جنس**) دخی دییلور.

---

٤ § اسم خاص (عَلَمْ)

(عَلَمْ) ایکی قسمدر: (عَلَمِ مُرْتَجَلْ) (عَلَمِ مَنْقُولْ)

اوّل استعمالنده بر نسنه‌یه مخصوص اسم ایدوب تعیین ایدیلن‌علملر (علم مرتجل) نامنده اولورلر: (**غَطَفان، عِمران، فَقْعَسْ**) کبی. اولده علملکدن باشقه بر معناسی اولوبده صوکره‌دن بر نسنه‌یه اسم ایدوب نقل ایدیلن علملر (علم منقول) نامنده اولورلر.

منقول اولان علملرڭ

١) بعضلری اسم جنسدن منقولدر: (جعفر، حیدر) کبی‌که اصلده بری کچوك یرمق معناسنده وذیگری آرسلان معناسنده ایدیلر.
٢) بعضلری اسمِ صفتدن منقولدر:
(**عارف، محمود، حمّاد، احمد، حسن،حَمْدیٌ**) کبی.
٣) بعضلری اسم مصدردن منقولدر:
(**عرفان، رشاد، صلاح، فضل، هِدایة، مِدْحة**) کبی.
٤) بعضلری اسم مکان صیغه‌سندن منقولدر: (**مَظْهَرْ، مَشْهَدْ، مَسْقَطْ**) کبی
شهر شهر
٥) بعضلری اسم آلت صیغه‌سندن منقولدر: (**مفتاح، منهاج، مصباح**) کبی.
٦) بعضلری فعلدن منقولدر: (**شَمَّرْ، یزید، یشکر، ینبع**) کبی.
آت‌اسمی شهر
٧) بعضلری لسان عجمیدن یعنی‌عربچه‌دن باشقه بر دیلدن منقولدر:
(**ابراهیم، یعقوب، اسکندر،سلیمان**) کبی.

٨) وبعضلری ایکی کلمەدن مرکب سوزلردن منقولدر:

(عبدالله، عبدالرحمن، محمداحمد، شمس‌قمر، خَضْرَمَوْت، بَعْلَبَكّ) کبی
بیر اسمی شهر اسمی

اسم، لقب و کنیه

انسانه الڭ اوّل وضع اولنان اسم (علم) نامنده اولور: (احمد، هارون، جعفر) کبی مدح یاذم ایچون انسانه اوّلگی اسمندن صوڭره اطلاق اولنان علم (لقب) نامنده اولور. (الهادی، الرشید، الصادق) کبی.

(اَبو، اُمّ، اِبْن) کلمەلری ایلە وضع اولنان علملر (کنیه) نامنده اولورلر: (ابوالقاسم، ابوبکر، ابو حنیفة، ام کلثوم، ابن عباس) کبی

قاعده: اسم اولان علملره الف ولام داخل اولماز؛ مثلا (الزید، البکر، العمر والمریم) دییلمز.

§ مگر اصلده مصدر یااسم صفت اولان علملره گاها الف ولام داخل اولور: (الرشاد، الفضل، الحارث، الحسن، الحسین، العباس) کبی.

٦

§ لقب اولان علملره الف ولام داخل اولور: (الهادی، الرشید) کبی.

§ ودخی تثنیه وجمع ایدیلەن علملرڭ هر برینه الف ولام داخل اولمق جائزدر: (الزیدان، الزیدون، البکران، البکرون، المریمان، المریمات) کبی.

---

٥ § اسم عام (اسم جنس)

معلومڭز درکه، اسم جنس چوق شیلره اطلاق ایدلەن اسم ذاتدر: (رجل) کبی.
اسم جنس اطلاق ایدلەن شیلر (فرد) دیو تسمیه ایدلورلر. مثلا (رجل) اسم جنسدر، (زید، بکر، عمرو) (رجل) لڭ افرادیدر.

مُعَرَّف ومُنَكَّر

اسم جنس ایکی درلو استعمال ایدلور: گاه الف ولام ایلە گاه الف ولامسز.

الف ولاملی اولان اسم جنسلره **(مُعَرَّفْ)** دییلور؛ الف ولامسز اولانلرینه **(مُنَكَّرْ)** دییلور. **(معرف)** اولان اسم جنسدن اکثر یا معلوم بر فردی مراد اولور: **(اَلرَّجُلُ غَنِیٌّ، اَلْفَرَسُ صَغِیرٌ)** جمله‌لرنده‌گی **(الرجل والفرس)** کبی‌که **(شو معلوم ایر)**، **(شو معلوم آت)** دیمکدر. بعض وقت معرفدن‌ده معلوم بر فردی اراده‌قیلنماز، بلکه مجرد معناسینڭ جنسی اراده قیلنور:

(اَلرَّجُلُ اَقْوٰی مِنَ الْمَرْاَةِ)، **(اَلْفَرَسُ اَحْسَنُ مِنَ الْحِمَارِ)** جمله‌لرنده‌گی **(اَلرَّجُلُ وَالْفَرَسُ)** کبی‌که (ایر جنسی، آت جنسی) دیمکدر. بر معلوم ایر وبر معلوم آت دیمك دگلدر. بعض معرف اسم جنسلرڭ جمعلرندن جنسلرینڭ جمیع افرادی اراده قیلنور: **(اَلرِّجَالُ اَقْوِیَاءُ)**، **(اَلْاَفْرَاسُ حِسَانٌ)** جمله‌لرنده‌گی **(اَلرِّجَالُ وَالْاَفْرَاسُ)** کبی‌که (جمیع ایرلر، جمیع آتلر) دیمکدر.

(منکر) اولان اسم جنسلردن اکثر یا معلوم ومعین اولمایان بر فردی اراده قیلنور: **(رجلٌ، فرسٌ)** کبی‌که (بر ایر وبر آت) دیمکدر.

قایو ایر وقایو آت ایدیکی معلوم ومعین دگلدر

قاعده: معرف اولان اسم جنسلرڭ آخرنده هیچ تنوین اولماز؛ مثلا هیچ بر وقتده **(الرجلٌ والفرسٌ)** دییلمز.

---

٦ § اسم صفت

(اسم صفت) — بر نسنه‌نڭ بر وصف ایله موصوف اولماسینه دلالت ایده‌ن اسمدر: **(عَالِمٌ، مَعْلُومٌ، عَلَّامٌ، اَعْلَمُ، حَسَنٌ، بغدادیٌّ)** کبی.

علم صرفده بیان قیلنان اسم فاعل، اسم مفعول، اسم فعال، اسم تفضیل وصفت مشبهه صیغه‌لری ودخی (**(بغدادیٌّ)**، **(قزانیٌّ)**) کبی اسم منسوبلر هر بری **(اسم صفت)** جمله‌سندندرلر. اسم مکان واسم آلت صیغه‌لری مصدردن مشتق اولسه‌لرده، اسم صفت جمله‌سندن دگل، بلکه اسم ذات حکمنده‌درلر.

اسم صفتلرڭ معنالری فعل‌معنالرينه يـاقن اولديغندن **(شبه‌فعل)** ديوب‌ده تسميه ايدلورلر. اسم صفتلرڭ وزنلری وتصريفلری قواعد صرفيه كتابلرنده بيان قيلنمشدر. **(كلام)** ايچنده اسم‌صفتلر أكثر يابر موصوفه تابع اوله‌رق موصوفلرينی توصيف وتعريف ايچون مذكور اولورلر.

§ قاعده: اسم صفتلر مذكر ومؤنث اولمقده وهم مفرد، تثنيه وجمع اولمقده دائما موصوفلرينه تابع اولورلر:

(الرجلُ العالمُ. الرجلانِ العالمانِ الرجالُ العلماءُ، المرأةُ العالمةُ، المرأتانِ العالمتان ، النسآءُ العالماتُ) كبی .

اسم وصف (مصدر)

(اسم وصف) ـــ بر ايشی ايشله‌مك وبر حالده اولمق معناسنده اولان اسمدر: **(الفتح ، الضرب ، الجلوس)** كبی‌كه آچمق، اورمق، واوطورمق ديمكدرلر .

§ مصادر عربيه‌نڭ وزنلری چوقدر. علم صرف كتابلرنده (٧٠) قدر أوزان مصادر صايلمشدر. مصدرڭ درلو نوعلری‌ده علم صرفده مبيندر .

اسم ظرف

(اسم ظرف) ـــ بر ايشڭ ايشله‌نديكی زمانه يابر ايشڭ ايشله‌نديكی مكانه دلالت‌ايده‌ن كلمه‌در: **(مَتَى)** و **(أَيْنَ)** كبی‌كه (نه زمان؟) و (نه ره‌ده؟) ديمكدرلر (يعنی قايچان؟ قايده؟)

زمانه دلالت ايده‌ن اسم ظرفلره **(ظرف زمانی)** ديلور:

مَتَى ؟ ؛ أَيَّانَ ؟ ، اَلْيَوْمَ ، غَدًا ، اَمْسِ ، قَبْلُ ، بَعْدُ .

نه‌زمان،نه‌وقت قايچان، بوگون، يارين‌ايرته‌گه،دون،كيچه، ألـگه‌ری، صوڭره

مكانه دلالت ايدن اسم ظرفلره **(ظرف مكانی)** ديلور:

اَيْـنَ ، اَنَّى ، هٰهُنا، هُنالِـكَ ، ثَـمَّ ، بَيْنَ بَيْنَ ، حَيْثُ .

قايده، قايده بونده بيری، آنده‌آری تـگنده، ايكی‌آراده، شول مكانده

٧ § اسم عدد

(اسم عدد) — برصانه وعدده دلالت ایدن کلمه‌در :

واحِدٌ ، اِثْنانِ ، ثَلٰثَةٌ ، اَرْبَعَةٌ ، خَمْسَةٌ سِتَّةٌ ، سَبْعَةٌ ، ثَمانِيَةٌ، تِسْعَةٌ ، عَشْرَةٌ ،
عِشْرُونَ ، ثَلاثُونَ ، اَرْبَعُونَ ، خَمْسُونَ ، سِتُّونَ ، سَبْعُونَ ، ثَمانُونَ ،
تِسْعُونَ ، مِائَةٌ ، اَلْفٌ ، مِائَةُ اَلْفٍ ، اَلْفُ اَلْفٍ کبی .

اسم عدد ایکی درلودر: عدد مذکر وعدد مؤنث .

مذکر اولان شیلرڭ عددلری (عدد مذکر) نامنده اولورلر.

مؤنث اولان شیلرڭ عددلری (عدد مؤنث) نامنده اولورلر.

عدد مذکر ایله عدد مؤنث بر برینه فی‌الجمله باشقه جه‌درلر . تفاوتلرینی وبربرینه نه خصوصلرده مخالف اولدقلرینی کیله‌چکده (تعداد) بحثنده مثاللرنڭ کوررسز

٩

تعداد

(تعداد) صایمق دیکدر.

ایمدی بونده بردن میلیونه قدر عدد مذکرلری تعدادایدوب کوسته‌ره‌چگز .
بعض عددلر آراسنده نقطه‌لر یازلمشدر. اونقطه‌لر یازلمایوب قالان عددلره اشاره ایچون یازلمشلردر. مبتدیلر نقطه اولان یرلرده ماقبلینه مقایسه ایله یازلمایوب قالان عددلری‌ده صایمالیدرلر. بوکتابده (خادم) کلمه‌سی تعداد ایدیلوب کوسته‌ریله‌چکدر . (خادم وخدام) کلمه‌لرینی تعداد ایتمه‌یه ملکه‌له‌ندکدن صوڭره مبتدی مقایسه ایله (رَجُلٌ رِجالٌ، اِبْنٌ اَبْناءٌ، فَرَسٌ اَفْراسٌ جَمَلٌ جِمالٌ ، كِتابٌ كُتُبٌ) کلمه‌لرینی‌ده تعداد ایده بیلمك لازمدر .

اَعْدادِ مُذَكَّرَه

خادِمٌ واحِدٌ ، خادِمانِ (اِثْنانِ) ، ثَلٰثَةُ خُدّامٍ ، اَرْبَعَةُ خُدّامٍ ، خَمْسَةُ خُدّامٍ

ستةُ خدامٍ ، سبعةُ خدامٍ ، ثمانيةُ خدامٍ ، تسعةُ خدامٍ ، عشرةُ خدامٍ ❀ أحدَ عشرَ خادماً، اثْنا عشرَ خادماً، ثلثةَ عشرَ خادماً .... تسعةَ عشرَ خادماً ❀ عِشْرُونَ خادماً، أحَدٌ وعِشْرُونَ خادماً ، اثنانِ وعشرونَ خادماً، ثَلَثةٌ وعِشْرُونَ خادماً . . . تسعةٌ وعشرون خادماً ❀ ثلاثونَ خادماً، اربعونَ خادماً، خمسون خادماً ، ستون خادماً ، سبعون خادماً ، ثمانون خادماً ، تسعون خادماً ❀ مائةُ خادمٍ ، مائةٌ وخادمٌ، مائةٌ وخادمانِ ، مائةٌ وثلثةُ خدامٍ .... مِائتاخادمٍ، مائتانِ وخادمٌ، مائتانِ وخادمان، مائتان وثلثةُ خدامٍ . . . ثَلثمائَة خادمٍ . سبعمائةٍ وتسعةٌ وتسعون خادماً ❀ الفُ خادمٍ ❀ الفٌ وخادمٌ، الفٌ وخادمان، الفٌ وثلثةُ خدامٍ، الفٌ وتسعمائةٍ وتسعةٌ وتسعونَ خادماً، الفاخادمٍ، الفانِ وخادمٌ، الفانِ وخادمانِ، الفانِ وثلثةُ خدامٍ . . . ثلثةُ الآفِ خادمٍ ، ثلثةُ الآفٍ وخادمٌ . . . . . . ثلثةُ آلافٍ وتسعمائةٍ وتسعةٌ وتسعون خادماً، عشرةُ آلافِ خادمٍ، اِثْناعشرَ الفَ خادمٍ، ثلثةَعشرَ الفَ خادمٍ ... مائةُ الفِ خادمٍ، الفُ الفِ خادمٍ ❀ وهلم جرًّا الى غير النهاية .

اَعْدادُ موءَنثه

خادمةٌ واحدة: خادمتانِ (اِثْنَتانِ) ثَلٰثُ خادماتٍ، اربعُ خادماتٍ، خمسُ خادماتٍ ستٌّ خادماتٍ، سبعُ خادماتٍ، ثمانِ خادماتٍ ، تسعُ خادماتٍ، عشرُ خادماتٍ ❀ احدى عَشْرَةَ خادمةً، اثْنَتا عشرةَ خادمةً، ثَلَثَ عشرةَ خادمةً، تسعَ عشرةَخادمةً ❀ عشرون خادمةً، اِحدىٰ وعشرونَ خادمةً، اثنتانِ وعشرون خادمةً، ثلثٌ وعشرون خادمةً . . . تسعٌ وعشرون خادمةً ❀ ثلاثون خادمةً ، اربعون خادمةً ،

خمسون خادمةً، ستون خادمةً، سبعون خادمةً، ثمانون خادمةً، تسعون خادمةً ❀
مائةُ خادمةٍ، مائةٌ وخادمةٌ، مائةٌ وخادمتان ، مائةٌ وثلثُ خادماتٍ . . . .
مائتا خادمةٍ، مائتانِ وخادمةٌ، مائتان وخادمتان، مائتان وثلثُ خادماتٍ. . .
ثلثمائةِ خادمةٍ... تسعمائةٍ وتسعٌ وتسعون خادمةً ❀ الفُ خادمةٍ، الفٌ وخادمةٌ،
الفٌ وخادمتان، الفٌ وثلثُ خادماتٍ ، الفٌ وتسعمائةٍ وتسعٌ وتسعونَ خادمةً،
الفا خادمةٍ ، الفانِ وخادمةٌ ، الفانِ وخادمتان ، الفانِ وثلثُ خادماتٍ .
ثلثةُ آلافِ خادمةٍ، ثلثةُ آلافٍ وخادمةٌ، ثلثةُ آلافٍ وتسعمائةٍ وتسعٌ وتسعون
خادمةً، عشرةُ آلافِ خادمةٍ ، احد عشرَ الفَ خادمةٍ ، اثنا عشرَ الفَ خادمةٍ ،
ثلثةَ عشرَ الفَ خادمةٍ، مائةُ الفِ خادمةٍ، الفُ الفِ خادمةٍ الخ ❀

11 تنبیه: مبتدی (خادمة وخادمات) کلمه‌لرینی میلیونه قدر تعداد ایده‌بیلدکدن
صوڭره آنلره قیاس ایله (امرأةٌ نسوةٌ، رمكةٌ رمكاتٌ، ناقةٌ نوقٌ، صحيفةٌ صحفٌ)
کبی موءنث کلمه‌لری‌ده میلیونه قدر تعداد ایده بیلمه‌لی .

٨ § قواعد اسماء اعداد

قاعده: (ثلثةٌ، اربعةٌ، خمسةٌ ستةٌ، ثمانيةٌ، تسعةٌ، عشرةٌ) عددلری خلاف
قیاس مذکر شیلر ایچون تای‌تأنیث ایله استعمال اولنورلر.
موءنث شیلر ایچون تاسز استعمال ایدلورلر .

قاعده : (عشرون . . . تسعونَ. مائةٌ، الفٌ)عددلری‌مذکرشیلر ایچون‌ده
موءنث شیلر ایچون‌ده هب بردرلو استعمال ایدلورلر.

قاعده: (ثلثةٌ . . . عشرةٌ) و (ثلث . . . عشر) عددلرینڭ‌معدودلری هر زمان
جمع صیغه‌سی اوله‌رق (مجرور) اولور، یعنی آخرلری مکسور اولور :

(ثلثة خدام ... عشرةُ خدام) و (ثلثُ خادمات ...عشرُ خادمات) كبى

قاعده : (أَحَدَعشر.. تِسعة وتِسْعُون) و (إِحْدى عشْرةَ.. تِسع وتِسْعُون)

عددلرينك معدودلرى هرزمان مفرد صيغه‌سى اولارق (منصوب) اولور ،

يعنى آخرلرى مفتوح اولور: أَحَدَ عشرَ خادمًا ... تسعةٌ وتسعونَ خادمًا)

(احدى عشرةَ خادمةً . . . تسعٌ وتسعونَ خادمةً) كبى.

قاعده: (مائةٌ والفٌ) عددلرينك معدودلرى‌هرزمان‌مفرد صيغه‌سى‌اوله‌رق

(مجرور) اولورلر، يعنى آخرلرى مكسور اولور:

(مائةُ خادمٍ، الفُ خادمٍ) كبى.

تنبيه : يوقارده تعداد ايدلمش مثاللرى باقسه‌كز اوشبو قاعده‌لره موافق

اولدقلرينى كوررسز. اسماء عددك بوحكملردن باشقه حكملرى

مثاللرندن تفتيش ايدلسون.

اعداد ترتّبيّه

يوقارده‌يازلمش اسم‌عددلرك معدودلرى‌آراسنده ترتُّب ودرجه اعتبار ايدلمز.

اگرده معدود شيلرك آراسنده (برنچى، ايكنچى. اوچنچى) ديمك كبى

ترتب ودرجه اعتبار ايتمك اراده‌قيلنسه، اسم عددلرك اكثرى اسم فاعل

وزنينه تحويل ايدلورلر: (الثّانى، الثّالث، الثّانية، الثّالثةُ) كبى.

بويله اسم فاعل وزنينه تحويل ايدله‌ن اسم عددلر اسم عددلكدن چيقوب

اسم صفت حكمنده اوله‌رق (اعدادترتبيه) ديو تسميه ايدلورلر.

مذكر ايچون اولان اعداد ترتبيه:

الأَوَّلُ ، الثانى (ثانٍ)، الثالثُ ، الرابعُ، الخامسُ ، السادسُ ، السابعُ ، الثامنُ

التاسعُ ، العاشرُ . الحادىَ عشرَ ، الثانىَ عشرَ ، الثالثَ عشرَ . العشرونَ .

الحادى والعشرون ، الثانى والعشرونَ ، الثالثُ والعشرونَ . الثلاثونَ . . .

التسعونَ، المائةُ (يوزنجی دیمك) الحادی والمائةُ، الالفُ (بیگنجی دیمك). الخ *

مؤنث ایچون اولان اعداد ترتبیه

الأولى ، الثانيةُ ، الثالثةُ ، الرابعةُ ، الخامسةُ ، السادسةُ ، السابعةُ ، الثامنةُ ، التاسعةُ ، العاشرةُ ، الحادية عشرَ ، الثانيةَ عشرَ ، الثالثةَ عشرَ ، . العشرونَ الحاديةُ والعشرونَ ، الثانيةُ والعشرونَ، الثالثةُ والعشرونَ... التسعونَ ، المائةُ ، الحاديةُ والمائةُ ، الالفُ . الخ *

اعداد نِسبيّه

الأُحادیُّ (الوُحدانیُّ) الثُّنائیُّ ، الثُّلاثیُّ ، الرُّباعیُّ ، الخُماسیُّ ، السُّداسیُّ ،

برلی ایکیلی اوچلی

السُّباعیُّ، الثُّمانیُّ، التُّساعیُّ ، العُشاریُّ * یاکه :

مُوَحَّد، مُثَنّی ، مُثَلَّث، مُرَبَّع، مُخَمَّس، مُسَدَّس، مُسَبَّع، مُثَمَّن، مُتَسَّع، مُعَشَّر *

برلنمش. اونلانمش

اعداد تکراریه:

أُحادَ، ثُناءَ، ثُلاثَ، رُباعَ، خُماسَ، سُداسَ، سُباعَ ، ثُمانَ ، تُساعَ ، عُشارَ *

برر برر اونار اونار

یاکه: مَوحَدَ؛ مَثنَی، مَثلَثَ، مَربَعَ، مَخمَسَ مَسدَسَ، مَسبَعَ، مَثمَنَ، مَتسَعَ، مَعشَرَ *

برر برر اونار اونار

کسور تسعهء مشهوره

$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{5}$ $\frac{1}{6}$ $\frac{1}{7}$ $\frac{1}{8}$ $\frac{1}{9}$ $\frac{1}{10}$

النِّصفُ ، الثُّلثُ ، الرُّبعُ ، الخُمسُ السُّدسُ، السُّبعُ، الثُّمنُ، التُّسعُ، العُشرُ *

---

٩ § اسم ضمیر (مُضْمَر)

(اسم ضمیر) یا غایب یا مخاطب یا متکلمك ذاتینه دلالت ایدن کلمه‌در :

(هُوَ، أَنْتَ، أَنَا) كبی‌كه (اول، سن، بن) ديمكدر.

ضميرلرده فعللر كبی (۱۴) صيغه اوزه‌ره اولورلر: آلتی صيغه غائبلر ايچون، آلتی صيغه مخاطبلر ايچون وايكی صيغه متكلملر ايچون اولور .

اسم ضمير ايكی درلودر: ضمير منفصِل وضمير متّصِل

باشقه بر كلمه‌يه متصل اولماياراق كندی باشنه استعمال ايدلەن اسم ضميرلر (ضمير منفصل) نامنده اولورلر.

مشهور ضمائر منفصله:

هُوَ، هُمَا، هُمْ، هِيَ، هُمَا، هُنَّ، أَنْتَ، أَنْتُمَا، أَنْتُمْ. أَنْتِ، أَنْتُمَا، أَنْتُنَّ، أَنَا، نَحْنُ *

گاها اوشبو ضميرلر فاعللری مذكور اولمايان فعللرك تحتنده منوی ومستتر اولورلر:

فَتَحَ ،	فَتَحَا ،	فَتَحُوا ،	فَتَحَتْ ،	فَتَحَتَا ،	فَتَحْنَ ،	فَتَحْتَ،
هو،	هما،	هم،	هی،	هما،	هن.	انت،
فَتَحْتُمَا	فَتَحْتُمْ ،	فَتَحْتِ ،	فَتَحْتُمَا ،	فَتَحْتُنَّ ،	فَتَحْتُ ،	فَتَحْنَا *
انتما،	انتم،	انتِ،	انتما،	انتن،	انا،	نحن،

ضمائر منفصلهٔ مفعوليه:

اوشبو ضميرلر ضمير منفصل مفعولی نامنده اولورلر:

إِيَّاهُ (آنی) إِيَّاهُمَا ، إِيَّاهُمْ ، إِيَّاهَا ، إِيَّاهُمَا ، إِيَّاهُنَّ ، إِيَّاكَ (سنی)

إِيَّاكُمَا، إِيَّاكُمْ، إِيَّاكِ، إِيَّاكُمَا، إِيَّاكُنَّ، إِيَّايَ (بنی) إِيَّانَا *

باشقه بر كلمه‌يه متصل اولەرق استعمال اولنان اسم ضميرلر (ضمير متصل) نامنده اولنورلر.

ضمائر متصله :

هُ، هُمَا ، هُمْ ، هَا ، هُمَا ، هُنَّ ، كَ ، كُمَا ، كُمْ ، كِ ، كُمَا ، كُنَّ ، ى ، نَا *

اسمه متصل اولان ضميرلر :

كتابُهُ، كتابهما، كتابهم ، كتابها ، كتابهما ، كتابهن ، كتابك ،

(اول‌ايرنك كتابی) (سينك كتابك)

كتابكما، كتابكم، كتابك كتابكما، كتابكن، كتابى، كتابنا ✻
بنم كتابم

فعله متصل اولان ضميرلر:

ضربه، ضربهما، ضربهم، ضربها، ضربهما، ضربهن، ضربك،
(اول ايرنى صوقدى) (سنى صوقدى)

ضربكما، ضربكم، ضربكِ، ضربكما، ضربكن، ضربنى، ضربنا ✻
(بنى صوقدى)

اداته متصل اولان ضميرلر:

بهِ، بهما، بهم، بها، بهما، بهن، بكَ، بكما، بكم، بكِ، بكما، بكن، بى، بنا ✻
(آنكّ ايله) (سنكّ ايله) (بنم ايله)

تنبيه: اوشبو ضميرلركّ قايولرى غائب ضميرلرى وقايولرى مخاطب ضميرلرى وقايولرى متكلم ضميرلرى اولدقلرى شايد معلومكزدر.

١٠ § قواعد ضمائر.

قاعده: مذكور ضمير متصللر (الى، على، لدى) حرفلرينه متصل اولسه لر، اوحرفلركّ آخرلرنده كى الفلرى يايه قلب اولنورلر:
اليه، اليك، الىّ. عليه، عليك، علىّ. لديه، لديك، لدىّ كبى.

قاعده: ضمير متصل غائب اولان (ه، هما، هم، هن) نكّ ما قبللرى حرف مكسور ياكه ياى ساكنه اولسه، هالرى مكسور اولورلر:
(بهِ، بهِما، بهِم، بهِنّ. اليهِ، اليهِما، اليهِم، اليهِنّ) كبى.

قاعده: مذكور ضميرلركّ ما قبللرى ياى ساكنه اولماسه وحرف مكسورده اولماسه دائما مضموم اولورلر: (منهُ عنهُ كتابهُ، ضربهُ) كبى.

قاعده: ضمير متصل مفرد غائب اولان (هُ) نكّ ما قبلى مكسور اولسه يا ايله مد قيلنور: (بهِ كتابهِ) كبى كه (بهى. كتابهى) ديلور.

قاعده اگر ده مذكور (هُ) نكّ ماقبلى مضموم يا مفتوح اولسه واو ايله مد قيلنور. (كتابهُ. كتابهُ) كبى كه (كتابهو، كتابهو) ديلور.

قاعده. ضمیر متصل مفرد متکلم اولان (یا) اکثر یا ساکن اولور.
(لِی کتابْی) کبی گاها مفتوحده اولور. (لِیَ کتابِیَ) کبی.
قاعده. مذکور یای متکلمك مافبلی الف ساکن اولسه دائما مفتوحاولور :
(عَصَایَ، فَتَایَ ورَحَایَ)کبی. (طایاغم، یگتم، تگرمه‌ن‌طاشم، دیمك)
قاعده. مذکور یای متکلمك ما قبلی یای ساکنه اولسه‌ده دائمامفتوحاولور.
ایکی یا مجتمع اولدیغندن اوّلکی یا صوکغی یایه ادغام ایدلور:
(الیَّ، علیَّ، لدیَّ، فِیَّ. مُعلِّمِیَّ) کبی‌کی اصلده . . .
قاعده. یای متکلمك مافبلی واوسا کنه اولسه شوواو یـایه قلب اولنورده یای
متکلمه ادغام ایدلور: (مُعلِّمِیَّ)کبی‌که اصلده (مُعلِّمُوْیَ)در.

قاعده: اوشبو یای متکلم فعللره متصل اولدقده ودخی (مِنْ ، عَنْ ، اِنَّ .)
کبی حرفلره متصل اولدفده برنون مکسوره ایله استعمال ایدلور :
(ضَربنی، ضربانی،ضربونی، مِنّی، عَنّی، اِنّنی)کبی
گاها اوشبو یای متکلم محذوف‌اولورده‌متصل اولدیغی کلمه‌نك آخری‌مکسور ١٦
اولوب قالور: (ضربونِ ، ربِّ) کبی‌که اصلده: (ضربونی، ربِّی) در.

مَرْجِعِ ضَمیرْ

ضمیر غائبلر ایچون هروقت سابقا مذکور اولان بر (مَرْجِعْ) لازمدر.
مرجع دیمك ضمیردن مراد اولان شی دیمکدر.
(رأیتُ زَیْدًا وهُوَ رَاکِبٌ) جمله‌سنده (زید) کبی‌که (هو) نك مرجعیدر .
(هو) ضمیری (زید) ه راجعدر .
§ گاها ضمیر غائبك مرجعی لفظده مذکور اولماز، بلکه‌معناده مفهوم اولور:
(تَصَدَّقُوا هُوَ خَیْرٌ لَکُمْ) جمله‌سنده‌کی (هو) نك‌مرجعی اولان(تَصَدُّق) کبی‌که
لفظده مذکور دگل، بلکه(تصدقوا) نك معناسنده مفهومدر .
قاعده : ضمیرك مرجعی هر زمان ضمیردن مقدم مذکور اولور .
(اضمار قبل الذکر) یعنی ضمیری مرجعندن اول ذکر ایتمك جائز دگلدر.

مثلا، (ضَرَبَ زَيْدًا خادِمُهُ) دييلور (ضَرَبَ خادِمُهُ زَيْدًا) ديمك جائز دگلدر.
تنبيه: (ضَرَبَ خادِمُهُ زَيْدٌ) جملەسندە ظاهرًا (اِضْمارٌ قَبْلَ الذِّكْرِ) واركبى ايسەدە اصلدە يوقدر . چونكه اوجملە اصلدە (ضَرَبَ زَيْدٌ خادِمُهُ) در .

§ بعض جملەلردن مقدم مذكر يامؤنث غائب ضميرلرى مذكور اولورلر :
(هُوَ زَيْدٌ كَتَبَ) (هِيَ زَيْدٌ كَتَبَ) جملەلرى كبى .

بوكبى ضميرلرك مذكرينه (ضَميرُ الشَّأْنِ) وموءنثينه (ضَميرُ الْقِصَّة) دييلور ، چونكه بو ضميرلرك مذكرى حكما مذكور اولان (الشَّأْنُ) يه وموءنثى حكما مذكور اولان (القِصَّةُ) يه راجعدر . بو سوزلر اصلده :
(الشَّأْنُ هُوَ: زَيْدٌ كَتَبَ. القِصَّةُ هِيَ: زَيْدٌ كَتَبَ) در.
يعنى ايش شوكه ياكه قصه شوكه : زيد يازمشدر ديەكدر.

١٧ قاعده : ضميرلر مذكر وموءنث اولمقده هم مفرد ، تثنيه وجمع اولمقده مرجعلرينه تابع اولورلر .
اَلرَّجُلُ هُوَ الْعاقِلُ ، الرجلانِ هما العاقِلانِ ، الرِّجالُ هُمُ الْعُقَلاءُ ،
المرأَة هى العاقلةُ ، المرأتانِ هما العاقلتانِ ، النساءُ هنَّ العاقلاتُ * كبى.

قاعده: اگرده ضميرك مرجعى بنى آدمدن باشقه شيلرك جمع صيغەسى اولسه ، اوزمان ضمير مفرد موءنث صيغەسى اولور. ـ زيرا بنى آدمدن باشقه شيلرك جمع صيغەلرى (مفردموءنث) حكمندە عد ايدلورلر:
(الْكُتُبُ هِيَ الْمُفيدَةُ المَساجِدُ هِيَ الشَّريفَةُ، العِباداتُ هِيَ الْواجِبَةُ) كبى.

١١ § اسم اشاره

(اسم اشاره)ـبر نسنەيى اشاره ايله كوستەرمك ايچون ذكر اولنان كلمەدر:
(ذا) (ذاكَ)،(اُولاءِ) (اُولئِكَ) كبى كه (بو، شو،بونلر،شونلر) ديمكدرلر .

اسماء اشاره اوشبولردر :

جمع:	تثنیه:	مفرد:	
(اُولاءِ)	(ذانِ، ذَیْنِ)	(ذا) ،	مذکر ایچون :
بوکوب ایرلر.	بوایکی ایر	بوبر ایر،	
(اولآءِ) .	(تانِ ، تَیْنِ)	(تا) ،	مؤنث ایچون:
بوخاتونلر.	بو ایکی خاتون،	بو بر خاتون،	

§ مونث ایچون گاها (ذه ، ته ، ذی ، تی) استعمال اندلور .

§ گاها مخاطبی تنبیه ایتمك ایچون اوشبو اسما اشاره‌نك اوّللرینه (های تنبیه) نامنده اولان بر (ها) زیاده قیلنور :

(هٰذا ، هٰذانِ ، هٰذَیْنِ ، هؤلاءِ ، هاتا ، هٰذه ، هاتانِ ، هاتَیْنِ ، هؤلاءِ) کبی

§ ودخی بعض وقت اسماء اشاره‌نك آخرلرینه(کاف خطاب) نامنده اولان بر کاف متصل اولور :

(ذاكَ ، ذانكَ ، ذَیْنكَ ، اُولئكَ ، تاكَ ، تانكَ ، تَیْنكَ ، اُولائكَ) کبی.

18

§ اسما اشاره‌نك تثنیه صیغه‌لرندن باشقه‌لرینه یعنی مفردوجمع صیغه‌لرینه گاها کاف خطابدن مقدم (لام بعد) نامنده‌اولان‌بر(لام‌مکسوره) ده زیاده قیلنور:

ذٰلكَ ، تالكَ ، (تِلْكَ)اُولالكَ) کبی .

§ کاف‌خطاب گاهاسوزنك مخاطبینه تبعا تثنیه وجمع صیغه‌لرنده‌استعمال‌ایدلور.

(ذٰلكَ خَیْرٌ، ذٰلكُما خَیْرٌ، ذٰلكُمْ خَیْرٌ) کبی هربری (بوخیر)در دیمکدرلر. لکن بر نچیسنده سکا سویله‌یورم، صوڭغیلرنده سزه سویله‌یورم مضمونلری اشاره قیلنمشدر. (ذٰلكُمْ خَیْرٌ لَکُمْ) عباره‌سی سوره بقره‌ده قرآن کریمك‌ده وارادا اولمشدر.

§ اوشبو اسماءاشاره‌کاف‌خطابدن ولام بعددن باشقه ذکر ایدلسه‌لر، قریبه اشاره ایچون‌اولورلر: (ذا ، اُولآء) کبی‌که (اوشبو،واوشبولر) دیمکدرلر . کاف خطاب ایله ذکر ایدلسه‌لر ، بعیده اشاره ایچون اولورلر :

(ذاكَ،اُولئكَ) کبی‌که (شول ، شونلر) دیمکدرلر .

لام بعد وكاف خطابك هر ایکسی ایله ذکر ایدلسه‌لر، ابعده اشاره ایچون اولورلر:

(ذٰلِكَ، اُولٰاۤئِكَ) گبی که (تگی، تگیلر) دیه‌کدرلر.

تنبیه: لسان کتابیده (ذلك) (بو واوشبو) معناسنده قریبه اشاره ایچون‌ده چوق استعمال ایدلمکده‌در.

---

۱۲ § اسم مَوْصُولْ

(اسم موصول) ــ شول کمسه‌که یاشول شی‌که یا که قایوشی‌که (آنچه‌لاین من‌که یا آنچه‌لاین نرسه‌که یا قایو نرسه‌که) معناسنده اولان کلمه‌در.

اسماء موصوله مجموعی سکز کلمه‌در:

اَلَّذِی [۱]، اَلَّتِی [۲]، مَنْ [۳]، مَا [۴]، اَیٌّ [۵]، اَیَّةٌ [۶]، ذَا [۷]، ذُو [۸].

۱۹ ۱) (الّذی) آنچه‌لاین من‌که یا آنچه‌لاین نرسه‌که معناسنك اولوب مفرد مذکر ایچوندر.

تثنیه‌سی (اَللَّذَانِ، اَللَّذَیْنِ) کلور، جمعی (اَلَّذِینَ) کلور: (۞)

(اَلَّذِی خَرَجَ هُوَ عَالِمٌ، اَللَّذَانِ خَرَجَا هُمَا عَالِمَانِ، اَلَّذِینَ خَرَجُوا هُمْ عُلَمَاءُ) کبی.

۲) (اَلَّتِی) بوده (الذی) معناسنده‌در، مفرد موءنث ایچون استعمال ایدلور.

تثنیه سی (اَللَّتَانِ، اَللَّتَیْنِ) و جمعی (اللّاتِی) کلور: (*)

(اَلَّتِی ذَهَبَتْ هِیَ عَالِمَةٌ، اَللَّتَانِ ذَهَبَتَا هُمَا عَالِمَتَانِ، اللّاتِی ذَهَبْنَ هُنَّ عَالِمَاتٌ) کبی

(۞) گاها (الذین) بیرنده (اللّاؤُنَ، اللّائِینَ، اَلْاُولٰی) کلمه‌لری‌ده استعمال قیلنورلر،

(*) گاها (اللاتی) بیرنده (اللَّوَاتِی، اللّائِی، اللّایِ) کلمه‌لری‌ده استعمال قیلنورلر.

٣) (مَنْ) شونچەلاين منکه یاشونچەلاين منلرکه معناسنده اولەرق مفرد ایچون‌دەجمع ایچون‌ده هم‌مذکرایچون‌ده موءنث ایچون‌ده استعمال ایدلور:
(مَنْ قَرَأَ هُوَ عَالِمٌ. مَنْ قَرَؤُوا هُمْ عُلَمَاءُ. مَنْ قَرَأَتْ هِيَ عَالِمَةٌ. مَنْ قَرَأْنَ هُنَّ عَالِمَاتٌ) کبی
§ اوشبو (مَن) بنی آدمه وذوی‌العقوله‌مخصوصدر. الله‌تعالی، ملائکه‌وانسانلر ایچون استعمال ایدلور، باشقه ذاتلر ایچون استعمال ایدلمز.
٤) (ما) شونچەلاين نرسەکه معناسنده مفرد مذکر ایچوندر.
تثنیه وجمع صیغەسی یوقدر: (مَا رَأَيْتُهُ شَيْءٌ عَجِيبٌ) کبی.
§ اوشبو (ما) بنی آدمدن غیر شیلره یعنی غیرذوی العقوله‌مخصوصدر، بنی آدم ایچون استعمال ایدلمز.
٥) (اَيٌّ) هانگیسی‌که، قایوسی‌که معناسنده مفرد مذکر ایچوندر:
اَيُّهُمْ يَعْلَمُ فَهُوَ حَسَنٌ * اَيُّ الرِّجَالِ يَكْتَسِبُ فَهُوَ مَحْبُوبٌ * کبی.
٦) (اَيَّةُ) اَيٌّ‌نك موءنثیدر:
اَيَّتُهُنَّ لَا تَتَعَلَّمُ فَهِيَ جَاهِلَةٌ ، اَيَّةُ الْبَنَاتِ تَجْتَهِدُ فَهِيَ حَسَنَةٌ * کبی،
٧) (ذَا) الذی معناسنده‌در، دائما (ما استفهامیه) دن صوك یعنی ادات سوءال اولان (ما)دن صوك استعمال اولنور: (مَاذَا تَفْعَلُ؟) کبی‌که(مَا الَّذِي تَفْعَلُ؟) دیمك، یعنی (نەدرشوشی‌که سن آنی قیلورسك) دیمکدر.
٨) (ذُو) (اَلَّذِي یا (التی) معناسنده (طَيْ) قبیلەسی لغتنده استعمال‌ایدلور:
(رَأَيْتُ ذُو خَرَجَ) کبی‌که (رَأَيْتُ الَّذِي خَرَجَ) دیمکدر.
ودخی: (رَأَيْتُ ذُو خَرَجَتْ) کبی‌که (رَأَيْتُ الَّتِي خَرَجَتْ) دیمکدر.

قواعد

قاعده: اسم موصولدن مراداولان ذاتی تعریف وبیان ایتمك ایچون‌هر زمان ما بعدنده بر جمله ذکر ایدلور:
(اَلَّذِي (خَرَجَ الآنَ) رَجُلٌ عَالِمٌ) جملەسندگی (خَرَجَ الآنَ) جملەسی کبی.

یوقاردەیازلمش اسم موصوللرك هر برینك مثاللرندەاوشبو قاعده رعایه قیلنمشدر.
§ اسم موصولنك معناسینی تعریف وبیان ایچون ذکر اولنان اوشبو جمله
(صلهٔ موصول) یاکه (جملهٔ موصولیه) نامیله تسمیه ایدلور.
قاعده: جملهٔ موصولیەده اسم موصوله راجع اولان بر ضمیر اولمق لازمدر.
(الَّذی (خَرَجَ الآنَ) رَجُلٌ عالِمٌ جملەسندەگی (خرج) نك تحتنده اولان (هو)
کبی که (الذی) یه راجعدر.
ودخی (الَّذی (ضَرَبْتُهُ) رَجُلٌ جاهِلٌ) جملەسنده (ضَرَبْتُهُ) نك آخرندەاولان
(هُ) کبی، کەاوده (الذی) یه راجعدر.
§ بعض جملهٔ موصولیەلرك ضمیری محذوف اولور:
(اَلَّذی (ضَرَبْتُ) رَجُلٌ جاهِلٌ) جملەسنده اولدیغی کبی که اصلده
(الذی (ضربته) رجل جاهل) دیمکدر.
§ (من ، ما ، ای ، اية ، ذا ، ذو) کلمەلری هر زمان اسم موصول اولمازلر.
بعض وقت یابشقه محللرده وباشقه معنالردەده استعمال ایدلورلر. ٢١
قاچ درلو معناده استعمال ایدلدکلری آخردەکلمات شتی قسمنده بیان قیلنمشدر.

١٣ § باب افعال

(فعل)ــ معناسندەبر زمانده بر ایشك قیلندیغی یاقیلناجغی مفهوم اولان کلمەدر.
زمان اوچ نوعدر: زمان ماضی، زمان حال، زمان مستقبل.
١) (زمان ماضی)ــ کچمش زمان دیمکدر؛ معناسنده زمان ماضی
مفهوم اولان فعلك مثالی:
(فَتَحَ، ما فَتَحَ) کبی که (آچدی ، آچمادی) دیمکدر.
(٢) (زمان حال)ــ حاضرگی زمان دیمکدر. معناسنده زمان حال مفهوم
اولان فعلك مثالی: (یَفْتَحُ، ما یَفْتَحُ) کبی که (آچادر، آچمیدر) دیمکدر.
٣) (زمان مستقبل)ــ کیلەچك زمان دیمکدر، معناسنده زمان مستقبل مفهوم
اولان فعلك مثالی:

(يَفْتَحُ، لايَفْتَحُ) كبى كه (آچار و آچماز) ديمكدر.

معلومكز دركه هر مصدردن آلتى نوع فعل مشتق اولور: (ماضى، نفى ماضى، مضارع، نفى مضارع، امرونهى) اوشبو فعللرك هر برينك معنالرنده مذكور اوچ زمانك برى مفهوم اولمقده در.

(فعل ماضى) ايله (نفى ماضى) صيغه لرندن هر زمان ماضيده بر ايشك قيلنديغى يا قيلنماديغى مفهوم اولور:

(فَتَحَ، ما فَتَحَ) كبى كه (آچدى، آچمادى) ديمكدر.

§ مگر دعا ايچون اولان جمله لرده (فعل ماضى) صيغه سندن (امر غائب) معناسى و(نفى ماضى) صيغه سندن (نهى غائب) معناسى مفهوم اولور: (غَفَرَهُ اللّٰهُ) كبى كه (لِيَغْفِرْهُ اللّٰهُ) ديمكدر.

ودخى (لَارَزَقَهُ اللّٰهُ) كبى كه (لَايَرْزُقْهُ اللّٰهُ) ديمكدر. ودخى: رَحِمَهُ اللّٰهُ ، سَلَّمَهُ اللّٰهُ ، رَضِيَ اللّٰهُ عنه. صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جمله لرى كبى. ٢٢

§ (فعل مضارع) زمان حال ايله زمان مستقبلده مشتركدر . بناء عليه فعل مضارع صيغه سندن يا زمان حالده يا زمان مستقبلده بر ايشك قيلناچغى مفهوم اولور: (يَفْتَحُ) كبى كه بعض وقت (آچا يعنى حاضر آچوب طورادر) معناسنده اولور وبعض وقت (آچار وآچاجق) معناسنده اولور.

زمان حال ايچونمى يا زمان مستقبل ايچونمى ايديكى قرينه ايله بيلنور.

§ فعل مضارع بعض وقت جميع زماندن عام اولور، يعنى زمان ماضيده ده زمان حالده ده زمان مستقبلده ده بر ايشك قيلنوب طورديغنى آڭلاتمق ايچون استعمال ايدلور:

(يَتَّجِرُ) كبى كه تجارت ايله كسب قيلمقده ديمكدر.

ودخى. (يُدَرِّسُ) كبى كه درس ايتمك ايله شغللنمكده ديمكدر.

§ (نفى مضارع) ايكى درلودر: نفى حالى ونفى استقبالى. زمان حالده بر ايشك قيلنمايوب طورديغنه دلالت ايدن نفى مضارع (نفى حالى) نامنده اولور:

(مَایَفْتَحُ) کبی‌که (آچمی وآچمایور) دیمکدر.
زمان مستقبلده بر ایشك قیلنمایاچعینه دلالت ایدن نفی مضارع (نفی استقبالی)
نامنده اولور : (لَایَفْتَحُ) کبی‌که (آچماز وآچمایاجق) دیمکدر .
دخی (لَنْ یَفْتَحَ) کبی‌که (البته آچماز ، البته آچمایاجق) دیمکدر .
(نفی حالی)نڭ اوّلنده‌هر زمان(مانافیه)اولور.(نفی استقبالی)صیغه‌سینڭ اولنده
هر زمان یا (لانافیه)یا(لن نافیه) اولور .
اولنده(لن نافیه) اولان (نفی استقبالی) نڭ معناسنده تأکید مفهوم اولدیغی
ایچون(نفی استقبالیء تاکیدی) نامیله تسمیه ایدلور .
فعل مضارعڭ اولینه (لم، لما) حرفلری داخل اولوب معناسینی پك چوق تغییر
ایده‌رلر. شویله که فعل مضارعڭ زمان حالده یا زمان مستقبلده وجودی اولان
معناسی اوشبو ایکی حرف داخل اولمق سببیله زمان ماضی‌ده عدمی اولور .
یعنی زمان حالده یازمان مستقبلده‌بر ایشڭ اولدیغنه دلالت ایتمکده اولان فعل
مضارع(لم،لما)داخل اولمق سببیله‌زمان ماضی‌ده بر ایشڭ اولمادیغینه‌دلالت ایدر: ۲۳
(لَمْ یَفْتَحْ) کبی‌که (آچمادی) دیمکدر ودخی (لَمَّا یَفْتَحْ) کبی‌که
(هیچ آچمادی) دیمکدر .
§ (امرونهی)صیغه‌لری زمان مستقبله مخصوصدرلر . هر بری اکثریتله‌زمان
مستقبل قرینده استعمال ایدلورلر :
(لِیَفْتَحْ) . (اِفْتَحْ) کبی‌که(آچسون)، (آچ) دیمکدرلر . ودخی(لَایَفْتَحْ)
،(لَاتَفْتَحْ) کبی‌که (آچماسون) ، (آچما) دیمکدرلر .
نحویین عندنده فعل ایکی قسم صایلور: فعل ماضی وفعل مضارع. آنلر عندنده
نفی ماضی فعل ماضی حکمنده . ودخی نفی مضارع ، امرونهی‌صیغه‌لری
هر بری فعل مضارع حکمنده‌درلر .
امر صیغه‌سی‌ده اصلده فعل مضارعدن حاصل اولمشدر ؛
مثلا (اِفْتَحْ) اصلده (لِتَفْتَحْ) در ، محاوره‌ده پك چوق مستعمل
اولدیغندن تخفیف ایتمك ایچون هر بر امر حاضر صیغه‌سندن لام امر ایله‌حرف

مضارعت اولان، تایعنی (لِتَ) حذف ایدلمشدر . حرف مضارعت اولان‌تادن صوڭغی حرفی ساکن اولان امرلرده ابتدا بالساکن متعذر اولدیغندن یابر همزهٔ مکسوره ، یابر همزهٔ مضمومه ایله ابتدا اولنمشدر.

(اِفْتَحْ)، (اِضْرِبْ). (اُنْصُرْ) کبی. حرف مضارعتدن صوڭغی حرفلری متحرك اولان امر حاضرلر ، لام امر ایله حرف مضارعت محذوف اولدقدن صوکره همزه سزده ابتدا ممکن اولدیغندن همزه‌سز استعمال ایدلورلر :

(عَلِّمْ) ، تَعَلَّمْ، جَالِسْ. تَبَاعَدْ) کبی. اما افعال بابندن اولان امر حاضر صیغه‌لرنده، کرك مابعد حرف مضاعت ساکن اولسون، کرك متحرك اولسون، هر برنده همزهٔ مفتوحه ایله ابتدا ایدلمك عمومی قاعده‌در: (اَكْرِمْ، اَقِمْ) کبی.

---

١۴ § فاعل و مفعول

٢٤ (فاعل) دیمك بر فعلی قیلوچی دیمکدر. جمله وکلامده هر فعلك برفاعلی ذکر ایدلمك لازمدر، فاعلسز فعل اولماز. غائب صیغه‌سی اولان فعللرك فاعللری یافعلدن اوّل یاصوڭ مذکور اولورلر: (زَیْدٌ ذَهَبَ) (ذَهَبَ زَیْدٌ) کبی ، مخاطب ومتکلم صیغه‌لرینك فاعللری تحتلرنده منوی اولان ضمیرلری اولور:

ذَهَبْتَ ، ذَهَبْتُمَا ، ذَهَبْتُمْ ، ذَهَبْتِ ، ذَهَبْتُمَا ، ذَهَبْتُنَّ ، ذَهَبْتُ ، ذَهَبْنَا * کبی.

انت انتما انتم انت انتما انتن انا نحن *

(مفعول) دیمك . کندیسینه بر ایش قیلنمش ذات دیمکدر .

بعض فعللرك فاعلیده مفعولیده اولور:

(فَتَحَ زَیْدٌ بَابًا ، جَمَعَ بَكْرٌ مَالًا ، مَدَحَ عَمْرٌو خَالِدًا) * جمله‌لرنده‌گی فعللر کبی،

بعض فعللرك مفعولی هیچ اولماز فقط فاعلی ایله ذکر ایدلور :

(جَلَسَ زَیْدٌ ، قَدِمَ بَكْرٌ، حَسُنَ خَالِدٌ) جمله‌لرنده‌گی فعللر کبی .

لازم و مُتَعَدّی.

فقط فاعلی اولوب، مفعولی هیچ اولمایان فعللره (فعل لازم) دیلور :

(جَلَسَ زیدٌ) جمله‌سنده‌گی (جَلَسَ) کبی

فاعلی‌ده مفعولی‌ده اولان فعللره (فعل متعدی) دیلور .

(فَتَحَ زیدٌ باباً) جمله‌سنده‌گی (فَتَحَ) کبی .

بعض فعللرڭ فقط بر مفعولی اولور : (مَدَحْتُ زَیداً) کبی.

بعض فعللرڭ ایکی مفعولی اولور : (اَعطَیتُ زَیدًا ثَمَنًا)کبی .

اسباب تَعْدِیَه

لازم اولان فعللری متعدی ایتمك اراده ایدلدکده یا افعال بابینه کتورمه‌لی یا تفعیل بابینه کتورمه‌لی یا که اوفعلدن صوڭره حرف جرلر جمله‌سندن اولان (بـ) یعنی باءجاره‌لی بر مفعول کتورمه‌لی . ٢٥

مثلاً (ذَهَبْتُ) لازمدر، (اَذهَبتُ زَیدًا) دیلدکده متعدی اولور .

ودخی (فَرِحْتُ) لازمدر، (فَرَّحتُ زَیدًا) دیلدکده متعدی اولور .

ودخی (خَرَجْتُ) لازمدر، (خَرَجْتُ بِزَیدٍ) دیلدکده متعدی اولور .

فقط بر مفعولی اولان فعل متعدیلر افعال یاتفعیل بابینه کتورلسه‌لر ایکیشر مفعوللی اولورلر : (عَلِمْتُ الْواقعَةَ ــ اَعلَمْتُ الْواقعَةَ زیدًا) ،

عَلِمْتُ الْمسئلَةَ ــ عَلَّمْتُ الْمسئلَةَ زَیْدًا) کبی .

قواعد فعل وفاعل .

قاعده : مذکر و موءنث صیغه‌سی اولمقده فعل هر زمان فاعلینه تابع اولور.

اَلرَّجلُ، کَتَبَ اَلمرأة کَتَبَت کبی.

قاعده : مفرد، تثنیه وجمع صیغه‌سی اولمقده هم فعللر فاعللرینه تابع اولورلر.

اَلرَّجلُ كَتَبَ اَلرَّجلانِ كَتبا ، الرّجالُ كَتبوا .

المرأةُ كَتبتْ، المرأتانِ كَتبتا ، اَلنّساءُ كَتبنَ ❀ كبى .

قاعده : فاعل بنى آدمدن باشقه شيلرڭ جمع صيغه‌سى اولسه فعلى دائمامفرد مؤنث صيغه‌سى اولور :

الـكتبُ نفعتْ ، الايّامُ طالتْ ، الطّيورُ طارتْ ❀ كبى .

قاعده : فعل فاعلدن مقدم ذكر ايدلسه، هر زمان مفرد صيغه‌سى اولور .

كَتَبَ الرجلانُ ، كَتَبتِ المرأتانِ ، كَتَبَ الرجالُ ، كتبتِ النّساءُ،

دَخَلَ المسلمونَ . دخلتِ المسلماتُ ❀ كبى

تنبيه : فعللرڭ علم صرفده بيان قيلنان اقسام واحوالى شايد معلومڭزدر. آنلرى بو كتابده بيانه حاجت يوقدر

---

١٥ § انواع افعال

فعل مدح وذم .

فعل مدح ايكى فعلدر : (نِعمَ، حبّذا) هر ايكسى (نه گوزه‌لدر) ديمكدرلر.

(نِعمَ الرّجلُ زيدٌ) كبى كه (زيد نه گوزل ايردر) ديمكدر ،

(نِعمتِ المرأةُ هندٌ) كبى كه (هندنه گوزل خاتوندر) ديمكدر ،

(حُبّذا الرجلُ زيدٌ) كبى كه (زيدنه گوزل ايردر) ديمكدر .

فعل ذم هم ايكى فعلدر : (بِئسَ ، سآءَ) هر ايكسى (نه‌يماندر) ديمكدرلر :

(بِئسَ الرّجلُ بكرٌ) = (بكرنه يمان ايردر).

(بِئستِ المرأةُ هندٌ) = (هندنه يمان خاتوندر).

(سآءَ الرّجلُ بكرٌ) = (بكر نه‌يمان ايردر)

(سآءَتِ المرأةُهندٌ) = (هندنه يمان خاتوندر).

افعال تعجب .

لسان عربده بر فعلی تعجب ایله تعبیر ایتمك اراده ایدلدکده اوفعلی اوشبو ایکی وزن ایله تعبیر ایدلور :

مٰا اَفْعَلَ فُلاٰنًا ، اَفْعِلْ بِفُلاٰنٍ .

(مٰا اَحْسَنَ زَيْدًا) کبی که ظاهر معناسی (زیدی نه گوزل ایتمش) دیمکدر . امامراد اولان معناسی (زید نه عجب گوزلدر) دیمکدر. ودخی:(اَحْسِنْ بِزَيْدٍ) کبی‌که ظاهر معناسی (زیدی گوزل ایت) دیمکدر. اما مراد اولان معناسی (زید نه عجیب گوزلدر) دیمکدر.

تنبیه : اوشبو ایکی صیغه‌نك بری افعال بابندن ماضی صیغه‌سیدر ، دیگری‌کنه افعال بابندن امر حاضر صیغه‌سیدر.

اوشبو تعجب صیغه‌لری هیچ تصریف ایدلمزلر ، دائما مفرد صیغه‌سی اوله‌رق استعمال ایدلورلر. امثله‌سی :

٢٧ مٰا اَجْهَلَ زَيْدًا = اَجْهِلْ بزيدٍ . ما اَعْلَمَ زَيْدًا = اَعْلِمْ بِزَيْدٍ.

مٰا اَسْمَعَ زيدًا = اَسْمِعْ بزيدٍ. ما اَبْصَرَ زيدًا = اَبْصِرْ بِزَيْدٍ.

مٰا اَعْجَلَ زيدًا = اَعْجِلْ بزيدٍ. ما اَصْبَرَ زيدًا = اَصْبِرْ بزَيْدٍ.

افعال مقاربه

اوشبو فعللر (فعل مقاربه) نامنده اولورلر:

عَسٰى ، كادَ ، اَوْشَكَ ، قٰارَبَ ، اَخَذَ ، طَفِقَ ، اَقْبَلَ ، جَعَلَ ❀

عَسٰى زَيْدٌ اَنْ يَخْرُجَ ❀	كٰادَ زَيْدٌ يَضْرِبُ ❀
زید چغارغه یاقنلاشدی، چغا یازدی ❀	زید صوغه یازدی ❀
اَوْشَكَ زَيْدٌ اَنْ يَذْهَبَ ❀	قٰارَبَ زَيْدٌ اَنْ يَغْضَبَ ❀
زید کیته‌رگه یاقنلاشدی ❀	زید آچولانورغه یاقنلاشدی ❀

اَخَذَ زَيْدٌ يأْكُلُ ❀ طَفِقَ زَيْدٌ يشْرَبُ ❀

زيد آشي باشلادی ❀ زيد اچه باشلادی ❀

اَقْبَلَ زَيْدٌ يكْتُبُ ❀ جعل زَيْدٌ يقْرَأُ ❀

زيد يازا باشلادی ❀ زيد اوقی باشلادی ❀

١٦ § افعال حُكْمِيّه (اسماءُ افعال)

لسان عربده ظاهرا فعل صيغه‌لرينه مشابه اولماسه‌ده، فعل حكمنده استعمال ايدلمكده اولان كلمه‌لر واردركه آنلره (فعل حكمی) دييلور.

مشهور افعال حكميه (٢٥) در:

هَيْهاتَ ،	شَتَّانَ ،	سَرْعانَ ،	اُفٍّ .	بَسْ ،
بعيداولدی	آيرلدی	آشقدی	طويدم	ييتدی
حاشا ،	رُوَيْدَ ،	تَعالَ ،	اِيّاكَ ،	كَلّا ،
احتمال‌يوق	مهلت وير	بيری كيل	صاقلان	يوق، يوق
حَيَّهَلَ ،	حَيَّ ،	هَلُمَّ ،	هاتِ ،	هاءَ ،
كيتر	آشق	سور، كيتر	كيتر	آل
هَبْ ،	دَخيلَكَ ،	بَلَهَ ،	آمينْ ،	لَوْلا ،
فرض‌ايت	زينهار	طاشلا ، قوی	قبول ايت	اگربولماسه‌ايدی
عَلَيَّ ،	عَلَيْكَ .	اِلَيْكَ ،	دُونَكَ ،	فَعالِ ،
كيتر	لازم‌اول	كيت	طوت	قيل

٢٨

امثله‌سی.

هَيْهاتَ الْوُصُولُ * شَتَّانَ الْاَمْرانِ * سَرْعانَ الْفَرَسُ * اُفٍّ لَكُمْ * مِائَةُ اَلْفِ دينارٍ بَسْ * حاشا اَنْ اَخُونَ * رُوَيْدَ زَيْدًا * تَعالَ هُنا * اِيّاكَ مِنَ الْغيبَةِ * كَلّا، لاتَظْلِمْ اَحَدًا * حَيَّهَلَ الطَّعامَ * حَيَّ عَلَى الصَّلاةِ * هَلُمَّ شاهِدَكَ * هاتِ دَليلَكَ

هاءاقرا الكتاب * هب انك غنی * دخیلك علمنی * بله الجدل * آمین یامعین *
علی زیداً * علیك بالعبادة * الیك عنی * دونك زیداً * تراك الذنوب *
§ (فعال) وزننده اولان فعل حکمیلر هربری امر حاضر معناسندهاولورلر
(دخال = ادخل) ، (نزال = انزل) کبی.

---

۱۷ § باب ادوات. (حرفلر)

(ادات) ـ باشقه برکلمه‌یه قوشمادقچه اوزندن‌گنه معناسی یخشی مفهوم اولمایان کلمه‌در. (بزید) لفظنده‌گی (ب) کبی‌که (ایله) دیمکدر، لسان عربده یوزه قریب درلو اداتلر واردر.

حروف جاره (حرف جرلر)

۲۹ حروف جراسمنده اولان حرفلر (۱٦) در
(ب) ایله، (ل) ایچون، (ك) کبی، (فی) ده ، (من) دن ، (عن) دن،
(الی) یه ، گه ، (علی) اوزرینه ، (حتی) یه قدر، (مذ منذ) دنبیرو،
(حاشا، خلا، عدا) دن باشقه، (و، ت) ایله (آند ویمین ایتمك ایچون)
اوشبو حرفلر هرزمان براسمك اوّلنه داخل اولهرق اواسمی (مجرور)یعنی آخرینی مسکور ایدرلر.
شوسببدن بوحرفلر (حروف‌جارّه) و (حروف‌جر) نامیله‌تسمیه‌ایدلورلر.
حرف جرك مدخولی (ذوالجار) نامنده اولور.

امثله‌ذوالجار (جار ومجرور)

بزید ،	لزید ،	کزید ،	فی المسجد ،	من البلدة
زیدایله،	زید اوچون،	زیدکبی،	مسجدده،	شهردن،

عَنِ الْبيْتِ ، اِلَى الْقَرْيةِ ، عَلَى البيْتِ ، حَتّى الرّأْسِ ،
خانەدن ، قریەیه خانه اوزرینه، باشەقدر

مُذْ يوْمِ الْجمعةِ ، منذ يومِ الْجمعةِ ، حاشازيْدٍ . خَلا زيْدٍ ،
جمعەکوندن‌بیرو. جمعەکوندن‌بیرو ، زیددن‌باشقه، زیددن‌باشقه،

عَدا زيْدٍ ، وَاللّٰهِ ، تَاللّٰهِ *
زیددن‌باشقه، قسم ویمین.

ملحقات حروف جاره.

متأخرین عندەنده اوشبوکلمەلرده حروف جاره حکمنده اعتبار اولنورلر،

مَعَ ، سِوَى ، دُونَ ، بِدُونِ ، بِلا ، بِغَيْرِ . لَدَى، لَدُنْ، مِنْ لَدُنْ *
برگه،برابر دن‌باشقه قارشنده، طرفندن

امثلەسی.

مَعَ زيْدٍ ، سِوى زيْدٍ ، دُونَ زيْدٍ ، بدونِ زيْدٍ ، بِلا اَدَبٍ ٣٠

بغيرِ اَدَبٍ ، لَدى زيْدٍ ، لَدُنَ زيْدٍ ، مِنْ لَدُنْ زيْدٍ *

تنبیه : (بعضِ كثير) معناسنده اولان (رُبَّ) حرف‌جر دگلدر، بلکه اسم مبنیدر. (رُبَّ صَديقٍ خيْرٌ مِنْ شَقيقٍ) جملەسنده اولدیغی کبی.

---

١٨ § حروف عطف

برکلمەیی باشقه برکلمه حکمینه تابع قیلمق ایچون استعمال اولنان حرفلره (حروف عطف) دیلور. مشهور حروف عطف (١٢) در.
(وَ) و، ودخی(فَ) صوکره (ثُمَّ) صوکره‌راق (حَتّى) حتی‌که (اَوْ) یاکه (اَمْ) یاکه (لا) دگل (وَلا) هم . . دگل (وَاِمّا) یا (بَلْ) بلکه (لٰكِنْ) لیکین (اَىْ) یعنی.

امثله‌سی :

جاءنی زیدٌ وبکرٌ * جاءنی زیدٌ فبکرٌ * جاءنی زیدٌ ثمّ بکرٌ *

بکا زید ودخی ، بکا زید صوکره . . بکازید آندن صوکره‌راق بکر کلدی بکر کلدی بکر کلدی.

مَاتَ النّاسُ حتّی الانبیاءُ * هو عالمٌ اوجاهلٌ * ازیدٌ ام بکرٌ هو *

جمله انسانلر حتی‌که، انبیاده اولدی اوعالمدر، یاکه جاهلدر زیدمیدر یاکه بکرمیدر او *

جاءنی زیدٌ لا بکرٌ * لم یجِیء زیدٌ ولا بکرٌ * الانسانُ امّا صالحٌ وامّا طالحٌ *

بکا زید کلدی زیدده کلمه‌دی هم بکرده کلمه‌دی. انسان‌یاصالحدر یافاسقدر بکرد گل.

لم یجِیء زیدٌ بل بکرٌ * لکم یجِیء زیدٌ لکن بکرٌ * جاءنی المعلّم ای محمودٌ

زید کلمه‌دی، بلکه بکر کلدی، زید کلمه‌دی ، لکن بکر کلدی، کلدی بکامعلم یعنی محمودافندی .

31 بعض جمله‌لرده (ایْ) محذوف اولور : (جاءنی حبیبُكَ . . . زیدٌ) جمله‌سنده اولدیغی کبی‌که اصلده : (جاءنی حبیبُكَ ایْ زیدٌ) دیمکدر (عطف بیان) . ودخی (رأیت زیداً رأسَه) جمله‌سندن اولدیغی کبی اصلده: (رأیتُ زیداً رأسَه) دیمکدر . (بدل) .

---

۱۹ § حروف مُشبّهه بالفعل

حروف مشبهه بالفعل نامنده اولان حرفلر ییدیدر :

اِنَّ ، اَنَّ . کاَنَّ ، لکنَّ ، لیتَ ، لعلَّ ، لا (جنسیه) *

تحقیق ، گویا ، لکن ، کاشکه ، شاید ، دگلدر .

اِنَّ زیداً عالمٌ * سمعتُ اَنَّ زیداً عالمٌ * کاَنَّ زیداً اسدٌ *

لکنَّ زیداً فقیرٌ * لیتَ زیداً غنیٌّ * لعلَّ زیداً سخیٌّ *

لا خیرا من زیدٍ موجودٌ *

تنبیه . (لکن) ایکی درلو استعمال ایدلور : نونی ساکن اولسه حروف عطفدن اولور . نونی مشدد اولسه حروف مشبهه بالفعلدن اولور .

٢٠ § حروف شتی .

حروف ندا

دعوت ایتمك وندا قیلمق ایچون استعمال ایدلەن حرفلره (حرف ندا) دییلور که آلتی حرفدرلر : (یا ، اَیا ، هَیا ، اَیْ ، اَ ، وا)
هر بری (ای!) دیمکدرلر .(وا) اکثریا اظهار حزونیت ایچون استعمال ایدلور :
یا عَبْدَالله، اَیا عبدالرَّحْمٰنَ ، هَیا عَبْدَالرَّحیمِ ، اَیْ عبدالحمیدِ ، اَعبدَ الغفور .
واویلا ، وامسرتا کبی .

استفهام حرفلری

سؤال واستفهام ایچون استعمال قیلنمقده اولان حرفلر ایکیدر(اَ ،هَلْ):
 اَزیدٌ کاتبٌ * اَکَتَبَ زیدٌ * هَلْ زیدٌ کاتبٌ * هَل کَتَبَ زیدٌ *

حروف جواب

بر سؤال واستفهامه قارشو جوابده استعمال قیلنمقده اولان حرفلر دورتدر:
(نَعَمْ) ایبو، ئەوەت (لا) یوق، اویلەدگل(بَلٰی) یوق دگل، وار (اِی)البتەاویلە
اَجاءَ زیدٌ ؟ ــ (نَعَمْ) ئەوەت کلدی .
اَجاءَ زیدٌ ؟ ــ (لا) یوق کلمەدی .
الا تعلَمُ ؟ ــ (بَلٰی) یوق بیلمز دگل، بیلورم،
هَلْ رَاَیتَ السلطانَ ؟ (ایوَالله) ئەوەت والله کوردم . (ترخیماً اَیْوَ دییلور) .

حروف ترغیب

برایشه ترغیب وتشویق ایچون استعمال قیلنمقده اولان حرفلر دورتدر:
(اَلّا ، هَلّا ، لَوْلا ، لَوْما) ؛ امثلەسی :

اَلاَّ تَقْرَاءُ القرآنَ ✽ هَلاَّ تَحْصِّلُ العلومَ ✽ لَوْ لا تَعَلّمْنی ✽ لَوْ ما تَاْتِینَا✽
های قرآن اوقوسه‌ڭ * های علوم تحصیل قیلسه‌ڭ * های بنی اوگره‌تسه‌ڭ * های بزه کلسه‌ڭ *

حروف نفی

نفی ایچون یعنی یوقلق معناسنی تفهیم ایچون استعمال قیلنمقده اولان حرفلر آلتیدر: (لَمْ ، لَمَّا ، ما ، لا ، لَنْ ، اِنْ) امثله‌سی:
لَمْ یفتحْ ، لَمَّا یفتحْ ، ما یفتحُ ، لا یفتحُ ، لَنْ یفتحَ ، اِنْ زیدٌ الاَّ کاذبٌ ✽

حروف تنبیه.

مخاطبی تنبیه ایچون اوشبو دورت حرف استعمال قیلنور: (اَلا، اَما، ها، یا):
اَلا اِنَّکُمْ لَغافِلونَ✽ اَما اِنَّکُمْ لَجاهِلونَ✽ هاانتم اخرجوا✽ یالَیتَنی کنتُ غنیّاً✽

٣٣

اصوات

لسان عربده اسم، فعل وحرفه باشقه دها بر درلو کلمه‌لر واردرکه (صَوْتٌ) نامیله یاد اولنورلر . (صوت) دیمك (طاوش وآواز) دیمکدر.
صوتلر، یامخاطبی تنبیه ایچون، یاتعجب وتأسفی ومحزونیتی اظهار ایچون ، یا حیواناته بر مرادی آڭلاتمق ایچون، یا بر نسنه‌نڭ آوازینی حکایه ایتمك ایچون تلفظ ایدلمکده اولان آوازلردر.

مشهور اصوات اوشبولردر:

(وَیْ!) (زُهْ!) اظهار تعجب ایچون. (آه، اوه، واه) اظهار تأسف ایچون.
(وَیهًا) تیز اول. (اِیهی) ینه سویله. (اِیهْ، اَصَهْ) طوختا سویله‌مه.
(مَهْ) طوختا، قیلما. (هاها) طوت طوت. (هاهاها) ضحکدن حکایه ایچون
(اَخْ اُخْ) یوتکرودن حکایه . (بِسْ بِسْ) حیوانی چاغرمق ایچون .

(استکمال)

(بسّ بسّ) حيوانی طوختاتمق ايچون. (نَخْ نَخْ) دوەيی چوگرمك ايچون.
(حَبَطْقَطِق) آت آياغی آوازی، (جَلَنْبَلَق) قاپقا آوازی.

۲۱ § مذكر و موءنث.

اسم ايكی قسمدر: مذكّر ومؤنّث.
آخرنده تأنيث علامتی اولمايان اسمه (**اسم مذكر**) ديلور.
(رَجُلْ، جَمَلْ، عَالِمْ، اَصْغَرْ، اَحْمَقْ) كبی.

تأنيث علامتی اوچدر: (ة، ی، آء) يعنی تاءمدوره، الف مقصوره، الف ممدوده.
آخرنده اوشبو علامت تأنيثلرك برى اولان اسمه (**اسم مؤنث**) ديلور.
(اِمرأَةٌ، نَاقَةٌ، عَالِمَةٌ، صُغرى، حَمقَآءُ.) كبی.

مذكر اولان اسملرك معنالرى‌ده اكثريا (**مذكر**) (**يعنی اركك**)
۳۴ اولور. بعض مذكر اسملرك معناسی حقيقی (**مذكر واركك**) اولماز.
معناسی‌ده مذكر اولان اسم مذكره (**مذكر حقيقی**) ديلور:
(رَجُلْ، جَمَلْ، حِصَانْ، خَادِمْ.) كبی.
معناسی مذكر اولمايوب فقط لفظی مذكر اولان اسمه (**مذكر حكمی**) ديلور.
(كِتَابْ، ذَهَبْ، رَاسْ، نُورْ) كبی
مؤنث اسملر هم مذكر اسملر كبی بعضلرى مؤنث حقيقی وبعضلرى مؤنث
حكميدر. مؤنث حقيقی (**اِمرَأَةٌ، نَاقَةٌ، رَمَكَةٌ، خَادِمَةٌ**) كبی.
مؤنث حكمی: (**صَحِيفَةٌ، فِضَّةٌ، رُكبَةٌ، ظُلمَةٌ**) كبی.

مذكر معنوى

بعض اسملرك آخرلرنده تاءتأنيث اولسه‌ده، معنالرى حقيقی اركك
اولديغندن اسم مذكر جمله‌سندن صايلورلر: (**حمزة، خليفة، علاّمة**)
كبی. بو كبی اسملره (**مذكر معنوى**) ديلور.

مؤنث معنوی

بعض اسملرك آخرلرنده علامت تأنيث اولماسەده، معنالری ديشی اولديغندن اسم مؤنث جملەسندن صايلورلر: (هند، زينب، مريم) كبی. بوكبی اسملره (**مؤنث معنوی**) دييلور.

مؤنث سماعی.

لسان عربده دها شويله اسملرده واردركه آخرلرنده علامت تأنيث‌ده يوقدر، معنالری‌ده حقيقی ديشی دگلدر، شويله ايسەده كلامده موءنث اسملر حكمنده صايلمقده‌درلر. اويله اسملره (**مؤنث سماعی**) دييلور.

موءنث سماعی اولان اسملرك مشهورلری (٣٠) در:

عَقْرَب، عَنْكَبُوت، ثَعْلَب، اِبِل، اَرْض، سَمَاء، شَمْس، نَار، جَهَنَّم، رِيح، خَمْر، عَصَا، بِئْر، دَلْو، كَأْس، دَار، فُلْك، نَفْس، عَيْن، اُذُن، يَد، ذِرَاع، اِصْبَع، رِجْل، فَخِذ، سَاق، عَقِب، نَعْل، سَرَاوِيل، شِمَال*

§ (**بَغْدَاد، مِصْر، شَام، دِمَشْق، بُخَارَی، جُرْجَان**) كبی ارض بلد وقريه اسملرده موءنث حكمنده جاری اولورلر.

§ (**كتب، افراس**) كبی بنی آدمدن باشقه شيلرك جمع صيغەلری‌ده موءنث حكمنده‌درلر

٢٢ § علامات تأنيث.

تاء تأنيث

اسم موءنثك مفرد صيغەلرنده اولان تاءتأنيث حالت وقفده هايه قلب اولنديغی ايچون (ة، ة) صورتنده يعنی (ها) صورتلرنده يازلور: (**امرأة، عالمة، رحمة وقدرة**) لفظلرنده اولان تالر كبی.

بويله يازيلان تالره (**تاءمُدَوَّرَه**) دييلور.

اماموءنث اسملرك جمع صيغەلرنده ودخی فعل‌ماضی‌ده‌اولان تاءتأنيث‌لر وقف حالنده (**ها**) يه قلب قيلنمادقلری ايچون (**ت**) صورتنده يازلورلر.

ر عالماتْ ، مسلماتْ ، فَتَحَتْ) كبى . بويله يازلان تالره (تاء طويله) ديلور.

كلمه‌نك آخرنده حرف اصلى اولان تالر تاءتأنيث دگلدرلر.

بناء عليه آنلر هرزمان اوزون يازلورلر؛ (وَقْتْ، نَبَاتْ، سُكُوتْ،ثُبُوتْ)كبى

بعض اسملرده تاءتأنيث وحدتى يعنى برلگى افاده ايدر: (تَمْرَةٌ ، عِنَبَةٌ ، ضَرْبَةٌ) كبى‌كه (بر خرما، بر يوزوم، بر اورمق) ديمكدرلر.

اما اگرده (تَمْرْ، عِنَبْ، ضَرْبْ) ديلسه‌لر مطلق (خرما، يوزم، اورمق) معناسنده اوله‌رق واحده‌هم كثيره اطلاق ايدلورلر.

الف مقصوره

الف مقصوره حرف رابع اولديغندن هر زمان (ى) صورتنده يازلور (عِلْمى، حُبْلى، لَيْلى، فَتْوى)كبى. مگر (دُنْيا،عُلْيا) كبى سوزلرده الف مقصوره الف صورتنده يازلور. بعض مذكر اسملرك‌ده آخرلرنده‌گى الفلرى اصلده يا اولدقلرى ايچون ياخود حرف رابع ياحرف خامس اولدقلرى ايچون (ى) صورتنده يازلورلر، لكن اوالفلرى علامت تأنيث دگلدرلر: (اَلْهُدى، اَلرَّحى، موسى، عيسى، مُصطفى) كبى. ٣٦

الف ممدوده

الف ممدوده دائما (آء) صورتنده الف وهمزه ايله يازلور. (عَذْرآءُ ، حَمْرآءُ، صَحْرآءُ) كبى (كِسآءُ، رِدآءُ، قُرّآءُ)كلمه‌لرنده اولان (الف ممدوده) علامت تأنيث دگلدر. چونكه آنك همزه‌سى حرف اصليدر. علامت تأنيث اولان (الف ممدوده) نك همزه‌سى حرف زائد اولمق لازمدر.

§ اسم فاعل ، اسم مفعول ، اسم فعال واكثريا صفت مشبهه‌لرك مؤنث صيغه‌لرى تاءتأنيث ايله اولورلر، (عالمةْ، معلومةْ، رَقّاصَةْ، جَميلَةْ) كبى (فَعْلانْ) وزننده اولان صفت مشبهه‌نك مؤنث صيغه‌سى اكثريا (فَعْلى) وزننده كلور؛ نادرا (فَعْلانَةْ) وزننده‌ده كلور . (سَكْرانْ ـ سَكْرى ،

سكرانَةٌ) و (عطشان ـ عطشٰى، عطشانة) كبى.

٢٣ § بعض اوزان

(اَفعَلُ) وزننده اولان اسم ایکی درلودر. بعضسی اسم تفضیل اولور، بعضسی صفت مشبهه اولور. اسم تفضیل اولانلرینكٔ موٴنثی الف مقصوره ایله(فُعْلٰی) وزننده کلور. (اَعلَمُ ـ عُلْمٰی) ، (اَكْبَرَ ـ كُبرٰی) كبی.

صفت مشبهه اولانلرینكٔ موٴنثی (الف ممدوده) ایله (فَعْلاٰءُ) وزننده‌کلور.

(اَحْمَرُ ـ حَمْراٰءُ) ، (اَحمَقُ ـ حَمقاٰءُ) كبی.

(فعیل) وزننده اولان اسم بش درلودر: بعضیسی صفت مشبهه اولور، بعضیسی اسم فعال اولور. بعضیسی اسم مفعول اولور، بعضیسی اسم‌مصدر اولور، بعضسی اسم ذات‌اولور. (جَمیلْ، عَلیم،قَتیلْ، صَهیلْ، سَبیلْ،) كبی

(فعیل) وزننده اولان‌اسم مفعوللر مذكر اٰیله موٴنث آراسنده مشتركدرلر موٴنث ایچون تاٴتأنیث زیاد قیلنماز: (رَجُلٌ قَتیلٌ ، اِمرَاَةٌ قَتیلٌ) كبی . ٣٧

(اِمْرَاَةٌ قَتیلَةٌ) دیبلمز.

(فَعُولٌ ، مِفْعاٰلٌ، مِفْعیلٌ) وزنلرنده اولان (اسم فَعّاٰل) صیغه‌لری‌ده مذكر ایله موٴنث بیننده مشتركدرلر . هر بری مذكر ایچون‌ده موٴنث ایچون‌ده استعمال ایدلورلر. موٴنث ایچون هیچ برینه علامت تأنیث زیاده قیلنماز: (رَجُلٌ صَبورٌ، اِمْرَاَةٌ صَبورٌ)، (رَجُلٌ مِنْكاٰحٌ ، اِمْرَاَةٌ مِنْكاٰحٌ) .

صبرلی نكاحچان

(رَجُلٌ مِعْطیرٌ ، اِمْرَاَةٌ مِعْطیرٌ) دیبلدكی كبی.

خوشبوی سورتوچه‌ن

موٴنثلر ایچون (صَبورَةٌ، منكاحَةٌ، معطیرَةٌ) دیمك خطادر.

ودخی (زَوج ، عَروسْ ، بِكْرْ ، ثَیِّبْ) لفظلری‌ده مذكر ایله موٴنث بیننده مشتركدرلر.

(حائضٌ، حاملٌ، طالقٌ، عاقرٌ) كبی، مذكرلرده هیچ متصور اولمایوب

خاتونلره مخصوص اولان اسم صفتلره مؤنثلر ایچون اولدقلری حالده دخی تاء تانیث دن باشقه استعمال ایدلورلر. (امرأةْ، حائضْ، اِمرأةْ حاملْ، امرأةْ، طالقْ، امرأةْ عاقرْ) کبی.
اوشبو اسم صفتلری (حائضةٌ؛ حاملةٌ، طالقةٌ،عاقرةٌ) دیمك لازم دگلدر.

٢٤ § مفرد تثنیه و جمع

اسملر اوچ درلو صیغه‌ده استعمال ایدلورلر: مُفرَدْ ، تَثْنِیَه وَجَمْعُ . (١)

مفرد (واحد)

اگرده اسمدن فقط بر ذات اراده ایدلسه او اسمه (مفرد) صیغه‌سی دییلور: (عالمْ، عالمةْ، مکتبْ، فرسْ) کبی.

تثنیه (مُثنّی)

اگرده اسمدن ایکی شی اراده قیلنسه او اسمه (تثنیه) صیغه‌سی دییلور (عالِمانِ، عالِمَتانِ، مَکْتَبانِ، فَرَسانِ) کبی. ٣٨

قواعد تثنیه

١) قاعده : هر بر تثنیه صیغه‌لری بر مفرد صیغه‌سندن حاصل اولورلر . هانگی مفرد اولسه‌ده بر مفرد صیغه‌سینڭ آخرینه بر الف ایله بر نون مکسوره کتورلسه، تثنیه صیغه‌سی اولور: (عالم-عالمان، فرس-فرسان) کبی
تنبیه: تثنیه صیغه‌سینڭ الفی بعض وقت یای ساکنه‌یه قلب قیلنور:
(عالِمَیْنِ، عالمتَیْنِ، مکتبَیْنِ، فرسَیْنِ) کبی،
٢) قاعده اگرده مفرد اسمڭ آخرنده اصلنده واو اولان الف اولسه : تثنیه صیغه‌سنده شو الف واوه قلب قیلنور (عَصا ـ عَصَوان) کبی.
(عصا) اصلده (عَصَوْ) در.
٣) قاعده: مفرد اسمڭ آخرنده اصلده یا اولان الف اولسه، تثنیه صیغه‌سنده شو الف یایه قلب قیلنور. (فَتی ـ فَتَیان) کبی. (فَتی) اصلده (فَتَیْ) در.

---

(١) فعللرڭ مفرد، تثنیه وجمعلری علم صرفده مبین اولدیغندن بوراده بیان قیلنمایاچقدر.

٤) قاعده: آخرلرنده الف مقصوره اولان مؤنث اسملرڭ الفلری تثنیه صیغه‌سنده یایه قلب قیلنورلر: (صُغْری ـ صُغْرَیان، حُبْلی، حبلَیان،) کبی.

۵) قاعده: آخرلرنده الف ممدوده اولان موءنث اسملرڭ همزه‌لری تثنیه صیغه‌لرنده واوه قلب قیلنورلر: (حَمْرآء ـ حمْراوان، صحراء صَحْراوان) کبی.

٦) قاعده: آخرلرنده‌غی همزه‌لری حرف اصلی اولان اسملرك همزه‌لری تثنیه صیغه‌لرنده یایه‌ده‌واوه‌ده قلب قیلنمازلر:

کِساء ـ کساآنِ، رِدآء ـ رِداآنِ ،قَرّاء ـ قراآنِ) کبی

۷) قاعده: (اَب) لفظی کبی مفرداسملرڭ آخرلرنده محذوف اولان واولری تثنیه صیغه‌لرنده محذوف اولمازلر: (اَبٌ ـ اَبوانِ، اَخٌ ـ اَخَوانِ، حَمٌ ـ حَموانِ) کبی (اب، اخ، حم) لفظلری اصلده (ابو، اخو، حمو) درلر.

۸) قاعده: تثنیه صیغه‌لری بر کلمه‌یه (اضافه طریقیله) قوشلوب سویلندکده آخرلرنده‌غی نونلر ساقط اولورلر:

(مکتباکُمْ، مکتبیکُمْ، فرساکُمْ، فرسیکُمْ) کبی. (مکتبانِکُمْ) دیيلمز.

۲۵ § جمع (مجموع)

اگرده اسمدن ایکی‌دن زیاده چوق شیلر اراده قیلنسه، اواسمه (جمع) صیغه‌سی دیيلور: (عالِمونَ ، عالِماتٌ ، مَکاتِبُ ، اَفراسٌ) کبی .

قاعده: جمع صیغه‌لری‌ده ، تثنیه صیغه‌لری کبی ، بر (مفرد) صیغه‌سندن حاصل اولورلر : بعض مفرد صیغه‌لرینی جمع صیغه‌سینه تحویل ایتمك ایچون آخرینه بر واو ساکنه ایله بر نون مفتوحه زیاده قیلنور: (عالِمٌ ـ عالِمونَ) کبی

بعضلرینه الف ایله بر تازیاده قیلنور : (عالمةٌ ـ عالماتٌ) کبی .

بعض مفرد صیغه‌لرینی جمع صیغه‌سینه تحویل ایدلدکده وزنی تغییر ایدلور. (مکتبٌ ـ مکاتبُ ، فرسٌ ـ افراسٌ) کبی .

جمع صیغه‌لری ایکی درلودرلر؛ جَمْعِ سالِمْ وجَمْعِ مُکَسَّرْ .

مفرد صیغه‌سینڭ حروف وحرکاتنی تغییر ایدلمیه‌رك آخرینه بر ایکی حرف زیاده قیلمق ایله حاصل اولان جمعلره (جمع سالم) دیيلور:

(عالِمْ عالِمُونَ، عالِمَةْ ـ عالِماتْ) كبی.

مفرد صيغه‌سينڭ حروف وحركاتينی تغيير ايله حاصل اولان جمعلره (جَمْع مُكَسَّرْ) ديیلور :(مَكْتَبْ، ـ مَكاتِبْ، فَرَسْ ، افْراسْ) كبی .

٢٦ جمع سالم مذكر (جمع نونی)

آخرنده واو ايله نون اولان جمع ـ سالملره (جمع سالم مذكر) هم جمع (نونی) ديیلور: (عالِمْ ـ عالِمُونَ. مُسْلِمْ ـ مُسْلِمُونَ. عَلِيّ ـ عَلِيُّونَ) كبی .

١) قاعده: اوشبو جمع نونی بنی آدمنڭ مذكرلرينڭ اسم صفتلرينه وعلملرينه مخصوصدر. باشقه اسملرده هيچ اولماز: (عالِمْ ـ عالِمُونَ، مَعْلُومْ ـ مَعْلُومُونَ كَذّابْ ـ كَذّابُونَ اعْلَمْ ـ اعْلَمُونَ. حَسَنْ ـ حَسَنُونَ، مِصْرِيّ ـ مِصْرِيُّونَ ، زَيْدْ ـ زَيْدُونَ) كبی

٤٠ § موءنث اسملرده واسم جنسلرده (جمع نونی) هيچ اولماز ؛ مثلا (زَيْنَبُ ـ زينبونَ، رَجُلْ رَجُلُونَ) ديیلمز بلكه (زينبات ورِجالْ) ديیلور .

ودخی (اَحْمَرْ ، سَكْرانْ) كبی موءنثی (فَعْلاءُ وفَعْلٰی) وزننده اولان صفت مشبهه‌لرڭ جمعلری‌ده (جمع نونی) اولماز :

مثلا (اَحْمَرُونَ، سَكْرانُونَ) ديیلمز . بلكه (حُمْرْ، سَكارٰی) ديیلور .

تنبيه (اَرْضْ ـ ارَضُونَ ، عالَمْ ـ عالَمُونَ ، اَهْلْ ـ اَهْلُونَ ، سَنَةْ ـ سِنُونَ) كبيلر شاذونادردرلر.

٢) قاعده : (جمع نونی) لرڭ واولری بعض وقت ماقبلی مكسور اولان يايه قلب قيلنور : (عالِمُونَ ـ عالِمينَ. مِصْرِيُّونَ ـ مِصْرِيّينَ) كبی .

٣) قاعده : جمع نونيلر بر كلمه‌يه (اضافه طريقيله) قوشلوب سويله‌ندكده آخرلرنده‌غی نونلری ساقط اولورلر ؛(عالِموكُمْ ـ عالِميكُمْ ،عَلِيُّوكُمْ ـ عَلِيّيكُمْ) كبی

۲۷ § جالمع سم موءنث (جمع تائی)

آخرنده (ات) یعنی الف ایله تا اولان جمع سالملره (جمعِ سالم مؤنث) هم (جمع تائی) دیلور: (عالمةْ ـ عالماتْ، کلمة ـ کلمات، جدّةْ ـ جدّاتْ) کبی

۱) قاعده: آخرنده تاءِتأنیث اولان اسملرك جمعلری هرزمان (جمع تائی) اولور: عالمهْ ـ عالماتْ، حمزةْ ـ حمزاتْ، علامةْ ـ علّاماتْ کبی.

۲) قاعده: (فَعْلة، فِعْلةْ، فُعْلةْ) وزننده اولان اسملرك عینلری مقابلنده اولان حرفلری اکثریا جمعلرنده فالری مقابلنده اولان حرفلرینك حرکه‌سی ایله متحرك اولورلر: (تَمْرةْ ـ تَمَراتْ، سِدْرةْ ـ سِدِراتْ، حُجْرةْ ـ حُجُراتْ) کبی

تَمْراتْ، سِدْراتْ، سِدَراتْ، حُجْراتْ، حُجَراتْ) دیمك ده جائزدر.

۳) قاعده: مذکور وزنلرده اولان اسملر معتل العین اولسه‌لر، جمعلرنده عینلری دائما ساکن اولور:
(عَوْرةْ ـ عَوْراتْ، بَیْضةْ ـ بَیْضاتْ، صُورةْ ـ صُوراتْ) کبی. ۴۱

۴) قاعده: مذکور وزنلرده اولان اسملر (صفت مشبهه) صیغه‌سی اولسه‌لر، جمعلرنده عینلری مطلقا ساکن اولمق‌لازمدر:
(صَعْبةْ ـ صَعْباتْ، صِرْفةْ ـ صِرْفاتْ، حُرّةْ ـ حُرّاتْ) کبی.

۵) قاعده: مذکر صیغه‌سنده اولان اسم صفتلردن بنی آدمدن باشقه ذاتلر اراده قیلندقده جمعلری تائی اولور:
(صافِنْ ـ صافناتْ، مَکْتوبْ ـ مَکْتوباتْ، مأکولْ ـ مأکولاتْ) کبی.

آت خط

۲۸ § جمع اکبر (صیغهٔ منتهی جموع)

(فَعالِلُ وفَعالیلُ) وزنلرینه مشاکل اولان جمع صیغه‌لرینه (جمعِ اَکْبَرْ) دیلور: (دفْتَرْ ـ دَفاتِرُ، قِرْطاسْ ـ قَراطیسُ) کبی

جمع اکبرك اون وزنی واردر:
فعالِلُ، فعالیلُ، مفاعِلُ، مفاعیلُ، فواعِلُ، فواعیلُ، افاعِلُ، اَفاعیلُ، فعائِلُ، تفاعیلُ

١) فعالل : دفتر ـ دفاتر سفرجل ـ سفارج كبى.

٢) فعاليل: قرطاس ـ قراطيس دكان ـ دكاكين كبى.

٣) مفاعل : مكتب ـ مكاتب ، مدرسة ـ مدارس كبى.

٤) مفاعيل : مكتوب ـ مكاتيب ، مفتاح ـ مفاتيح كبى

٥) فواعل: فائدة ـ فوائد ، قاعدة ـ قواعد كبى.

٦) فواعيل : قانون ـ قوانين ، قارورة ـ قوارير كبى.

٧) أفاعل : افضل ـ افاضل ، اكرم ـ اكارم كبى.

٨) افاعيل : اسبوع ـ اسابيع ، اعجوبة ـ اعاجيب كبى.

٩) فعائل : رسالة ـ رسائل ، صحيفة ـ صحائف كبى.

١٠) تفاعيل : ترويحة ـ تراويح ، تمثال ـ تماثيل كبى. ٤٢

٢٩ § جمع اصغر

جمع اكبردن باشقه جمع مكسرلره (جمع اصغر) دييلور جمع اصغرك وزنلرى چوقدر ، بو اوزان حقنده قاعدهٔ كليه يوقدر.

هر اسمك جمع اصغرى عربلردن سماع طريقيله معلوم اولمشدر .

جمع اصغرك مجموع اوزان مسموعه‌سى (٣٢) در .

فعل، فعل، فعل، فعل ، فعل ، فعل ، فعلة ، فعلة ، فعلة ، فعلة ، افعل ، افعال، افعلة، افعلاء، فعلاء، فعل، فعال، فعال، فعالة، فعال، فعول، فعولة فعيل، فعلان، فعلان، مفعلة، مفعولاء، فعلى، فعالى، فعالى فعالى ،فعاللة۞

١) فعل : صاحب ـ صحب، طائر ـ طير.

٢) فعل: احمر ـ حمر. ابيض ـ بيض (اصلده بيض‌در)

٣) فَعَلٌ: قصّةٌ ـ قصص، حلْقةٌ ـ حلَق.

٤) فِعَلٌ: فرقة ـ فِرق، نعمةٌ ـ نِعم.

٥) فُعَلٌ: اُولى ـ اُوَل، اُخرى ـ اُخر.

٦) فُعُلٌ: كتاب ـ كُتُب، رسولٌ ـ رسُل.

٧) فِعْلَةٌ: غلامٌ ـ غِلمة، صبيّ ـ صِبْية.

٨) فَعَلَةٌ: طالبٌ ـ طَلَبَةٌ، خادمٌ ـ خَدَمة.

٩) فِعَلَةٌ: قِرْدٌ ـ قِرَدَة، فيلٌ ـ فِيَلَةٌ.

١٠) فُعَلَةٌ: هاد(ى) ـ هُداة (اصلده «هُدَيَة») قاض (ى) ـ قُضاة.

١١) أفعُلٌ: رِجلٌ ـ أرجُلٌ، شهرٌ ـ أشهُرٌ.

١٢) أفعالٌ: فَرَسٌ ـ أفراس، حُكمٌ ـ أحكامٌ. ٤٣

١٣) أفْعِلَةٌ: سُؤالٌ ـ أسئلةٌ، جَوابٌ ـ أجوِبَة.

١٤) أفعِلاءُ: نبيّ ـ أنبِياء، وَليّ ـ أوْلِياء.

١٥) فُعَلاءُ: عالِمٌ ـ عُلَماء، أميرٌ ـ أُمَراءُ.

١٦) فُعَّلٌ: راكِعٌ ـ رُكّعٌ. ساجِدٌ ـ سُجّد.

١٧) فُعّالٌ: تاجرٌ ـ تُجّار، حاكمٌ ـ حُكّام.

١٨) فِعالٌ: جَبَلٌ ـ جِبالٌ، صَغيرٌ ـ صِغارٌ.

١٩) فِعالَةٌ: حَجَرٌ ـ حِجارَة.

٢٠) فُعالٌ: إنسانٌ ـ أُناسٌ (اَلنّاس).

٢١) فُعولٌ: عِلمٌ ـ عُلوم، أمْرٌ ـ أُمورٌ.

٢٢) فُعُولَةٌ : بَعْلٌ ـ بُعُولَةٌ ، خَيْطٌ ـ خُيُوطَةٌ .
٢٣) فَعِيلٌ : حِمَارٌ ـ حَمِيرٌ ، عَبْدٌ ـ عَبِيدٌ
٢٤) فِعْلَانٌ : غُلَامٌ ـ غِلْمَانٌ ، صَبِىٌّ ـ صِبْيَانٌ .
٢٥) فُعْلَانٌ : بَلَدٌ ـ بُلْدَانٌ ، اَحْمَرُ ـ حُمْرَانٌ .
٢٦) مَفْعَلَةٌ شَيْخٌ ـ مَشْيَخَةٌ (اصلده مَشْيَخَةٌ).
٢٧) مَفْعُولَاءُ : شَيْخٌ ـ مَشْيُوخَاءُ ، كَبِيرٌ ـ مَكْبُورَاءُ .
٢٨) فَعْلَى : مَرِيضٌ ـ مَرْضَى ، شَتِيتٌ ـ شَتَّى .
٢٩) فَعَالَى : صَحْرَاءُ ـ صَحَارَى ، خَطِيئَةٌ ـ خَطَايَا .
٣٠) فُعَالَى : سَكْرَانُ ـ سُكَارَى ، اَسِيرٌ ـ اُسَارَى .
٣١ فَعَالِى : اَهْلٌ ـ اَهَالٍ (الاهالى) اَرْضٌ ـ اَرَاضٍ .
٣٢) فَعَالِلَةٌ : مَلَكٌ ـ مَلَائِكَةٌ ، تِلْمِيذٌ ـ تَلَامِذَةٌ .

٣٠ § جَمْعُ الجمعِ

بعض اسملر پك چوقلغى تفهيم ايچون ايكى دفعه جمعله نورلر :
مثلاً (كَلْبٌ)ڭ جمعى (اَكْلُبٌ) كلور (اَكْلُبٌ)ڭ جمعى(اَكَالِبُ) كلور . ودخى
سِوَارٌ ـ اَسْوِرَةٌ، اَسَاوِيرُ واَسَاوِرَةٌ . خَبَرٌ ـ اَخْبَارٌ ، اَخْبَارَاتٌ .
رَجُلٌ ـ رِجَالٌ ، رِجَالَاتٌ . صَاحِبٌ ـ صَوَاحِبُ ، صَوَاحِبَاتٌ ❊
جَمَلٌ ـ جِمَالٌ ، جِمَالَةٌ ، جِمَالَاتٌ كبى .

جموع كثيرة

بعض اسملرڭ ايكى اوچ ودهازياده درلو درلو جمعلرى اولور :
صَبِىٌّ ـ صِبْيَةٌ ، صِبْيَانٌ ❊ غُلَامٌ ـ غِلْمَةٌ ، اَغْلِمَةٌ ، غِلْمَانٌ ❊

دارْ ـ دورْ ، آدرْ ، ديارْ ❊ ريحْ ـ رِياحْ ، ارْياحْ ، ارْواحْ ❊

سنة ـ سنون ، سنوات سنهات ❊ بحرْ ـ بحار ، بحورْ ، ابحرْ ، ابحارْ ❊

شيخـ شيوخ ، اشياخ ، شيخة ، شيخان مشيخة ، مشيخة ، مشيخاء ، مشائخ ، مشيوخا ❊

عبد : { عِبادْ ، عبيدْ ، عبودْ ، اعبدْ ، اعبادْ ، اعبدة ، اعابد ، معبدة ، معبودى ، معبوداء ، معابد ، عبد ، عبد ، عبدان ، عبدان ، عبدان . عبدى ، عبداء ، عبدون ، عبيدون ❊

جموع مغيرهٔ شتى

(ابو ـ ابون ، اباء) ، (ام ـ امهات) ، (انثى ـ اناث) ، (ابن ـ ابناء ، بنون) (ابنة ـ بنات) ، (اخو ـ اخوة . اخوان (يولداشلر) (اخت ـ اخوات) ، (امرأة ـ نسوة ، نساء ، نسوان) ، (امة ـ اماء) ، (ماء ـ مياه) ، (شاة ـ شياه) ، (شفة ـ شفاه) ، (ثوب ـ ثياب) (فم ـ افواه) (حوت ـ حيتان) ، (نار ـ نيران) ، (ميت ـ موتى ، اموات) ، (بئر ـ ابار) (آن ـ آناء) (ادب ـ اداب) ، (قوس ـ قسى) ، (دلو ـ دلى ، ادل (الادلى) (يد ـ ايد (الايدى) (عدو ـ اعداء) ، (امام ـ ائمة) ، (قياس ـ اقيسة) ، (حلى ـ حلى) ، (قرية ـ قرى ـ لقرى) ، (حال ـ احوال) ، (يوم ـ ايام) (لحية ـ لحى اللحى) ، (اناء ـ انيه) ، (بائع ـ باعة) ، (حسن ـ محاسن) ، (شافعى ـ شافعيه) (حنبلى ـ حنابلة) ، (عبدالله ـ عبادلة) ، (نصرانى ـ نصارى) ، (عربى ـ عرب) ، (يهودى ـ يهود) ، (تركى ـ ترك) ، (عسكرى ـ عسكر) ❊

جمع قِلَّتْ وجمع كَثْرَتْ

لسان عربده جمعلر ایکی درلودرلر: بعضلری اوندن آز شیلر ایچون استعمال ایدلورلر وبعضلری اوندن چوق شیلر ایچون استعمال ایدلورلر.
اوندن آز شیلر ایچون استعمال ایدلن جمعلره (جمع قلت) دیلور:

اَفْلُسٌ ، اَیْتَامٌ ، صِبْیَةٌ . اَغْلِمَةٌ كبی

اوندن زیاد شیلر ایچون استعمال ایدلن جمعلر (جمع كثرت) دیلور:

فُلُوسٌ . یَتَامی ، صِبْیَانٌ ، غِلْمَانٌ كبی

طوقوز باقر آقچه‌سی اولان عرب (لی اَفْلُسٌ) دییور (بنم پوللرم وار) دیمكدر (لی فُلُوسٌ) دیمز. اگرده بر عربك باقر آقچه‌سی اوندن زیاده اولسه (لِی فُلُوسٌ) دییور (لی اَفْلُسٌ) دیمز.

قاعده: (اَفْعُلٌ، اَفْعَالٌ، فِعْلَةٌ، اَفْعِلَةٌ) وزننده اولان جمع اصغرلر ودخی جمع نونی وجمع تائیلر هر بری جمع قلتدرلر. ٤٦
بونلردن باشقه جمع اصغرلر هر بری جمع كثرتدرلر.

٣١ § اسم مُصَغَّر

بر شیئی كوچكلگینه اشاره ایله تعبیر قیلمق اراده ایدلسه، اسمینك حرف اوّلینی مضموم وحرف ثانیسینی مفتوح ایدلوب حرف ثانیسیندن صوكره بر یای ساكنه زیاده ایدرك تغییر ایدلور:
(رَجُلٌ) لفظینی (رُجَیْلٌ) دیمك كبی كه (كوچك ایر) دیمكدر.
بویله تغییر ایله تعبیر ایدلن اسملره (اسم مصغر) و (اسم تصغیر) دیلور

اوزان مصغر

اسم مصغرلر اوشبو اوچ وزن شكلنده اولورلر:

١) فُعَیْلٌ: رُجَیْلٌ ، فُرَیْسٌ ، قُلَیْمٌ ، رُؤَیْسٌ كبی.

٢) فعيعل : دريهم . مكيتب ، مسيجد ، احيمر كبى .
٣) فعيعيل: مسيكين . قنيديل ، ابيريق ، سكيكين كبى .

قواعد تصغير.

١) قاعده : حرف ثالثى الف ياكه واو اولان اسملرك الف وواولرى تصغيرلرنده يايه قلب قيلنه‌رق تصغير ياسى ايله ادغام ايدلورلر :
كتاب ـ كتيب، رسول ـ رسيل كبى.

٢) قاعده: (فاعل) وزننده اولان اسمك الفى تصغيرنده واوه قلب قيلنور:
شارب ـ شويرب ، حاجب ـ حويجب كبى.

٣) قاعده : (فاعول) زوننده اولان اسملرك الفلرى تصغيرلرنده واوه قلب و واولرى يايه قلب قيلنور:
قانون ـ قوينين جاسوس ـ جويسيس كبى.

٤) قاعده : (مفعول ومفعال) وزنلرى شكلنده اولان اسملرك آخر طرفلرنده اولان واو والفلر يايه قلب قيلنورلر:
مكتوب ـ مكيتيب ، مفتاح ـ مفيتيح ، كبى

٥) قاعده : آخرلرنده تاءتأنيث اولان اسملرك تالرى تصغيرلرنده حذف ايدلمزلر: بلدة ـ بليده ، قرية ـ قرية ، قارورة ـ قويريرة كبى.

٦) قاعده، (دابّة، خاصّة) شكلنده اولان اسملرك تصغيرلرى (دويبّة،خويصّة) شكلنده اولورلر.

٧) قاعده : علامت تأنيثدن باشقه مؤنث سماعى اولان ثلاثى اسملرك تصغيرلرنده آخرلرينه بر تاءتأنيث زياده قيلنور:
ارض ـ اريضة، رجل ـ رجيلة، عصا ـ عصيّة كبى.

٨) قاعده: خماسى اولان اسملرك حرف آخرلرى تصغيرلرندهساقطاولور ل
سفرجل ـ سفيرج ،جحمرش ـ جحيمر، عندليب ـ عنيديل كبى،

۹) قاعده : ادغام يا اعلال سببيله تغيير ايديلن اسملرينه اصللرينه ارجاع ايدلدكدن صوكره تصغير ايدلورلر:
سَدّ - سُدَيد - سَدِيد، خَطّ - خُطَط - خُطَيط ، خُفّ - خُفَف - خُفَيف، باب - بُوب - بُوَيب، ناب - نيب - نُيَيب، ميزان - مُوزان - مُوَيزين كبى،

۱۰) قاعده: آخرلرنده برحرف علتلرى محذوف اولان اسملرك حرف علتلرى تصغيرلرنده ارجاع ايدلوب تصغير ياسى ايله ادغام ايدلورلر.
اَب - اُبَيّ. اَخ - اُخَيّ . ابن - بُنَيّ، يد - يُدَيّة، اَمة - اُمَيّة كبى.
اوشبو اسملرك اصللرى: (اَبَو. اخو، بنو، يدى، امية) در.

۱۱) قاعده: (اِنْسانْ ، دِينارْ . دِيوانْ) شكللرنده اولان اسملرك تصغيرلرى خلاف قياس: (اُنَيسِيانْ ، دُنَينير ، دُوَيوِين) شكللرنده اولورلر.

۱۲) قاعده (حُبلى ، عَذراءُ ، سَكْرانُ) شكللرنده اولان اسملرك تصغيرلرى (حُبَيلى ، عُذَيراء . سُكَيرانُ) شكللرنده اولورلر.

۱۳) قاعده : ذا ، تا . اَلّذى ، اَلّتى) كلمه‌لرينك تصغيرلرى (ذَيّا . تَيّا ، اللّذَيّا ، اَللّتَيّا) اولور.

۱٤) قاعده . بعض اسملرك اولا حرف زائدلرى حذف ايدلورده صوكره تصغير ايدلورلر.
اَحمد - حُمَيد حارث - حُرَيث فاروق - فُرَيق كبى.
بو كبى تصغيرلره (تصغير ترخيم) ديلور.

فائدهٔ تصغير

اسمى اكثريا معناسينك حقيقةً كوچوكلكنى اشعار ايچون تصغير ايدلور:
(قُلَيم) كبى. كچكنه قلم ديمك.
بعض وقت معناسنى تحقير وتنقيص ايچون تصغير ايدلور:
(رُجَيل) كبى اير كيسه‌گى ديمك
بعض وقت تعظيم يا اظهار محبت ايچون تصغير ايدلور:
(اُبَيّ ، بُنَيّ) كبى. اتكام، اوغلقايم ديمك.

۳۲ § اسم منسوب

بر نسنه‌یی بر اسمك معناسینه نسبت ایتمك اراده ایدلدکده شو اسمك آخرینه بر یای مشدده الحاق ایدوب تعبیر ایدلور.

(مِصْرِيٌّ) دیمك کبی‌که (مصر دیارینه منسوب ، مصرلی ، مصرلق ، مصردن، مصرنقی اولان کیمسه) دیمکدر. ودخی (بَغْدَادِيٌّ وقَزَانِيٌّ) کبی. بویله اسملره (اسم منسوب) دییلور.

قواعد نسبه

۱) قاعده: اسم منسوب مؤنث ایچون اولدقده آخرینه بر تاء تأنیث الحاق ایدلور: (مِصْرِيَّة ، بغدادِيَّة ، قزانِيَّة) کبی.

۲) قاعده: آخرنده تاء تأنیث اولان اسملره نسبت ایدلدکده اکثریا تالری محذوف اولور: (عادة ـ عادِيٌّ، تجربة ـ تَجرُبِيٌّ، مكة ـ مَكِّيٌّ، كوفة ـ كُوفِيٌّ) کبی. ۴۹

۳) قاعده : (فَعِيلَة فَاعِلَة) وزننده اولان اسملرك منسوبلرنده ، یالری وتالری محذوف اوله‌رق (فَعَلِيٌّ) وزننده قالورلر : (مدينة ـ مَدَنِيٌّ ، جَزِيرَة ـ جَزَرِيٌّ ، بادية ـ بَدَوِيٌّ ، عَلِيٌّ ـ عَلَوِيٌّ) کبی.

(طبيعة ـ طَبِيعِي ، حَقِيقَة ـ حَقِيقِيٌّ) کبیلر نادردرلر.

٤) قاعده: آخرلرنده الف اولان اسملرك منسوبلرنده الفلری واوه منقلب اولور: (موسى ـ موسَوِيٌّ، عيسى ـ عيسَوِيٌّ، مصطفى ـ مُصْطَفَوِيٌّ معنى ـ معنوِيٌّ، دنيا ـ دنيوِيٌّ ، اخرى ـ اُخْرَوِيٌّ) کبی.

(عيسِيٌّ ، موسِيٌّ، مصطفِيٌّ)دیمك و(بخاری) امثالی نادردرلر.

٥) قاعده : آخرنده الف ممدوده وهمزه اولان اسملرڭ همزه‌لری منسوبلرنده واوه منقلب اولورلر: (صَحْراء ـ صَحْراوِىّ، عَذْراء ـ عَذْراوِىّ

سَماءٌ ـ سَماوِىّ ، شِتاءٌ ـ شِتاوِىّ) كبى. (ماءٌ ـ مائِىّ)كبيلر مستثنادرلر.

٦) قاعده: (سَنَةٌ، شَفَةٌ، لُغَةٌ، كُرَةٌ) كبى اسملرڭ تالرى منسوبلرنده واوه منقلب اولورلر: (سَنَوِىّ ، شَفَوِىّ ، لُغَوِىّ ، كُرَوِىّ) كبى.

٧) قاعده: (كرسىّ، قاضِى، مفتِى) كبى اسملرڭ منسوبلرنده آخرلرنده‌كى يالرى محذوف اولور: (كرسىّ، قاضِىّ، مفتىّ) كبى .

٨) قاعده: جمع صيغه‌سنده اولان بر اسمى منسوب ايتمك اراده ايدلدكده مفردينه ارجاع ايدلور (كُتُب ـ كِتابِىّ، خِدْمَة ـ خادِمِىّ) كبى.

§ جمع صيغه‌لرى جمع حالنچه منسوب ايدلمزلر. (اخلاقى، فرائضى) كبيلر نادردرلر، ٥٠

٩) قاعده: (اَحَدٌ اِثْنانِ، ثَلٰثَةٌ. . . عَشَرَةٌ)كبى اسماء اعدادڭ منسوبلرى (اُحادِىّ، ثُنائِىّ ، ثُلاثِىّ ، . . . عُشارِىّ) شكلنده اولورلر.

١٠) قاعده: بعض اسملرڭ منسوبلرنده ياى نسبتدن اول بر الف وبر نون مكسوره زياده قيلنور:

(نَفْس ـ نَفْسانِىّ ، رُوح ـ رُوحانِىّ، جِسْم ـ جِسْمانِىّ، حَقّ ـ حَقّانِىّ)كبى.

§ اسم منسوب باشقه اسم صفتلر كبى آلتى صيغه اوزره تصريف اولنور:

(مِصرِىّ، مصريّانِ، مصريّون، مصريّة، مصريّتانِ، مِصْريّاتٌ) كبى.

ودخى (اَشْعَرِىّ، اَشْعَرِيّانِ اَشاعِرَةٌ۞ نَصْرانِىّ نَصْرانِيّانِ، نَصارٰى)كبى.

صیغهء منسوب

بعض اسملرڭ منسوبلرینه یای نسبت الحاق ایدلمز، بلکه آنلر منسوب ایدلمك ایچون (فاعِلْ یافعَّالْ) وزنینه تحویل ایدلورلر:

۱) فاعل: لابنْ، ناعلْ، راجلْ، فارسْ کبی.
سوتچی، باشمقچی، ییاولی، آتلی

۲) فعال: حداد، خباز، بقال، عطار کبی
تیمرچی، ایکمکچی، باقالچی، عطرچی.

اوشبو اسملرڭ امثالینه (**صیغهء منسوب**) دییلور. مذکور اسملر اسم فاعل واسم فعال صیغهلری دگلدرلر. چونکه (**اسم فاعل**)و(**اسم فعال**) صیغهلری دائما اسم مصدردن مشتق اولورلر. بو اسملر ایسه، اسم ذاتدن حاصل اولمشلردر.

۳۳ § مَعْرِفَه و نَکِرَه

٥١ اسم ایکی قسمدر: معرفه و نکره. مخاطبی معلوم و معیّن اولان نسنهیه دلالت ایدن اسملره (**معرفه**) دییلور: (**زید، الفرس، هذا**) کبی.

مخاطبی معلوم و معین اولمایان بر نسنهیه دلالت ایدن اسملره (**نکره**) دییلور: (**فرس، رجل، کتاب**) کبی.

معارف آلتیدر:

۱) عَلَملر: زید، بکر، عمرو، علی، احمد کبی.
۲) معرَّف باللاملر: الفرس، الرجل، الکتاب، العالم، المعلوم کبی.
۳) اسم ضمیرلر: هو، هما، هم، هی، هما، هن، انت الخ کبی.
۴) اسم اشارهلر: هذا، هذان، هاتا، هاتان، هؤلاء، ذالك، اولئك کبی.
۵) اسم موصوللر: الذی، اللّذان، الّذینَ، التی، اللتان، اللّاتی، مَنْ، ما، کبی.
۶) مضافلر: فَرَسُ زیدٍ، فَرَسُ الرَّجلِ، فَرَسهُ، فَرَسُ هذا، فَرَسُ الّذی، فَرَسُ خادمِ زیدٍ کبی.

تنبیه: مضاف‌دیمك بر اسمه نسبت‌ایدیلەرك شو اسمه ضم ایدلوب ذکر قیلنان اسم دیەکدر (بر آز صوڭره تفصیلی کلەجکدر.) هر مضاف معرفه اولماز: بلکه فقط معرفه اولان اسمه مضاف اولان اسملر معرفه اولورلر. (نکره) اولان اسمه مضاف اولان اسملر معرفه اولمازلر، بلکه آنلر (نکرۀ مخصصه) اولورلر: (فرسُ رجلٍ، کتابُ عالمٍ) کبی.

§ (غیر، مثل، شبه) لفظلری معرفه‌یه مضاف‌اولسه‌لرده‌معرفه‌اولمازلر: (غیرُ زیدٍ، مثلُ بکرٍ، شِبهُ عمروٍ) کبی. چونکه بو اسملر نکره‌لکه‌پك‌زیاده (متوغّل) اولمش یعنی چوممشلردر.

§ مذکور معارف سته‌دن باشقه اسملر هر بری نکره‌درلر.

قاعده: نکره اولان بر اسم عامی (معرفه) قیلمق اراده ایدلدکده یامعرف باللام ایدلور، یا باشقه بر معرفه اولان اسمه اضافه ایدلور.

مثلا (فرس) نکره‌در: آنی معرفه ایتمك اراده ایدلسه، یا (الفرس) دیمك، یا (فرسُ زیدٍ) دیمك لازم اولور. بر معرفه‌یه مضاف اولان اسمه مضاف اولان اسملرده (معرفه) اولورلر: (فرسُ خادمِ زیدٍ)، کبی.

٣٤ § الفاظ مترادفه و مشترکه

ایکی کلمه ایکیسی‌ده بر معناده اولسه‌لر، آنلره (مترادفان) دیبلور:

(اِنسانْ = بَشَرْ) کبی‌که هر ایکیسی (کشی) دیمکدرلر ودخی (رِجْلُ = قَدَمْ) آیاق، (قُعودْ = جلوسْ) اوطورمق، (عروجْ = صعودْ) بینمك، (هبوطْ = نزولْ) اینمك، (دخولْ = ولوجْ) کیرمك، (قَطْعُ = جَزْمُ) کیسمك، (هِرّ = سِنّورْ) ماچی کدی، (صَحْراءُ = بَرِّیَّةُ = بادِیَةُ) چول، (اَسَدُ = لَیْثُ = حَیْدَرُ = عَبّاسُ = غَضَنفَرُ) آرسلان کبی.

بر لفظ ایکی معناده یادها چوق معنالرده استعمال ایدلسه اولفظه (مشترك) دییلور : (عین) کبی که (کوز ، چیشمه ، کندی اوزی ، آلتون، دیز کوزی، انسان، شریف، اخ لاب وام، جاسوس ، معاینه، جماعت) معنالرنده مشترکدر ودخی (اَلضَّرْبُ) کبی (اورمق، سفر ایتمك، تمثیل کوسترمك. ونوع) معنالرنده مشترکدر ودخی (الشارِبُ) (مییق وایچیجی) معنالرنده مشترکدر. (الحاجب) (پرده وقاش) معنالرنده مشترکدر. (السَّبُعُ) (یرتیچی حیوان ویدی) معنالرنده مشترکدر.

۳۵ § مُعْرَبْ و مَبْنِیٌّ

کلمه‌لر ایکی قسمدر: معرب ومبنی.

آخری درلو حرکه‌یادرلو حرف ایله مختلف اولوب استعمال ایدلن کلمه‌یه (مُعْرَبْ) دییلور: (زیدٌ، زیداً، زیدٍ، ابوهُ، اباهُ. ابیهِ) کبی. ۵۳

آخری مختلف اولمایوب دائما بر درلو حرکه یاسکون ایله استعمال ایدلن کلمه‌یه (مَبْنِیٌّ) دییلور: (اَنتَ، هؤُلاءِ حَیْثُ، هَلْ) کبی.

آلتی درلو کلمه‌لر معربدرلر: اسم ذاتلر ، اسم صفتلر ، اسم مصدرلر ،اسم ظرفلر ، اسم عددلر وفعل مضارعلر .

۱) اسم ذات: رجلٌ، رجلاً، رجلٍ ❁ ٤) اسم ظرف: یومٌ، یوماً، یومٍ ❁

۲) اسم صفت: عالمٌ، عالماً عالمٍ ❁ ۵) اسم عدد: خمسةٌ، خمسةً، خمسةٍ ❁

۳) اسم مصدر: فتحٌ، فتحاً، فتحٍ ❁ ٦) فعل مضارع: یفتحُ، اَنْ یفتحَ، اِنْ یَفْتَحْ ❁ کبی.

٣٦ § مَبْنِيّات

اون ایکی درلو کامه‌لر مبنی درلر : فعل ماضیلر ' فعل حکمیلر، حرفلر، صوتلر، اسم ضمیرلر، اسم اشاره‌لر، اسم موصوللر، مرکب اسم عددلر، بعض اسم ظرفلر، (فَعَالِ) وزننده اولان اسملر، استفهام کامه‌لری وشرط کامه‌لری ❊

١) فعل ماضیلر: فَتَحَ، فَتَحَا، فَتَحُوا. الخ کبی ❊

٢) فعل حکمیلر: هَیْهَاتَ، شَتَّانَ، سرعانَ، اُفٍّ .. الخ کبی❊

٣) حرفلر: فِی، مِنْ، عَنْ، اِلٰی عَلٰی، حَتّٰی ... الخ کبی ❊

٤) صوتلر: وَیْ، زُهْ، آهْ، اَخْ، ایهِ .. الخ کبی ❊

٥) ضمیرلر: هو، هما، هم، هی، هما، هنَّ، انتَ ... الخ کبی ❊

٦) اسم اشاره‌لر: هٰذا، هاتا، هذه، هؤلآءِ، ذاكَ، ذلك، اولئك کبی ❊

٥٤ §اسماء اشاره‌دن (هذان، هذین، هاتان، هاتین) خلاف قیاس معربدرلر.

٧) اسم موصوللر: اَلَّذی، اَلَّتی، الذینَ، اللاتی، مَنْ، مٰا کبی.

§ اسم موصوللردن (اللَّذان اللَّذَیْنِ، اللَّتان. اللَّتَیْنِ، اَیٌّ، ایَّةٌ) خلاف قیاس معربدرلر.

٨) مرکب اسم عددلر: اَحَدَعَشَرَ، ثلثةَ عَشَرَ، اَرْبعةَ عَشَرَ، خَمْسةَ عَشَرَ، ستَّةَ عشَرَ، سَبْعةَ عشَرَ، ثَمانِیَةَ عَشَرَ، تِسْعَةَ عَشَرَ ❊

اِحْدٰی عشرَةَ ودخی: ثلثَ عشرةَ اَربَعَ عَشْرَةَ* . . . ، تسعَ عشرةَ *
الحادیَ عشرَ، التاسعَ عشرَ، الحادیةَ عشرةَ، التاسعةَ عشرةَ * کبی.

§ اسم عددلرك بونده مذکورلرندن باشقه‌لری هر بری معربدرلر (اِثْنَاعَشَرَ، اِثْنَیْعَشَرَ، اِثْنَتَاعَشْرَةَ، اِثْنَتَیْعَشْرَةَ) ترکیبلرینك جزء اوّللری معرب جزء ثانیلری مبنیدرلر.

۹) بعض اسم ظرفلر: هُنا، حیثُ، اَمسِ، قَطُّ، عوضُ، یومئذٍ، رُبَّما کبی.

ودخی (قَبْلُ. بَعْدُ، اَمامُ، خَلفُ، فوقُ ، تَحْتُ ، یمینُ، یسارُ) کبی اسم ظرفلر باشقه بر اسمه مضاف اولماسه‌لر، مبنی اولورلر. اما بر اسمه مضاف اولسه‌لر معرب اولورلر.

۱۰) (فَعَالِ) وزننده اولان اسملر : فَسَاقِ، خَبَاثِ، فَجَارِ، جَمَادِ کبی.

§ اوشبو اسملرڭ بعضلری اسم صفتدر : (فساق خباث) کبی، فاسقه وخبیثه دیمك. بعضلری اسم مصدردر : (فجار، جماد) کبی، فجور وجمود معنالرنده.

۱۱) کلمات استفهامیه:

کَأَیِّنْ ?، کَمْ ?، کَیْفَ ?، مَنْ ?، مَا ?، مَتَی ?، اَیَّانَ ?. اَیْنَ ?، اَنَّی کبی

نه قدر، نیچه؟ نه‌روشده؟ کم ؟ نه ؟ نه‌زمان؟ نه‌زمان؟ ؟نه‌ره‌ده؟ نه‌ره‌دن ؟

۱۲) کلمات شرطیه: مهما ، اذما ، اذاما ، اذا ، لمّا کبی.

نه‌قدر شول‌زمانکه

۵۵

۳۷ § اِعْرابِ اَسْماءْ

معرب اولان اسمڭ اوچ درلو حالی واردر: رَفْع، نَصْب وجَرّ ❊
معرب اسمڭ آخرنده اوشبو اوچ حالڭ هر برینه مخصوص علامتلری اولور. اسم معرب کلامده اوشبو اوچ حالڭ قنغیسنده ایدکی آخرنده اولان علامتلرندن بیلنور.

عَلاٰمٰاتِ اِعْرٰابِیَّه

معربڭ آخرنده (رفع، نصب. جر) حاللرینه دلالت ایدن علامتلره (اِعْرابْ) و (علامت اعرابیه) دیلور.

آخرنده رفع علامتی اولان اسمه (مرفوع) دیلور، آخرنده نصب علامتی اولان اسمه (منصوب) دیلور، آخرنده جر علامتی اولان اسمه (مجرور) دیلور، علامات اعرابیه یا حرکه اولور. یا حرف علت اولور.

حرکات اعرابیه اوچدر: (ضَمَّه ، فَتْحَه ، کَسْرَه).
حروف اعرابیه‌ده اوچدر: (واو ، الف . یا).

اكثريا رفع علامتی (ضمه)، نصب علامتی (فتحه) جر علامتی (کسره) اولور.
بعض وقت (**واووالف**) ده رفع علامتی اولور. وبعض وقت (**کسره، الف، یا**) ده نصب علامتی اولور، وبعض وقت (**فتحه ویا**) ده جر علامتی اولور.
اسملرك آخرلرنده نه وقت رفع علامتی اولدیغی ونه وقت نصب علامتی اولدیغی ونه وقت جر علامتی اولدیغی، برآز صوكره (قواعد ترکیب) بابنده تفصیل قیلنا چقدر.
شمدی هر درلو اسماء معربه‌نك علامت اعرابیه‌سی بیان ایدله‌جکدر.

۳۸ § اعراب مفردات

قاعده: معرب اولان اسملرك رفع علامتی ضمه، نصب علامتی فتحه، جر علامتی کسره‌در.

مرفوعلری { عالمٌ، عالمةٌ، رجلٌ، مکتبٌ — العالمُ، العالمةُ، الرجلُ، المکتبُ } کبی.

منصوبلری { عالماً، عالمةً، رجلاً، مکتباً — العالمَ، العالمةَ، الرجلَ، المکتبَ } کبی.

مجرورلری { عالمٍ، عالمةٍ، رجلٍ، مکتبٍ — العالمِ، العالمةِ، الرجلِ، المکتبِ } کبی.

§ مگر (ابوه، اخوه، حموها، هنوه، فوه، ذومال) کبی (**اسماءِ ستّهءِ معتلّه**) نامنده اولان مشهور آلتی مفردك اعرابی باشقه مفردلر کبی حرکات ایله دگل بلکه آخرلرنده‌گی حروف علت ایله‌در.

آنك آتاسی، برادری، قائم قرداشی، عیبی، آغزی، مالصاحبی

قاعده: شویله‌که اوشبو آلتی مفردك رفع علامتی (**واو**) در، نصب علامتی (**الف**) در، جر علامتی (**یا**) در.

مرفوعلری: (**ابوه، اخوه، حموها، هنوه، فوه، ذومالٍ، وابوبکرٍ**) کبی.

منصوبلری: (**اباه، اخاه، حماها، هناه، فاه، ذامالٍ، وابابکرٍ**) کبی.

مجرورلری: (ابیهِ، اخیهِ، حمیها، هنیهِ، فیهِ، ذی‌مالٍ، وابی‌بکرٍ) کبی.

§ اوشبو آلتی اسمك اعرابی حروف علت ایله اولمقلغی بر اسمه مضاف اولمالری ایله مشروطدر.

اگرده اوشبو اسملر هیچ بر اسمه مضاف اولمایوب یالکز مذکور اولسه‌لر، اعرابلری حروف علت ایله اولماز، بلکه باشقه اسملر کبی حرکات ثلث ایله اولور، (ابٌ، اباً، ابٍ، اخٌ، اخاً، اخٍ . . . الخ) کبی (ذو هیچ یالکز ذکر ایدلمز).

تنبیه: (احمد) کبی غیر منصرف اولان مفردلرك اعرابی صوڭره بیان قیلناجقدر.

٣٩ § اعراب تثنیات وجموع

قاعده: تثنیه صیغه‌سنده اولان اسملرك رفع علامتی (الف) در. نصب علامتی‌ده جر علامتی‌ده (یای ساکنه) در.

مرفوعلری: (عالمان، عالمتان، رجلان، مکتبان) کبی.

منصوب ومجرورلری: (عالمَیْنِ، عالمتَیْنِ، رجلَیْنِ، مکتبَیْنِ) کبی

قاعده: اوشبو تثنیه صیغه‌لرینك نصب علامتی اولان یای ساکنه‌نك ماقبلی مفتوح اولمق وما بعدنده‌گی نونی مکسور اولمق لازمدر.

ملحقات تثنیه

ودخی (کِلاهُما، کِلْتاهُما ــ اِثْنانِ، اِثْنَتانِ، ثِنْتانِ) کبی تثنیه معناسنده
ایکی ــ هر ایکیسی

اولان اسملرك اعرابلری‌ده تثنیه اعرابی کبیدر. یعنی رفع علامتلری (الف ساکن) نصب وجر علامتلری (یای ساکنه) در.

مرفوعلری: (کلاهُما، کلتاهما، اثنان، اثنتان، ثنتان) کبی.

منصوب ومجرورلری: (کلَیْهِما، کلِیتَیْهِما، اثنَیْنِ، اثنتَیْنِ، ثِنْتَیْنِ) کبی.

اعراب جمع سالم مذکر (جمع نونی)

قاعده: جمع سالم مذکر، یعنی جمع نونی صیغه‌لرینك رفع علامتی **(واو ساکنه)** در، نصب علامتی‌ده جر علامتی‌ده **(یای ساکنه)** در.

مرفوعلری: (عالمونَ، معلومونَ، مسلمونَ، اجمعونَ) کبی.

منصوب ومجرورلری: (عالمینَ، معلومینَ، مسلمینَ، اجمعینَ) کبی.

قاعده: اوشبو جمع سالم مذکر صیغه‌سینك نصب وجر علامتی اولان **(یای ساکنه)** نك ماقبلی مکسور اولمق ومابعدنده‌گی نونی مفتوح اولمق لازمدر.

ملحقات جمع سالم مذکر

ودخی (اُولوعلمٍ، ذووفضلٍ، عشرونَ .. تسعونَ) کبی جمع شکلنده اولان اسملرك اعرابلری‌ده جمع سالم مذکر اعرابی کبیدر. یعنی رفع علامتی **(واوساکنه)** نصب وجر علامتلری **(یای ساکنه)** در.

۵۸ مرفوعلری: (**اولوعلمٍ، ذووفضلٍ، عشرون . . . تسعون**) کبی.

منصوب ومجرورلری: (**اولی علمٍ ذوی فضلٍ، عشرین... تسعین**) کبی.

اعراب جمع سالم موءنث (جمع تائی)

قاعده: جمع سالم مؤنث نك یعنی جمع تائی صیغه‌لرینك رفع علامتی ضمه، نصب علامتی‌ده جر علامتی‌ده کسره‌در.

مرفوعلری: (عالماتٌ، معلوماتٌ، مسلماتٌ) کبی.

منصوب ومجرورلری: (عالماتٍ، معلوماتٍ، مسلماتٍ) کبی.

اعراب جمع اکبر

قاعده: (فَعالِلُ، وفَعالیلُ) وزنلرینه مشاکل اولان جمع اکبر صیغه‌لرینك رفع علامتی ضمه، نصب علامتی‌ده جر علامتی‌ده فتحه‌در.

مرفوعلری: (مکاتِبُ، مفاتیحُ، قواعدُ) کبی.

منصوب ومجرورلری: (مکاتب، مفاتیح، قواعد) کبی.

اعراب جمع اصغر

قاعده: جمع اصغرلر مفردحکمنده‌درلر. مفردلر کبی آنلرنڭ ده رفع علامتی ضمه، نصب علامتی فتحه، جر علامتی کسره‌در.

مرفوعلری: (رجالٌ، افراسٌ، ملائکةٌ) (الرجالُ، الافراسُ، الملائکةُ) کبی.

منصوبلری: (رجالًا، افراسًا، ملائکةً) (الرجالَ، الافراسَ، الملائکةَ) کبی.

مجرورلری: (رجالٍ، افراسٍ، ملائکةٍ) (الرجالِ، الافراسِ، الملائکةِ) کبی.

تنبیه: (علمآء اصدقاء) کبی غیر منصرف اولان جمع اصغرلرڭ اعرابی بو قاعده‌دن مستثنادر، چونکه آنلرنڭ اعرابی باشقه غیر منصرفلرڭ اعرابی کبیدر.

اعراب غیر منصرف

لسان عربده بر درلو اسملر واردر، آنلرڭ آخرلرینه کسره وتنوین دخولی جائز دگلدر. آنلرڭ آخرلری هیچ بر وقتده مکسور ومنوّن اولمازلر. بویله‌جه اسملره (غیر منصرف) دیلور. «غیرمنصرف» دیمك باشقه‌لر کبی عرفچه تصرف ایدلمه‌یه‌ن دیمکدر. آخرلرینه کسره وتنوین قبول ایتمه‌یه‌ن اسملر عادی اسملر کبی تصرف ایدلمه‌دکلرندن اوشبو نام ایله تسمیه ایدلمشلردر.

59

قاچ درلو اسملر غیر منصرف اولدیغی آشاغیده بیان قیلنه‌جقدر.

قاعده: غیر منصرف اولان اسملرڭ رفع علامتی ضمه، نصب علامتی ده، جر علامتی ده فتحه‌در.

مرفوعلری: (احمدُ، مکاتبُ، علماءُ) کبی.

منصوب ومجرورلری: (احمدَ، مکاتبَ، علمآءَ) کبی.

قاعده: معرف باللام ومضاف اولان غیر منصرفلرڭ جر علامتی کسره اولور: (الاحمدِ، المکاتبِ، العلماءِ، باحمدِکم، الی مکاتبِکم، مِنْ علمائِنا) کبی.

§ ٤٠ اسماء غیر منصرفه

اون ایکی درلو اسملر غیر منصرف اولورلر:

١) (اَحْمَدُ واَعْلَمُ) کبی

(افعل) وزننده اولان علم واسم صفتلر:

(اَحْمَدُ، اَعْلَمُ، اَفْضَلُ، اَحْمَرُ، اَسْوَدُ) کبی

تنبیه: (ارنب) کبی علمده اسم صفتده اولمایان اسملر غیر منصرف دگلدرلر.

٢) (دراهم ودنانیر) کبی

(فعالل وفعالیل) وزنلرینه مشاکل اولان جمع اکبرلر:

(دراهمُ، دنانیرُ، قواعدُ، مساجدُ، مصابیحُ) کبی.

تنبیه: (ملائکةٌ،تلامذةٌ) کبی تالی اولان جمعلر بونلر کبی دگلدرلر، آنلر غیر منصرف اولمازلر.

٣) (مَرْضی وعُلَماءُ) کبی ٦٠

آخرلرنده الف مقصوره یا الف ممدوده اولان جمع اصغرلر:

(مَرْضی، عُلَماءُ، اَصْدِقاءُ، صَحاری، سُکاری) کبی

تنبیه: (اسماء،ابناء) کبی جمع اصغر صیغه‌لری آخرلرنده الف ممدوده اولسه‌ده، همزه‌لری حرف زائد اولمادیغندن غیر منصرف دگلدرلر.

§ (شیء) لڭ جمعی (اَشْیاءُ) نڭ همزه‌سی حرف اصلی اولسه‌ده، خلاف قیاس غیر منصرفدر.

٤) (صُغْری، صَحْراءُ) کبی

آخرلرنده الف مقصوره یاالف ممدوده اولان مؤنث اسملر:

(صُغْری، فَتْوی، اِحْدی، حَمْراء، صَحْراء، عاشوراءُ) کبی

٥) (فاطمه وزینب) کبی

مؤنث بالتاء ومؤنث معنوی اولان علملر:

(فاطمةُ، خدیجةُ، عائشةُ، زینبُ، مریمُ، سُعادُ) کبی.

تنبيه: تاء تأنيثلی مذکر معنوی اولان علملر ده اوشبو حکمه داخلدرلر: (طلحة، حمزة، معاوية) کبی.

تنبيه: (هِنْدْو رعْدْ) کبی ساکن الوسط اولان مؤنث علملر غیر منصرف دگلدرلر .

٦) (عِمْران وسَكْران) کبی

آخرلرنده الف ونون زائدتین اولان علم وصفت مشبههلر:
(عِمْرانُ، سَكْرانُ، عثْمانُ، رَمَضانُ) کبی .

تنبيه: آخرلرنده الف ونون زائدتین اولوب ده مؤنثلرینه تأنیث داخل اولان صفت مشبههلر غیر منصرف اولمازلر :(نَدْمانٌ، ندمانةٌ، عرْيانٌ، عريانةٌ) کبی.

٧) (ابراهيم واسماعيل) کبی

عجمی بر لساندن منقول اولان علملر : (ابراهيم ، اسماعيل ، يعقوب، يوسف، داود، سليمان، اسكندر، جبرائيل) کبی. ٦١

تنبيه: (نوح، هود، لوط) کبی ساکن الوسط اولان عجمی علملر غیر منصرف اولمازلر.

٨ (شَمَّر ويَزِيدُ) کبی.

بر فعلدن منقول اولان علملر:

تبُوكُ	ينْبعُ	يشْكرُ	يشْكُرُ	يزِيدُ	بذَّرَ	شمَّرَ
شهر	شهر،	مدينه،	اسم،	اسم،	برصواسمی،	آتاسمی،

(شَمَّرَ، بذَّرَ، يزِيدُ، يشْكُرُ، يثْربُ، ينْبعُ، تبُوكُ) کبی.

٩) (بعْلبكُّ وخضْرموتُ) کبی.

اصلده ایکی کلمهدن مرکب اولوب صوکره بر کلمه حکمنده استعمال ایدیلن علملر: (بعْلبكُّ، خضْرموتُ، بخْتنصرُ، شمْس قمرُ) کبی.

تنبيه: (عبدُالله، محمدُالامينُ) کبی کلامده ایکی کلمه حکمنده استعمال ایدلمکده اولان مرکب علملر غیر منصرف اولمازلر.

١٠) (عمر واخر) كبى.

(فعل) وزننده اولان علملر وبعض جمع صيغه‌لرى:
(عمر، زفر، مضر، زحل، قزح ـ اخر، اول، جمع، كتع) كبى.

تنبيه: (دول، دور، رتب) كبى مذكور جملره باشقه (فعل) وزننده‌گى جمعلر غير منصرف دگلدرلر.

١١) (احاد، موحد) كبى.

تكرارلق ايچون اولان اسم عددلر:
(احاد، موحد، ثناء، مثنى، ثلاث مثلث ... عشار، معشر) كبى.
برەر برەر ، ايكيشەر ايكيشەر اوچەر اوچەر، ... اونار اونار

١٢) (مصر و بغداد) كبى.

مملكت وشهر اسملرى:
(مصر، قريم، بلغار، بغداد، بابل، بيروت) كبى.

قاعده: اوشبو غير منصرف اولان اسملره (كسره وتنوين) داخل اولماز، يعنى آخرلرى هيچ مكسور ومنون اولماز. شو سببدن غير منصرف اولان اسملرڭ جر علامتى‌ده، نصب علامتى كبى فتحه‌در.

قاعده: غير منصرف اولان اسملر معرف باللام اولسه‌لر، ياكه بر اسمه مضاف اولسه‌لر، جر علامتلرى كسره اولور: (الأحمر، احمدكم) كبى.

قاعده: رعايهٔ وزن شعر ايچون گاه‌اغير منصرفه كسره‌يا تنوين داخل اولور:

صبت على مصائب لوانها ❊ صبت على الايام صرن لياليا ❊

نظمنده شعرڭ وزنى كامل اولسون ايچون (مصائب) منون اولديغى كبى.

ودخى: سلام على خير الانام وسيد ❊ حبيب اله العالمين محمد ❊
بشير نذير هاشمى مكرم ❊ عطوف رؤف من يسمى باحمد ❊

نظمنده قافیه‌یی رعایه قیلمق ایچون یعنی بیتلرک آخرلری بر برینه موافق اولسون ایچون (بِاَحْمَدِ) مکسور اولدیغی کبی .

قاعده: غیر منصرف اولان علملردن خصوصی بر شخص معین اراده ایدلمه‌یوب معنای عام اراده ایدلسه (غیر منصرفلقلری زائل اوله‌رق) آخرلرینه کسره وتنوین دخولی جائز اولور :

(لِـكُلِّ فِرْعَونٍ مُوسًى) ترکیبنده‌کی (فرعون) و (موسی) لفظلری کبی‌که آنلردن فرعون مصر وموسی پیغمبر مراداولمایوب مطلقا (مُبْطِلْ) و (مُحِقٌّ) معنالری اراده ایدلدکندن آخرلرینه کسره وتنوین داخل اولمشدر.

ودخی (بَعْضُ اَحْمَدٍ عَالِمٌ ولَيْسَ كُلُّ اَحْمَدٍ بِعَالِمٍ) ترکیبلرنده‌گی (احمد) لفظلری کبی‌که آنلردن خصوصی (احمد) ناملو بر آدم اراده ایدلمدکندن بلکه هر بردن مطلقا (مُسَمّٰى باحمد) معناسی اراده ایدلدکندن هر ایکیسینک آخرلری مکسور ومُنَوَّنْ اولمشلر.

٦٣

---

٤١ § اعراب لفظی وتقدیری .

معرب اسملرک اعرابلری اکثریا لفظلرنده ظاهر اولور :

(زيدٌ ، زيدًا ، زيدٍ ، ابوه ، اباه ، ابيه) کبی .

اوشبو اسملرک اعرابی کبی لفظده ظاهر اولان اعرابه (اعراب لفظی) دیلور.

بعض معرب اسملرک اعرابلری تعذر یااستثقال ایچون لفظده ظاهر اولماز، شویله ایسه‌ده اواسملرده‌ده اعراب وارلغی فرض وتقدیر قیلنور.

لفظده اولمایوب فرض وتقدیرده اولان اعرابه (اعراب تقدیری) دیلور.

بش درلو اسم معربک اعرابی تقدیری اولور :

١) اَلْعَصَا ، اَلْفَتٰى ، مُوسَى ، حُبْلٰى) کبی آخرلرنده الف ساکن اولان اسملرک اعرابی رفع، نصب وجر حاللرینک هر برنده تقدیری اولور.

چونکه الف هیچ بر حرکه ایله متحرک اوله‌مز.

§ (العصا، الفتى) لفظلری الف ولامسز (مُنَکّرْ) اولسه‌لر منون اوله‌رق آخرلرنده‌کی الفلری محذوف اول ر : (عصاً ، فتیً) کبی

۲) (القاضی،المفتی) کبی آخرلرنده (یا) اولان اسملرڭ اعرابلری رفع وجر حاللرنده تقدیری اولور: چونکه یا اوزرینه ضمه وکسره ثقلیدر. مثلا ، (القاضیُ ، القاضیِ، المفتیُ ، المفتیِ) دیمك لسانه بیك آغردر. فتحه یا اوزرینه ثقیل اولمادیغندن مذکور اسملرڭ اعرابلری نصب حالنده تقدیری دگل ، لفظیدر : (القاضیَ ، المفتیَ) کبی .

اشبو اسملر الف ولامسز یعنی (منکر) اولسه‌لر رفع وجر حاللرنده یالری بالکلیه محذوف اولور : (قاضٍ ، مفتٍ) کبی ، زیرا منکر اولدقده آخرلری منون اولدیغندن یا وتنوین بیننده ساکنین مجتمع اولمقده‌در . اجتماع ساکنین ایسه جائز دگلدر .

امانصب حالنده منکر اولسه‌لرده یالری محذوف اولماز ، بلکه مفتوح اوله‌رق مذکور اولور : (قاضیاً ، مفتیاً) کبی . ٦٤

۳) (المَرْمیّ والجاریةُ) نڭ جمعلری اولان (المَرامیِ والجْوارِی) کبی (الفَعالی) وزننده آخرلرنده یا اولان جمع صیغه‌لرینڭ اعرابلری‌ده رفع وجر حاللرنده تقدیری اولور. اما نصب حالنده تقدیری اولماز ، بلکه لفظی اولور. بو جمعلرڭ حکمی‌ده بعینه (قاضی) لفظینڭ حکمی کبیدر : معرفلری رفع وجر حاللرنده : (المَرامی والجَواری) کبی ، نصب حالنده (المَرامیَ والجَواریَ) کبی . منکرلری : رفع وجر حاللرنده (مَرامٍ وجوارٍ) کبی . نصب حالنده (مَرامیَ وَجَوارِیَ) کبی.

§ اگر اسمڭ آخرنده (واو) یاکه (یا) اولوبده ما قبللری ساکن اولسه او اسمڭ اعرابی اوچ حالده‌ده لفظی اولور ، تقدیری اولماز. زیرا ما قبلی ساکن اولان حرف علته ضمه‌ده کسره‌ده ثقیل دگلدرلر :

(دَلْوٌ ، دَلْوًا ، دَلْوٍ ، سَعْيٌ ، سَعْيًا ، سَعْيٍ) كبی .

٤) یای متکلمه مضاف اولان اسملرك اعرابی دهاوچ حالدهده تقدیری اولور: (کتابِي ، قَلَمِي ، فَرَسِي) کبی. اوشبو اسملرك آخرلری یایه مناسب اولمق ایچون مکسور اولهرق کسره ایله مشغول اولدیغندن اوکسره اوزرینه باشقه بر اعراب علامتی کتورمك متعذردر، بناءً علیه اوشبو اسملر هر حالده بر درلو استعمال ایدلورلر:

٥) آخری مفتوح اولهرق منوّن اولمایان اسملرك اعرابلری حالت وقفدههم تقدیری اولورلر: (جاءَ زیدْ ❊ جلستُ مَعَ زیدْ ❊ کبی .

§ اما آخری مفتوح اولهرق منون اولان اسملرك اعرابی حالت وقفدهده تقدیری اولماز؛ بلکه لفظی اولور: (رأیتُ زیدًا ❊ ضربتُ بکرًا ❊ کبی.

عوام لساننده اکثر کلماتك اعرابی اظهار قیلنماز. چونکه عوام اکثر کلماتی وقف ایله تلفظ ایدر : (الیومْ یخرجْ حجاجْ من مکهْ الِی مدینهْ) کبی. ودخی (ایشْ تَطْلُبْ؟) و (ما فیشْ) کبی‌که اصلده : (اَیَّ شَیْءٍ تَطْلُبُ؟) و (ما فیهِ شَیْءٌ) درلو .

اعراب حکمی

جمله وکلام ایچنده مذکور اولان اسملرك معرب اولانلری اکثریا اعراب لفظی ایله ونادرًا اعراب تقدیری ایله معرب اولورلر. اگرده جمله ایچنده مبنی اولان اسملر ذکر ایدلسه‌لر، اعراب لفظیلری‌ده اولماز اعراب تقدیریلری‌ده اولماز، زیرا حقیقةً اعرابلی اولمق معرب اسملره مخصوصدر . شویله ایسه‌ده قاعده‌لره موافق اولسون ایچون جمله‌ده مذکور اولان مبنی اسملردهده بر اعراب وار کبی حکم ایدلور. محلنه کوره بعضلری (حکمًا مرفوع)، بعضلری (حکمًا منصوب) وبعضلری (حکمًا مجرور) صایلورلر. مبنیلرك مذکور اعراب اعتباریلرینه (اعراب حکمی) دیلور.

٤٢ § اعراب فعل مضارع.

فعل مضارعڭ اعرابی اوچ درلودر : (رفع ، نصب، جزم).

اکثریا رفع علامتی ضمه، نصب علامتی فتحه، جزم علامتی سکون اولور.
فعل مضارعڭ بونلره باشقه علامات اعرا بیه‌سی علامات اعرابیه بحثنده بیان ایدله‌جکدر.

رفع ، نصب وجزم ایله فعل مضارع اوچ درلو اوله‌رق یا مرفوع، یا منصوب یا مجزوم اولور.

مضارع مجزوم.

قاعده: اگرده فعل مضارعڭ اوّلنه (حروف جازمه) نامنده اولان حرفلرڭ بری اولسه مجزوم اولور، حروف جازمه بشدر : (لِ ، لا ، لَمْ، لَمّا ، اِنْ)

امثله‌سی

لِيَفْتَحْ ،	لا يَفْتَحْ ،	لَمْ يَفْتَحْ ،	لَمّا يَفْتَحْ ،	اِنْ يَفْتَحْ
امرغائب ،	نهی غائب ،	جحدمطلق،	جحدمستغرق،	مضارع شرطی.

٦٦

§ (اِفْتَحْ) کبی امر حاضر صیغه‌لری محذوف اولان (لِ) ایله مجزوم اولورلر.
چونکه (اِفْتَحْ) اصلده (لِتَفْتَحْ) در .

§ مذکور حروف جازمه‌دن اولگی دوردی فقط بر فعل مضارعی مجزوم ایدرلر.
اما ایڭ صوڭی اولان (اِنْ) هر زمان ایکیشر فعل مضارعی مجزوم ایدر :

(ان تَضْرِبْ ـ اَضْرِبْ) کبی که (أگرسن اورسه‌ڭ بن ده اورورم) دیمکدر .

اوشبو (اِنْ) ده (شرطیّت) معناسی مفهوم اولدیغندن (اِنْ شرطیه) نامیله تسمیه ایدلور .

قاعده : (ان شرطیه) ایله مجزوم اولان فعل مضارعه (معطوف) اولان، یعنی حروف عطفڭ بری ایله تابع اولان فعل مضارعلرده مجزوم اولورلر :
(اِنْ تَجْتَهِدْ وَتَعَلَّمْ ـ تَفُزْ فَتَكُنْ مَسْعُوداً) کبی.

قاعده: امر ونهی واستفهامدن صوكره مذكور اولان مضارعلر محذوف اولان (إِنْ مُقَدَّرهءِ شرطيه) ايله مجزوم اولورلر: (زُرْنِي، أُكْرِمْكَ) كبی كه اصلده: (زُرْنِي، إِنْ تَزُرْنِي - أُكْرِمْكَ) ديمكدر.

و (لَاتَدْخُلْ، أَطْرُدْكَ) كبی كه اصلی: (لَاتَدْخُلْ، إِنْ تَدْخُلْ - أَطْرُدْكَ) ديمكدر.

و (هَلْ لَكُمْ مَاءٌ - أَشْرَبْهُ) كبی كه اصلده: (هَلْ لَكُمْ مَاءٌ؟ إِنْ يَكُنْ لَكُمْ مَاءٌ - أَشْرَبْهُ) ديمكدر.

كلمات جازمه.

قاعده: فعل مضارعك اوّلنده (ان شرطيه) معناسينی متضمن اولان او شبو اون ايكی (كلمات جازمه) نك بری اولسه ده مجزوم اولور:

مَا، مَنْ، أَيّ، مَتَى، أَيَّانَ، أَيْنَ، أَنَّى، مَهْمَا، كَيْفَمَا، حَيْثُمَا، إِذْمَا، إِذَامَا ❀

(كلمات جازمه) ده (ان شرطيه) كبی ايكيشه‌ر فعل مضارعی مجزوم ايدرلر:

١) مَاتَصْنَعْ - أَصْنَعْ ❀

نه‌يی سن قيلسه‌ك - (بنده آنی) قيلورم.

٢) مَنْ يَجْتَهِدْ - يَعْلَمْ ❀

كم اجتهاد ايتسه - او بيلور.

٣) أَيُّهُمْ يَضْحَكْ - يُضْرَبْ ❀

قنغيسی كولسه - او اورلور.

٤) مَتَى تَخْرُجْ - أَخْرُجْ ❀

سن نه‌زمان چيقارسه‌ك - (بن ده او زمان) چيقارم.

٥) أَيَّانَ تَمْرَضْ - أَمْرَضْ ❀

سن نه‌زمان خسته اولسه‌ك - (بن ده او زمان) خسته اولورم.

٦) أَيْنَ تَجْلِسْ - أَجْلِسْ ❀

سن نه‌ييرده اوطورسه‌ك - (بن ده او ييرده) اوطورورم.

٧) أَنَّى تَأْخُذْ - آخُذْ ❀

نه ييردن سن آلسه‌ڭ - (بن ده او ييردن) آلورم.

٨) مَهْمَاتَطْلُبْ - تَجِدْ ❀

نه‌قدر طلب ايدرسه‌ڭ - (او قدر) طابارسڭ.

٩) كَيْفَمَاتَسِرْ - أَسِرْ ❀

سن نه كيفيتده گيزسه‌ك - (بنده او يله) گيزه‌رم.

١٠) حَيْثُمَاتَجْلِسْ - أَجْلِسْ ❀

سن نه‌ييرده اوطورسه‌ك - (بنده او ييرده) اوطورورم.

١١) إِذْمَا تَأْكُلْ - آكُلْ ❀

سن نه‌زمان آشاسه‌ك (بن ده او زمان) - آشارم.

١٢) إِذَامَا تَقْرَأْ - أَسْتَمِعْ ❀

سن نه زمان اوقوسه‌ڭ - شو زمان بن دڭلارم.

§ بعض وقت (ان شرطیه) ایله (کلمات جازمه) نك بعضلری فعل ماضی یه داخل اولورلر: (اِنْ ضَرَبَ ـ قَتَلَ * مَنْ عابَ ـ عیبَ *) کبی. اوشبو جمله‌لرده‌گی فعل ماضیلر مبنی اولدقلرندن مجزوم اولامازلر.

قاعده: ان شرطیه وکلمات جازمه داخل اولان فعللرك اولی فعل ماضی اولوب صوڭغیسی فعل مضارع اولسه، اوزمان فعل مضارعده لفظا مجزوم اولماز بلکه مرفوع اولور:

اِنْ ضَرَبَ ـ یَقْتُلُ * مَنْ ضَحَكَ ـ یُضْحَكُ عنه * کبی.

مضارع منصوب

قاعده: فعل مضارعك اوّلنه (حروف ناصبه) نامنده اولان حرفلردن بری اولسه منصوب اولور، حروف ناصبه دورت حرفدر: (اَنْ ، کَیْ ، لَنْ ، اِذَنْ):

١) اَنْ یَفْتَحَ ، اَنْ تَفْتَحَ ، اَنْ اَفْتَحَ (مضارع مصدری) .
آچمقلغی ، آچمقلغك ، آچمقلغم .

٢) کَیْ یَفْتَحَ ، کَیْ تَفْتَحَ ، کَیْ اَفْتَحَ (مضارع تعلیلی) .
آچمقلغی ایچون ، آچمقلغك ایچون ، آچمقلغم ایچون .

٣ لَنْ یَفْتَحَ ، لَنْ تَفْتَحَ ، لَنْ اَفْتَحَ (نفی استقبالی تأکیدی)
البته آچمایاچق ، البته آچمایاچقسك ، البته آچمایاچغم .

٤ (اِذَنْ اَقْرَأَ) شوزمان بن اوقورم دیمکدر .

تنبیه: فعل مضارعك (اذن) ایله منصوب اولمقلغی پك نادردر. اکثریا (اِذَنْ) دن صوڭره کلن مضارعلر مرفوع اولورلر: (اَنَا اِذَنْ اَقْرَأُ) کبی.

بونك احکامی (کلمات شتی) بابنده تفصیل قیلنمشدر.

بعض وقت فعل مضارع (لام جاره) و (حتی) بعدنده (اَنْ مقدره) ایله منصوب اولور:

(اَجْتَهِدُ لِاَکُونَ عالِمًا) کبی که اصلده (اَجْتَهِدُ لِاَنْ اَکُونَ عالِمًا) دیمکدر.

ودخی (اَجْتَهِدُ حَتّٰی اَجْمَعَ اَلْعُلُومَ) کبی‌که اصلده (اَجْتَهِدُ حَتّٰی اَنْ اَجْمَعَ اَلْعُلُومَ) دیمکدر.

§ حروف عطفدن بریله منصوب اولان بر فعل مضارعه معطوف اولان فعل مضارعلرده (ان مقدره) ایله منصوب اولورلر:

(اُرِيدُ اَنْ اَجْتَهِدَ وَاَعْلَمَ فَاَتَفَنَّنَ ثُمَّ اُدَرِّسَ) کبی‌که اصلده (اُرِيدُ اَنْ اَجْتَهِدَ وَاَنْ اَعْلَمَ فَاَنْ اَتَفَنَّنَ ثُمَّ اَنْ اُدَرِّسَ) دیمکدر.

مضارع مرفوع

قاعده: فعل مضارعك اوّلنده حروف جازمه‌ده کلمات جازمه‌ده حروف ناصبه‌ده اولماسه مرفوع اولور: (يَفْتَحُ، تَفْتَحُ، اَفْتَحُ، نَفْتَحُ) کبی.

§ فعل مضارعك اوّلنده حروف جازمه وحروف ناصبه‌دن باشقه حرفلر اولسه‌ده مرفوع اولور:

٦٩

(لَيَفْتَحُ، سَيَفْتَحُ، مَا يَفْتَحُ، لَا يَفْتَحُ، وَيَفْتَحُ، فَيَفْتَحُ، اَيَفْتَحُ، قَدْ يَفْتَحُ) کبی.

٤٣ § فعل مضارعك علامات اعرابیه‌سی

معلومکزدرکه فعل مضارعك (١٤) صیغه‌سی واردر: (٦ غائب، ٦ مخاطب، ٢ متکلم) (يفتحُ، يفتحان، يفتحون، تفتحُ، تفتحان، يفتحن، تفتحُ، تفتحان، تفتحون، تفتحين، تفتحان، تفتحن، افتحُ، نفتحُ) کبی.

اوشبو (١٤) صیغه‌دن بش دانه‌سینك آخرلرنده نونلری یوقدر. او صیغه‌لره (مُفْرَدَاتْ) دیيلور: (يفتحُ، تفتحُ، تفتحُ، افتحُ، نفتحُ) کبی.

(نفتح) جمع صیغه‌سی ایسه‌ده آخرنك نونی اولمادیغندن مفرد حکمنده اعتبار ایدلمشدر.

یدی دانه‌سینك آخرلرنده بر حرف زائده‌دن صوکره بره‌ر نونلری واردر؛ او صیغه‌لره (صیغ نونیه) دیيلور؛

(يفتحان، يفتحون، تفتحان، تفتحان، تفتحون، تفتحين، تفتحان) کبی.

اوشبو صیغه‌لرك اكثری تثنیه وجمع صیغه‌لریدر. فقط بر دانه‌سی یعنی (تفتحین) مفرد مؤنث صیغه‌سیدر.

دها ایکی صیغه قالدی‌که آنلرك آخرلرنك نونلری اولسه‌ده، حرف زائددن صوکره دگلدر. یعنی‌یدی نونیه صیغه‌لری کبی نونلرندن مقدم بر حرف علتلری یوقدر، آنلر ایکی (جمع مؤنث) صیغه‌لریدر: (یَفْتَحْنَ، تَفْتَحْنَ) کبی.

جمع مؤنث صیغه‌لری

فعل مضارعك ایکی جمع مؤنث صیغه‌لری معرب دگل مبنیدرلر؛ آخرلری دائما بر حالده استعمال ایدلور. نونلری جمعیت علامتی اولدیغندن هیچ ساقط اولماز.

اوشبو ایکی صیغه‌نك اوّلنك حروف جازمه اولسه‌ده، حروف ناصبه اولسه‌ده یا که هیچ بر حرف اولماسه‌ده، آخرلری دائمابر حالتك اولورلر، هیچ تغیّر ایتمزلر: (اِنْ یفتحنَ، اِنْ تفتحنَ)، (اَنْ یفتحنَ، اَنْ تفتحنَ)، (یَفْتَحْنَ، تَفْتَحْنَ) کبی.

اعراب صِیَغ نُونیه

نونیه صیغه‌لرینك اوّلنده حروف جازمه اولسه‌ده حروف ناصبه اولسه‌ده آخرلرنده‌گی نونلری ساقط اولورلر:

(اِنْ یَفْتَحَا، اِنْ یفتحُوا، اِنْ تفتحا، اِنْ تفتحوا، اِنْ تفتَحی، اِنْ تفتحا) کبی‌که بونلر حروف جازمه ایله مجزومدرلر.

ودخی:) اَنْ یفتَحَا، اَنْ یفتحوا، اَنْ تفتحا، اَنْ تفتحوا، اَنْ تفتحی، اَنْ تفتحا) کبی‌که بونلر حروف ناصبه‌یله منصوبدرلر.

اگرده نونیه صیغه‌لرینك اوّللرنك حروف جازمه‌ده حروف ناصبه‌ده اولماسه، نونلری ساقط اولمازلر، بلکه ثابت ومذکور اولورلر:

(یفتحانِ، یفتحونَ، تفتحانِ، تفتحانِ، تفتحونَ، تفتحینَ، تفتحانِ) کبی‌که بونلر ثبوت نون ایله مرفوعدرلر.

قاعده: آڭلاشیلورکه اوشبو یدی نونیه صیغه‌لری مرفوع اولدقلری زمان

نونلری ثابت اولور، اما منصوب ومجزوم اولدقلری زمان نونلری ساقط اولور. اویله ایسه نونیه صیغه‌لرینڭ رفع علامتی ثبوت نوندر، نصب وجزم علامتی سقوط نوندر.

---

§ ۴۴ اعراب مفردات

فعل مضارعڭ بش مفرد صیغه‌لری آخرلری اعتباریله اوچ درلو اولورلر:

صَحيح ، مُدْغَم ، مُعْتَلّ

آخرلری حرف صحیح اولان صیغه‌لره (**صحیح**) دییلور:

(**يَفْتَحُ ، تَفْتَحُ ، تَفْتَحُ ، أَفْتَحُ ، نَفْتَحُ**) کبی.

آخرلری مشدد اولان صیغه‌لره (**مدغم**) دییلور:

(**يَمُرُّ ، تَمُرُّ ، تَمُرُّ ، أَمُرُّ نَمُرُّ** ، ۞ **يَفِرُّ ، تَفِرُّ ، تَفِرُّ ، أَفِرُّ ، نَفِرُّ** ۞ **يَمَسُّ ، تَمَسُّ ، تَمَسُّ ، أَمَسُّ ، نَمَسُّ**) کبی.

آخرلرنده حرف علت اولان صیغه‌لره (**معتلّ**) دییلور:

٧١

(**يَدْعُو ، تَدْعُو ، تَدْعُو ، أَدْعُو ، نَدْعُو** ۞ **يَرْمِي ، تَرْمِي ، تَرْمِي أَرْمِي ، نَرْمِي** ۞ **يَخْشَى ، تَخْشَى ، تَخْشَى . أَخْشَى نَخْشَى**) کبی.

اعراب مفردات صحیحه

صحیح اولان مفرداتڭ رفع علامتی ضمه، نصب علامتی فتحه، جزم علامتی سکوندر:

مرفوعلری: (**يَفْتَحُ . . .**) کبی، منصوبلری (**أَنْ يَفْتَحَ . . .**) کبی، مجزوملری: (**إِنْ يَفْتَحْ . . .**) کبی.

§ صحیح الاخر اولان مفرد صیغه‌سینڭ ماقبل آخری ساکن بر حرف علت اولسه اجتماع ساکنین اولماسون ایچون جزم حالنده شو حرف علت محذوف اولور:

(**إِنْ يَقُلْ . . . إِنْ يَبِعْ . . . إِنْ يَخَفْ . . .**) کبی که رفع حالنده: (**يَقُولُ . . . يَبِيعُ . . . يَخَافُ . . .**) ایدیلر.

اعراب مفرادت مدغمه

مدغم اولان مفرد صیغه‌لرینك رفع علامتی ضمه، نصب علامتی فتحه، جزم علامتی سکوندر:

مرفوعلری: (یَمُرُّ . یَفِرُّ .. یَمَسُّ ...) کبی.

منصوبلری: (اَنْ یَمُرَّ ... اَنْ یَفِرَّ ... اَنْ یَمَسَّ ...) کبی.

مجزوملری: (اِنْ یَمْرُرْ ... اِنْ یَفْرِرْ ... اِنْ یَمْسَسْ ...) کبی.

اوشبو مدغم اولان مفردصیغه‌لرینك جزم علامتی سکون ایسه‌ده، جزم حالنك اکثریا آخرلری مدغم اوله‌رق فتحه یا کسره ایله استعمال ایدلمکده‌درلر:

(اِنْ یَمُرَّ اِنْ یَمُرِّ، اِنْ یَفِرَّ اِنْ یَفِرِّ، اِنْ یَمَسَّ، اِنْ یَمَسِّ) کبی.

اعراب مفرادتِ مُعْتَلَّه

معتل اولان مفرد صیغه‌لرینك رفع علامتلری اصلده ضمه‌در، لکن اعلال سببیله ضمه‌لری لفظده ظاهر اولماز تقدیری اولوب قالور:

(یَدْعُو ، یَرْمِی ، یَخْشَی) کبی که اصلده:

(یَدْعُوُ، یَرْمِیُ، یَخْشَیُ) ایدیلر. هر بری قواعد اعلال موجبنچه اعلال ایدله‌رك:

(یَدْعُو ، یَرْمِی ، یَخْشَی) اولوب قالمشلردر.

معتل اولان مفرد صیغه‌لرینك نصب علامتلری فتحه‌در:

(اَنْ یَدْعُوَ ، اَنْ یَرْمِیَ ، اَنْ یَخْشَی) کبی .

(یَخْشَی) نك آخرنده‌گی حرکه‌یی قابل اولمادیغندن فتحه‌سی تقدیریدر.

معتل اولان مفرد صیغه‌لرینك جزم علامتلری سقوط حرف علتدر:

(اِنْ یَدْعُ ، اِنْ یَرْمِ ، اِنْ یَخْشَ) کبی.

قاعده: نون تأكيدملحق اولان مفرد صيغه‌لرى عموما مبنى اوله‌رق آخرلرى دائما مفتوح اولور:

(لَيَفْتَحَنَّ، لَيَمُرَّنَّ، لَيَفِرَّنَّ، لَيَمَسَّنَّ، لَيَدْعُوَنَّ، لَيَرْمِيَنَّ، لَيَخْشَيَنَّ) كبى.

٤٥ § قواعد تركيب كلمات

بَسِيطْ وَمُرَكَّبْ

يالڭز بركلمه‌يه (بسيط) و (مفرد) ديیلور: (كِتَابْ، زَيْدْ، رَجُلْ، عَالِمْ، نَفْسْ، كَتَبَ) كبى.

معاً مذكور اولان ايكى كلمه‌نڭ مجموعينه (مركب) و (تركيب) ديیلور:

(كِتَابُ زَيْدٍ)، (الرَّجُلُ العَالِمُ)، (زَيْدٌ نَفْسُهُ)، (زَيْدٌ عَالِمٌ)، (كَتَبَ زَيْدٌ) كبى

٧٣

تركيب ايكى نوعدر: تركيب ناقص وتركيب تام.

معناسنده (فلان شى شويله‌در ياشويله قيلمشدر) ديمك كبى برحكم مفهوم اولمايان تركيبلره (تركيب ناقص) ديیلور:

(كِتَابُ زَيْدٍ)، (اَلرَّجُلُ الْعَالِمُ)، (زَيْدٌ نَفْسُهُ) كبى.

معناسنده (فلان شى شويله ر يا شويله قيلمشدر) ديمك كبى برحكم مفهوم اولان تركيبلره (تركيب تام) ديیلور:

(زَيْدٌ عَالِمٌ)، (زَيْدٌ جَاهِلٌ)، (كَتَبَ زَيْدٌ)، (زَيْدٌ كَتَبَ) كبى.

تركيب تاملر (جمله) و (كلام) ديو تسميه ايدلورلر.

٤٦ § تراكيب ناقصه

تركيب ناقصلر كلامده بر كلمه حكمنده‌درلر: زيرا جمله اچنده آنلرڭ فقط جزء اوّللرى معتبردر، جزء ثانيلرينه چوق اعتبار يوقدر. چونكه آنلرڭ

جزءُ ثانیلری فقط جزءِ اوّللرینی تعیین اوچون ضم اولنورلر. شو سببدندرکه ترکیب ناقصك جزءِ اوّلینه (**اصل**) وجزءِ ثانیسینه (**فرع**) دییلور.

تراکیب ناقصه‌ده جزءِ اوّلی تعیین اوچون ضم اولنان فرعلر، یعنی جزءِ ثانیلر، اوچ نوعدرلر: (**مضاف الیه، صفت وتاکید**).

مضاف الیه

اصللرینك کیمه ونه‌یه منسوب اولدقلرینی بیان اوچون ضم اولنان فرعلره (**مضاف الیه**) دییلور:

(كتابُ زیدٍ) و (بابُ المدرسةِ) جمله‌لرنده‌گی (زید) و (**المدرسة**) کبی.

بونلر (زیدك کتابی) و (مدرسه‌نك قاپوسی) دیمکدرلر.

مضاف الیهك اصلینه (**مضاف**) دییلور. مضاف ومضاف الیهك مجموعینه (**ترکیب اضافی**) دییلور.

مضاف الیه گویا (کیمك؟ ونه‌نك؟) دیمك کبی بر سوءاله جواب حکمنده مذکور اولور. مضاف ومضاف الیه لسان ترکی‌یه ترجمه ایدلدکده مضاف الیهك معناسی مضافدن مقدم ذکر ایدلور ودخی مضاف الیهك معناسینه (ك ونك) حرفلری قوشلور. مذکور مثاللرك معنالرنده (زیدك کتابی) و (مدرسه‌نك قاپوسی) دییلدیکی کبی. ٧٤

قواعد ترکیب اضافی

١) قاعده: مضاف الیه اولان اسملر هر بری مجرور اولورلر:

(**كتابُ بكرٍ، قلمُ عليٍّ؛ بابُ الحديقةِ، مطبخُ المدرسةِ، بيتُ الرجلَيْنِ، حجرةُ الطالبَيْنِ، مكاتبُ الصبيانِ، مجالسُ العلماءِ، مسجد المسلمينَ، دار المعلّمين، دار المعلماتِ، لباسُ احمدَ، طلباءُ مكاتبَ**) کبی.

٢) قاعده: اسم ضمیر واسم اشاره‌لر کبی مبنی اولان اسملر مضاف الیه اولسه‌لر، لفظا مجرور اولمازلر، بلکه حکما مجرور اولورلر: .

(کتابُه، کتابُكَ، کتابِي، کتابُ هذا، کتابُ هذه، کتابُ هؤلآ) کبی.

٣) قاعده: مضاف اولان اسملر هیچ (معرف باللّام) اولمازلر، بلکه دائما (منکّرْ) یعنی الف ولامدن خالی اولورلر:

مثلاً (کتابُ زیدٍ) و (بابُ المدرسةِ) دییلور،

(الکتابُ زیدٍ) و (البابُ المدرسةِ) دییلمز.

§ مگر غیر افظی بو حکمدن مستثنادر، چونکه نکره‌لگی پك قوّتلی اولدیغندن، آنی معرفه قیلمق اوچون مضاف اولسه‌ده، معرف باللام ایدلور: (الغیرُ المقبولِ، الغیرُ المشهورِ) دیمك کبی.

٤) قاعده: مضاف اولان اسملر هیچ (منوّنْ) اولمازلر، مثلاً (کتابْ زیدٍ، بابْ المدرسةِ) دییلمز.

تتابع اضافات

§ بعضا مضافلر تتابع ایدرلر، یعنی بر نیچه اسم بر برینه مضاف اوله‌رق مرتّب اولورلر: (خادمُ بکرٍ، یدُخادمِ بکرٍ، اِصبعُ یدِخادمِ بکرٍ، ظُفْرُ اِصْبعِ یدِ خادمِ بکرٍ) کبی (تتابع اضافات فصاحت جهتندن پك مقبول دگلدر).

§ بعضا بر اسمه ایکی اسم مضاف اولور:

(کتابُ وقلمُ بکرٍ) کبی‌که اصلده (کتابُ بکرٍ وقلمُ بکرٍ) دیمکدر.

§ گاها مضارع مصدری جمله‌سی مضاف الیه اولور:

زمانَ (ان یسیرَ)، جوازُ (اَنْ یأکُلَ)، حینَ (اَنْ یَشْرَعَ) کبی.

اصللرینی توصیف وتعریف ایچون ضم اولنان فرعلره (صِفَتْ) دیلور:

الرجلُ العاقلُ، الانسانُ الکاملُ، الکتابُ الکبیرُ، القلمُ الطویلُ کبی.

صفتلرك اصللرینه (مَوْصُوْف) دیلور. موصوف وصفتك مجموعینه (ترکیب توصیفی) دیلور. صفتلر گویا (قنغی وقایوسی) دیمك کبی بر سؤاله جواب حکمنده ذکر اولنورلر.

موصوف وصفت لسان ترکی یه ترجمه ایدلدکده صفتك معناسی موصوفك معناسندن مقدم ذکر اولنور. صفتك معناسینه (اولیجی یا اولان) کلمه‌لری قوشلور، (الرجلُ العاقلُ) عقللی اولیجی ایر (الانسانُ الکاملُ) کامل اولان آدم دیمك کبی.

قواعد صفات.

١) قاعده: صفتلر، مذکر یا مؤنث صیغه‌سی اولمقده موصوفلرینه تابع اولورلر:

الرجلُ العاقلُ، المرأةُ العاقلةُ، الکتابُ الکبیرُ، الصحیفةُ الکبیرةُ کبی.

٢) قاعده: صفتلر، مفرد، تثنیه وجمع صیغه‌سی اولماقده‌ده، موصوفلرینه تابع اولورلر:

الرجلُ العاقلُ، الرجلانِ العاقلانِ، الرجالُ العقلآءُ، المسلمونَ العاقلونَ، المرأةُ العاقلةُ، المرأتانِ العاقلتانِ، النسآءُ العاقلاتُ، المسلماتُ العاقلاتُ کبی.

٣) قاعده: بنی آدمدن باشقه شیلرك جمع صیغه‌لرینك صفتلری دائما مفرد مؤنث صیغه‌سی اولورلر:

الاشجارُ الطویلةُ، الافراسُ السائمةُ، الحیواناتُ الصغیرةُ، العلومُ الاسلامیةُ، الفنونُ الجدیدةُ، الکتبُ المفیدةُ، الاخلاقُ الحسنةُ کبی.

٤) قاعده: معرفه ونکره اولمقده هم صفتلر موصوفلرینه تابع اولورلر:

معارف: الرجلُ العاقلُ، العلمُ النافعُ، الکتابُ الکبیرُ، المدرسةُ الجدیدةُ

نکرات: رَجُلٌ عاقلٌ، عِلْمٌ نافعٌ، کتابٌ کبیرٌ، مدرسةٌ جدیدةٌ کبی.

٥) قاعده: مرفوع، منصوب، ومجرور اولمقده هم صفتلر موصوفلرینه تابع اولورلر:

مرفوعات: المسلمُ العاقلُ، المسلمانِ العاقلانِ، المسلمونَ العاقلونَ، المسلماتُ العاقلاتُ.

منصوبات: المسلمَ العاقلَ. المسلمَیْن العاقلَیْنِ، المسلمِینَ العاقلِینَ، المسلماتِ العاقلاتِ.

مجرورات: المسلمِ العاقلِ، المسلمَیْنِ العاقلَیْنِ، المسلمِینَ العاقلِینَ، المسلماتِ العاقلاتِ کبی

§ حاصل کلام صفت ایله موصوف آراسنده اون امرده بر برینه مطابقت لازمدر: مذکر ومؤنث اولمقده، مفرد، تثنیه وجمع اولمقده، معرفه ونکره اولمقده مرفوع، منصوب ومجرور اولمقده.

§اسماء اشاره اکثر یا بر صفت ایله موصوف اولورلر:

هٰذَا الخادمُ، هذانِ الخادمانِ، هؤلآءِ الخُدّامُ

هذه الخادمةُ، هاتانِ الخادمتانِ، هؤلآءِ الخادماتُ کبی.

---

٤٨ § تأکید

اصللری حقنده بر نوع شبههیی دفع ایچون ذکر اولنان فرعلره (تأکید) دیبلور: (اَمَرَنِی الاُسْتاذُ نَفْسُهُ) جملهسندهگی (نَفْسُهُ) کبیکه امر ایدن

كيمسه استاذڭ كنديسى اولمقلغى حقنده شبهه‌يى دفع أيتمك ايچون ذكر اولنمشدر. تأكيدڭ اصلينه (مُؤَكَّدْ) ديلور.

تأكيد ايچون استعمال ايدلن افظلر اوشبو يدى لفظدر:

نَفْسُهُ، عَيْنُهُ، كِلاهُما، كِلْتاهُما، كُلُّهُ، جَمِيعُهُ، اَجْمَعُ ❀

الاستاذُ نفسُهُ، المعلمُ عينُهُ، الرجلان كلاهما، المرأتان كلتاهما، الرمانُ كلُّهُ، الرمانُ جميعُهُ، الرمانُ اجمعُ ❀ كبى.

قواعد تأكيدات.

١) قاعده: نفسه، عينه واجمع لفظلرى مفرد، تثنيه وجمع اولمقده مؤكدلرينه تابع اولورلر:

الاستاذُ نفسُهُ، الاستاذانِ انفسُهما، الاساتيذُ انفسُهُمْ، المعلمةُ نفسُها، المعلمتان انفسُهما، المعلماتُ انفسُهُنَّ. الاستاذُ عينُهُ... الخ القومُ اجمعُ، الطائفةُ جَمْعاءُ، الطَّلَبَاُ اجمعونَ، الطالباتُ جُمَعُ كبى.

§ (اَنْفُسُهُما) اصلده (نَفْساهُما) اولمق لازم ايسه‌ده، خلاف قياس (اَنْفُسُهُما) ديلمكله شايع اولمشدر.

٢) قاعده: مرفوع، منصوب ومجرور اولمقده ده تأكيدلر موءكدلرينه تابع اولورلر: الاستاذُ نفسُهُ، الاستاذَ نفسَهُ، الاستاذِ نفسِهِ كبى.

٣) قاعده: (كِلاهُما، كِلْتاهُما) لفظلرينڭ اعرابلرى اختلاف ايتسه‌ده صيغه‌لرى وضميرلرى هيچ مختلف اولمازلر:

الرجلانِ كلاهما، الرجلَيْنِ كِلَيْهِما، المرأتان كِلْتاهُما، المرأتَيْنِ كلتَيْهما

٤) قاعده: (كُلُّهُ وجَمِيعُهُ) لفظلرى تثنيه وجمع ايدلمزلر، اما آخرلرنده‌گى ضميرلرى تثنيه وجمع ايدلور: القومُ كلُّهُ، القومانِ كلُّهما، الاقوامُ كلُّهم، الطائفةُ كلُّها، الطائفتانِ كلُّهما، النِّساء كلُّهنَّ، القومُ جميعُهُ... الخ كبى.

§ (اجمع) دن باشقه تاکید افظلرینڭ هر برینڭ آخرنده مؤکدلرینه راجع اولان بر ر ضمیرلری اولور. اما (اجمع،جمعاء،اجمعو،نجمع) ضمیرسز استعمال ایدلورلر. (اَجْمَعْ) معناسنده اولان (اَکْتَع، اَبْتَع، اَبْصَع) ده (اجمع) حکمنده‌درلر.

٤٩ § تراکیب تامه.

جمله وکلام

ترکیب تاملره (جمله) و (کلام) دیيلور. هر جمله اوچون ایکی کلمه لازمدر، فقط بر کلمه‌دن جمله حاصل اولماز. جمله‌ده مذکور اولان ایکی کلمه‌نڭ برینه (مَحْکُومْ) ودیگرینه (حُکْم) دیيلور، یا که (مُسْنَدٌ اِلَیْهِ ومُسْنَدٌ بِهِ) دیيلور.

مثلاً (زَیْدٌ ـ عَالِمٌ) جمله‌سنده (زَیْدٌ) محکومدر (عَالِمٌ) حکمدر.

ودخی (کَتَبَ ـ زَیْدٌ) جمله‌سنده (کَتَبَ) حکمدر (زَیْدٌ) محکومدر(*).

محکوم اکثر یا اسم ذات اولور، حکم ایسه اکثر یا اسم صفت یا فعل اولور.

جمله ایکی نوعدر: جملهٔ اسمیه وجملهٔ فعلیه.

حکمی اسم اولان جمله‌یه (جملهٔ‌اسمیه) دیيلور: (زَیْدٌ ـ عَالِمٌ) کبی.

حکمی فعل اولان جمله‌یه (جملهٔ‌فعلیه) دیيلور: (کَتَبَ زَیْدٌ) کبی.

٥٠ § جملهٔ اسمیه

جملهٔ‌اسمیه‌نڭ محکومینه (مُبْتَدَأٌ) دیيلور، حکمینه (خَبَرٌ) دیيلور.

مثلا مذکور (زَیْدٌ ـ عَالِمٌ) جمله‌سنده (زَیْدٌ) مبتدأ (عَالِمٌ) خبردر.

جملهٔ اسمیه لسان ترکی‌یه ترجمه ایدلدکده خبرینڭ معناسینه (در) اداتی ضم اولنور، (زَیْدٌ ـ عَالِمٌ) جمله‌سنڭ ترجمه‌سنده (زید بیلیچیدر) دیمك کبی.

(*) اوشبو جمله‌لرڭ محکوم وحکملرینه قیاس ایله باشقه جمله‌لرده مذکور اولان کلمه‌لرڭ قایوسی محکوم وقایوسی حکم ایدکنی شاید کندگز بیلورسگز.

۱) قاعده: مبتداده، خبرده هر ایکیسی مرفوع اولورلر:

الرَّجُلُ غَنِيٌّ ، الرجلانِ غنيانِ ، الرجالُ اغنياءُ ، المسلمونَ مُفْلِحُونَ کبی.

۲) قاعده: اگرده مبتدأ اسم ضمیر واسم اشاره کبی مبنی اسملردن اولسه، لفظا مرفوع اولماز، بلکه حکما مرفوع اولور:

هُوَ عالمٌ، هما عالمانِ، هم علماءُ. هی عالمةٌ، هما عالمتان، هنَّ عالماتٌ،

انتَ عالمٌ، انتما عالمان، انتم علماءُ، انتِ عالمةٌ، انتما عالمتان، انتنَّ عالمات،

انا عالمٌ، نحنُ علماءُ، هذاعالمٌ، هؤلاءِ علماءُ، هٰذهعالمةٌ، هؤلآءِ عالماتٌ کبی.

۳) قاعده: مذکر وموءنث اولمقده خبر مبتدایه تابع اولور:

الرجلُ عالمٌ، المرأةُ عالمةٌ، الـکتابُ کبیرٌ، الرسالةُ صغیرةٌ کبی. ۸۰

٤) قاعده: مفرد تثنیه وجمع اولمقده ده خبر مبتدایه تابع اولور:

الرجلُ عالمٌ، الرجلانِ عالمانِ، الرجالُ علماءُ، المسلمونَ مفلحونَ،

المرأةُ عالمةٌ، المرأتان عالمتان، النساءُ عالماتٌ مسلماتٌ مُخدَّراتٌ کبی.

۵) قاعده: اگرده مبتدا بنی آدمدن باشقه شیلرنڭ جمع صیغه‌سی اولسه، خبر دائما (مفرد موءنث) صیغه‌سی اولور:

العلومُ لازمةٌ، الـکتبُ مفیدةٌ، المکاتبُ صغیرةٌ، المدارسُ کبیرةٌ کبی.

٦) مبتدأ اکثریا معرفه اولور، خبر ایسه، اکثریا نکره اولور.

امثلهٔ سابقه‌یه نظر قیلسه‌ڭز، هر بری اوشبو قاعده‌یه موافق اولدقلرینی کوررسز.

§ بعضا مبتدأده نکره اولور: (عَدُوٌّ عاقِلٌ ـ خَيْرٌ مِنْ صَدِيقٍ جاهِلٍ) جمله‌سنده‌گی (عَدُوٌّ) کبی

§ بعض جمله‌لرده مبتدأده، خبرده هر ایکسی معرفه

(اَللهُ ـ اِلٰهُنا) ؛ (محمّدٌ ـ نَبِيُّنا) ؛ (الجُهّالُ ـ اعداءُ العلماءِ) کبی.

مضاف الیه‌لی مبتدلر:

(خادمُ بكرٍ ـ طويلٌ؛ وجهُ زيدٍ ـ حسنٌ؛ لباسُ عليٍ ـ جديدٌ؛ قلمُ وليٍّ ـ قصيرٌ) کبی.

مضاف الیه‌لی خبرلر:

(الرجلُ ـ خادمُ بكرٍ؛ زيدٌ ـ صديقُ خالدٍ؛ عمروٌ ـ عدوُّ محمودٍ؛ هذا ـ كتابُ زيدٍ) کبی.

مبتدالری‌ده خبرلری‌ده مضاف الیه‌لی اولان جمله‌لر:

(اختُ زيدٍ ـ زوجةُ بكرٍ؛ زوجةُ عليٍّ ـ بنتُ وليٍّ؛ حبيبُ بكرٍ ـ عدوُّ زيد) کبی.

صفتلی مبتدالر:

(الرجلُ العالمُ ـ صالحٌ؛ المرأةُ المخدرةُ ـ حسنةٌ؛ الرجالُ الاغنياءُ ـ متكبرونَ) کبی.

صفتلی خبرلر:

(التمرُ ـ طعامٌ لذيذٌ؛ المالُ ـ شيءٌ عزيزٌ؛ المدينةُ ـ بلدةٌ طيّبةٌ) کبی.

تأکیدلی مبتدلر:

(زيدٌ نفسُه ـ سخيٌّ؛ الأبوانِ كلاهما ـ مشفقانِ؛ الطلباءُ كلُّهم ـ فقراءُ) کبی.

§ بعض جملهٔ اسمیه‌لرك خبرلری‌ده بر جملهٔ قصیره اولور:

(زيدٌ ـ انفُه طويلٌ) ؛ (بكرٌ ـ ابوه غنيٌّ) ؛ (عمرو ـ خادمُه جاهلٌ)؛

(مریمُ ـ وجهُها حسنٌ) ؛ (زینبُ ـ قمیصُها طویلٌ) ؛ (الرجلان ـ لباساهما مزیّنان) ؛ (الرجالُ ـ اَذقانهم ملتحاةٌ) ؛ (المسلمونَ ـ اخلاقُهم حسنةٌ) ؛ (المجوسیونَ ـ عقائدُهم باطلةٌ کبی.

§ قاعده: امثلهٔ مذکوره کبی، خبر اولان جملهلرده مبتدالرینه راجع اولان بر ضمیر اولمق لازمدر.

§ قاعده : خبر اولان مبتدالر لفظا مرفوع اولامازلر، حکما مرفوع صایلا بلورلر.

۵۱ § جملهٔ فعلیه

جملهٔ فعلیه هرزمان بر فعل ایله بر اسمدن مرکب اولوب، فعلی (حکم) اسمی (محکوم) اولور: (کَتَبَ زَیْدٌ) جملهسی کبیکه (کَتَبَ) حکمدر، (زیدٌ) محکومدر.

فاعل

۸۲

جملهٔ فعلیهده محکوم اولان اسمه (فاعل) دییلور: (کَتَبَ زَیْدٌ) جملهسندهگی (زید) کبی.

قواعد

۱) قاعده: فاعل اکثریا فعلدن موٴخر اولور وبعض وقت مقدمده اولور:

کَتَبَ زَیْدٌ؛ زَیْدٌ کَتَبَ؛ یکتبُ زیدٌ؛ زیدٌ یکتبُ کبی. (۱)

۲) قاعده: هر فاعل مرفوع اولور:

الرجلُ کَتَبَ؛ الرجلانِ کَتَبا؛ الرجالُ کتبوا؛

المراَةُ کَتَبَتْ؛ المراَتانِ کَتَبَتا؛ النساءُ کَتَبْنَ؛ کبی.

تنبیه: مذکر وموٴنث اولمقده وهم مفرد، تثنیه وجمع اولمقده فعل فاعلینه تابع اولدیغی فعل بابنده بیان قیلنمش ایدی.

---

(۱) تنبیه: (زید کتب) جملهسندهگی (زید) متقدمین عندنده مبتدا جملهسندن عد ایدلمش ایسهده تسهیل مقصدیله متاخرین عندنده فاعل جملهسندن صایلمشدر.

٣) قاعده: مخاطب و متکلم صیغه‌سنده اولان فعللرڭ فاعللری تحتلرنده معنوی اولان ضمیرلر اولور:

فَتَحتَ، فتحتما، فتحتم، فتحتِ، فتحتما، فتحتُنَّ، فتحتُ، فتحنا(٢) کبی.

انت، انتما، انتم، انت، انتما، انتن، انا، نحن.

§ گاها فعلڭ فاعلی کندیسندن مقدم مذکور اولان بر ضمیر اولور:

هو فَتَحَ، هما فتحا، هم فتحوا، هی فتحت، هما فتحتا، هن فتحن، انتَ فتحتَ، انتما فتحتما، انتم فتحتم، انت فتحت، انتما فتحتما، انتن فتحتن، انا فتحتُ، نحن فتحنا کبی.

٤) قاعده: فاعل مبنی اسملردن اولسه لفظاً مرفوع اولماز، بلکه حکماً مرفوع اولور:

هُوَ فتح؛ انتَ فتحتَ؛ انا فتحتُ، هذا کَتَبَ؛ هؤلاء کتبوا کبی.

٨٣

§ بعض جملهٔ فعلیه‌لرڭ فعللری مجهول صیغه‌سی اولورلر:

(کُتِبَ الکتابُ، ضُرِبَ زیدٌ، قُتِلَ بکرٌ) جمله‌لرنده اولدیغی کبی.

§ اوشبو فعللر کبی مجهول صیغه‌سنده اولان فعللرڭ محکوملری حقیقة (**فاعل**) یعنی قیلیجی دگل ایسه‌لرده، نحویین اصطلاحنده **(فاعل)** جمله‌سندن حساب قیلنمشلردر.

§ بعض جملهٔ فعلیه‌لرڭ فعللری، نفی ماضی، نفی مضارع، جحد کبی منفی صیغه‌لردن اولورلر:

ما دخل زیدٌ، لا یدخلُ زیدٌ، لنْ یدخلَ زیدٌ، لم یدخلْ زیدٌ کبی.

§ اوشبو فعللر کبی منفی اولان فعللرڭ محکوملری‌ده حقیقة (**فاعل**) وقیلیجی دگلدرلر، شویله ایسه‌ده نحویین اصطلاحنده فاعل عد ایدلمکده‌درلر.

---

(٢) (فتحت فتحت) کبی مخاطب و متکلم صیغه‌لرینڭ آخرلرنده اولان تالری متأخرین عندنده ضمیر فاعل دگل، بلکه فقط فاعلڭ مخاطب و متکلم اولدیغینه بر علامتدر.

٥٢ § اسم صفتلرڭ فاعللری

فاعل فقط فعللره مخصوص دگل، بعض وقت (**اسم فاعل، اسم مفعول، اسم فعال، صفت مشبهه واسم منسوب**) کبی اسم صفتلرڭده، فاعللری ذکر ایدلمکده‌در؛ زیرا اسم صفتلر (**شبه فعل**) اولدقلرندن فعل حکمنك درلر:

(**زیدٌ ـ عالمٌ ابوهُ**)؛ (**زیدٌ ـ مسروقٌ مالهُ**)؛ (**زیدٌ ـ اَكّالٌ خادمهُ**)؛ (**زیدٌ ـ کبیرٌ رأسهُ**)؛ (**زیدٌ ـ حَسَنٌ وجههُ**)؛ (**زیدٌ ـ شرعیٌّ عملهُ**) کبی.

قاعده: اسم صفتلرڭ فاعللری دائما موصوف مجازیلرینه راجع اولان بر ضمیره مضاف اولورلر (امثلهٔ مذکوره‌یه نظر قیل).

§ بعض وقت مذکور اسم صفتلر فاعللرینه مضاف اولورلر. اوزمان فاعللری البته مرفوع اولمازلر؛ بلکه مضاف الیه اولدقلرندن مجرور اولورلر. آخرلرنده‌گی ضمیرلری محذوف اولوب کندیلری معرف باللام اولورلر:

(**زیدٌ ـ عالمُ الابِ**)، (**زیدٌ ـ مسروقُ المالِ**)، (**زیدٌ ـ اكّالُ الخادمِ**)، (**زیدٌ ـ کبیرُ الرأسِ**)، (**زیدٌ ـ حَسَنُ الوجهِ**). (**زیدٌ ـ شرعیُّ العمل**) کبی.

اسم صفتلرڭ متعدیلری گاها مفعوللرینه‌ده مضاف اولورلر:

(**آكلُ الخبزِ، قاتلُ الذئبِ، عالمُ الاسرارِ**) کبی.

اضافهٔ لفظیه واضافهٔ معنویه.

اسم صفتلرڭ فاعللرینه یامفعوللرینه مضاف اولمقلقلری فقط لفظی وظاهریدر. معناده مضافلق ومنسوبلك یوقدر. شو سببدن اسم صفتلرڭ بویله اضافه‌لری «اضافهٔ لفظیه» تسمیه ایدلور. اضافهٔ حقیقیه ـ اضافهٔ معنویه‌درکه بر اسمڭ ایکنچی بر اسمه فاعللك یا مفعوللك مناسبتندن باشقه بر مناسبت ایله انضمامندن عبارتدر:

(**کتابُ زیدٍ، بابُ المدرسةِ، خادمُ محمودٍ، محبوبُ عمروٍ**) کبی.

اضافهٔ معنویه‌نڭ علامتی شودرکه او اضافه ایله مضاف ومضاف الیه اولان اسملری لسان ترکی‌یه ترجمه ایدلدکده، مضاف الیهڭ آخرینه(ڭ یانڭ) حرفلری ضم قیلنور: (کتابُ زیدٍ)، (بابُ المدرسة) کبی که (زیدڭ کتابی) و (مدرسه‌نڭ قاپوسی) دیمکدرلر.

§ اضافهٔ معنویه ایله مضاف اولان اسملر معرف باللام اولماز ایسه‌لرده، اضافهٔ لفظیه ایله مضاف اولان اسملر بعض وقت معرف باللام اوله بیلورلر؛ چونکه اضافهٔ لفظیه ایله مضاف اولان اسم صفتلر «معرفه» صایلمازلر:

(الصّائبُ الفکرِ، المسروقُ المالِ، الحَسَنُ الوجه، الآکلُ الخبزِ) کبی.

مصدرلرڭ فاعلی

§ بعض وقت مصدرلرڭده فاعلی مرفوع اولور ایمش:

(اَعْجَبنی اَکْلٌ زَیْدٌ) جمله‌سنده‌گی (زیدٌ) کبی.

لکن بوپك نادردر، اکثریا مصدرلر فاعللرینه مضاف اولدقلرندن فاعللری مجرور اولورلر: ٨٥

اَعْجَبَنی اَکْلُ زَیْدٍ؛ عَلِمْتُ صَداقَةَ بکرٍ؛ تَعَجَّبْتُ مِنْ سخاوةِ علیٍّ) کبی.

مصدرلر گاها مفعوللرینه‌ده مضاف اولورلر:

(اَکْلُ الطعامِ، جمعُ المالِ، اکرام الفقراء، زیارةُ الاخوانِ) کبی.

قاعده: فاعللرینه یا مفعوللرینه مضاف اولان مصدرلر معرف باللام اولامازلر، چونکه معرفه صایلورلر:

(الاکلُ الطعامِ، الجمعُ المالِ، الاکرامُ الفقراء، الزیادةُ الاخوانِ) دیه - جائز دگلدر.

٥٣ § تزیینات جمله

جمله ایچنده مذکور اولان کلمه‌لردن ایکیسی، یعنی محکوم ایله حکم، جمله‌نڭ باش ورئیس اولان جزئلریدرلر. محکوم ایله حکمدن باشقه، جمله‌هیچ تمام اولماز. شو سببدن آنلره جمله‌نڭ (عمده) لری دییلور. جمله ایچنده

محکوم وحکمدن باشقه، کنه جملەیی تزیین وتکمیل ایچون ذکر اولنان افظلرده بولنورکه آنلره (**تَزْیینِ جُمْلَه**) دییلور.

مثلا (**اَکَلَ زَیْدٌ، الْیومَ، تفاحًا، فی الْبُسْتانِ**) جملەسنده (**اَکَلَ**) حکمدر، (**زید**) محکومدر، بونلر جملەنـك (**عمده**) لریدرلر. اما (**الیومَ**)، (**تفاحًا**)، (**فی البستانِ**) لفظلری جملەنك (**عمده**) لری دگل، بلکه (**فَضْلَه**) لریدرلر. آنلر ذکر ایدلمەسەلرده جمله تمام اولەجقدر. آنلر فقط جملەیی تزیین ایچون ذکر ایدلمشلردر.

بعض جملەلر تزیینسز اولەرق فقط (**محکوم وحکم**) ایله ذکر ایدلورلر.

بعض جملەلرده محکوم وحکمدن باشقه بر نیچه تزیینلرده ذکر ایدلور.

فقط محکوم ایله حکمدن مرکب اولوب هیچ بر تزیینی اولمایان جملەلره (**جملهٔ مُجَرَّده**) دییلور: (**اَکَلَ زیدْ**) کبی.

تزیینلی جملەلره (**جملهٔ مُزَیَّنَه**) دییلور:

(اَکَلَ زیدٌ الْیومَ، تُفّاحًا، فیِ البستانِ) کبی.

جملهٔ مجرده پك آزدر، چونکه جملەلرك اکثری بریا بر نیچه تزیین ایله مزین اولورلر، زیرا هر کلامده جملەنـك حکمینی مخاطبه گوزەلجه تفهیم ایتمك ایچون اکثریا بر نیچه تزیینسز ممکن دگلدر. مثلا (**اَکَلَ زیدْ**) دییلسه، فقط زیدك ییدکی مفهوم اولور. مخاطب بونك ایله هیچ قناعت ایتمز. البته: (نه زمان ییدی؟ نەیی ییدی؟ نه ییرده ییدی؟) دیو سؤال ایدر. بناءً علیه (**الیومَ، تفاحًا، فی البستانِ**) لفظلرینی ذکر ایلەجملەیی تزیین ایتمك لازم اولور.

تزیینات جملەنـك اکثری جملەنك حکمینه متعلق اولور؛ شو سببدن (**تزیینات جمله**) علم معانیده (**متعلقات حکم**) دیو تسمیه ایدلمشدر.

٥٤ § اقسام تَزْيينات

لسان عربده مشهور اون ایکی درلو تزیینات جمله واردر:

مَفْعولِ مُطْلَق، مفعولٌ بِه، ظَرْف زَماني، ظَرْف مَكاني، حالْ، تمييز، مُسْتَثْنى، ذوالْجارّ، مَحْذُوفُ الْجارّ، مُتَمِّمِ فِعْلِ ناقِصْ، مُتَمِّمِ فِعْلِ قَلْبى، تَزْييناتِ شَتّى.

مفعول مطلق

۱) (**مفعول مطلق**) کندی فعلندن صوڭره مذکور اولان اسم مصدردر:

(**فَتَحتُ فَتْحًا، ضَرَبْتُ ضَرْبًا، جَلَسْتُ جُلوسًا**) کبی.

آچمق آچدم، اورمق اوردم، اوطورمق اوطوردم.

قاعده: هر مفعول مطلق منصوب اولور:

(**جَلَسْتُ جَلسةً، جَلَسْتُ جَلسَتَيْنِ، جَلَسْتُ جَلْساتٍ**) کبی. ٨٧

§ بعض مفعول مطلق فعلڭ مرادفینڭ مصدری اولور: (**قَعَدتُ جُلوساً**) کبی.

§ بعض مفعول مطلق بر اسمه مضاف اولور: (**ضَرَبْتُ ضَرْبَ الجلّادِ، نِمْتُ نَوْمَ العَروسِ، سِرْتُ سَيْرَ الكِبارِ**) کبی.

§ بعض مفعول مطلقلر بر صفت ایله موصوف اولورلر:

(**قَرَأْتُ قِراءَةً جَيِّدَةً، ضَرَبْتُ ضَرْبًا شَديدًا، سِرْتُ سَيْرًا كَثيرًا**) کبی.

§ مفعول مطلق فعللره (گنه) مخصوص دگلدر. بعض وقت اسم صفتلردن صوڭره ده مفعول مطلقلری ذکر ایدلمکده‌در:

(**زيدٌ ضارِبٌ ضربًا شَديدًا، المالُ مسروقٌ سَرِقَةً عجيبه، زيدٌحَسَنٌ حُسْنًا مقبولًا**) کبی.

۲) (مفعول به) ـ کندیسینه‌بر ایش قیلنمش ذاتك اسمیدر که کلامده گویا (کیمی؟ یا نه‌یی؟) دیمك کبی بر سؤاله جواب حکمنده مذکور اولور. لسان ترکی‌یه ترجمه ایدلدکده مفعول به‌ك ترجمه‌سینك آخرینه (یی یانی) حرفلری ضم قیلنور:

(قَتَلْتُ عَقْرَبًا؛ رَأَيْتُ ذِئْبًا؛ أَكَلْتُ طَعَامًا؛ جَمَعْتُ مَالًا) کبی.

§ بادرا بعض مفعول به‌لرك ترجمه‌سینه (یه‌یا که‌گه) حرفلری ضم قیلنور: (اعبدُ اللّهَ، لقيتُ زيدًا في السُّوقِ، اَعْطَيْتُ زيدًا درْهمًا) جمله‌لرنده‌گی (لفظة الله وزیدًا) کبی.

قاعده: هر مفعول به منصوب اولور:

88 اَكْرَمْتُ مسلمًا؛ اكرمتُ مسلمِيْنِ؛ اكرمتُ مسلمِينَ؛ اكرمتُ مسلماتٍ کبی.

قاعده: فعللره متصل اولان ضمیرلرك هر بری حکما منصوب اوله‌رق مفعول به اولورلر:

ضَرَبَهُ ضربهمْ ضربها ضربهنَّ ضربكَ ضربكُمْ ضربكِ ضربكُنَّ ضربَني ضربَنَا کبی.

قاعده: مفعول به معلوم صیغه‌سی اولان فعللره مخصوصدر.

مجهول صیغه‌سی اولان فعللرك مفعول به‌لری ظاهر اولماز، زیرا مجهول فعللرك حقیقی فاعللری مذکور اولمادیغندن، مفعول به‌لری مرفوع اوله‌رق فاعل مقامینه قائم اولور:

(فُتِحَ الْبَابُ؛ ضُرِبَ زيدٌ؛ أُكِلَ الطَّعَامُ؛ قُتِلَ ذِئْبٌ) کبی.

§ اكثریا مفعول بەلر فعلدن موءخر اولورلر.
انحصاری تفهیم ایچون بعض وقت فعلدن مقدمده اولورلر:

(اللهَ اعبدُ؛ زیدًا ضربتُ؛ نصیبكَ تنالُ) کبی
اللەتعالی گەگنەعبادتقیلامن. فقط زیدکە اوردم. فقط اوز نصیبگە نائل اولورسڭ.

مضاف الیەلی مفعول بەلر:

رَاَیتُ فرسَ بكرٍ؛ اكلتُ لحمَ البقرِ؛ اَخذتُ رقیمَ الحبیبِ؛ اكرمتُ فقراءَ البلدِ کبی.

صفتلی مفعول بەلر:

رایتُ رجلاً عالماً؛ اكلتُ لحماً مشویاً؛ کتبتُ مکتوباً عربیاً؛ قتلتُ حیةً کبیرةً کبی.

تاءکیدلی مفعول بەلر:

رَاَیت زیدًا نفسَه؛ رَاَیتُ الرّجلَین کلَیهما؛ اكلتُ الرُّمانَ کلَّه؛ رأیتُ الاحبابَ اجمعینَ کبی. ٨٩

§ بعض فعللرڭ ایکیشر مفعول بەلری اولور:

اعطیتُ زیدًا درهماً؛ علّمتُ بكرًا علوماً؛ اَطعمتُ زیدًا لحمًا؛ اَلبستُ زیدًا جبّةً کبی.

اوشبو جملەلردەگی تزیینات‌دە مفعول بەلردر:

اجتهدتُ کُلَّ الاجتهادِ؛ عَزَّرتهُ بعضَ التعزیرِ؛ جلستُ احسنَ الجلوسِ؛ عَمِلتُ خیرَ العملِ؛ تفعلُ شرَّ الفعلِ، نفعلُ اسهلَ الافعالِ کبی.

§ بعض نحوییون اوشبو تزییناتی (**مفعول مطلق**) جملەسندن عدایتمشلردر.

§ مفعول بەدە، فعللرە (گنە) مخصوص دگلدر؛ بعض وقت اسم فاعل واسم فعال کبی اسم صفتلرڭدە مفعول بەلری ذکر ایدلور:

(زیدٌ ضاربٌ عمراً؛ بكرٌ آكلٌ خبزًا؛ خالدٌ طالبٌ علمًا؛ عمرٌو اَکّالٌ لحماً) کبی.

§ بعض وقت اسم فاعل ایله اسم فعال مفعوللرینه مضاف اولورلر؛ اوزمان مفعوللری منصوب اولماز، بلکه مجرور اولور: (**زیدٌ ضاربُ عمرٍ؛ بکرٌ آکلُ الخبزِ، خالدٌ طالبُ العلمِ؛ عمروٌ اَکّالُ اللَّحمِ**) کبی

اسم صفتلرك مفعوللرینه اضافه‌سی (**اضافهٔ لفظیه**) در، بناءً علیه مضاف اولسه‌لرده معرفه اولمازلر. معرفه اولمق ایچون مضاف اولدقلری حالده بیله معرف باللام ایدلورلر: (**الآکلُ الخبز، الطالبُ العلم، الاکّالُ اللَّحمِ**) کبی (بو خصوصك اضافهٔ لفظیه بابنك بر آزسویله‌نمش ایدی).

قاعده: مضاف الیه اولان مفعوللری معرف باللام اولمایان اسم صفتلره الف لام داخل اولماز:

مثلا (**الضاربُ عمرٍو، الآکلُ خبزٍ، الطالبُ علمٍ، الاکّالُ لحمٍ**) دییلمز.

مفعوللی مصدرلر:

§ بعض وقت مصدرلرك‌ده مفعوللری ذکر ایدلور:

(**حُبُّنَا العلمَ اشدُّ من حُبِّنَا المالَ**) کبی.

§ گاها اوشبو مصدرلر مفعوللرینه مضاف‌ده اولورلر:

(**حُبُّ العلمِ اشدُّ من حبِّ المالِ**) کبی.

---

§ ۵۶ ظرف زمانی

۳) (**ظرف زمانی**) ــ برحکمك زمانینی بیان ایچون ذکر اولنان اسم ظرفدرکه گویا (نه‌زمان؟ قایچان؟) دیمك کبی بر سؤاله جواب حکمنده مذکور اولور.

لسان ترکی‌یه ترجمه ایدلدکده ظرف زمانی‌نك ترجمه‌سینك آخرینه اکثریا (ده) حرفی ضم قیلنور: (**متی تأکُلُ؟ ــ آکلُ نهاراً**) (نه زمانده ییه‌جکسك؟ ــ کوندزده ییه‌جکم) دیمکدر.

قاعده: هر ظرف زمانی منصوب اولور؛ شویله‌که معرب اولانلری لفظاً منصوب اولورلر، مبنی اولانلری حکما منصوب صایلورلر.

مشهور ظروف زمانیه.

١) (مَتٰی) (نەزمانك،قایچان؟):(متی تأکُل الطعامَ؟ متی تخرجُ؟) کبی.

٢) (اَیّانَ) (نه زمان؟): (اَیانَ احْتَرَقَ البیتُ؟ اَیان تبارزونَ) کبی.

٣) (قَبْلُ)(اوّلده،ایلك زمانده) : (نَحْنُ لمْ نَعلَمْ لسانَ العربِ قبلُ) کبی.

٤) (بعْدُ) (صوڭره) (نأکُل قبلُ ونَشْرَبُ بعدُ) کبی.

٥) (قَبْلَ) (اوّل ایلك) : (نَتَوَضَّأُ قَبْلَ الآذانِ) کبی.

٦) (بعْدَ) (صوڭنده) : (نَدْعُو بعدَ الصَّلاٰةِ) کبی

٧) (قَطُّ) (هیچ بر زمان) (ماضیده) : (لَمْ نَفعَلِ الشَّرَّ قَطُّ) کبی.

٨) (عَوْضُ) (هیچبر زمان) (مستقبلده) : (لانَفْعَلُ الشَّرَّ عَوْضُ) کبی.

٩) (رُبَّمٰا) (بغض وقت، گاها) : (رُبَّمٰا نَتَصَدَّقُ مالاً کثیرًا) کبی.

١٠) (اِذَنْ) (ایمدی اوشبو زمانده) : (اِذَنْ اَظُنُّكَ کاذبًا) کبی.

١١) (اَمْسِ) (دون، کیچه) : (اِشْتَرَیْتُ اَمْسِ کُتُبًا کثیرةً)کبی.

١٢) (اَلآنَ) (شمدی، حاضر) : (الآنَ خَتَمْتُ قِراءةَ القرآنِ) کبی.

١٣) (اَلْیَوْمَ) (بوگون) : (الیومَ اَبْتَدِئُ قِرأَةَ القرآنِ) کبی.

١٤) (غَدًا) (یاربن، ایرته‌گه) : (نَخْرُجُ غَدًا اِلَی الصَّحْراءِ) کبی.

١٥) (اَللَّیْلَةَ) (بوکونگی کیچده) : (اُطالِعُ اللیلةَ کتابًا مفیدًا) کبی.

١٦) (البارحةَ) (دونگی کیچده): (سِرْنا البارحةَ فی الازِقَّةِ) کبی.

١٧) (نَهارًا) (کوندزده) : (نَأکُلُ الطعامَ نهارًا) کبی.

١٨) (لَیْلاً) (کیچه‌ده، تونله): (نَضْطَجِعُ فَنَنامُ لَیْلاً) کبی.

١٩) (صَبَاحًا) (ايرته برله) : (شَرِبْنَا الشَّایَ صَبَاحًا) کبی.

٢٠) (مَسَاءً) (کیچه‌له‌ین، کیچ برله) : (جَاءَ الاضیافُ مَسَاءً) کبی

٢١) (اوَّلًا) (اوّلده) : (نَتَوَضَّأُ اوَّلًا ثم نصلّی) کبی.

٢٢) (آخرًا) (آخرده، صوکره) : (نَأكُلُ اوَّلًا وَنشربُ آخرًا) کبی

٢٣) (دائمًا) (هر زمانده) : (نحنُ نتنفّس دائمًا) کبی

٢٤) (غالبًا) (چوق وقت، کوبسنچه) : (نُطالِعُ الکتبَ غالبًا) کبی

٢٥) (بعضًا) (گاه وقتده) : (نذهبُ اِلَی القُرَی بعْضًا) کبی

٢٦) (کثیرًامّا) (چوق وقتده) : (کثیرًاما نَشْتَغِلُ بامورِ الدنیا) کبی.

٢٧) (قَلیلًامّا) (آز وقتده) : (قلیلاما نذکرُ الاخرةَ) کبی.

٢٨) (مُدَّةً) (بر مدت) : (سافرتُ مدةً ثم رجعتُ) کبی.

٢٩) (سَاعةً) (بر ساعت) : (قرأتُ القرآنَ ساعةً) کبی.

٣٠) (يَوْمًا) (بر کون) : (صمتُ یوماً وأفْطرْتُ یوماً) کبی.

٣١) (اُسْبُوعًا) (برهفته، برآتنا) : (کتبتُ الکتابَ اسبوعًا) کبی.

٣٢) (شَهْرًا) (بر آی) : (صمتُ شهرًا وأفطرتُ شهرًا) کبی.

٣٣) (سَنَةً) (بر سنه) : (سافرتُ سَنَةً) کبی.

٣٤) (يَوْمَئِذٍ) (شول کونده) : (یومئذٍ نَذْهَبُ الی الصحرآءِ) کبی.

٣٥) (حینَئذٍ) (شول زمانده) : (حینئذٍ نأْکُلُ الطعامَ فی الصُّفّةِ) کبی.

٣٦) (حِینَ) (زمانده) : (رأیتُ زیدًا حینَ کَوْنِهِ فی السُّوقِ) کبی

ظروف زمانیهٔ موصوله

بعض ظرف زمانیلر برجمله ایله موصول اولورلر. آنلره (ظرف زمانیٔ موصول) دیيلور. ما بعدنده اولان جمله‌یه (صلهٔ ظرف) دییلور.

مشهور ظروف زمانیهٔ موصوله (۱۲) در:

۱) (إذْ) (شول زمانده‌که) : (جاسْتُ إذْ جَلَسَ زیدٌ) کبی.

۲) (إذا) (شول زمانده‌که) : (نخرجُ الی السّفرِ اذا طَلَعَ الفجرُ) کبی

۳) (لَمّا) (شول زمانده‌که) : (لما اَکَلْتَ ـ شربتُ) کبی.

٤) (کُلّما) (هر زمانده‌که) : (صَلَّیتُ کُلَّما تَوَضَّأتُ) کبی

۵) (مُذْ) (شول‌زمانده‌که) : (دَخَلْتُ مذْ دعوتُ،خَرَجتُ مذْ خَرَجْتَ) کبی.

٦) (مُنْذُ) (شول‌زمانده‌که) : (جئتُ منذُ دعوتُ، فعلتُ منذُ أَمَرْتَ) کبی.

۷) (یَوْمَ) (شول کونده‌که) : (یومَ ینفعُ الصّادقینَ صِدْقُهُمْ) کبی.

۸) (حینَ) (شول‌حینده‌که) : (دَعَوتُ حینَ رأیتُ الهلالَ) کبی.

۹) (حینَما) (شول‌حینده‌که) : (کَتَبتُ حینَما قَرَأْتَ کتابَكَ) کبی.

۱۰) (بَیْنَما) (شول‌زمانده‌که) : (بَیْنَما فَتَحْنا البابَ رَأَیْنا سَبُعًا) کبی. ۹۳

۱۱) (قَبْلَما) (شول زماندن اول‌که) : (تَوَضَّئتُ قَبلَما أَذَّنَ المؤذِّنُ) کبی.

۱۲) (بَعْدَما) (شول‌زماندن صوکره‌گه) (صَلَّیتُ بعدَما أَذَّنَ المؤذِّنُ) کبی.

ظرف مکانی § ۷۵

٤) (ظرف مکانی) ـ بر حکمك مکانینی بیان ایچون ذکر اولنان اسم ظرفدرکه گویا (نه‌ییرده، ؟ قایده؟) دیمك کبی بر سوٴاله جواب حکمنده مذکور اولور. ظرف زمانی لسان ترکی‌یه ترجمه ایدلدکده ترجمه‌سینه‌ده) حرفی ضم قیلنور: (أَیْنَ جلستَ؟ ـ جَلَسْتُ هُنا) کبی‌که (نه ییرده اوطوردڭ؟ ـ بو ییرده اوطوردم) دیمکدر.

قاعده: هر ظرف مکانی منصوب اولور. فقط مبنی اولانلری (غنه) لفظا منصوب اولماز، بلکه حکما منصوب اولورلر.

مشهور ظروف مكانيه

١) (أَيْنَ) (نه‌ييرده، قايده) : (أَيْنَ تجلسُ؟ أَيْنَ تأْكُلُ؟) كبى.

٢) (أنّى) (نه ييردن، قايدن) : (أنّى تأخذُ؟ أنّى تجِدُ؟) كبى.

تنبيه: (اين) بعض وقت حرف جر ايله استعمال ايدلور: (من أينَ؟ الى اينَ) كبى اوزمان (ذوالجار) جمله‌سندن اولور.

٣) (هُنا، ههُنا) (بوييرده، بۇنده) : (أكلتُ هنا وشرِبْتُ ههُنا) كبى.

٤) (هُناكَ هُنالِكَ)(اول‌ييرده، تگنده) : (توضّأتُ هناكَ وصلّيتُ هنالِكَ) كبى.

٥) (ثَمَّ) (اوراده، تگنده) : (أكلتُ هنا وشرِبْتُ ثَمَّ) كبى

٦) (عِنْدَ) (قارشنده، حضورنده) : (قرأنا عِنْدَ الاستاذِ) كبى.

٧) (حَوْلَ) (اطرافنده، ئه‌يله‌نه‌سنده) : (طُفنا حولَ الكعبةِ) كبى. ٩٤

٨) (بيْنَ) (آراسنده) : (توقّفنا بينَ الجبلَيْنِ) كبى.

٩) (بيْنَ بيْنَ) (اورتالقده، ايكى آراده): (أكلتُ معهما وجلستُ بينَ بينَ) كبى.

١٠) (حِذاءَ) (مقابلنده) : (جلستُ حِذاءَ زيْدٍ) كبى.

١١) (فَوْقَ) (اوستنده) : (نِمتُ فوْقَ السَّطْحِ) كبى.

١٢) (تَحْتَ) (آستنده) : (جلستُ تحتَ السَّطحِ) كبى.

٣١) (أمامَ) (آلدنده) : (جلستُ أمامَ زيدٍ) كبى.

١٤) (خَلْفَ) (آرتنده) : (صلّيْتُ خلْفَ الامامِ) كبى.

١٥) (يَمينَ) (اوڭ طرفنده) : (صلّيْتُ يمينَ زيدٍ) كبى

١٦) (يَسارَ) (صول طرفنده) : (صلّيْتُ يسارَ بكرٍ) كبى.

(جهات ست = آلتى طرف)

قاعده: اوشبو جهات ستنك مضاف اليه‌لری ذكر ایدامه‌سه، آخرلری مضموم اوله‌رق مبنی اولورلر:

(جَلَسَ زيدٌ فوقُ، تحتُ، امامُ، خلفُ، يمينُ، يسارُ) كبی

ظرف مكانیٔ موصول

شو ییرده‌كه معناسنده اولان (حَيْثُ) لفظی‌ده ظرف مكانیدر، لكن آڭا هر زمان بر جمله ایله موصول اولمق لازمدر:

(جلستُ حيثُ جلَسَ زيدٌ، اكلتُ حيثُ زيدٌ جالسٌ) كبی.

(حيث) بعض وقت تعليل ایچون (لِاَنَّهُ) معناسنده استعمال ایدلور:

(سَبَبْتُ زيدًا، حَيْثُ سَبَّنی) كبی‌كه

(زیدی سوكدم، چونكه اوبنی سوكدی) دیمكدر.

95

۵۸ § حال

۵) جمله‌ده فاعلك یا مفعولك هیئت وكیفیتینی بیان ایچون ذكر ایدلن اسمه (حال) دییلور: (جاءَ زيدٌ راكباً؛ رايتُ بكرًا جالسًا) كبی.

برجمله‌ده (حال) مذكور اولسه، فعل قیلندیغی زمان فاعل یا مفعول نه هیئتده اولدیغی مفهوم اولور.

حاللر گویا (نه هیئتده ونه كیفیتده) دیمك كبی بر سؤاله جواب حكمنده مذكور اولورلر، ودخی لسان تركی‌یه ترجمه ایدلدكده (اولوب، اولدیغی حالده) دیمك كبی تعبیرلر ایله تعبیر ایدلورلر:

(كَيْفَ جاءَ زيدٌ؟ ـ جاءَ زيدٌ راكباً) جمله‌لرنده اولدیغی كبی.

قاعده: هر حال منصوب اولور:

جاءَ الرجلُ راكبًا ؛ جاءَ الرجلانِ راكبَيْنِ ؛ جاءَ الرجالُ راكبينَ ؛

جاءَتِ المرأةُ راجلةً؛ جاءَتِ المراتانِ راجلتَيْنِ ؛ جاءَتِ النساءُ راجلاتٍ كبی.

§ حالك موصوفينه(صاحبحال) دييلور، مثلاً مذكور (جآءَ زيدٌ راكباً) جملهسنده (زيد) صاحب حالدر.

قاعده: مذكر ومؤنث صيغهسى اولمقده حال صاحبينه تابع اولور:

جاء الرجل راكباً؛ جاءت المرأة راجلةً كبى.

قاعده: حاللر هر زمان نكره اولورلر. (رايتُ زيدًا وحدَهُ) ، (فعله زيدٌ جهدَهُ) جملهلرنده (وحدَهُ وجهدَهُ) ظاهرا معرفه ايسهلرده، اصلده: (مُنفرِدًا) و (مُجتَهِدًا) ايله مؤوّلدرلر.

حال يافاعلك يامفعولك حالى اولمق اعتباريله ايكى نوعدر: حال فاعل وحال مفعول.

امثلهٔ احوال فاعل:

ذَهَبَ زيدٌ راكبًا؛ جآءَ زيد ماشياً؛ اكل زيد جالسًا؛ جَلَسَ زيدٌ منفردًا؛ نَظَرَ زيدٌ متبسمًا؛ ضُرِبَ اللِصُّ مغلولاً؛ ذَهَبَ زيدٌ محزونًا؛ رَجَعَ زيدٌ مسرورًا؛ تَكَلَّمَ زيدٌ فرِحًا؛ نامَ زيدٌ عريانًا؛ ذَهَبَ زيدٌ مفيقًا؛ رَجَعَ زيدٌ سَكرانَ؛ سارَ زيدٌ سريعًا؛ ذَهَبَ زيدٌ فقيرًا؛ رَجَعَ زيدٌ غنيًّا ❀ 96

امثلهٔ احوال مفعول:

رايت زيدًا راكباً؛ ضربتُ زيدًا جالسًا؛ زَوَّجْتُ زيدًا كَهْلاً شربتُ الماءَ باردًا ؛ اكلتُ الخبزَ يابسًا؛ لقَيتُ زيدًا مغموماً ؛ داويتُ زيدًا محموماً؛ اعنَتُ زيدًا فقيرًا؛ ربّيتُ زيدًا صبيًّا؛ رايتُ زيدًا عريانًا؛قتلتُ الحيَّةَ نائمةً؛ ركِبْتُ الفرسَ مُسْرَجًا؛ لاتاكلِ الطعامَ حارًّا ولاتشربِ الماءَ باردًا؛ لاتمشِ رُوَيْدًا (بطيئًا).

§ بعض حاللر اسم مصدر صيغهسنده اولورلر، لكن اول مصدرلرك هر برندن اسم فاعل معناسى مراد اولور:

اَفطرتُ سهواً (ساهيًا) ؛ اكلتُ خطاً (خاطئًا) ؛ قرأتُ جهرًا (جاهرًا) ؛ قرأتُ مخافتةً (مخافتًا) ؛ دعوتُ علنًا (معلنًا) ؛ فررتُ خوفًا (خائفًا) ؛ سَئلتُ تكرارًا (مكرّرًا)؛ قبضتُ الثمن تمامًا(تامًّا)؛ اعطيتُ الدَّين كمالًا(كاملًا) .

§ حال ، فاعل ايله مفعول به (گنه) مخصوص دگلدر ؛ گاها فاعلك يامفعولك مضاف اليه‌لرى اولان اسملرك‌ده حاللرى ذكر ايدلور :
(تدمعت عينا الامامِ واعظًا ؛ سمِعنا صوتَ المدرِّسِ مقرِّرًا) كبى.

§ نادرا مبتدا وخبرلك‌ده حالى اولور:
زيدٌ آكلٌ جالسًا ؛ هذا زيدٌ قائمًا كبى .

§ حاللرا كثريا اسم صفتدن اولور ايسه‌لرده ، نادرًا اسم ذاتلرك‌ده‌حال اولديغى كورلمكده‌در: اكلتُ التمرَ رُطبًا ؛ اكلتُ التمرَ بسرًا ؛ هذا بسرًا اطيبُ منه رُطبًا كبى .

97 § (جميعًا ، كافةً ، قاطبةً ، عمومًا ، كلًّا ، طرًّا ، معًا) لفظلرى‌ده (مجتمعًايا مجتمعينَ) معناسنده اوله‌رق حال اولورلر :
(اكرمتُ القومَ جميعًا ، كافةً ، قاطبةً ، عمومًا ، كلًّا ، طرًّا ، معًا) كبى .

§ (ثُلاثَ ، مَثْلَثَ . . . عُشارَ ، مَعْشَرَ) لفظلرى‌ده (ثلثةً ثلثةً) . . . (عشرةً ، عشرةً) معناسنده اوله‌رق حال اولورلر :
(دَخَلَ القومُ ثلاثَ ؛ دَخَلَ القومُ مثلثَ ؛ دخل القومُ عُشارَ ؛ دخل القومُ مَعشرَ) كبى.

§ بعض جمله‌لرده (غير) لفظى منصوب اوله‌رق حال اولوب مدخولى مضاف اليه اوله‌رق مجرور اولور : (ذهبَ زيدٌ غيرَ راكبٍ؛ اَكَلَ زيدٌ غيرَ جالسٍ؛ رايتُ زيدًا غيرَ قائمٍ؛ لقيتُ زيدًا غيرَ مسرورٍ) كبى .

٥٩ § تَمْييزْ

٦) بر جملهنڭ محكومندن يابر اسم مقداريدن ، مراد نه اولديغينى بيان ايچون ذكر اولنان اسملره (تمييز) دييلور ؛ جملهنڭ محكومينڭ تمييزلرينه (تمييزمحكومى) ديليور. اسم مقدارينڭ تمييزلرينه (تمييز مقدارى) دييلور.

قاعده: هر تمييز ، محكومى اولسهده مقدارى اولسهده ، منصوب ومفرد اولور.

امثلهٔ تمييز محكومى:

زيدٌ احسنُ خُلْقًا؛ زيدٌ اَفضلُ علماً؛ زيدٌ اشرفُ نَسَبًا؛ زيدٌ اكثرُمالاً؛ زيدٌ اقلُّ وَلَدًا؛ زيدٌ اصدق قَوْلاً؛ زيدٌ طَيِّبٌ نفْسًا؛ هٰذا اشدُّ حُمْرَةً.

اوشبو جملهلردهگى تمييزلر اصلڭ هر برى محكومدرلر؛ زيرا بو جملهلر اصلڭ: (خُلْقُ زيدٍ احسنُ؛ علمُ زيدٍ افضلُ؛ نَسَبُ زيدٍ اشرفُ؛ مالُ زيدٍ اكثرُ؛ وَلَدُزيدٍ اقلُّ؛ قولُ زيدٍ اصدقُ؛ نفسُ زيدٍ طيّبٌ؛ حمرةُ زيدٍ اشدُّ) ديمكدرلر.

اسم مقدارينڭ تمييزلرينه (تمييز مقدارى) دييلور.

(اسم مقدارى) ديمك (عَدَدْ، وَزْن، كَيْل، مِساحه، مِثْل) اسملرى ياكه بونلرنڭ كنايهسى ديمكدر:

(عشرونَ، رِطْل، صاع، ذِراع، قَدَر، كَمْ، كَاَيِّنْ، كَذا) لفظلرى كبى.

امثلهٔ تمييز مقدارى:

عدديات:

قيمةُ هذا الكتابِ عشرونَ درهمًا؛ اشتريتُ سِتّينَ كتابًا بثلاثينَ دينارًا؛ صُمْنا ثلاثينَ يومًا؛ عمرهُ سبعونَ سنةً واحدَ عشرَ شهرًا وخمسةَ عشرَ يومًا واِحدى عشرةَ ساعةً وخمسةً وخمسينَ دقيقةً؛ خرجْتُ عنِ البلدةِ فى احدى عشرةَ ساعةً وثلاثينَ دقيقةً.

كَمْ دينارًا مالُكَ ؟ ـ مالى تسعةٌ وتسعونَ دينارًا ؛ كَايِّنْ درهمًا تعطى لى ؟ ـ أُعْطِى لَكَ تسعونَ درهمًا ؛ مالُه كَذا غُرشًا.

وزنيات :

اشْتَرَيْتُ رِطْلَيْن زيتًا ؛ بعْتُ مَنوَيْن سمْنًا ؛ هذا قنطارٌ عَسَلاً ؛ زِدْتُ عَلَى السَّمْنِ قدرَه عَسَلاً؛ زِدْتُ عَلَى العَسلِ مِثلَه ماءً.

كيليات :

اشْتَرَيْتُ صاعَيْنِ تَمرًا ؛ وَراقودًا خَلًّا ؛ وقفيزًا بُرًّا ؛ وصاعَيْنِ شَعيرًا.

مساحيات :

اشتريت ذراعَيْنِ حريرًا ؛ بعتُ جَريبَيْنِ مَزْرَعَةً ؛ اعطيتُ ذِراعًا بَزًّا .

§ تمييز مقدارينك عددياتدن باشقه‌لرينى مميزلرينه مضاف اليه‌ايدوب ضم قيلمق هم جائز اولور : 99

اشتريت رِطْلَىْ زَيْتٍ وصاعَىْ تَمرٍ وذراعَىْ حَريرٍ وذارعَ بَزٍّ كبى .

§ ودخى هر تمييزنى حروف جردن (مِنْ) ايله مجرور ايدوب سويله‌مك هم جائز اولور:

اشتريتُ ستّينَ مِنْ كتابٍ ورِطْلَيْنِ مِنْ زَيْتٍ وصاعَيْنِ مِنْ تَمَرٍ وذراعَينِ من حريرٍ كبى .

تنبيه : (امتلاءَ الاناءُ ماءً ؛ هذا مملوْ خلًّا) جمله‌لرنده‌گى (ماءً وخلًّا) تمييز دگل؛ بلكه محذوف الجار درلر؛ چونكه آنلرك اصللرى: (بالماءِ ، بالخلِّ) ديمكدرلر. حرف جرلرى محذوف اولديغندن اوزلرى منصوب اولوب قالمشلر. (محذوف الجار بابنده بونك امثالى بيان قيلناچقدر).

٦٠ § مُسْتَثْنیٰ

۷) کلمات استثنانك برندن صوڭره مذکور اولان اسمه (مستثنی) دییلور.

کلمات استثنا سکزدر: اِلّا، حاشا، خَلا، عَدا، ماخَلا، ماعَدا، لَیْس، لایَكُونُ.

جاءَنی القومُ الّا زیدًا؛ جاءَنی القومُ حاشا زیدًا؛ جاءَنی القومُ خَلا زیدًا؛ جاءَنی القومُ عدا زیدًا؛ جاءَنی القومُ ماخلا زیدًا؛ جاءَنی القومُ ماعدا زیدًا؛ جاءَنی القومُ لَیْسَ زیدًا؛ جاءَنی القومُ لایکونُ زیدًا.

(استثنا) دیمك ـ بر نسنه‌نی حکم سابقدن چیقارمق دیمکدر.

(مستثنی) دیمك ـ ما قبلنده‌گی حکمدن چیقارلمش کلمه دیمکدر.

مستثنی‌نك ماقبلنده مذکور اولان امر عامه (**مستثنی منه**) دییلور.

مثلا: (**جاءَنی القومُ اِلّا زیدًا**) جمله‌سنده (**القوم**) مستثنی منه‌در؛ (**الا**) کلمهٔ استثنادر؛ (**زیدًا**) مستثنادر.

قاعده: دائما مستثنی‌نك حکمی مستثنی منه‌نك حکمینه مخالف اولور.

جملهٔ مذکوره‌ده (**القوم**)ك حکمی کلمك (**زیدا**)ك حکمی کلمه‌مك اولدیغی کبی.

مستثنیٰ مُؤَخَّر ومستثنیٰ مُقَدَّم

مستثنی منه‌دن صوڭره مذکور اولان مستثنایه (**مستثنی مؤخر**) دییلور:

(**جاءَنی القومُ الا زیدًا**) کبی.

مستثنی منه‌دن اوّل مذکور اولان مستثنایه (**مستثنیٰ مقدم**) دییلور:

(**جاءَنی الا زیدًا القومُ**) کبی.

مستثنیٰ مُتَّصِل ومستثنیٰ منقطع

مستثنی مستثنی منه جمله‌سندن اولوب، استثنا ایدلمزسه، آنك حکمینه داخل اوله‌جق اولسه، اومستثنایه (**مستثنیٰ مُتَّصِل**) دییلور: (**جاءَنی القومُ الا زیدًا**) جمله‌سنده‌گی (**زیدًا**) کبی که (**الا**) ایله استثنا ایدلمزسه (**قوم**) حکمینه داخل اوله‌جقدر. یعنی قوم اچنده اوده کلمش صایلاچقدر.

مستثنی، مستثنی منه جملەسندن اولمادیغندن، استثنا ایدلمدیکی تقدیردەده؛ آنك حكمینه داخل اولەجق اولمازسه، آكا (**مستثنیٔ منقطع**)دیلور:

(**جائَنی القومُ الاحماراً**) جملەسندکی (**حماراً**) کبی که استثناایدلمزسەدە، (**قوم**) حكمینه داخل اولەجق دگلدر.

قاعده: هر مستثنی منصوب اولور (مثاللری کچمش ایدی).

مگرکه بر جملهٔ عدمیه بعدنده (**الا**) ایله مذکور اولان (**مستثنیٔ مؤخر متصل**) بو قاعده تحتنده دگلدر؛ چونکه اویله مستثنالرك اعرابلری مستثنی منه‌لرینك اعرابلرینه تابع اولورلر:

(**ماجائَنی احدٌ الازیدٌ؛ ما رایتُ احدً الازیدًا؛ ما جلستُ باحدٍ الابزیدٍ**) کبی.

اوشبو مثاللر کبی جملهٔ عدمیه بعدنده مذکور اولان مستثنالرك هر بری بر (**جملهٔ خفیهٔ وجودیه**) نك جزءلریدرلر.

بناءً علیه آنلر شو جملهٔ خفیه ایچنده اولمق اعتباریله اعرابلانورلر:

101

(**ماجائَنی احدٌ الازیدٌ**) اصلده: (... **الازیدٌ جائَنی**) دیمکدر.

(**ما رایتُ احدًا الازیدًا**) اصلده: (... **الازیدًا رایتُ**) دیمکدر.

(**ماجلستُ باحدٍ الابزیدٍ**) اصلده: (... **الابزیدٍ جلستُ**) دیمکدر.

(**لآ الٰهَ الاَّ اللّٰهُ**) اصلده: (**لاالهَموجودٌ، الااللّٰهُموجودٌ**)دیمکدر.

مستثنیٔ مُفرَّغ

بعض جملەلردە مستثنی منه محذوف اولور:

(**ماجائَنی ... الازیدٌ**) کبی که (**ماجائَنی احدٌ الازیدٌ**) دیمکدر.

(**ما رایتُ ... الازیدًا**) کبی که (**مارایتُ احدًا الازیدًا**) دیمکدر.

(**ماجلستُ ... الابزیدٍ**) کبی که (**ماجلستُ باحدٍ الابزیدٍ**) دیمکدر.

(**قرأتُ ... الایومَ الجمعةِ**) کبی که (**قرأتُ کلَّ یومٍ الایوم الجمعة**)دیمکدر.

حاشا. خلا، عدا.

اوشبو کلمه‌لرڭ مابعدنده اوچ درلو اعراب جائز اولور:

(رفع، نصب، جر)

١) فعل اولمق اعتبارلریله مابعدلری فاعل اوله‌رق مرفوع اولورلر:

(جائنی القومُ حاشا زیدٌ؛ خلا زیدٌ؛ عدا زیدٌ) کبی.

٢) حرف استثنا اولمق اعتبارلریله مابعدلری مستثنی اوله‌رق منصوب اولورلر:

(جائنی القومُ حاشا زیدًا؛ خلا زیدًا؛ عدا زیدًا) کبی.

٣) حرف جر اولمق اعتبارلریله مابعدلری مجرور اولورلر.

(جائنی القوم حاشا زیدٍ؛ خلا زیدٍ؛ عدا زیدٍ) کبی.

غَیرَ؛ سِوآءَ.

گاها (غیر و سِوآء) لفظلری ایله استثنا ایدلور؛ لکن بونلرڭ مستثنالری مضاف الیه اوله‌رق دائما مجرور اولورلر؛ کندیلری ایسه (جملهٔ وجودیه) بعدنده اکثریا منصوب اولورلر:

جائنی القومُ غیرُ زیدٍ؛ جائنی القومُ سِوآءَ زیدٍ کبی.

جملهٔ عدمیه بعدنده صفت حکمنده اوله‌رق اکثریا مستثنی منه‌لرینه تابع اولورلر:

ماجائنی احدٌ غیرُ زیدٍ؛ ماجائنی احدٌ سِوآءُ زیدٍ.

مارایتُ احدًا غیرَ زیدٍ؛ مارایتُ احدًا سِوآءَ زیدٍ.

ماجلستُ باحدٍ غیرِ زیدٍ؛ ماجلستُ باحدٍ سِوآءِ زیدٍ کبی.

٦١ § ذُوالْجارّ

٨) جمله‌ده باب حرفده بیان قیلنمش جرلرك بری ایله مذکور اولان اسمله (ذوالجار) دیبلور ؛ ذوالجار دیمك ـ حرف جر صاحبی دیمکدر.

حروف جاره ١٦ در: بِ، لِ، كَ ، فی ، مِنْ ، عَنْ ، اِلَى ، علَى ، حَتّى، مُذْ ، مُنْذُ ، حاشا ، خَلا ، عَدا ، و ، تَ ، ❀

قاعده: ذوالجار اولان اسملرك هر بری ما قبللرنده‌گی حرف جر سببلی مجررو اولورلر :

كَتَبْتُ بِالْقَلَمِ؛ ضَرَبْتُ لِلتّأديب؛ كَتَبتُ كالْخَطّاطِ ؛ جَلَسْتُ فی المسجدِ؛ رَجعتُ مِنَ السَّفرِ ؛ خرجتُ عَنِ الْبيْتِ ؛ خرجتُ اِلَى السَّفَرِ ؛ كتبتُ عَلَى الصَّحيفةِ ؛ اِجْتَهَدْتُ حتّى الصَّباحِ؛ لااَرى زيدًا مُذْيومِ الجمعةِ؛ لااَرى زيدًا مُنْذُ يوْمِ السَّبْتِ؛ جاءنی القومُ حاشا زيدٍ؛ جاءنی القومُ خلازيدٍ؛ جاءنی القومُ عدا زيدٍ؛ واللهِ لَنُصَلِّيَنَّ؛ تَالله لَنَصُومَنَّ ❀ ١٠٣

ملحقات ذی الجار.

سِرْتُ مَعَ زيدٍ؛ جاءنی القوم سوى زيدٍ؛ جاءنی زيدٌ دونَ بكرٍ. جاءنی زيدٌ بدونِ بكرٍ؛ جَلَسَ زيدٌ بلا ادبٍ؛ جَلَسَ زيدٌ بغيرِ ادبٍ. جلستُ لَدَى الاستاذِ ؛ جلستُ لَدُنْ زيدٍ ؛ جِئْتُ مِنْ لَدُنْ زيدٍ.

قاعده: هر ذوالجار مجرور اولور :

جِئتُ بزيدٍ؛ جئتُ بزيدَيْنِ؛ جئتُ بزيدينَ؛ جِئتُ بِاَبِى بكرٍ كبی.

تعلق ذی الجار.

قاعده: ذوالجارلر هر زمان جمله ایچنده‌گی بر فعله یا بر اسم صفته متعلق اولورلر.

ذوالجار قنغی فعله وقنغی اسم صفته متعلق اولدیغی لسان ترکی‌یه‌ترجمه ایدلدکده ترجمه‌سنده ظاهر اولور: مثلاً (کَتَبْتُ بِالقلمِ) جمله‌سنده (بالقلم) لفظی ترجمه ایدلسه (قلم ایله یازدم) دییلور. بوندن آکلاشلورکه (بالقلم) (کتبت) فعلینه متعلقدر.

فعله متعلق اولان ذوالجارلر:

کتبتُ بالقلمِ؛ جلستُ فی الصُّفَّةِ؛ ذهبتُ مِنَ البلدةِ الی القریةِ کبی.

اسم صفته متعلق اولان ذوالجارلر:

زیدٌ کاتبٌ بالقلمِ؛ زیدٌ جالسٌ فی الصفةِ؛ زیدٌ ذاهبٌ من البلدةِ الی القریة کبی.

§ (بِاللهِ تَاللهِ وَاللهِ) کبی قَسَملر محذوف اولان (اُقْسِمُ) فعلینه متعلق

١٠٤ اولورلر؛ چونکه (بِاللهِ لَاَصُومَنَّ) اصلده: (اُقْسِمُ باللهِ لاصومَنَّ) دیمکدر...

§ بعض ذوالجارلر محذوف اولان بر اسم صفته متعلق اولورلر: (زید... فی الدارِ) کبی که اصلده: (زیدٌ کائنٌ فی الدارِ) دیمکدر.

ودخی (مریمُ... فی الدار) کبی که اصلده: (مریمُ کائنةٌ فی الدار) دیمکدر.

§ گاها (اَنَّ) جمله‌لری‌ده ذوالجار اولورلر: (اَعْطَیْتُكَ لِاَنَّكَ فَقیرٌ) کبی.

٦٢ § محذوف الجارّ (١)

٩) حرف جرلری محذوف اولان ذوالجارلره (محذوف الجار) دییلور: (اِمتَلَاءَ الاِناءُ ماءً) جمله‌سنده‌گی (ماءً) کبی که اصلده (بماء) دیمکدر.

§ (١) اوشبو (محذوف الجار) کتب مقدمین‌ده (المنصوب بنزع الخافض) نامیله تسمیه ایدلمشدر.

قاعده: محذوف الجار اولان اسملرڭ هر بری منصوب اولورلر.
استقراء ایله اوشبو سگز حروف جارەنڭ محذوف اولدیغی معلوم اولمشدر:

بِ؛ لِ؛ كَ؛ فِي؛ مِنْ؛ اِلٰى؛ علٰى؛ مَعَ ۞

١) ب:

اِمْتَلَاءَ الانآءُ مآءً (بمآءٍ)؛ هذا مملوءٌ عَسَلاً (بِعَسَلٍ)؛ الخبزُ حلالٌ اِتِّفاقًا (بِاتِّفاقٍ)؛ الاكلُ لازمٌ ضرورةً (بضرورةٍ)؛ طَيَرانُ الانسانِ مُمْكِنٌ فَرَضًا (بِفَرَضٍ)؛ كُسِرَ الاناءُ عَمْدًا (بعَمْدٍ)؛ اَنْتَ غنىٌّ نَظَرًا (بنظرٍ)؛ الى ثيابكَ سُرِقَ المالُ قصدًا (بقصدٍ)؛ ماتَ زيدٌ فُجْاَةً (بفُجْاَةٍ)؛ ضربتُ زيدًا بغتةً (ببَغْتَةٍ) ۞

٢) لِ: (مفعول‌له).

ضربت زيدًا تأديبًا (لِتأديبٍ)؛ اكرمتُ اليتيمَ شفقةً (لِشفقةٍ)؛ سرْتُ فى الحديقةِ تَفَرُّجًا (لِتَفَرُّجٍ)؛ ضربتُ زيدًا تعزيرًا (لِتعزيرٍ)؛ أكرمتُ الاستاذَ تعظيماً (لتعظيمٍ)؛ طردتُ الفاسقَ تحقيرًا (لتحقيرٍ)؛ لم أُضْرِبِ العَدُوَّ جُبْنًا (لِجُبْنٍ)؛ لااَذْنُبُ مَخافَةً (لمخافةِ الله تعالى)؛ كَفٰى لِلْمَرْءِ فَخْرًا (لِفَخْرٍ)؛ العلمُ كَفٰى المرءِ عِزًّا (لِعِزٍّ) المالُ ۞

٣) كَ:

أُكتبْ مِثْلَ الخطّاطِ (كَمِثْلِ الخطاطِ)؛ كتبتُ خطَّ المعلمِ (كَخَطِّ المعلمِ)؛ زيدٌ شجيعٌ مِثْلَ الاسدِ (كَمِثْلِ الاسدِ)؛ بكرٌ جَبانٌ مِثْلَ الاَرْنَبِ (كَمِثْلِ الارْنبِ)؛

٤) فِي:

هذا مقبولٌ عادةً (فى العادةِ)؛ هذا جَآئزٌ عُرْفًا (فى العُرْفِ)؛
هذا حلالٌ شرعًا (فى الشرعِ)؛ هذا ممنوعٌ نظامًا (فى النظامِ)؛
زيدٌ صديقٌ ظاهرًا (فى الظاهرِ)؛ زيدٌ عدوٌّ باطنًا (فى الباطنِ)؛
زيدٌ سخىٌّ حقيقةً (فى الحقيقةِ)؛ زيد طيِّبٌ زَوْجًا (فى الزوجية)؛
نِعْمَ زيدٌ رَجُلًا (فى الرُجولِيَّةِ)؛ حبَّذا زيدٌ رفيقًا (فى الرفيقيَّةِ)؛
هما متشابهان وَصْفًا (فى الوصفِ) ومتخالفان ذاتًا (فى الذاتِ)؛
نَـأْكُلُ كُلَّ يَوْمٍ (فى كُلِّ يومٍ) ونَصُومُ كُلَّ اُسْبوعٍ (فى كُلِّ اسبوعٍ) ❁

٥) مِنْ:

ارجو زيدًا (من زيدٍ)؛ أخـاف زيدًا (من زيدٍ)؛ ١٠٦
عَجِبْتُ زيدًا (مِن زيدٍ)؛ اخشى السَّبُعَ (مِنَ السَّبع)؛
اِخْتَارَ زيدٌ اَحْبَابَهُ (مِن أحبابِهِ) رَجُلَيْن؛ اَسْتَغْفِرُاللّٰهَ الذنـوبَ
(مِنَ الذنوبِ)؛ ايَّاكَ وَالشَّرَّ (مِنَ الشَّرِّ)؛ ايَّاكُمْ وَالْغَيْبَةَ (مِنَ الْغَيْبَةِ)؛
الطريقَ الطريقَ (اتَّقُوا مِنَ الطريق) ❁

§ اوشبو صوڭغى محذوف الجارلرده گى (واو) محذوف اولان (من) مقامينه قائمدر.

٦) اِلٰى:

هَدَيْتُ الطريقَ (الى الطَّرِيقِ)؛ أُرسلتُ الكتابَ زيدًا (الى زيدٍ)؛
اِهْدِنَا الصِّراطَ المستقيمَ (اِلَى الصراطِ المستقيمِ) ❁

٧) عَلىٰ:

صَعِدَ زيدٌ جبلًا (على جبلٍ)؛ كَتَبَ زيدٌ اَوراقًا (على اوراقٍ)؛ أَعطيتُ زيدًا حَسَبَ طَلَبه (عَلىٰ حسب طلبِه)؛ تعاملوا حَسَبَ القوانينِ (على حسبِ القوانينِ)؛ اِقرأِ القرانَ كثيراً خصوصاً (على الخصوصِ) في رمضانَ ۞

٨) مَعَ: (مفعول معه)

جِئتُ وَزيدًا (مَعَ زيدٍ)؛ ما تصنعُ وَاَباكَ (مع اَبيكَ)؛ طالعتُ الكتابَ وَالمصباحَ (مع المصباحِ)؛ استوى الماءُ والخشبةَ (مع الخشبةِ) ۞

§ اوشبو محذوف الجارلرده گی (واو) محذوف اولان (مع) مقامینه قائمدر(١).

٦٣ § مُتَمِّمِ فِعْلِ ناقص

١٠) فعل ناقصلرڭ معناسینی کامللهمك ایچون ذکر ایدلن اسملره (متمم فعل ناقص) دیيلور: (كَانَ زَيْدٌ عالِمًا) جملهسنده گی (عالما) کبی که (كان) نڭ معناسینی کامللهمك ایچون ذکر ایدلمشدر.

مشهور أفعال ناقصه (١٢) فعلدر:

كَانَ، صَارَ، اَصْبَحَ، اَمسى، اَضْحى، ظَلَّ،
باتَ، ما زالَ، مَا انْفَكَّ، ما فَتِيءَ، ما بَرِحَ، مادامَ ۞

١) (كَانَ) (اولدی): كَانَ زَيْدٌ عالمًا کبی.
٢) (صَارَ) (أورلدی): صَارَ زيدٌ غنيًا. »
٣) (أَصْبَحَ) (صباح وقتنده اولدی): أَصْبَحَ زيدٌ يقضانًا. »

(١) اوشبو مثاللر کبیاولنده (مع) محذوف اولوب واو ایله ذکر ایدلن تزیینلاری متقدمین (مفعول معه) نامیله تسمیه ایتمشلردر.

٤) (أَمْسَى) (كيچه‌يين اولدى): امسى زيدٌ نائمًا. كبى.
٥) (أَضْحَى) (ضحى وقتنك اولدى): اضحى زيدٌ آكلًا. »
٦) (ظَلَّ) (كوندزين اولدى) : ظَلَّ زيدٌ مغمومًا. »
٧) (بَاتَ) (تونده اولدى) : باتَ زيدٌ مريضًا. »
٨) (ما زَالَ) (دائم اولدى): ما زال زيدٌ غنيًا. »
٩) (مَا انْفَكَّ) (دائم اولدى): مَا انفكَّ زيدٌ سخيًّا. »
١٠) (مَافَتِئَ) (دائم اولدى): مافَتئَ زيدٌ سخيًّا. »
١١) (مَابَرِحَ) (دائم اولدى) : مابَرِحَ زيدٌ بخيلًا. »
١٢) (مَادَامَ) (اولديغى زمانك): اِجلِسْ مادام زيدٌ جالسًا. »

§ (صار) معناسنده اولان (آلَ، تَحَوَّلَ، اِرْتَدَّ، تَمَّ، كَمُلَ) كبى فعللرك هر برى أفعال ناقصه‌نك ملحقاتندن اولورلر: ١٠٨

آل زيدٌ غنيًّا؛ تَحَوَّلَ الجَمْدُ ماءً؛ اِرْتَدَّ زيدٌ بصيرًا؛ تَمَّ الدَّارهمُ عشرينَ؛ كَمُلَ الدنانيرُ أُلفًا كبى.

قاعده: أفعال ناقصه‌نك متمماتى هر زمان فاعللرينك أوصافندن اولورلر:

(كان زيدٌ عالمًا) جمله‌سنده (عالمًا) زيدك وصفى اولديغى كبى.

قاعده: مذكر ومؤنث اولمقده هم مفرد، تثنيه وجمع اولمقده افعال ناقصه‌نك متمماتى فاعللرينه تابع اولورلر:

كان الرجلُ عالمًا؛ كانَ الرجلانِ عالمَيْنِ؛ كانَ الرجالُ عالمينَ (علماءَ)
كانت المرأةُ عالمةً؛ كانت المرأتان عالمتَيْن؛ كانت النسآءُ عالمات كبى.

قاعده: افعال ناقصه‌نك متمماتى هر برى منصوب اولورلر (مثالللره باق).

§ أفعال ناقصه‌نك مصدرلرى ده بر متممه محتاج اولورلر:

كَوْنُ زيدٍ عالمًا ـ عجيبٌ؛ صَيْرورَةُ الهواءِ ماءً ـ ممكنٌ كبى.

§ افعال ناقصه نك ماضی صیغه لرندن باشقه صیغه لری ده متممسز ذکر ایدلمزلر:

(یکونُ زیدٌ عالمًا؛ لم یَکُنْ زیدٌ عالمًا؛ کُنْ متواضعًا) کبی.

(کان) گاها (وُجِدَ) معناسنده فعل تام اولور: (کان اللّهُ ولم یکُنْ معهُ شَیْءٌ؛ کانَ زیدٌ هُنا وکانَ عمرو هُنالِكَ) کبی.

اَصْبَحَ؛ اَمْسی؛ اَضْحی؛ ظَلَّ؛ باتَ.

اشبو فعللر گاها (صار) معناسنده استعمال ایدلورلر:

اَصبحَ زیدٌ غنیًّا؛ اَمْسی زیدٌ فقیرًا؛ اَضْحی زیدٌ عالمًا؛ ظَلَّ زیدٌ سخیًّا؛ باتَ زیدٌ بخیلاً کبی.

٦٤ § مُتَمِّم فعل قلبی

١٠٩

١١) فعل قلبیلرك معناسینی تکمیل ایچون ذکر ایدلن اسملره (متمم فعل قلبی) دیلور:

(ظَنَنْتُ زیدًا عالمًا) جملهسنده گی (عالمًا) کبی که (ظَنَنْتُ) نك معناسینی تکمیل ایچون ذکر ایدلمشدر.

مشهور افعال قلبیه (١٢) در:

ظَنَنْتُ، زَعَمْتُ، خِلْتُ، فرَضْتُ، حَسِبْتُ، عَدَدْتُ،

عَلِمْتُ، دَرَیْتُ، رَاَیْتُ، وَجَدْتُ، تَعَلَّمْ، هَبْ ❀

١) (ظَنَنْتُ) (گمان قیلدم): ظَنَنْتُ زیدًا عالمًا کبی

٢) (زَعَمْتُ) (گمان قیلدم): زعمتُ الشمسَ صَغیرةً. »

٣) ( ) (خیال قیلدم): خلتُ الامرَ سَهْلاً. »

٤) (فَرَضْتُ) (فرض قیلدم): فَرَضْتُ نفسى غنيًّا. »
٥) (حَسِبْتُ) (حساب قیلدم): حَسِبْتُ الشَّرابَ مآءً. »
٦) (عَدَدْتُ) (صایدم): عَدَدْتُ زيدًا لبيبًا. »
٧) (عَلِمْتُ) (بیلدم): عَلِمْتُ زيدًا سخيًّا. »
٨) (دَرَيْتُ) (بیلدم): دَرَيْتُ زيدًا جاهلًا. »
٩) (رَأَيْتُ) (كوردم) : رَأَيْتُ العلمَ نافعًا . »
١٠) (وَجَدْتُ) (طابدم): وجدتُ الحاسدَ مَغمومًا. »
١١) (تَعَلَّمْ) (بیل) : تَعَلَّمْ الصَّنْعَةَ لازمةً . »
١٢) (هَبْ) (فرض ایت): هَبْ زيدًا قائلًا. »

قاعده: افعال قلبیه‌نڭ متمماتی هر زمان مفعوللرینڭ أوصافندن اولمق طریقیله سویله‌نورلر؛ مثلاً، (ظننتُ زيدًا عالمًا) جمله‌سنده (عالمًا) زیدڭ وصفی اولمق طریقیله سویله‌نمشدر.

قاعده: مذكر ومؤنث اولمقده مفرد، تثنیه وجمع اولمقده أفعال‌قلبیه‌نڭ متمماتی مفعوللرینه تابع اولورلر:

ظننتُ الرجلَ عالماً؛ ظننتُ الرجلَيْنِ عالمَيْنِ؛ ظننتُ الرِّجالَ عالمينَ(علماءَ)؛
ظننتُ المرأَةَ عالمةً؛ ظننتُ المرأَتَيْنِ عالمتَيْنِ؛ ظَنَنْتُ النّسآءَ عالماتٍ كبى.

قاعده: افعال قلبیه‌نڭ متمماتی هربری منصوب اولورلر : (مثاللرینه باق).

§ افعال قلبیه‌نڭ مصدرلری ایچون‌ده برر متمم لازمدر:

(ظَنُّ زيدٍ جاهلاً ـ ممكنٌ)؛ (فَرَضُ الفقيرِ غنيًّا ـ غيرُ مُفيدٍ) كبى.

§ افعال قلبیه‌نڭ ماضى ومتكلم صیغه‌لرندن باشقه صیغه‌لری‌ده متممه محتاج اولورلر:

يَظُنُّ زيدٌ عمرًا جاهلاً؛ اَظُنُّكَ كاذبًا؛ يَزْعَمُ الناسُ الشمسَ صغيرةً؛ خالَ زيدٌ الفجرَ طالعًا؛ اَفْرُضُ مالى كثيرًا؛ تَحْسَبُنى غافِلاً... الخ كبى.

§ بعض وقت (ظننتُ ـ اتّهمتُ) معناسنده، (علمتُ ـ عرفتُ) معناسنده،
(رأيتُ ـ أبصرتُ) معناسنده، (وجدتُ ـ أصبتُ) معناسنده اولورلر؛ اوزمان
هيچ بری متممه محتاج اولمازلر:

ظننتُ زيدًا فی السرقة؛ علمتُ زيدًا؛ رايتُ زيدًا؛ وَجدتُ الضالّةَ كبی.

§ بعض وقت افعال قلبيه نڭ متممی محذوف اولور:

ظننت زيدًا . . . عندكَ وظننت زيدًا . . . فی الدارِ) كبی كه اصلی

(ظننت زيدًا كائنًا عندك وظننت زيدًا كائنًا فی الدارِ) ديمكدرلر.

(علمت، دريت، رايت) فعللرينڭ مزيدلری اولان (أعلمتُ، أدريتُ،
أريتُ) فعللری ده افعال قلبيه جمله سندن اولەرق برر متممه محتاج اولورلر:
(أعلمتُ زيدًا عمرًا حليمًا؛ أدريتُ زيدًا عمرًا سخيًا؛ أريتُ زيدًا 111
الحرفةَ لازمةً) كبی.

§ افعال قلبيه بعض وقت مبتدا ايله خبردن صوڭره ياكه مبتدا ايله خبر
بيننده مذكور اولور؛ اوزمان مفعوللری ده اولماز متمملری ده اولماز:
(زيدٌ غنیٌّ (أظنُّ)، زيدٌ غنیٌّ (اعلمُ)؛ زيدٌ (اظنُّ) غنیٌّ؛ زيد (اعلمُ)
غنیٌّ) كبی.

اوشبو فعللرده افعال قلبيه كبی برر متممه محتاج اولورلر:

جعلتُ ؛ اتّخذتُ ؛ صيّرتُ ؛ سمّيتُ ؛ هيّئتُ ؛ أعددتُ .

جَعلتُ البيتَ مكتبًا؛ اتّخذتُ الشريكَ صديقًا؛ صيّرتُ الطريقَ واسعًا؛

سمّيتُ الولدَ عليًا؛ هيّئتُ الطعامَ جيّدًا؛ أعددتُ البيتَ مزيّنًا للاضيافِ.

§ ٦٥ تَزْيِينَاتِ شَتّٰى

١٢) آشاغیده‌گی لفظلرده، جمله‌لری تزیین ایچون استعمال‌ایدلورلر. آنلرڭ مخصوص اسملری اولمادیغندن وپك مختلف لفظلردن عبارت اولدقلرندن مجموعی بر فصله جمع ایدلوب تزیینات شتی عنوانیله تعبیر قیلندیلر.

تزیینات‌شتی‌نڭ بعضلری منصوبدر، بعضلری هیچ بر اعرابه صالح دگلدرلر:

١) (جِدًّا) (پك زیاده): زیدٌ غنیٌّ جِدًّا کبی.

٢) (حَقًّا) (حقیقة): زیدٌ عالمٌ حَقًّا.

٣) (قَطْعًا) (شبهه‌سز): زیدٌ جاهلٌ قطعًا. (جزمًا).

٤) (اَلْبَتَّةَ) (شبهه‌سز): زَیدٌ عالمٌ البتَّةَ.

٥) (مَرَّةً) (بر کره): رایتُ زیدًا مرةً. (مِرارًا، مراتٍ).

٦) (تَارَةً) (بر مرتبه): رایتُ زیدًا تارةً.

٧) (ثَلٰاثَ مَرّٰاتٍ) (اوچ کره): رایتُ زیدً ثلاثَ مراتٍ.

٨) (مطلقًا) (نیچك اولسه‌ده): اَذْهَبُ غدًا الی البستانِ مطلقًا.

٩) (اَیْضًا) (ینه، کنه، دخی): رایتُ زیدًا ایضًا.

١٠) (فَصٰاعِدًا) (دها زیاده): اَعْطِنی خَمْسَةَ دراهمَ فصاعدًا.

١١) (فَضْلًا) (...): اکرمتُ الاجانبَ فضلًاعن الاقارب(فَضَلَ فضلًا).

(اقاربدن فضله اجانبی‌ده اکرام ایتدم. اقارب دگل اجانبی‌ده اکرام ایتدم).

١٢) (لٰاشَكَّ) (شکسز): لاشَكَّ اَنَّكَ غَنِیٌّ.

١٣) (کَیْفَ) (نه کیفیتده): کَیْفَ جِئْتَ؟ ـ جِئْتُ راکبًا.

١٤) (کَیْتَ وکَیْتَ) (شویله شویله): قٰالَ کَیْتَ وکَیْتَ (ذیت وذیت).

١٥) (کَذٰا) (بویله؛ اوشانداق): جَلَسَ زیدٌ کَذٰا.

١٦) (كَذٰلِكَ) (شونڭ كبی) : كَذٰلِكَ تَفْعَلُ، وكذلكَ يفعلُونَ ۞

١٧) (فَقَطْ) (يالكز شو، باشقه يوق) : جاءَنی زيدٌ فقَطْ؛ رايتُ زيدًا فقط،

١٨) (فَحَسْبُ) (يالكزشو باشقه يوق) : جاءنی زيدٌ فحسب رايتُ زيدًا حسب.

١٩) (انّما) (آنجق، فقط) : انّما قرأَ زيدٌ؛ علمتُ انّما زيدٌ كاتب.

٢٠) (كَانّما) (گوياكه، نق) : رايتُ زيدًا (كانّما) هو مسكينٌ.

٢١) (كَما) (نيته‌كه) : عظّمُوا ابويكُمْ (كَما) يُعظّمُ العبدُ سيّدَه.

٢٢) (وَالّا) (يوقسه) : انَا فقيرٌ (وَالّا) اطعمتُ المساكينَ كلَّ يومٍ.

٢٣) (الّا) (ليكين) : نامَ اَهلُ البلدةِ (الّا) انّ بعضَ العلماءِ تهجّد.

٢٤) (لٰكنْ) (ليكين) : سِرْ اَينَما شئتَ (لٰكنْ) لاتدخلِ البستانَ.

٢٥) (لٰكنّما) (ليكين) : زيدٌ عالمٌ (لٰكنّما) هُوَ خفيفُ العقلِ.

٢٦) (بيدَ) (ليكين) : زيدٌ غنيٌّ (بيدَ) انّه بخيلٌ. ١١٣

٢٧) (حتّی) (شو قدر كه) : زيدٌ لئيمٌ (حتّی) لايُطْعِمُ اولادَه.

٢٨) (اَصْلاً) (هيچ) : لم يسرقْ زيدٌ (اصلاً)؛ لانسُبُّ اَحدًا (اصلاً).

§ ٦٦ معطوفات

جمله‌لر ايچنده، تزيينلردن ماعدا، (حروف عطف)دن بری ايله مذكور اولان بر درلو اسملرده بولنوركه آنلره (معطوف) ديیلور:

(جاءنی زيدٌ وبكرٌ) جمله‌سنده‌گی (بكرٌ) كبی.

معطوفلر دائما كنديلرندن مقدم مذكور اولان ديگر بر اسمه تابع اولورلر، آنلرڭ متبوعلرينه (مَعْطُوفٌ عليه) ديیلور.

قاعده: معطوفلر معطوف عليه‌لری ايله بر حكمده اولورلر، يعنی جمله ايچنده معطوف عليه‌لر، نی خصوصده مذكور رساولا، معطوفلرده، شول خصوصده ذكر ايدلورلر.

قاعده: مرفوع، منصوب ومجرور اولمقده معطوفلر معطوف عليه‌لرينه تابع اولورلر:

(جائني زيدٌ وبكرٌ؛ رايتُ زيدًا وبكرًا؛ جلستُ مع زيدٍ وبكرٍ) كبى.

امثلهٔ معطوفات:

جائني زيدٌ وبكرٌ؛ رايتُ زيدًا فبكرًا؛ لقيتُ زيدًا ثم بكرًا؛ ماتَ الناسُ حَتَّى الانبياءُ؛ هو عالمٌ اَوْجاهلٌ؛ ازيدٌ ام بكرٌ هُوَ؟؛ جائني زيدٌ لا بكرٌ؛ لم يجيء زيدٌ ولا بكرٌ؛ الانسانُ اِمّا صالحٌ واِمّا طالحٌ؛ لم يجيء زيدٌ بَلْ بكرٌ؛ لم يجيء زيدٌ لكنْ بكرٌ؛ جائني المعلّمُ اَى محمودٌ.

§ بعض متاخرين (لاسِيَّمَا) لفظى بعدنده ذكر اولنان اسملرى ده معطوفاتدن عد ايدوب (لاسِيَّما) يى ملحقات حروف عطفدن صايمشلردر:

سُرَّ القومُ لاسِيَّما زيدٌ؛ اكرمتُ القومَ لاسيما زيدًا؛ جالستُ مع كلِّ ضيفٍ لاسيما زيدٍ) كبى.

§ بعض معطوفلر محذوف اولان (اَىْ) واسطه‌سيله معطوف اولورلر:

(جائني الحبيبُ.. زيدٌ) كبى كه اصلى: (جائني الحبيبُ اى زيدٌ) ديمكدر (١).

و (نفعَني الاُسْتاذُ.. وعظُهُ) كبى كه اصلنده: (نفعَني الاستاذ اى وعظُه) ديمكدر (٢).

و (رايتُ زيدًا.. راسَهُ) كبى كه اصلى: (رايتُ زيدًا اى راسَهُ) ديمكدر (٣).

و (وجدتُ درهمًا.. دينارًا) كبى كه اصلنده: (وجدت درهما اى دينارًا) ديمكدر (٤).

جمل معطوفه

بعض وقت جمله‌لرده حرف عطف ايله بربرينه معطوف اولورلر:

زيدٌ عالمٌ وعمرٌو جاهلٌ * زيدٌ كَتَبَ وعمرٌو قَرَاَ * دخل زيدٌ فقام

---

(١) عطف بيان. (٢) بدل اشتمال. (٣) بدل بعض. (٤) بدل غلط.

عمرٌو * دخلَ زيدٌ ثم خرَجَ عمرٌو * امَّا زيدٌ سَخِيٌ اوْعمرٌو سارقٌ * أَزيدٌ أَعْطى امْ عمرٌو سَرَقَ * زيد سخيٌّ لاعمرٌو سارقٌ * لازيدٌ سخيٌّ ولا عمرٌو سارقٌ * اِما زيدٌ سخيٌّ واما عمرٌو سارقٌ * لم يأْكلْ زيدٌ بل شَرِبَ * تَطَهَّرَ زيدٌ اَيِ اغْتَسَلَ * كبى.

§ ٦٧ مُنادى

بعض جملەلرڭ ما قبلنده يا مابعدنده ندا وتنبيه طريقيله مخاطبڭ اسمى‌دە بر حرف ندا ايله ذكر ايدلور: ياعبدَالله، اعبُدِالله. اُعْبدِاللّه، ياعبدَالله!) جملەلرنده اولديغى كبى.

مذكور مثالده‌گى (عبدالله) كبى ندا ودعوت ايچون حرف ندادن صوڭره مذكور اولان اسمه (منادى) ديلور. حروف ندا آلتيدر:

(يا، اَيا، هيا، اَىْ، اَ، وا). امثله‌سى: ياعبدَالله، اَيا خيراً من زيدٍ، هيا زيدُ، اَى احمدُ، اَمحمودُ، وازيداه كبى.

منادى دورت نوعدر: منادى مضاف، منادى شبه مضاف، منادى نكرهٔ مجهوله، منادى معلوم (غير مضاف).

١) منادى مضاف: ياعبدَالله؛ يارسولَ اللّهِ؛ يارَبَّ العالمينَ؛ يا ارحَم الرحمينَ كبى.

٢) منادى شبه مضاف: ياخيراً من زيدٍ؛ ياحَسَنًا وجهُهُ؛ يارؤفًا بالعبادِ كبى.

٣) منادى نكرهٔ مجهوله: يافاسقًا، دَعِ الْفسقَ؛ يارَجُلاً، لاتُحَقِّرِ النّساءَ؛ ياعجولاً، لاتَتَعَجَّلْ كبى.

٤) منادى معلوم: يازيدُ؛ ياعليُّ؛ يارجلُ؛ ياحبيبُ؛ ياخادمُ كبى.

معلوم بر كمسه‌يه نكره اسم ايله ندا ايدلسه، اومنادى، منادى نكرهٔ مجهوله جمله‌سندن دگل، بلكه منادى معلوم جمله‌سندندر: (يارجلُ؛ يا حبيبُ؛ ياخادمُ) كبى.

١) قاعده : منادی مضاف ، منادی شبه مضاف ومنادی نکرهٔ مجهوله‌هر بری منصوب اولورلر : (یاعبدَاللهِ؛ یاخیرًا من زیدٍ؛ یافاسقًا؛ دَعِ الفسقَ) کبی.

٢) قاعده : منادی معلوم دائما مرفوع اولور : (یازیدُ ؛ یازیدانِ ؛ یازیدُونَ؛ یارجلُ) کبی .

٣) قاعده : منادی معلوم هیچ منوّنْ اولماز ؛ مثلاً هیچ (یازیدٌ) دییلمز؛ بلکه (یازیدُ) دییلور.

٤) قاعده : منادی معلومڭ مضاف وشبه مضاف اولمایان صفتی‌هم تأکیدی ومعطوفی هم مرفوع اولورلر : یازیدُ العاقلُ ؛ یاقومُ اجمعُونَ یازیدُ وبکرُ کبی . . .

٥) قاعده : منادی معلومڭ مضاف یاشبه مضاف اولان صفت وتأکیدی هم معطوفی هر بری منصوب اولورلر ، چونکه منادی معلوم لفظًا مرفوع اولسه‌ده حکماً منصوبدر ، مضاف اولان صفت ، تأکید ومعطوفلری اعراب حکمیسینه تابع اولورلر :

(یازیدُ صاحبَ بکرٍ؛ یاقومُ کلَّهُمْ ؛ یازیدُ وعبدَاللهِ؛ یارجلُ خیرًا من زیدٍ) کبی .

٦) قاعده : عَلَم اولان منادی معلوم، علم آخره مضاف اولان (ابن) یا (ابنة) لفظلریله موصوف اولسه، تنوینسز اوله‌رق منصوب اولور :

(یا زیدَ بْنَ بکرٍ ؛ یا احمدَ بْنَ محمودٍ یامریمَ ابنةَ زیدٍ) کبی.

٧) قاعده : علم اولمایان منادی معلوم، ودخی علم اولسه‌ده، اسم جنسه مضاف اولان (ابن) یا (ابنة) لفظلریله موصوف اولان منادی معلوم منصوب اولماز، سائر منادی معلوملر کبی، مرفوع اولور: یارجلُ ابنَ بکرٍ، یازیدُ ابنَ غنيٍّ ، یاخادمةُ ابْنَةَ بکرٍ، یامریمُ ابنةَ فقیرٍ کبی .

§ بعض منادالر لام جاره ایله مجرور اولورلر: (یا لزیدٍ؛ یا لَبکرٍ) کبی.

اوشبو مثاللر کبی لام جاره‌لی منادالره (منادی مُسْتغاث) دییلور، چونکه منادایی بولام جاره ایله استعمال ایتمك استعاثه واستمداد وقتینه مخصوصدر.

٨) قاعده: لام جاره اصلده مکسور ایسه‌ده منادی مستعاثه وهم‌ضمیرلره داخل اولدقده مفتوح اولور: (یا لَزیدٍ؛ لَهُ لَهُما لَهُم) کبی.

§ (وا) ایله اولان منادالره (مندوب) دییلور، چونکه (وا) ایله‌دائما وجودی‌یا عدمی محزونیته سبب اولان شیلره ندا ایدلور؛ (مندوب) دیمکدن مراد وجودی یاعدمی محزونیته سبب اولان شی دیمکدر:

(واوَیلاه، واحسرتاه، وازیداه) کبی.

§ منادی مندوبك آخرینه اکثریا بر الف ودخی بر هاءسکته زیاده قیلنور. بعضایا ایله اولان منادالرده (مندوب) اولورلر: (یازیداه، یاویلاه) کبی.

٩) قاعده: معرف باللام اولان اسملره حروف ندا داخل اولماز؛ معرف باللام اولان بر اسم ایله ندا ایتمك لازم اولدقده، حرف ندا ایله معرف باللامك آراسنی (ایها، ایتها) لفظلری ایله فصل ایدلور:

(یا ایُّها الرَّجُلُ؛ یا اَیَّتُهَا المراةُ) کبی.

§ یای متکلمه مضاف اولان منادالر دورت درلو استعمال ایدلورلر:

(یا غلامِیَ؛ یا غلامِیْ؛ یا غلامِ؛ یا غلاماً) دیمك کبی.

هاءسکته‌ایله (یا غلامیَهْ، یاغلامِیهْ، یاغلامِهْ، یاغلاماه)دیمك‌ده‌جائزدر.

§ (اَب، امّی) لفظری بیدیشه‌ر درلو استعمال ایدلورلر:

یا اَبِیَ؛ یا اَبِیْ؛ با اب؛ یا اَبا؛ یا اَبتِ؛ یا اَبَتَ؛ یا اَبَتَا
یا اُمِّیَ؛ یا امّیْ؛ یا امِّ؛ یا امّا؛ یا امتِ؛ یا امَّتَ؛ یا امَّتَا
کبی.

منادی مُرَخَّم

رباعی وخماسی اولان ومضاف اولمایان منادالرك بریا ایکی‌حرفلرینی حذف ایله ترخیم ایدوب سویله‌مك‌ده جائزدر:

(یاجعفَ ، یاصاحِ ، یاحَمَّ ، یامَنْصُ ، یامِسْكُ ، یاعُثْمَ) كبی‌كه اصلده:
(یاجعفرُ ، یاصاحبُ، یاحمّادُ، یامنصورُ، یامِسكینُ، یاعثمانُ)دیمكدرلر .

§ بعض منادالرڭ حرف ندالری محذوف اولور:
(یوسفُ ؛ رَبَّنَا ؛ ایُّهَا الناسُ) كبی‌كه اصلده :
(یا یوسفُ ؛ یارَبَّنَا ؛ یاایها الناسُ) دیمكدرلر .
ودخی (اللّٰهُمَّ) كبی‌كه اصلده : (یاالله) دیمكدر . (یا) حذف ایدلدكدن صوڭره (یا) دن بدل آخرینه بر میم مشدّده كتورلمشدر .

§ گاها منادی اوزی‌ده محذوف اولور:
(اَلَایا . . . ادْخُلُوا) كبی‌كه اصلده : (الا یاقومُ ادخلُوا) دیمكدر .

§ ۶۸ تَغَیُّرات جمل اسمیه

جملهٔ اسمیه‌نڭ مبتداسی‌ده خبری‌ده هر زمان مرفوع اولدقلری معلوممڭزدر.
قاعده : جملهٔ اسمیه‌نڭ اوّلینه حروف مشبهه بالفعل‌نڭ بری داخل اولسه، مبتداسی منصوب اولور: ۱۱۸

۱) اِنَّ زیدًا عالمٌ ؛ اِنَّ الرجلَیْنِ عالمَیْنِ؛ اِنَّ المسلمینَ مفلِحُونَ ؛ اِنَّ المسلماتِ مُخَدَّراتٌ كبی.

۲) سمعتُ اَنَّ زیدًا عالمٌ ؛ واَنَّ الرجلَیْنِ عالمانِ : واَنَّ المسلمینَ مفلحونَ؛ واَنَّ المسلماتِ مخدَّراتٌ كبی.

۳) كاَنَّ زیدًا اسدٌ؛ كانَّ الزوجَیْنِ مُتَّحدانِ ؛ كانَّ المسلمینَ اِخْوَةٌ؛ كانَّ المسلماتِ ازهارٌ كبی.

۴) ماجائَنی زیدٌ، لكنَّ خادمَهُ حاضرٌ ؛ لایعلمُ زیدٌ شیأً، لكنَّ اخاه عالمٌ كبی.

۵) لَعَلَّ زیدًا سَخِیٌّ؛ لَعَلَّ العلماءَ صُلَحاءُ؛ لَعَلَّ المسلمینَ مُتَرَقُّونَ كبی.

٦) لَيْتَ زيدًا غنيٌّ؛ لَيْتَ عمرًا صَبيٌّ؛ لَيْتَ الشَّبابَ عائدٌ كبى.

٧) لاشَيْءَ اَفْضَلُ مِنَ الادبِ؛ لاحاسدَ فائزٌ؛ لاخيرًا من زيدٍ حاضرٌ كبى.

§ مذكور حروف مشبهه‌نك (لا) دن باشقه‌سى بعض جمله‌لرده ضميره متصل اولورلر: (اِنَّهُ عالمٌ. اِنَّكَ عالمٌ. اِنَّنى عالمٌ) كبى.

اوشبو ضميرلر حكماً منصوب اوله‌رق جمله‌نك مبتداسى ومحكوميدرلر. (اِنَّنى اِنَّنَا) لفظلرى بعض وقت برر نونلرى محذوف اوله‌رق (اِنّى اِنّا) ديبلورلر: (اِنّى خائِفٌ، اِنّا خائفُونَ) كبى.

§ بعض كلامده (اَنَّ) نك اوّلينه (حروف جاره) داخل اولور: تَفَكَّرْتُ بِاَنَّ العالَمَ مخلوقٌ. زيدٌ رفيعٌ، لِاَنَّهُ عالمٌ. اَشُكُّ فى اَنَّ زيدًا غنيٌّ كبى.

١١٩ اوشبو كلاملرده (اَنَّ) جمله‌لرى حروف جاره ايله حكماً مجروردرلر.

قاعده: (لا) داخل اولان جمله‌نك محكومى منصوب اولمقلغى نكره اولمقلق وحكمندن مقدم اولمقلق ايله مشروطدر؛ اگرده اوشبو ايكى شرط اولماسه، فرضا محكومى يا معرفه اولسه يا حكمندن موءخر اولسه اوزمان منصوب اولماز، بلكه مرفوع اولور:

(لازيدٌ غنيٌّ ولاعمروٌ. لاقائمٌ رجلٌ ولا امراةٌ) كبى.

قاعده: مذكور (لاءِ) جنسيه داخل اولان جمله‌نك مبتداسى نكرهٔ صرفه اولسه، ما بعدنده حكمندن باشقه هيچ بر قيدى اولماسه، آخرنده تنوينى اولماز: (لارجلَ (. .) فى الدار . لاشيءَ (. .) فى السُّوقِ) كبى.

قاعده: اوشبو محكوملرك صفتلرى‌ده تنوينسز اولورلر:

لارجلَ عاقلَ (. .) فى الدارِ. لاشيءَ عجيبَ (. .) فى السوق كبى.

قاعده: اگرده اوشبو (لا) داخل اولان جمله‌نك محكومى نكرهٔ مقيّده اولسه يعنى ما بعدنده حكمندن باشقه بر قيدى‌ده اولسه، اوزمان (مُنَوَّنْ) اولور :

لاخیرًا من زید (. .) فی المجلس ؛ لاحَسَنًا خلقهُ مذمومٌ ؛ لاکثیرًا خیرهُ بخیلٌ کبی.

قاعده: اوشبو (لا) داخل اولان جملەنك محکومی بر نکرەیه مضاف اولسەده منصوب اولور، چونکه نکرەیه مضاف اولان اسم معرفه دگلدر:

لابیتَ فقیرٍ مزیّنٌ. لاصاحبَ خیرٍ شریرٌ. لاسرَّ اَحدٍ معلومٌ کبی

قاعده: حروف مشبهه بالفعل گاها فاعلی مقدم اولان جملهٔ فعلیەیه داخل اولوب آنك فاعلنیده منصوب ایدرلر:

اِنَّ زیدًا ضربَ. اِنَّ الزیدَیْنِ ضربا. اِنَّ الزیدینَ ضَرَبُوا. اِنَّ مریمَ ضَرَبَتْ. اِنَّ المریمَیْنِ ضَرَبَتَا اِنَّ المریماتِ ضَرَبْنَ کبی.

۶۹ § ادوات نفی

قاعده: جملهٔ اسمیەنك اوّلینه ادوات نفیدن (لَیْسَ، ما، لا، اِنَّ) داخل اولسه، خبری منصوب اولور. اوشبو دورت کلمه هربری (دگلدر) دیمکدرلر. ۱۲۰

۱) لَیْسَ زیدٌ جاهلاً ؛ لَیْسَ الرجلانِ جاهلَیْنِ ؛ لَیْسَ المسلمونَ جاهِلینَ کبی.

۲) ما زیدٌ جاهلاً؛ ما الرجلانِ جاهلَیْنِ؛ ما المُسلمونَ جاهلینَ کبی.

۳) لارجلٌ افضلَ منكَ؛ لااحدٌ خیرًا منكَ لاشیءٌ علی الارضِ باقیاً کبی.

۴) اِنْ زیدٌ (افضلَ من اِحد) الا مِنَ الحیواناتِ. اِنْ احدٌ خیرًا من احدٍ اِلّا بالعلمِ کبی.

لیس اصلده ادات ایسەده فعل کبی تصریف اولنمقدەدر. بعینه فعل ماضی صیغەلری شکلنده (۱۴) صیغەسی واردر:

لَیْسَ لَیْسا لَیْسُوا لَیْسَتْ لَیْسَتا لَسْنَ لَسْتَ لَسْتُما لَسْتُمْ لَسْتِ لَسْتُمْ لَسْتُنَّ لَسْتُ لَسْنا کبی.

قاعده: اوشبو (لَيْسَ) نكٔ غائب صيغه‌لرى جمله‌نكٔ مبتداسندن مقدم مذكور اولسه‌لر، دائما مفرد اولورلر: ليس زيدٌ جاهلاً؛ ليسَ الزيدانِ جاهلَيْنِ؛ ليسَ الزيدونَ جاهلينَ كبى.

قاعده: اگرده مذكور غائب صيغه‌لرى جمله‌نكٔ مبتداسندن صوكره مذكور اولسه‌لر، مفرد، تثنيه وجمع اولمقده مبتدايه تابع اولورلر:

هُوَ لَيْسَ جاهلاً؛ هُما لَيْسا جاهلَيْنِ؛ هم ليسُوا جاهلينَ؛ هِيَ لَيْسَتْ جاهلةً؛ هما لَيْسَتا جاهلتَيْنِ؛ هُنَّ لَسْنَ جاهلاتٍ كبى.

قاعده: (ليس) نكٔ مخاطب ومتكلم صيغه‌سنده اولان صيغه‌لرينكٔ مبتدالرى اكثريا محذوف اولورلر:

لَسْتَ جاهلاً؛ لستُما جاهلَيْنِ؛ لَسْتُمْ جاهلينَ؛ لَسْتِ جاهلةً؛ لستُما جاهلتَيْنِ؛ لَسْتُنَّ جاهلاتٍ؛ لَسْتُ جاهلاً؛ لَسْنا جاهلينَ كبى‌كه اصلده:

١٢١ انتَ لَسْتَ جاهلاً؛ انتما لستما جاهلَيْنِ؛ انتم لستم جاهلينَ؛ انتِ لستِ جاهلةً؛ انتما لستما جاهلتَيْنِ؛ انتنَّ لستُنَّ جاهلاتٍ؛ انَا لستُ جاهلاً؛ نحن لَسْنا جاهلينَ ديمكدرلر.

قاعده: (ما ولا) نكٔ خبرى مبتداسندن مؤخّر اولسه، دائما منصوب اوله‌رق مفرد، تثنيه وجمع اولمقده مبتداسينه تابع اولور:

ما زيدٌ قائمًا؛ ما الزيدانِ قائمَيْنِ؛ ما الزيدونَ قائمينَ؛ لا رجلٌ حاضرًا؛ لا رجلانِ حاضرَيْنِ؛ لا رجالٌ حاضرينَ كبى.

قاعده: اما اگر مذكور (ما ولا) نكٔ خبرى مبتداسندن مقدم اولسه منصوب اولماز، بلكه مرفوع اوله‌رق مطلقا مفرد صيغه‌سنده اولور:

ما قائمٌ زيدٌ؛ ما قائمٌ الزيدانِ؛ ما قائمٌ الزيدُونَ كبى.

لاحاضرٌ رجلٌ؛ لاحاضرٌ رجلانِ؛ لاحاضرٌ رجالٌ كبى.

§ بعض وقت اوشبو (ليس، ما ولا) نكٔ خبرلرى باءِ جاره ايله مجرور اولورلر:

ليس زْيد بعالمٍ؛ مازيدٌ بعالمٍ؛ لارجلٌ بعالمٍ كبى.

اوشبو باءُ جاره باءُ زائده‌در، معناسى يوقدر؛ فقط نفيى تأكيد ايچون زياده قيلنمشدر . مذكور جمله‌لرڭ خبرلرى لفظًا با ايله مجرور ايسه‌لرده، حكما ادوات نفى ايله منصوبدرلر.

§ اوشبو ادوات نفى گاها فاعلى مقدم اولان جملهٔ فعليه‌لرده داخل اولورلر:

ليس زيدٌ ضربَ؛ مابكرٌ دخَلَ؛ لارجلٌ خرجَ؛ اِنْ عمرٌو ضرَبَ احدًا الا بكرًا كبى.

٧٠ § اجمال معربات

جمله‌لرڭ اجزا وتزييناتينڭ قنغيلرى مرفوع اوله‌جغى وقنغيلرى منصوب يامجرور اوله‌جغى بابلرنده مخصوص قاعده‌لريله بيان ايدلمش ايدى.

شويله ايسه‌ده حفظ وضبطى سهل اولسون ايچون جمله وكلامده نيچه‌درلو اسملر مرفوع اولديغنى ونيچه درلو اسملر منصوب يامجرور اولديغنى اجمالاً بيان ايده‌جگز. ١٢٢

مرفوعات

لسان عربده دورت درلو اسملر مرفوع اولورلر:

مبتدا، خبر، فاعل، منادى معلوم:

١، ٢) مبتدا وخبر: **زيدٌ كاتبٌ ؛ الرجلانِ عالمانِ ؛ الرجالُ علماءُ ؛ المسلمونَ مسرورونَ؛ المسلماتُ مستوراتٌ؛ ابو بكرٍ ذومالٍ** كبى.

٣) فاعل: **كَتَبَ زيدٌ؛ كَتَبَ الزيدانِ؛ كتبَ الزيدونَ** كبى.

٤) منادى معلوم: **يازيدُ، يااحمدُ، ياعارفُ، يارجلُ، ياخادمُ** كبى.

منصوبات

لسان عربده اون آلتى درلو اسملر منصوب اولورلر:

مفعول مطلق، معفول به، ظرف زمانى، ظرف مكانى، حال، تمييز، مستثنى، محذوف الجار، متمم فعل ناقص، متمم فعل قلبى، بعض‌تزيينات شتى ، مبتدا حروف مشبهه بالفعل ، خبر ادوات نفى ، منادى مضاف ، منادى شبه مضاف، منادى نكرهٔ مجهوله:

١) مفعول مطلق : جلستُ جلسةً ؛ سجدتُ سجدتَيْنِ ؛ ضربتُ ضرباتٍ كبى.

٢) مفعول به : ضربتُ زيدًا؛ رايتُ رجلَيْنِ؛ اكرمتُ المسلمينَ؛ اكرمتُ المسلماتِ كبى .

٣) ظرف زمانى: كتبتُ اليومَ؛ خرجتُ نهارًا؛ رجعتُ ليلاً، اذهبُ غدًا كبى .

٤) ظرف مكانى: جلستُ اَمامَ زيدٍ؛ قمتُ فوقَ الدكّانِ ؛ نِمْتُ تحتَ السَّطْحِ كبى .

٥) حال: سِرْتُ ماشيًا؛ جئتُما راكِبَيْنِ؛ خرجتم محزونين؛ رَجَعْنَ باكياتٍ كبى .

٦) تمييز : طاب زيدٌ خلقًا ؛ زيدٌ اكثرُ مالاً ؛ قيمةُ هذا الكتابِ ثلاثون درهمًا كبى . ١٢٣

٧) مستثنى : جاءَنِي القومُ الا زيدًا ؛ قرأْتُ الكتابَ الاصحيفةً ؛ صُمْتُ الشهرَ الايوما كبى.

٨) محذوف الجار : امتلاءَ الاناءُ ماءً ؛ ضربتُهُ تأديبًا ؛ جئتُ وزيدًا ؛ هذا حرامٌ شرعًا كبى .

٩) متمم فعل نافص : كان زيدٌ عالمًا ؛ كانَ الرجلانِ غنيَّيْنِ : كانَ المسلمونَ صالحينَ؛ كانتِ المسلماتُ مستوراتٍ كبى .

١٠) متمم فعل قلبى : ظَنَنْتُ زيدًا عالمًا ؛ ظننتُ الرجلَيْنِ غنيَّيْنِ؛ ظننتُ المسلينَ صالحينَ؛ ظننتُ المسلماتِ مستوراتٍ كبى .

١١) بعض تزيينات شتى: زيدٌ غنيٌّ جدًّا ؛ زيد عالمٌ البتَّةَ ؛ جئتُ اليومَ ايضًا كبى.

١٢) مبتدا حروف مشبهه: اِنَّ زيدًا عالمٌ ؛ اِنَّ الرجلَيْنِ غنيانِ ؛ اِنَّ المسلمينَ صالحونَ؛ اِنَّ المسلماتِ مستوراتٌ كبى .

١٣) خبر ادوات نفي: ليس زيدٌ جاهلاً ؛ ليسَ الرجلانِ جاهلَيْنِ ؛ ليس المسلمونَ جاهلينَ؛ ليستِ المسلماتُ فاجراتٍ كبى .

١٤) منادى مضاف: ياعبدَالله؛ ياخادمَى(ن)زيدٍ؛ يامسلِمى (ن)البلدةِ؛ يامسلماتِ البلدةِ؛ ياابا بكرٍ كبى.

١٥) منادى شبه مضاف : ياخيرًا من زيدٍ ، ياحسنًا وجهُهُ ، يارؤفًا بالعباد كبى .

١٦) منادى نكرهٔ مجهوله : يافاسقًا ، دَعِ الفسقَ ؛ يارجلًا لاتُحَقّرِ النساءَ ، ياعجولاً لاتتعجَّلْ كبى .

مجرورات

لسان عربده ايكى درلو اسملر مجرور اولورلر: مضاف اليه، ذوالجار.

١) مضاف اليه: كتابُ زيدٍ؛ كتابُ الزيدَينِ؛ كتابُ الزيدينَ؛ كتابُ المريماتِ؛ كتاب ابِى بكرٍ؛ كتابُ احمدَ كبى .

٢) ذوالجار: بالادبِ، لِلْعَملِ، كالزُّهَدَآءِ فى المدرسةِ، ... الخ كبى .

---

§ ٧١ توابع

مذكور مرفوعات، منصوبات ومجرورات بالاصالة كندى اعرابلرى ايله معرب اولان اسملردر، لسان عربده ماقبلندهگى متبوعى اولان بر اسمهتابع اولهرق شو اسمڭ اعرابى ايـله معرب اولان اسملرده اولوركه آنلره (توابع) دييلور.

توابع مشهوره اوچدر: صِفتْ، تاكيد، معطوف .

اوشبو اوچ توابعك هیچ برینك كندیلرینه مخصوص اعرابلری یوقدر، متبوعلرینك اعرابی نه اولسه، بونلرك اعرابلری‌ده شو اولور.

یعنی توابع مذكوره‌نك متبوعلری مرفوع اولسه، آنلرده مرفوع اولورلر، متبوعلری منصوب اولسه، آنلرده منصوب اولورلر، متبوعلری مجرور اولسه، آنلرده مجرور اولورلر.

۱) صفت : جائنی رجلٌ عالمٌ ؛ رایتُ رجلاً عالماً ؛ جلستُ مع رجلٍ عالمٍ كبی.

۲) تأكید : جائنی زیدٌ نفسهُ ؛ رایت زیداً نفسهَ ؛ جلستُ مع زیدٍ نفسه كبی.

۳) معطوف : جائنی زیدٌ وبكرٌ ؛ رایتُ زیداً وبكراً ؛ جلستُ مَعَ زیدٍ وبكرٍ كبی.

جواب: توابعدن (بدل وعطف بیان) محذوف اولان (ای) واسطه‌سیله متبوعلرینه معطوف اولدقلرندن، متاخرین عندنده معطوفات جمله‌سندن عد ایدلمشلردر، شویله‌كه :

(جائنی زیدٌ اخوكَ) اصلده : (جائنی زیدٌ اَیْ اَخوكَ) دیمكدر.

(رایتَ زیدَ رأسهُ) اصلده : (رایتُ زیداً ای رأْسَهُ) دیمكدر.

(سُلبَ زیدٌ ثوبهُ) اصلده : (سُلبَ زیدٌ ایْ ثوبه) دیمكدر.

(رایتُ رَجُلاً حماراً) اصلده : (رایتُ رجلاً ایْ حماراً) دیمكدر.

(جائنی اخوك زیدٌ) اصلده : (جائنی اخوك ای زیدٌ) دیمكدر.

§ ۸۲ تفصیلات شتّی

§ بعض جمله‌لرده بر مبتدانك ایكی خبری اولور : (زیدٌعالمٌ، عاقلٌ) كبی.

§ بعض جمله‌لرده ایكی مبتدایه بر خبر اولور : (زیدٌ وبكرٌ عالمان) كبی.

§ اكثریا مبتدا خبردن مقدم اولور :

(زیدٌ عالمٌ؛ الزیدانِ عالمانِ؛ الزیدونَ عالمونَ) كبی.

§ بعضا خبرده مبتدادن مقدم اولور : (عالمٌ زیدٌ؛ منطلقٌ زیدٌ) كبی.

قاعده: بر خبرك اوّلنده بر حرف نفی یابر حرف استفهام اولسه، اوخبر دائما مفرد صیغه‌سنده اوله‌رق مبتدادن مقدم ذکر ایدلور:

ما قائمٌ زیدٌ؛ ما قائمٌ الزیدانِ، ما قائمٌ الزیدونَ؛ لا قائمٌ زیدٌ؛ اَ قائمٌ زیدٌ؟؛ هَلْ قائمٌ زیدٌ؟؛ اَیْنَ قائمٌ زیدٌ؟؛ کَیْفَ جالسٌ زیدٌ؟ کبی.

محذوفات

§ بعضا مبتدا محذوف اولور: (**مَنْ هو؟**) سوٴالینه جوابا (**... زیدٌ**) دیمك کبی‌که اصلده (**هُوَ زیدٌ**) دیمکدر. ودخی (**رَاَیْتُ شَخْصًا فقلتُ... بکرٌ**) جمله‌سنده اولدیغی کبی‌که اصلده (**هُوَ بکرٌ**) دیمکدر

§ بعضا خبر محذوف اولور: (**استیقظتُ فَاِذَا السارقُ ...**) دیمك کبی‌که اصلده: (**فاذَا السارقُ داخلٌ**) دیمکدر.

ودخی: (**الرجلُ ... فی الدارِ؛ الرجلانِ ... فی الدارِ؛ الرجالُ ... فی الدارِ؛ المراةُ ... فی الدارِ؛ المراتانِ ... فی الدارِ؛ النساءُ ... فی الدارِ**) کبی‌که اصلده: (**الرجلُ کائنٌ فی الدارِ؛ الرجلان کائنانِ فی الدارِ؛ الرجالُ کائنونَ فی الدارِ؛ المراةُ کائنةٌ فی الدارِ؛ المراتانِ کائنتانِ فی الدارِ؛ النسآءُ کائناتٌ فی الدارِ**) دیمکدرلر.

ودخی: (**زیدٌ ... عِنْدَكَ؛ مریمُ ... عندَكَ**) کبی‌که اصلده:

(**زیدٌ کائنٌ عندَكَ؛ مریمُ کائنةٌ عندكَ**) دیمکدرلر.

ودخی: (**اَینَ ... زیدٌ؟؛ کیفَ ... زیدٌ؟**) کبی‌که اصلده:

(**اینَ کائنٌ زیدٌ؟؛ کیفَ کائنٌ زیدٌ؟**) دیمکدرلر.

ودخی: (**لابأسَ ...**) کبی‌که اصلده: (**لابأسَ کائنٌ عَلَیْكَ**) دیمکدر.

ودخی: (**لا الٰهَ ... الّا اللّٰهُ ...**) کبی‌که اصلده: (**لا الٰهَ موجودٌ الّا اللّٰهُ موجودٌ**) دیمکدر.

§ بعضا مبتدا وخبر هر ایکیسی محذوف اولورلر : (هَلْ زیدٌ نائمٌ)
سوءالینه جواباً: (نَعَمْ...) دیمك کبی‌که اصلده : (نَعَمْ زیدٌ نائمٌ) دیمکدر .
§ بعض ذوالجار محذوف اولان صفت مقامینه قائم اولور:
(الرجلُ (...) فی الدارِ عالمٌ . المراةُ (...) فی الدارِ عالمةٌ)
کبی‌که اصلده :
(الرجلُ الکائنُ فی الدار عالمٌ ؛ المراةُ الکائنةُ فی الدارِ عالمةٌ)
دیمکدرلر .
§ بعض ذوالجار محذوف اولان جملهٔ موصولیه مقامینه قائم اولور:
(ما... فی الیدِ قلیلٌ؛ مَنْ ... فی الدارِ غنیٌّ) کبی‌که اصلده : (ماهو
کائنٌ فی الیدِ قلیلٌ؛ مَنْ هو کائنٌ فی الدارِ غنیٌّ) دیمکدرلر.
§ بعض ظرف محذوف اولان صفت مقامینه قائم اولور:
(الرجلُ . . . عندَكَ جاهلٌ؛ المراةُ . . . عندَكَ جاهلةٌ) کبی‌که اصلده : ١٢٧
(الرجلُ الکائنُ عندَكَ جاهلٌ؛ المراةُ الکائنةُ عندَكَ جاهلةٌ) دیمکدرلر.
§ بعض ظرف محذوف اولان جملهٔ موصولیه مقامینه قائم اولور :
(ما . . . عندَكَ قلیلٌ؛ الذّی . . . اَمامَكَ رجلٌ غنیٌّ) کبی‌که اصلده :
(ماهو کائنٌ عندكَ قلیلٌ؛ الذی هُوَ کائنٌ اَمامَكَ رجلٌ غنیٌّ) دیمکدرلر.
§ بعض جملهٔ فعلیه‌نك فعلی محذوف اولور: (من جاءَ؟) سوءالینه جوابا
(. . . زیدٌ) دیمك کبی‌که اصلده : (جاءَ زیدٌ) دیمکدر.
§ بعضاً فعل وفاعل هر ایکیسی محذوف اولورلر : (هَلْ جآءَ زیدٌ ؟)
سوءالینه جوابا (نَعَمْ) دیمك کبی‌که اصلده : (نعم جآءَ زیدٌ) دیمکدر.
§ بعض جمله‌لرده مفعول به‌ك فعلی محذوف اولور : (مَنْ رایتَ؟) سوءالینه
جواباً (...زیداً) دیمك کبی‌که اصلده: (رایتُ زیداً) دیمکدر.
ودخی: (مَرْحباً وَاَهلاً وَسَهْلاً) دیمك کبی‌که اصلده:
(اَتَیتَ مرحباً واَهلاً وَسَهْلاً) دیمکدر.

§ بعض جملەلرده مفعول مطلقڭ فعلى محذوف اولور: (... عَجَبًا) كبى كه: (عَجِبْتُ عجبًا) ديمكدر. و(حَمْدًا لَهُ وشُكْرًا) كبى كه: (أَحْمَدُ حمدًا لَهُ وَاَشكُرُ شكرًا) ديمكدر. و (سمعًا وطاعةً) كبى كه (اَسْمعُ سمعًا واُطيعُ طاعةً) ديمكدر. و (سُبْحَانَ اللّٰهِ) كبى كه (اُسَبِّحُ اللّٰهَ سبحانًا) ديمكدر.

و (لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ) كبى كه (اُلِبُّكَ لَبَّيْنِ واُسْعِدُكَ سَعْدَيْنِ) ديمكدر.

(اُلِبُّ) (اُقيمُ فى خدمَتِكَ) ديمكدر. (لَبَّيْنِ) (اِلْبَابَيْنِ) معناسنك تثنيه صيغەسنده مصدردر.

(اُسْعِدُ) (اُعينُ) ديمكدر (سَعْدَيْنِ) (اِسْعَادَيْنِ) معناسنده تثنيه صيغەسنده مصدردر. (لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ) نڭ تركيچه مآلى:

(سڭا خدمت ومعاونتى ايكى مرتبه قيلماغه حاضرم) ديمكدر.

§ بعضًا ظرف زمانىنڭ فعلى محذوف اولور: (مَتَى اَكَلْتَ؟) سوءالينه جوابًا: (... نهارًا) ديمك كبى كه اصلده: (اَكلتُ نهارًا) ديمكدر.

§ بعضًا ظرف مكانينڭ فعلى محذوف اولور: (اَيْنَ جَلَسْتَ؟) سوءالينه جوابًا: (... عِنْدَ الاستاذِ) ديمك كبى كه اصلى: (جَلَسْتُ عندَ الاستاذِ) ديمكدر.

§ بعضًا حالڭ فعلى محذوف اولور، سفره حاضرلانان كيمسەيه: (... راشدًا) ديمك كبى كه اصلده: (سِرْ راشدًا) ديمكدر.

§ بعض وقت مضاف محذوف اولەرق مضاف اليه آنڭ مقامينه قائم اولور:

(فتحتُ البيتَ) كبى كه اصلده: (فتحت بابَ البيتِ) ديمكدر.

(اكرمتُ القريةَ) كبى كه اصلده: (اكرمتُ اهْلَ القريةِ) ديمكدر.

§ بعض وقت مضاف اليەسى محذوف اولديغندن مضاف معرف باللام اولوب قالور: (زيدٌ طيِّبٌ: البنيةُ صحيحةٌ والخُلقُ حَسَنٌ) كبى كه اصلده: (... بنيتهُ صحيحةٌ وخلقهُ حسنٌ) ديمكدر.

§ گاها ظروف زمانیه‌دن (حینَ) محذوف اولورده آنك مضاف الیه‌سی منصوب اولوب قالور: (جِئتُ... طلوعَ الشمسِ) کبی‌که اصلده: (جِئتُ حِینَ طلوعِ الشمسِ) دیمکدر.

ودخی: (تَفَهَّمْ... اَنْ یکونَ المدرسُ مُقرِّرًا) کبی‌که اصلده: (تَفَهَّمْ حِینَ اَنْ یکونَ المدرسُ مقرِّرًا) دیمکدر.

۷۳ § اشتراك فعلین

§ بعضًا ایکی فعله بر فاعل اولور: (ضربنی واکرمنی زیدٌ) کبی.

§ بعضًا ایکی فعله بر مفعول‌به اولور: (ضربتُ واکرمتُ زیدًا) کبی.

§ بعض وقت بر اسم، برفعله نسبةً فاعل، ایکنجی فعله نسبةً مفعول به اولور؛ بس شو اسمك مرفوع اولمقلغی‌ده منصوب اولمقلغی‌ده جائز اولور: (ضربَنی واکرمتُ زیدٌ (یا که) ضربنی واکرمتُ زیدًا) کبی. ۱۲۹

§ اکثریا فاعل، مفعول به‌دن مقدم اولور: (ضَرَبَ زیدٌ عمرًا) کبی.

§ بعضـا مفعول به فاعل‌دن مقدم اولور: (ضَرَبَ عمرًا زیدٌ؛ ضَرَبَكَ زیدٌ؛ ضربَ خادمَهُ زیدٌ) کبی.

§ اکثریا فعل فاعلدن مقدم اولور: (ضَرَبَ زیدٌ؛ ضربَ الزیدانِ؛ ضَرَبَ الزیدونَ) کبی.

§ گاها فاعل فعلدن مقدم اولور: (زیدٌ ضربَ؛ الزیدانِ ضربا؛ الزیدونَ ضربُوا) کبی.

§ بعضًا مفعول به‌ده فعلدن مقدم اولوب، فعلك شو مفعوله انحصارینه دلالت ایدەر: (زیدًا ضربتُ؛ الخیرَ نریدُ؛ اللهَ نعبدُ) کبی.

§ گاها فعل مجهولك فاعلی محذوف اوله‌رق آنك مقامینه (بر ظرف زمانی) یابر (ذوالجار) قائم اولور:

(سُرِقَ نهارا) كبى كه اصلده (سُرِقَ المالُ نهارا) ديمكدر.

(اُجْتُمِعَ لِلدَّرْسِ) كبى كه اصلده: (فُعِلَ الاجتماعُ للدَّرْسِ) ديمكدر.

(تنبيه: هر فعل لازمڭ مجهولى اوشبو تأويلده‌در).

(قيلَ، يُقالُ) فعل مجهوللرينڭ فاعللرى مابعدلرنده‌گى لفظ مقول اولور:

(قيل: زيدٌ عالمٌ؛ يقالُ: زيدٌ عاملٌ) كبى.

قواعد جملهء فعليه

قاعده: فاعل مؤنث غير حقيقى اولوب فعلدن مؤخر اولسه، فعل مذكر اولمق‌ده جائزدر، مؤنث اولمقده جائزدر: (طَلَعَ الشمسُ ـ طَلَعَتِ الشمسُ؛ غلبَ الظلمةُ ـ غلبتِ الظلمةُ) كبى.

قاعده. اگرده اوشبو جمله‌لرده فعل فاعلدن مؤخر اولسه، فعلى مؤنث اولمق لازمدر: (الشمسُ طَلَعَتْ؛ الظلمةُ غَلَبَتْ) كبى.

قاعده: فاعل جمع سالم مذكر صيغه‌سى اوله‌رق فعلدن مقدم اولسه، فعل‌ده جمع مذكر صيغه‌سى اولمق لازمدر: (المسلمونَ جآؤُا) كبى. ١٣٠

قاعده: اگرده اوشبو جمله‌ده فاعل فعلدن مؤخر اولسه، فعل مفردمذكر صيغه‌سى اولمق لازمدر: (جآء المسلمونَ) كبى.

قاعده: فاعل جمع سالم مؤنث ياجمع مكسر صيغه‌سى اولوب فعلدن‌مقدم اولسه، فعل يا مفرد مؤنث صيغه‌سى اولور يا جمع صيغه‌سى اولور: المسلماتُ جاءَتْ؛ الرجالُ جاءَتْ؛ المسلماتُ جِئْنَ؛ الرجالُ جاؤا كبى.

قاعده: اگرده اوشبو صورتده فاعل فعلدن مؤخر اولسه، فعل مفرد مذكر اولمق‌ده جائزدر مفرد مؤنث اولمق‌ده جائزدر:

جآءَ المسلماتُ؛ جآءَ الرجالُ؛ جآءَت المسلماتُ؛ جآءَت الرجالُ كبى.

قاعده: فاعل مؤنث حقيقى اولسه‌ده، فعله مقارن اولماسه، فعلڭ مذكر صيغه‌سى اولمقلغى‌ده جائزدر، مؤنث صيغه‌سى اولمقلغى‌ده جائزدر:

(جآءَ اليومَ امْرَأةٌ. جآءتِ اليومَ امْرَأةٌ) كبى.

قاعده: تثنیه وجمع سالم مذکر صیغه‌لری معرف باللام اولان بر اسمه مضاف اولسه‌لر، آخرلرنده‌گی نونلری ساقط اولدیغی کبی، اجتماع ساکنین اولماسون ایچون رفع حالنده تثنیه‌نڭ الفی وجمعڭ واوی‌ده ساقط اولور: (جاءَنی مسلمَا القوْمِ؛ جاءَنی مسلمُو القومِ) کبی.

نصب وجر حاللرنده تثنیه‌نڭ یاسی ساقط اولماز بلکه مکسور اوله‌رق ذکر ایدلور، اما جمعڭ یاسی محذوف اولور: رایتُ مسلمَیِ القوم؛ جلستُ مع مسلمَیِ القوْم؛ رایتُ مسلِمِی القوْم؛ جلستُ مَعَ مسلِمِی القوْمِ کبی.

(ابو، اخو، ذو) لفظلری معرف باللام اولان بر اسمه مضاف اولسه‌لر، اوچ حالده‌ده حرف علتلری محذوف اولور: (ابوالرشاد، اباالرشاد، ابیِ الرشادِ)، (اخوالرشیدِ، اخا الرشیدِ، اخی الرشیدِ)، (ذُوالمالِ، ذَا المالِ، ذِی‌المالِ) کبی.

۱۳۱ ۷٤ § خبر حقیقی وخبر مجازی

مبتدانڭ کندی اوصافندن اولان خبره (**خبر حقیقی**) دیبلور: (زیدْ عالمْ؛ زیدْ حسنْ) کبی.

مبتدایه مناسبتلی باشقه بر شیئڭ اوصافندن اولان خبره (**خبر مجازی**) دیبلور: (زیدْ عالمْ ابوهُ؛ زیدْ حسنْ غلامهُ) کبی.

قاعده خبر مجازی‌دن صوڭره دائما مبتدانڭ ضمیرینه مضاف اولان بر فاعل ذکر ایدلمك لازمدر؛ اوفاعل ایسه هر زمان خبر مجازینڭ حقیقی موصوفی اولور: مذکور مثاللرده‌گی (ابوهُ) ایله (غلامهُ) کبی

§ بعض خبر مجازی فاعلینه مضاف اولور، اوزمان فاعلی معرف‌باللام اوله‌رق مجرور اولور، آخرنده ضمیری اولماز: (زیدْ عالمُ الاب؛ زیدٌ حَسَنُ الغلام) کبی.

قاعده: خبر مجازی فاعلینه مضاف اولماسه، دائما مفرد اوله‌رق مذکر ومؤنث اولمقده ما بعدنده‌گی فاعلینه تابع اولور:

زيد حسنٌ غلامُه؛ زيدٌ حسنةٌ جاريتُه؛ الزيدانِ حسنةٌ جاريتُهما؛
الزيدونَ حسنةٌ جاريتُهم؛ زيد حسنةَ جاريتاه؛ زيدٌ حسنةٌ جوارِيه؛ زيدٌ
حسنٌ غلاماه؛ زيد حسنٌ اولادُه؛ الزيدانِ حسنٌ اولادُهما؛ الزيدونَ
حسنٌ اولادُهم كبى.

قاعده: اگرده خبر مجازى فاعلينه مضاف اولسه، بعينه خبر حقيقى حكمنده اوله‌رق آنك كبى، مذكر ومؤنث اولمقده وهم مفرد، تثنيه وجمع اولمقده ما قبلنده‌گى مبتداسينه تابع اولور:

زيدٌ حسنُ الغلامِ؛ زيدٌ حسنُ الجاريةِ؛ الزيدانِ حسنَا الجاريةِ؛
الزيدونَ حِسانُ الجاريةِ؛ زيدٌ حسنُ الجاريتَيْنِ؛ زيد حَسَنُ الجوارى؛
زيدٌ حسنُ الغلامَيْن؛ زيدٌ حسنُ الاولادِ؛ الزيدان حسنا الاولادِ؛
الزيدونَ حِسانُ الاولادِ كبى.

صفت حقيقيه وصفت مجازيه

موصوفينك كندى اوصافندن اولان صفته (صفت حقيقيه) ديلور:

جائنى الرجل الحسنُ؛ جائنى الرجلانِ الحسنانِ؛ جائنى الرجالُ
الحسانُ؛ جاءتنى المراةُ الحسنةُ؛ جاءتنى المراتانِ الحسنتانِ؛ جآتنى النسآءُ
الحسناتُ كبى.

موصوفه مناسبتلى باشقه بر شيك اوصافندن اولان صفته (صفت مجازيه) ديلور: جائنى الرجلُ الحسن غلامُه؛ جائتنى المرأةُ الحسنةُ جاريتُه كبى.

قاعده: صفت مجازيه‌دن صوكره دائما موصوفك ضميرينه مضاف اولان بر فاعل ذكر ايدلمك لازمدر؛ اوفاعل ايسه هر زمان صفت مجازيه‌نك حقيقى موصوفى اولور: مذكورمثاللرده‌گى (غلامُه) ايله (جاريتُه) كبى.

قاعده: صفت مجازيه دائما مفرد اوله‌رق مذكر ومؤنث اولمقده ما بعدنده‌گى فاعلينه تابع اولور؛ اما اعرابده وهم معرفه ونكره اولمقده ماقبلنده‌گى موصوفينه تابع اولور:

جاءنی الرجالُ الحسنُ غلامُهُ؛ رایتُ الرجلَ الحسن غلامه؛ جلستُ مع الرجلِ الحسنِ غلامُهُ؛ جآءنی رجلٌ حسنٌ غلامُهُ؛ جاءنی الرجلانِ الحسنُ غلاماهما؛ جاءنی الرجالُ الحسنُ غلْمانُهم؛ جاءنی الرجلُ الحسنةُ جاريتُهُ؛ جاءتنی المراةُ الحسنُ غلامُها كبی.

قاعده: صفت مجازیه خبر مجازی كبی فاعلینه مضاف اولسه، بعینه صفت حقیقیه حكمنده اولەرق اعرابده هم مذكر ومؤنث اولمقده وهم مفرد، تثنیه وجمع اولمقده ودخی معرفه ونكره اولمقده ما قبلندەگی موصوفینه تابع اولور:

جاءنی الرجلُ الحسنُ الجاريةِ؛ جاءتنی المراةُ الحسنةُ الغلامِ؛ جاءنی الرجلان الحسنَا الجاريةِ؛ جاءنی الرجالُ الحسنانُ الجاريةِ؛ جاءنی الرجلُ الحسنُ الغلمانِ؛ جاءنی الرجلُ الحسنُ الجواری كبی.

قاعده: صفت مجازیه فاعلینه مضاف اولدقده فاعلی معرف باللام اولەرق ضمیردن خالی اولور: (مذكور مثاللره باق). ١٣٣

حال حقیقیه وحال مجازیه.

صاحب حالك كندی صفتی اولان حاله (**حال حقیقیه**) دیيلور:

(جاءَ زيدٌ راكباً؛ رایتُ زيدًا راكباً) كبی.

صاحب حاله مناسبتلی باشقه بر شیئك صفتی اولان حاله (**حال مجازیه**) دیيلور: (جاءَ زيدٌ راكباً خادمُهُ؛ رایتُ زيدًا مشدودًا لباسُهُ) كبی.

٧٥ § تكرارات

تكرار مبتدا

خبرلری معرف باللام اولان مبتدالر گاها كندیلرینه راجع اولان ضمیر ایله تكرار ایدلورلر:

الرجلُ هُوَ العالمُ؛ الرجلانِ هما العالمانِ؛ الرجالُ هم العلماءُ؛ المراةُ هی العالمةُ؛ المراتان هما العالمتان؛ النساءُ هُنَّ العالماتُ كبی.

§ بونڭ کبی ترکیبلردن خبرڭ مبتدایه مخصوص ومنحصر اولدیغی مفهوم اولمقده‌در.

تکرار مفعول

فعلدن مقدّم ذکر ایدیلن مفعول به بعضاً بر ضمیر ایله تکرار ایدلور:

(زیداً ضربته؛ الزیدین ضربتهما؛ الزیدین ضربتهم) کبی

اوشبو مفعوللری مرفوع ایدرك مبتدا قیلوب ما بعدنده‌گی جمله‌یی خبر ایتمك‌ده جائزدر:

(زیدٌ ضربته؛ الزیدانِ ضربتهما؛ الزیدون ضربتهم) دیمك کبی.

تکرار ضمیر

بعض ضمیر متصللر ضمیر منفصل ایله تکرار ایدلورلر:

(اِنّه هو الغفور الرّحیم ❊ اِنّك انتَ علّام الغیوبِ ❊ اِنّا نحن نحیی الموتی ❊ کبی.

تکرار تاکیدی (تأکید لفظی)

١٣٤ تأکید قیلمق ایچون هر لفظی تکرار ذکر ایتمك جائزدر:

(زیدٌ ـ زیدٌ عالمٌ؛ زیدٌ عالمٌ ـ عالمٌ؛ ضربَ ـ ضربَ زیدٌ؛ نعمْ ـ نعمْ؛ لا ـ لا) کبی

تأکید عرفی

بعض لفظلر، حرف اوّللری بایه قلب اولنه‌رق تکرار ایدلورلر:

(کِتاب ـ بِتاب ـ قلم، بلم، هَلیلَج ـ بَلیلَجْ) کبی.

اوشبو تأکید عرفی لسان فارسیده (پ) حرفیله لسان ترکیده (میم) حرفیله اولور: (کتاب ـ پتاب، آقچه ـ ماقچه، قارا ـ مارا) کبی.

لاحقه

§ امر، نهی، نفی واستفهامدن صوڭره حروف عطفدن (و) و (ف) حرفلریله مذکور اولان فعل مضارع محذوف اولان (اَنْ) مصدریه ایله منصوب اولور:

(زُرْنی فاکرمَكَ) کبی‌که اصلده: (زُرنی اِنْ تزرنی فلیکن منّی اَنْ اکرمَكَ) دیمکدر.

ودخی: (لا تأكلِ السَّمَكَ وتشربَ اللّبَنَ) کبی‌که اَصلده:

(لا تاكل السَّمَكَ ولا تـكنْ منْكَ انْ تَشْربَ اللّبَنَ) دیمکدر.

ودخی: (ما تأتینا وتَسُرَّنا) کبی‌که اصلده:

(ما تاتینا ولا یکونُ منكَ انْ تَسُرَّنا) دیمکدر.

ودخی: (هَلْ عندَکم ماءٌ، فَاشْرَبَهُ) کبی‌که اصلده: (هَلْ كائنٌ عندکم ماءٌ فانْ كانَ عندکم ماءٌ فیكونُ منّی اَنْ اَشْربَهُ) دیمکدر.

§ (الٰی) معناسنده اولان (أوْ) بعدنده مذکور اولان فعل مضارعده (اَنْ مقدره) ایله منصوب اولور: (لَاُحَقِّرَنَّكَ اَوتعطِیَنی حَقّی) کبی‌که اصلی:

(لَاُحَقِّرَنَّكَ اِلٰی اَنْ تُعْطِیَنی حَقّی) دیمکدر.

۷٦ § اقسام جمله وکلام

جملهٔ مجرَّده وجملهٔ مزیَّنه

فقط ایکی کلمه‌دن یعنی فقط محکوم ایله حکمدن مرکب اولان جمله‌لره (جملهٔ مجرده) دییلور: (زیدٌ کاتبٌ؛ کَتَبَ زیدٌ) کبی.

محکوم وحکمدن باشقه دها بر نیچه کلمه‌یی حاوی اولان جمله‌لره (جملهٔ مزیَّنه) دییلور: اَکَلَ زیدٌ اَكلًا؛ اَكَلَ زیدٌ تفاحًا؛ رَجَعَ زیدٌ الیومَ؛ جلَسَ زیدٌ ههنا؛ قرأَ زیدٌ جالسًا؛ زیدٌ احسنُ خلقًا؛ خرجَ القومُ الا زیدًا؛ کَتَبَ زیدٌ بالقلمِ؛ امتلأَ الاناءُ ماءً؛ رَجَعَ زیدٌ فقطْ؛ کان زیدٌ عالمًا؛ ظننتُ زیدًا عالمًا؛ جاء زیدٌ وعمرٌو کبی

جملهٔ اسمیه وجملهٔ فعلیه

حکمی اسم اولان جمله‌لره (جملهٔ اسمیه) دییلور: (زیدٌ کاتبٌ؛ الـکاتبُ زیدٌ) کبی.

حكمى فعل اولان جملەلره (**جملهء فعليه**) دييلور: (كَتَبَ زيدٌ؛ زيدٌ كَتَبَ) كبى.

جملهء وجوديه وجملهء عدميه

محكومينڭ حكمى ايله موصوف اولمقلغينه دلالت ايدن جملەلره (**جملهء وجوديه**) دييلور: (**زيدٌ كاتبٌ؛ كَتَبَ زيدٌ؛ يكتبُ زيدٌ؛ انَّ زيدًا كاتبٌ**) كبى.

محكومينڭ حكمى ايله موصوف اولماديغينه دلالت ايدن جملەلره (**جملهء عدميه**) دييلور: (**زيد لا كاتبٌ؛ ليس زيدٌ كاتباً؛ ما كَتَبَ زيدٌ؛ لم يكتبْ زيدٌ؛ لا يكتبُ زيدٌ؛ لَنْ يَكْتُبَ زيدٌ**) كبى

جملهء تعليقيه وجملهء حكميه

برى شرط، ديگرى مشروط اولمق اوزره ايكى جملهء قصيرەدن مركب اولان جملهء طويلەلره (**جملهء تعليقيه**) دييلور:

(**انِ اجتهدَ المتعلِّم ـ يحِبُّهُ المعلِّم**) كبى.

(**جملهء تعليقيه**) كبى اولمايان جملهء قصيرەلره (**جملهء حكميه**) دييلور:

زيدٌ كاتبٌ؛ لِيَكْتُبْ زيدٌ؛ هَلْ زيدٌ كاتبٌ؟ كبى.

جملهء شرطيه وجملهء جزائيه

(**جملهء تعليقيه**) نڭ هر برى ايكى (**جملهء حكميه**) دن مركب اولور:

او ايكى جملەنڭ دائما برى شرط، ديگرى مشروط اولور؛ شرط اولان جملەيه (**جملهء شرطيه**) دييلور؛ مشروط اولان جملەيه (**جملهء جزائيه**) دييلور؛ مثال مذكورده (**انِ اجتهدَ المتعلمُ**) جملەسى (**جملهء شرطيه**) در، (**يحبُّهُ المعلِّم**) جملەسى (**جملهء جزائيه**) در.

جملهء شرطيه اكثر يا جملهٔ جزائيەدن مقدم اولور؛ نادرًا جملهٔ جزائيەده مقدم ذكر ايدلور؛ (**اُحِبُّكَ ـ انِ اجْتهدْتَ**) كبى.

كلمات شرطيه

هر جملهٔ شرطيەنڭ اوّلنده بر كلمهٔ شرطيه اولمق لازمدر.

كلمات شرطيه (١٨) در: **اِنْ، ما، مَن، اىٌّ، ايّةُ، متى، اَيّانَ، اَيْنَ، اَنّى، مَهْما، كَيْفَما، حَيْثُما، اِذْما، اِذاما، اِذا، كُلَّما، لَوْ، لَمّا** ❋

اوشبو (کلمات شرطیه) نڭ اوّلگی اون دوردی (کلمات جازمه) دندرلرکه جملهٔ شرطیه‌ده وجملهٔ جزائیه‌ده مذکور اولان فعل مضارعلری مجزوم ایدرلر.

امّا صوڭغی دوردی یعنی (اذا، کلّما، لو، لمّا) (کلمات جازمه) دن دگلدرلر.

امثلهٔ جمل تعلیقیه:

اِنْ تُکْرِمْنی ـ اُکْرِمْكَ * ما تَصْنَعْ ـ اَصْنَعْ *

مَنْ یجتهِدْ ـ یَعْلَمْ * ایُّهم یُکْرِمْنی ـ اُکْرِمْهُ *

ایّتهنّ تجتهِدْ ـ تعْلَمْ * متی تخرُجْ ـ اَخْرُجْ *

ایّانَ تُحْسِنْ ـ اُحْسِنْ * اینَ تَجْلِسْ ـ اَجْلِسْ *

انّی تَاْخُذْ ـ آخُذْ * مهما تَطْلُبْ ـ تَجِدْ *

کیفما تَذْهبْ ـ اَذْهَبْ * حیثُما تَجْلِسْ ـ اَجْلِسْ *

اِذْما تَقْرَاْ ـ اَقْرَاْ * اذاما تَکْتُبْ ـ اَکْتُبْ * ۱۳۷

اذا کَتَبْتَ ـ اَکْتُبُ * کُلّما کَتَبْتَ ـ اَکْتُبُ *

لَوْ خَرَجْتَ ـ خَرَجْتُ * لَمّا کَتَبْتُ ـ قَرَاْتُ *

---

۷۷ § انواع جمل حکمیه

جملهٔ حکمیه اوچ نوعدر:

۱) اولمش یا اوله‌چق بر واقعه‌دن خبر ویره‌ن جمله‌لره (جملهٔ اِخباریه) دیيلور:

(زیدٌ کاتبٌ؛ کَتَبَ زیدٌ؛ یکتبُ زیدٌ) کبی.

۲) بر ایش ایله امر ایدن یا بر ایشدن نهی ایدن جمله‌لره (جملهٔ طلبیه) دیيلور:

(لِیفتحْ زیدٌ؛ لایفتحْ زیدٌ؛ اِفْتَحْ یازیدُ؛ لاتفتحْ یازیدُ) کبی.

۳) بر حکمی سؤال ایدن جمله‌لره (جملهٔ استفهامیه) دیيلور:

(هل زیدٌ کاتبٌ؟؛ هل کَتَبَ زیدٌ؟؛ ازیدٌ کاتبٌ؟؛ اَکَتَبَ زیدٌ؟) کبی.

کلمات استفهامیه

هر جملهٔ استفهامیه نڭ اولنده بر کلمهٔ استفهامیه اولمق لازمدر.

کلمات استفهامیه (١٢) در: هَلْ، اَ، مَا، مَنْ، مَتَى، اَيَّانَ، اَيْنَ، اَنَّى، كَاَيِّنْ، كَمْ، كَيْفَ، اَيُّهُمْ ❀

امثلهٔ جمل استفهامیه:

هل زيدٌ كاتبٌ؟ ❀ اَزيدٌ كاتبٌ؟ ❀ مَاهُوَ؟ ❀

مَنْ زَيْدٌ؟ ❀ مَتَى تَخْرُجُ؟ ❀ اَيَّانَ تَضَارِبُونَ؟ ❀

اَيْنَ تَجْلِسُ؟ ❀ اَنَّى تَأْخُذُ؟ ❀ كَاَيِّنْ دِرْهَمًا تُعْطِي؟ ❀

كَمْ دينارًا مَالُكَ؟ ❀ كَيْفَ جَلَسْتَ؟ ❀ اَيُّهُمْ اَعْلَمُ بَيْنَهُمْ؟ ❀

§(ماءِ استفهامیه) یه حرف جر داخل اولسه تخفیفا الفی ساقط اولور:

بِمَ، لِمَ، فِيمَ، مِمَّ، عَمَّ، اِلَامَ، عَلَامَ، كَيْمَ ❀

نەایله، نەایچون، نەدە، نەدن، نەدن، نەیەقدر، نەاوزرینە، نەایچون.

§ شرح: (كَيْمَ) دەگی (كَيْ) لام جاره معناسنده حرف جردر؛ (كَيْمَ) بعینه (لِمَ) دیمکدر.

جملهٔ مُسْتَقِلَّه وجملهٔ مَرْبُوطَه

کندی باشینه مذکور اولوب باشقه برجملەیه زیاده تعلق وارتباطی اولمایان جملەلره (جملهٔ مستقله) دییلور: (زيد كاتبٌ؛ كَتَبَ بكرٌ) کبی.

ما قبلندەگی یا ما بعدندەگی باشقه بر جملەیه مربوط اولان جملەیه (جملهٔ مربوطه) دییلور: (اِنْ جَاءَ زَيْدٌ - يَسْتَقْبِلُهُ بكرٌ) کبی اوزون جملەلر ایچندەگی جملهٔ قصیرەلر کبی.

٧٨ § انواع جمل مربوطه

جملهٔ مربوطه سکز نوعدر:

جملهٔ شرطیه، جملهٔ جزائیه، جملهٔ خبریه، جملهٔ توصیفیه، جملهٔ حالیه، جملهٔ موصولیه، جملهٔ مصدّریه. جملهٔ مقوله *

۱) جملهٔ تعلیقیه‌ده شرط اولان جمله‌یه (**جملهٔ شرطیه**) دییلور:
(**ان جاء زیدٌ - یستقبلهُ بكرٌ**) جمله‌سنده‌گی (**اِنْ جاءَ زیدٌ**) جمله‌سی كبی.
۲) جملهٔ تعلیقیه‌ده مشروط اولان جمله‌یه (**جملهٔ جزائیه**) دییلور:
جملهٔ مذكوره‌ده‌گی (**یستقبله بَكْرٌ**) جمله‌سی كبی.
۳) بر مبتدایه خبر اولمق ایچون ذكر ایدله‌ن جمله‌لره (**جملهٔ خبریه**) دییلور:
(**زیدٌ - اَنفهُ طویلٌ**) جمله‌سنده‌گی (**انفه طویل**) جمله‌سی كبی.
٤) نكره اسمه صفت حكمنده مذكور اولان جمله‌لره (**جملهٔ توصیفیه**) دییلور.
(**جاءَنی رجلٌ زالَ عَقلُه**)؛ (**رایتُ رجلًا سُرِقَ مالُه**) جمله‌لرنده‌گی
(**زال عقله**) و (**سرق ماله**) جمله‌لری كبی.
۵) بر فاعل یا بر مفعول بهڭ حالنی بیان قیلمق ایچون ذكر ایدله‌ن جمله‌لره (**جملهٔ حالیه**) دییلور: **جاءَنی زیدٌ** (**وهوراكبٌ**)؛ **تیقَّظْتُ**(**والشمسُ طالعةٌ**)؛ **لاتقُلْ شیاً** (**واَنْتَ غضبانُ**)؛ **جاءَنی زیدٌ یسرعُ**؛ **رایتُ زیدًا** (**وقد زال عقلُه**)؛ **تیقظتُ** (**وقد طلعتِ الشمسُ**) كبی. ۱۳۹
٦) اسماء موصوله وظروف موصوله‌دن برینه صله اولمق ایچون ذكر ایدله‌ن جمله‌لره (**جملهٔ موصولیه**) دییلور:
الذی (**هو عدوُّك**) **رجلٌ جاهلٌ**؛ **التی** (**رایتُها**) **امراةٌ عفیفةٌ**؛ **من** (**عابَنی**) **فهو جاهلٌ**؛ **ما** (**رایتُه**) **شیءٌ عجیبٌ**؛ **جلستُ اذْ** (**جَلَسَ زیدٌ**)؛ **جلستُ حیثُ** (**جَلَسَ زیدٌ**) كبی.
غَضِبتُ لما (**ذَهَبْتَ**)؛ **عَظِّمْ استاذَكَ كَمَا** (**تُعَظِّمُ اَباكَ**) كبی (*).
۷) (**اَنْ ناصبه**) و (**اَنَّ مشبهه بالفعل**) بعدنده مذكور اولان جمله‌لره (**جملهٔ مصدریه**) دییلور، چونكه مذكور ایكی حرفدن صوڭره مذكور اولان جمله‌لر هر بری مصدر تأویلنده وبسیط بر اسم حكمنده اولورلر:
اریدُ (**ان اَقْرَاَ القرانَ**) كبی‌كه معنی: (**اریدُ قراءةَ القرآنِ**) دیمكدر.

(*) اوشبو ایكی جمله‌ده‌گی (ما) كلمه‌سنی (ما مصدریه) اعتبار ایتمه‌یه نظرا، ضمیره محتاج اولمایان (ماء موصوله) عد ایتمك اصلح واشبهدر.

سمعتُ (اَنَّ زيدًا سارقٌ) كبی كه مآلی: (سَمعتُ سارِقيّةَ زيدٍ)ديمكدر:

عَسَی زيدٌ (اَنْ يَخرُجَ) كبی كه مآلی: (عَسَی زيدٌ الخروجَ) ديمكدر.

كادَ زيدٌ (يخرُجُ) كبی كه مآلی: (كاد زيدٌ الخروجَ) ديمكدر.

اوشبو جملەدەگی (يخرُجُ) اصلده (اَنْ يخرجَ) در. افعال مقاربەدن صوكره مذكور اولان مضارعلر هر بری مصدر معناسندەدرلر.

٨) (**قول، جهر، ندا**) فعللرندن صوكره ذكر اولنان جملەاره (**جملهٔ مقوله**) ديلور:

قال زيدٌ: (**اللهُ اكبرُ**)؛ يقولُ زيدٌ: (**السلامُ عليكُمْ**)؛ قلتُ (**استغفرُاللّهَ**)

جهرَ زيدٌ: (**اللّهُ اكبرُ**)؛ ناديته: (**يا زيدُ ـ يا زيدُ**) كبی.

---

٧٩ § تحليل تراكيب

هر جمله وكلامك ايچنده اولان كلماتك قواعد صرفيه وقواعد نحويه يه متعلق اولان احوالينی بر بر تفصيلا بيان ايتمه‌يه (**تحليل تراكيب**) ديلور.

ايمدی بورايه قدر اوشبو كتابده علم نحوك تقريبا جميع قواعدمهمه‌سی بيان ايدلدی. قواعد صرفيەدن صوكره اوشبو كتابی اوقويان مبتدی هر بر عربی سوزلری تحليل ايده بيلمه‌ليدر.

مبتدی‌يی تراكيب شتی‌يی تحليل ايتمه‌يه ملكه‌لەندرمك ايچون كله‌چك درسلرده يازلمش جمل عربيه‌نك هر برينی تحليل ايتدرمك لازمدر.

تحليل سهل اولسون ايچون جمل آتيه‌ده، هر كلمه‌دن صوكره اوشبو اشاره‌لری وضع ايتدك:

(**مضه**) مضاف اليه، (**صف**) صفت، (**تا**) تأكيد، (**مب**) مبتدأ، (**خب**) خبر، (**فل**) فعل، (**فال**) فاعل، (**مفط**) مفعول مطلق، (**مفب**) معفول به، (**ظز**) ظرف زمانی، (**ظم**) ظرف مكانی، (**حا**) حال، (**تم**) تمييز، (**مست**) مستثنی، (**ذجر**) ذوالجار، (**محذ**) محذوف الجار، (**تز**) تزيين، (**متن**) متمم فعل ناقص، (**متق**) متمم فعل قلبی، (**معط**) معطوف، (**مند**) منادی.

تراكيب شتّى

زيدٌ (مب) ـ عالِمٌ (خب)

(زيد) مبتدادر (عالم) خبردر.

اسئله: (زيد) اسممی، فعلمی یا حرفمی؟ ناصل اسم؟ معربمی، مبنی‌می؟ مرفوعمی، منصوبمی یا مجرورمی؟ رفع علامتی نه؟ نه ایچون مرفوع؟ معرفه‌می نکره‌می؟ (عالم) اسممی، فعلمی یا حرفمی؟ ناصل اسم؟ نه صیغه‌سی؟ معربمی، مبنی‌می؟ مرفوعمی، منصوبمی یا مجرورمی؟ رفع علامتی نه؟ نه ایچون مرفوع؟ معرفه‌می نکره‌می؟ اوشبو جمله، جملهٔ اسمیه‌می یا که جملهٔ فعلیه‌می؟

توصیه: مبتدی بر عباره‌یی تحلیل ایتدکدن صوكره شو عباره‌نڭ هر كلمه‌سی حقنده قواعد صرفیه وقواعد نحویه‌یه متعلق درلو درلو سؤاللر ایراد ایده‌رك استجواب ایتمه‌لیدر.

كتابُ (مب) زيدٍ (مضه) كبيرٌ (خب) ❀ التمرُ (مب) الرُّطَبُ (صف) طعامٌ (خب) لذيذٌ (صف) ❀ الزيدانِ (مب) كلاهما (تأ) عالمانِ (خب) ❀ زيدٌ (مب) ... (خب) فى الدارِ (ذج) ❀ فى الدار (ذج) ... (خب) رجلٌ (مب) ❀ الرجلُ (مب) ... (صف) فى الدارِ (ذج) عالمٌ (خب) ❀ زيدٌ (مب) ابوه (مب مضه) غنيٌّ (خب) ❀ زيدٌ (مب) غنيٌّ (خب) ابوهُ (فال مضه) ❀ انَّ زيدًا (مب) عالمٌ (خب) ❀ انَّ فى الدارِ (ذج) ... (خب) رجلًا (مب) ❀ لارجلَ (مب) ... (خب) فى الدارِ (ذج) ❀ ليس زيدٌ (مب) عالمًا (خب) ❀ ما زيدٌ (مب) عالمًا (خب) ❀ لارجلٌ (مب) افضلَ (خب) منك (ذج) ❀ زيدٌ (مب) عالمٌ (خب) و اقلٌ (معط) ❀ زيدٌ (مب) وعمروٌ (معط) عـالمان (خب) ❀ اخوكَ (مب مضه) ... (اى) زيدٌ (معط) غنيٌّ (خب) ❀ الذى (مب) هو (مب) غنيٌّ (خب) غنيٌّ (خب) ❀ الذى (مب) ... (هوكائن) فى الدارِ (ذج) (اسم موصول) صله رجلٌ (خب) جاهلٌ (صف) ❀ كَتَبَ (فل) زيدٌ (فا) ❀ زيدٌ (فا) كَتَبَ (فل) ❀ قُتِلَ (فل) الذِّئبُ (فا) ❀ لم يَكتبْ (فل) زيْدٌ (فا) ❀ ضَرَبَ (فل) زيدٌ (فا) عمرًا (مفب) ضربًا (مفط) شديدًا (صف) ❀ كتبتُ (فل فا) اليومَ (ظز) ههنا (ظم) ❀ ذهبَ (فل) زيدٌ (فا) الى (انا)

السُّوقِ (ذج) راكبًا (حا) ⊛ جاء(فع) نِى (مفب) زيدٌ (فا) وهو(مب) راكبٌ (خب) ⊛
طابَ (فل) زيدٌ (فا) خُلْقًا (تم) ⊛ ذَهَبَ (فل) القومُ (فا) الى المسجدِ (ذج) الّا
زيدًا (مست) ⊛ ما ذهبَ (فل) القوم (فا) الى المسجدِ (ذج) الازيدُ (فا) ... (فل) ⊛
ما رَاَيتُ (فل فا) (انا) فى الحديقةِ (ذج) الازيدًا (مفب) . . . (فل فا) ⊛ امتلاءَ (فل)
الاناءُ (فا) مآءً (محذ) ⊛ اَكلتُ (فل فا) (انا) اليومَ (ظز) مرّةً (تز) فقطْ (تز) ⊛ كانَ (فلن)
زيدٌ (فا) عالمًا (متن) ⊛ ظننتُ (فلق فا) (انا) زيدًا (مفب) عالمًا (متق) ⊛ اِنَّ زيدًا (نا)
ضَرَبَ (فل) ⊛ بالقلمِ (ذج) الجديدِ (صف) كتبتُ (فل فا) (نا) هذا(مفب) الكتابَ(صف) ⊛
جُلِسَ (فل فا) فى الحديقةِ (ذج) (فُعِلَ الجلوسُ) ⊛ خرجتُ (فل فا) (انا) يومَ (ظزموصول)
(تمْطِرُ (فل) السَّمآءُ (فا)) ⊛ جتهدُ (فل فا) (انا) للعلمِ (ذج) لِاَنَّهُ (مب) فرضٌ (خب) ⊛
ذج
١٤٢ اَجتهدُ (فل فا) (انا) لاَعلمَ (فل فا) ⊛ قال (فل) زيدٌ : (فا) اللهُ (مب) اكبرُ (خب) ⊛
ذج جملهء مقوله
نعْمَ (فل) الرَّجلُ (فا) زيدٌ (مب) ⊛ بئْسَ (فل) الرجلُ (فا) زيدٌ (مب) ⊛
ما (فا) اَحْسَنَ (فل) زيدًا (مفب) ⊛ اَحسِنْ (فل فا) (انت) بزيدٍ (مفب) ⊛ عَسى (فل)
زيدٌ (فا) اَنْ يخرجَ (فل فا) (انت) ⊛ رَاَيتُ (فل فا) (انا) مَا (مفب) اشتريْتَهُ (فل فا) (هو) (مفب) ⊛
جاءَ (فل) نِىَ (مفب) الذى (فا) رَاَيناهُ (فل فا) (نحن) (مفب) فى السُّوق (ذج) ⊛
هيهاتَ (فل حكمى) الوصولُ (فا) ⊛ حَيَّ (فل فا) (نت) على الصلاة (ذج) ⊛ اِيَّاكَ (فل فا) (انت)
والشرَّ (من الشر) ⊛ اِنْ جاءَ زيدٌ (شرطيه) ـ يستقبلهُ بكرٌ (جزائيه) ⊛ اِنْ تُكرِمْنى (انت) (شرطيه) ـ
اُكرِمْكَ (انا) (جزائيه) ⊛ اُخْرُجْ (انا) (جزائيه) ـ اِنْ تخرجْ (انت) (شرطيه) ⊛ اِنْ كَتَبَ زيدٌ (شرطيه) ـ اَكتبُ (انا) (جزائيه) ⊛

(شرطيه) (جزئيه) (شرطيه)

ايـنَ تـكـتـبْ (انت) ـ اَكـتـبْ (انا) ❀ مَـنْ عَـلَّـمَـنى حرفًا

(جزائيه) (شرطيه)

فقد (فل) صَيَّرَنى (هو) (فا مفب) عبدًا (متق) ❀ لولا (فل) ... (كا) زيدٌ (فا)

(جزائيه)

لهلك عمرٌو ❀ زُرْنى (انت) ... (ان تزرنى) اكرمْكَ (انا) ❀

٨٠ § تراكيب غريبه

ما (خب) هُوَ؟ (مب) ❀ ما (فا) وَقعَ؟ (فل) ❀ ما (مفب) رايتَ؟ (فل) ❀ بمَ (ذج)
كتبتَ؟ (انت) (فع فا) (اصلده بما) ❀ لِمَ (ذج) جئتَ؟ (انت) (فل فا) ❀ كيمَ (ذج) خرجتَ؟ (انت) (فل فا)
من (خب) هو؟ (مب) ❀ مَنْ (فا) جآءَ؟ (فل) ❀ مَنْ (مفب) رأيتَ؟ (انت) (فل فا) ❀
بمَنْ (ذج) خرجتَ؟ (انت) (فل فا) ❀ كَمِ (خب) السّاعَةُ؟ (مب) ❀ كَمْ (خب) دينارًا (تم)
مالُكَ؟ (مب مضه) ❀ كم (فا) رجلًا (تم) جآءَ؟ (فل) ❀ كَمْ (مفب) درهمًا (تم) ١٤٣
تَطْلُبُ؟ (انت) (فل) ❀ كَمْ (ظز) يومًا (تم) سِرْتَ؟ (انت) (فل فا) ❀ بِكَمْ (ذج) درهمًا (تم)
تبيعُ؟ (انت) (فل فا) ❀ كَمْ (فا) مِنْ غنيٍّ (ذج) صارَ (فلن) فقيرًا؟ (متن) ❀

(اوشبو كم (كثيرٌ) .عناسنده كم خبريدر) .

كَاَيِّنْ (فا) من فقير (ذج) صارَ (فلن) غنيًّا؟ (متن) ❀ (اوشبو (كاين) ده (كثيرٌ) معناسنه‌در).
اين (ظم) ... (خب) زيدٌ؟ (مب) ❀ كيفَ (تز) ... (خب) حالُكَ؟ (مب مضه) ❀
ايُّهمْ (مب مضه) اَحْسَنُ؟ (خب) ❀ ايُّهم (فا مضه) خرجَ؟ (فل) ❀ اَيَّهمْ (مفب مضه)
رأيتَ؟ (انت) (فل) ❀ بايِّهمْ (ذج مضه) تذهبُ؟ (انت) (فل فا) ❀

جائنى الرجلانِ ... (اى) زيدٌ وبكرٌ ❀ لابدَّ ... (موجود) مِنَ العلمِ اصلده (لافراقَ موجودٌ من العلم) ديمكدر ❀ لابُدَّ ... وَاَنْ يَعْلَمَ (لابد موجود من ان يعلم) ديمكدر ❀ (ضَرَبَ زيدٌ عمرًا وبكرٌ خالدًا) اصلده: (ضرب زيدٌ عمرًا

وَضَرَبَ بكرٌ خالدًا) دیمکدر ✿ (فی الدارِ ... زیدٌ والحجرةِ ... عمرٌو)
اصلده: (فی الدارِ کائنٌ زیدٌ وفی الحجرةِ کائنٌ عمرٌو) دیمکدر ✿ (ما کلُّ
سوداءَ تمرةً ولا بیضاءَ شحمةً) اصلده: (ما کلُّ سوداءَ تمرةً ولا کلُّ بیضاءَ
شحمةً) دیمکدر.

(معلومٌ اَنَّ زیدًا غنیٌّ جدًّا) جملەسنده (معلومٌ) خبر مقدمدر. (ان
زیدًا غنی جدًّا) جملەسی مبتدأ مؤخردر.

(اَکرموا الغریبَ سوآءٌ کانَ عالمًا اوجاهلًا) جملەسنده (سوآءٌ) خبر
مقدمدر (کان عالمًا اوجاهلًا) جملەسی مبتدأ مؤخردر.

(ایًّا ماکانَ المسافرُ یُراعی) جملەسنده (ایًّا) منصوب اولەرق (کانَ) نك
متممیدر. (ما) مآ منکرەدر.

(منذُ شهرٌ لا اری زیدًا) جملەسنده (منذ) (مدّته) معناسنده مبتدأدر ١٤٤
(شهرٌ) خبردر. (نحنُ ... معشرَ العلماءِ فقرآءُ) جملەسی اصلده: (نحنُ
اعنی معشرَ العلماءِ فقراءُ) دیمکدر.

(جاءنی زیدٌ ... الفاسقَ) اصلده: (جاءنی زیدٌ اعنی الفاسقَ) دیمکدر.

(عندی ... (کائن) رجلٌ جاهلٌ) اصلده: (عندی کائنٌ رجلٌ جاهلٌ) دیمکدر.

(ءانسانٌ ... (کائن) عندكَ امْ فرسٌ؟) اصلده: (ءانسانٌ کائنٌ عندك اَمْ
فرس؟) دیمکدر.

(اِقرأْ دروسَكَ والّا ... اضربْكَ) اصلده: (واِنْ لاتقرأْ - اضربْكَ)
دیمکدر.

(ما مِنْ عالمٍ فاضلٍ الّا ... ولَهُ حاسدٌ جاهلٌ) اصلده: (ما (احدٌ) من
عالمٍ فاضلٍ (موجودًا) الّا (عالمٌ فاضلٌ موجودٌ) ولهُ (کائنٌ) حاسدٌ جاهلٌ)
دیمکدر.

تمام

کلمات شَتّٰی .

(مؤلفینك طلبه وقتنك جمع ایدەن مجموعەسندن آلوب طبع ایدلدی، عبارەسی اصلاح ایدلمەدی .)

بو رسالەده عربچه خلاف ظاهر بر حالی یا اشتراکی اولان کلمەلردن درلو ادوات، اسما وافعال حروف هجا ترتیبی اوزره صایلمشدر. عربچەیی مکمل روشده بلو ایچون بوپك لازمدر .

۱ . (أَ) ایکی درلو استعمال اولنور : ۱) ندأ ایچون : (اعبدالله = ای عبدالله !) (أزید = ای زید !) کبی. بعضا ' بعید کیمسەیه ندا ایدلسه (آ عبدالله) دیو مد ایله استعمال اولنور. ۲) استفهام ایچون: (أزید کاتب ؟ الاتزهبون ؟ الم نکتب ؟) کبی.

۲ . (اَبدًا) دائما، هیچ انتهاسز اولەرق معناسنده، ظرف زمان استقبالیدر: (ان المؤمنین خالدون فی الجنة ابدا؛ لا افعل شرا ابدا) کبی .

۳ . (اَجَلْ) نعم کبی . حرف جوابدر ، ذکر ایدیلان بر خبرنی تصدیق ایچون استعمال اولنور : (یاشیخ ! ان زیدا من العلمأ) دیلدکده : (اجل ، اعلم) دیمك کبیکه اوت بیلیورم دیمکدر.

٤ . (اِذَنْ) شو زمان ، اوتقدیرده یاکه شمدی حاضر معناسنده ظرف زمانیدر . اکثریا مضارع اوّلنده استعمال اولنور. اگر (اذن) کلامك اوّلنده اولوب زمان مستقبل ایچون اولان فعل مضارعه داخل اولسه، آنی منصوب ایدر : (انا ازورك فی ایام العید) دیەن کیمسەیه جوابا : (اذن اکرمك) دیمك کبی. اذن کلامك اوّلنده اولمازسه ، یعنی اذندن اوّل باشقه بر شی ذکر ایدلسه ، مضارع کنه منصوب اولماز ، بلکه مرفوع اولور: (انا اذن اکرمك) کبی . فعل مضارع زمانحال‌ایچون اولسەده منصوب اولماز: (اذن اظنك کاذبا) کبی. بن شیمدیسنی کاذب ظن ایدرم دیمكدر. بعضا مجرد ظرف زمانی بیان ایچون ذکر اولنور : (لو اعطانی الله علما وما لا لسکنت اذن من اسعد الناس) کبی. اذن بعضا الفی وتنوین ایله (اذا) شکلنده یازلور ...

۵ . (اِذْ) ظرف زمانیدر. شو زمانده‌که یاخود شو زمانکه معناسنده برجملەیه مضاف اولەرق ذکر اولنور . زمان ماضییه مخصوصدر: (اذکر اذ کنت فقیرا فاغناك الله) کبی . (اکرمتك اذ انت فقیر) = فقیر اولدیغك زمانده بن سنی اکرام ایتدم . بعض وقت (زیرا) (چونکه) معناسنده تعلیل ایچون اولور : (اکرمك اذ اکرمنی ابوك ؛ اعذرك اذ لاتجتهد لدروسك) کبی .

٦ . (اِذْمَا) ظرف زمانیدر: نه وقتکه معناسنده جملهٔ شرطیه یه داخل اولەرق فعل مضارعلری مجزوم ایدر :(اذما تجتهد تعلم؛ اذما تطلب تجد) کبی .

۷ . (اِذَا) ظرف زمانیدر. هرنه وقتکه معناسنده زمان مستقبل ایچون اولور ؛ اکثریا شرط ایچون اولەرق جملهٔ شرطیەلرده استعمال اولنور؛ باشقه ادوات شرط کبی فعل مضارعی مجزوم ایتمز: (اذا تجتهد تعلم؛ اذا اجتهد الطالب یکون عالما) کبی . بعضا شرط ایچون اولماز، مجرد ظرفیت ایچون اولور: (اذهب الی البلدة اذا طلعت الشمس) کبی. دخی بعضا مفاجأة ایچون یعنی آگسزدن بر حال اولدیغنی بیان ایچون استعمال اولنور : (خرجت عن البیت فاذا الناس مجتمعون؛ انتبهت فاذا الباب مفتوح) کبی .

٨ . (اِذاما) ظرف زمانیدر. نه وقتکه معناسنده جملهٔ شرطیه یه داخل اوله‌رق فعل‌مضارعی مجزوم ایدر: (اذا ما تکتب اکتب) کبی .

٩ . (اَزلاً) ابدانڭ عکسی اولوب قدیمده دائما معناسنده ظرف زمانیدر. (علم الله‌تعالی المخلوقات قبل وجودها ازلا) کبی .

١٠ . (اُفٍّ) کلمهٔ تضجردر. های بیقدم (طویدم جوده‌دم) معناسنده : (اف لکم ایها الجهلاء) کبی . بن بیقدم سزدن ای نادانلر دیمکدر .

١١ . (اَلْ) حرف تعریفدر. اسملرڭ اوّلنه داخل اوله‌رق معرفه ایدر. مشهورده دورت درلو معنی اوزره استعمال ایدلور: اولا؛ (معلومیت ایچون: الکتاب=شو معلوم کتاب؛ الرجل=شومعلوم‌ایر). ثانیا)؛ جنسیت ایچون: (الفرس احسن من‌الحمار = جنس فرس جنس حماردن گوزل). ثالثا)؛ استغراق‌ایچون: (الانبیاء کانوا مرشدین للناس= جمیع انبیاً جمله آدمی ارشادایدر اولدیلر). رابعا)؛ مجرد تزیین لفظ ایچون ذکر ایدلور: (اذهب واشترِ اللحم) جمله‌سنده‌کی (اللحم)نڭ الفلامی کبی . اوشبو الفلام داخل اولان اسم مطلقا (معرفه) صایلور ودخی اشبو الفلامنڭ همزه‌سی ساقطه‌درکه وصل حالنده ساقط اولور : (اوّل الکتاب) کبی . معرف باللام اولان اسمه همزهٔ استفهام داخل اولسه ، الفلامڭ همزه‌سی الف ساکنه قلب اولنور : (آلحسن‌عندك؟) کبی‌که‌اصلی (أ ألحسن‌عندك؟) دیمکدر ودخی (الان ؟) کبی‌که (أ ألآن) دیمکدر. الفلام، اوّلنده حروف شمیسه اولان اسملره داخل اولسه لامی مدخولنڭ حرف اولنه قلب اولنور:

١٢ . (اَلا) اصواتدندر. مخاطبی تنبیه ایدوب دقتنی جلب ایتمك ایچون استعمال ایدلور: (الا ، انکم غافلون) کبی. (الاتذهب الی السوق ؟ الاتأکل الطعام معنا ؟) جمله‌لرنده‌کی همزهٔ استفهام ایله لانافیه‌دن مرکب اولان (الا) بوکا باشقه‌در. ١٤٦

١٣ . (اَلّا) حرف ترغیبدر. فعل مضارع اوّلنده بر ایشه ترغیب وهوسلندرمك ایچون، فعل ماضی اولنده بر یاپلمش ایشه پشیمان ایتدرمك ایچون استعمال اولنور: (الا تصلی=نمازقیلمق کرکسڭ، نماز قیلما لیسڭ؛ الاصلیت=نیچون نماز قیلمادڭ، نمازقیلمالی ایدڭ). بعض وقت ان‌ایله لانافیه مجتمع اولسه‌ده (الا) شکلنده‌یازلور: (اریدالاّاخرج من‌بلدی .) کبی.

١٤ . (اِلّا) حرف استثنادر. (مگر آنجق) معناسنده : اشبو (الا)دن صوکره مذکور اولان اسم (مستثنی) نامنده اولور : الانڭ ما قبلی (مستثنی منه) نامنده اولور : ١) اگرده (الا) کلام مثبت‌دن صوکره مذکور اولسه، مابعدی مطلقا منصوب‌اولور: (جأنی القوم الازیدا: رأیت القوم الازیدا ؛ مررت بقوم الازیدا) کبی . ٢) اگرده کلام منفی‌دن صوکره مذکور اولسه، مابعدنده ، ماقبلنڭ عکسی بر (جملهٔ خفیهٔ مثبته) حاصل اوله‌رق (مستثناسی) شوجملهٔ خفیه‌نڭ مقتضاسنجه معرب اولور : (ما جائنی احد الازید) کبی‌که اصلنده : (الا زید جائنی)در؛ (ما رأیت احدا الازیدا) کبی‌که اصلنده : (الازیدا رأیت) در؛ (لا اذهب الی احد الا الی زید) کبی‌که اصلنده : (الا الی زید اذهب) در : (لا اله الا الله) کبی‌که اصلنده : (لااله موجود الا الله موجود) در. بعض وقت (الا) نڭ ما قبلنده (مستثنی منه) سی محذوف اولور : (ما جائنی . . . الازید . . .) کبی اصلنده : (ما جائنی احد الازید جائنی) در؛ (ما رأیت . . . الازیدا . . .) کبی اصلنده : (ما رأیت احدا الازیدا رأیت) در؛ (لا اذهب . . . الا الی زید) کبی اصلنده : (لا اذهب الی احد الا الی زید اذهب) در؛ (لا اجلس . . . الافی المخدة) کبی اصلنده : (لا اجلس فی شیٔ الافی المخدة اجلس) در؛ (مازید . . . الاقائم) کبی اصلنده : (ما زید شیئا الاهو قائم) در؛ (ماکان زید . . . الا مغموما) کبی اصلنده : (ماکان زید شیئا الا کان مغموما)در:

(ما ظننت زيدا . . . الا جاهلا) كبى اصلده : (ما ظننت زيدا شيئا الا ظننته جاهلا) در؛ (ما اعطيت زيدا . . الا ثوبا) كبى اصلده : (ما اعطيت زيدا شيئا الى اعطيته ثوبا) در. بعض وقت (الا) نك مستثنى سى جملهٔ فعليه اولور :(مافعلت شيأ الا كتبت) كبى. بعضا اوشبو جملهٔ فعليه نك (مستثنى منه) سى اولان جملهٔ فعليه محذوف اولور: (ان انتم الا تغتابون) كبى كه اصلده : (ان انتم تفعلون شيئا الا تغتابون) ديمكدر ؛ وده‌خى (ان انتم الا تكذبون) ده بوكا مشابهدر. بعضا الانك مستثنى سى اولان جمله محذوف اولورده مابعدنك برجملهٔ حاليه مذكور اولور: (مايجلس زيد باحد الا يشتمه) كبى كه اصلده : (ما يجلس زيد باحد الا يجلس به و يشتمه) در ؛ وده‌خى (ما من عالم فاضل الا وله حاسد خبيث) كبى كه اصلده : (ما احد من عالم فاضل موجود الا عالم فاضل موجود وله كائن حاسد خبيث) در . ٣) بعض وقت (الا) ملحقات حروف مشبهه بالفعلدن اولەرق جمله اسميه يه داخل اولوب مبتدأيى منصوب ايدر: (ما جائنى زيد الا عمرا حاضر) كبى. ٤) بعض وقت مجرد استدراك جملهٔ ايچون ذكر اولنور: (نام اهل البلدة ليلا ــ (الا) ان بعض اهل الصنائع اشتغل بصناعته) كبى. بعض وقت (الا) غير معناسنده اولەرق استعمال ايدلوب صفت اولورده ما بعدينك اعرابى موصوفينك اعرابينه تابع اولور: (لو كان فيهما آلهة الا الله لفسدتا) جملەسندەگى (الا الله) (غير الله) معناسندەدر. بعض وقت (ان) ايله (لا) بجتمع اولسەده (الا) شكلنده يازلور: (الا تكرمونا ــ لانكرمكم) كبى كه اصلده: (ان لا تكرمونا ــ لانكرمكم) در .

١٥ . (اَلَّذى) كلمهٔ موصولدر تصريفى: (الذى اللذان اللذين الذين) كبى .
تنبيه: بعضا (الذى) نك جمعى (اللاؤن اللائين) كلور و بعضا (الاولى) كلور.

١٦ . (اَلَّتى) الذى نك مؤنثى در. تصريفى : (التى اللتان اللتين اللائى) كبى. بونلرك مثاللرى موصولات بابنده كچمش ايدى .

١٧ . (اَلْآنَ) شمدى حاضر معناسنده ظرف زمانيدر: (خرج الان) كبى .

١٨ . (اِلٰى) حرف جردر (يه، گه) معناسنده : (خرجت الى السوق؛ نمت الى الصباح) كبى . گاها (مع) معناسنده اولور: (لا تأكلوا اموال الناس الى اموالكم) كبى كه : (مع اموالكم) ديمكدر. گاها (عند) معناسنده اولور: (التفاح الذ الى من الكمثرى) كبى . گاها (فى) معناسنده اولور : (يجمعنكم الى يوم القيامة) كبى . ضميره داخل اولدقده الفى يايه قلب اولنور: (اليه اليهما . . . الخ .) كبى .

١٩ . (اِلَيْكَ) اوزگه‌گه كيت معناسنده فعل حكميدر . (اليك عنى) كبى كه : مينم يانمدن كيت اوز اشك ايله مشغول اول ديمكدر .

٢٠ . (اُولٰى) اولى نك جمعى اولان (اول) دن مقلوبدر: (ذهبت العرب الاولى) كبى .

٢١ . (اُولُو) صاحبلر معناسنده (ذو) نك جمعيدر: (جائنى اولو العلم و رأيت اولى العلم و مررت باولى العلم) كبى . اوّلگى واوى يازلسەده اوقولماس، اشباع ضمه ايچوندر .

٢٢ . (اُولَاتُ) (اولو) نك مؤنثى در. صاحبات معناسنده، مفردى (ذات) در . (اولات الجمال حسنات) كبى. اولاتنك واوى ساكن اولەرق اوقولور .

٢٣ . (اُولَاءِ) كلمات اشارەدن جمع صيغەسيدر كه مذكر ايله مؤنث بيننده مشتركدر، بعضا (هؤلاء) و بعضا (اولئك) و (اولى) ديو استعمال ايدلور .

٢٤ . (اَلْاُولٰی) الذین معناسندە: (مات العلمأ الاولی صنفوا کتبا کثیرة) کبی .

٢٥ . (اَمْ) حروف عاطفەدندر: (یاکه، یوقسه، ئەلله) معناسنك مابعدی ماقبلنه معطوف اولور. اکثریا همزۀ استفهامدن صوڭره کلور: (أزید هذا أم عمرو ؟ ؛ أقائم زید ام نائم ؟) کبی. بعضا (بل) معناسندە استعمال ایدلور: (هذا زید ام عمرو؟) کبی. (او) ایلە (ام) آراسندە تفاوت واردر: (ام) ایکینڭ برسی حقندە جملەنڭ صدقی متکلمە معلوم اولان زماندە تعیین ایچون استعمال ایدلور: ام ایلە ذکر ایدلان جملۀ استفهامیه یه (لا) ایلەدە (نعم) ایلەدە جواب بیرو مقبول دگلدر. ایکی شیئڭ برینی تعیین ایلە جواب بیرو لازمدر.

٢٦ . (اَمَا) اصواتدندر. تنبیه مخاطب ایچون ذکر اولنور: (الا) کبی. (اما انا الغافلون!) کبی. بعض وقت همزۀ استفهام ایلە ما نافیەدە (اما) شکلندە یازلور: (اما سمعت ان الحریص محروم؟) کبی.

٢٧ . (اَمّا) ادات تفصیلدر. داخل اولدیغی جملەنڭ خبرینه فاداخل اولور: (رأیت اهلك واولادك اما ابنك فطویل واما بنتك فحسنة واما زوجتك فعفیفة) کبی.

٢٨ . (اِمّا) حرف تردیددر. اکثریا جملەدە اما ایکی دفعەیا اوچ دفعه تکرار ایدلور، بر نچیسندە واو اولماز، اما ایکنجی واوچنجی لرندە بر واو عاطفەدە اولور: (خذ اما درهما واما دینارا؛ هذا اما شجر واما حجر) کبی.

٢٩ . (اَمْسِ) دون، کیچه معناسندە ظرف زمانیدرکه الفلامسز اولسه دائما مکسور اولەرق مبنیاتدن اولور: (کتبت امس) کبی. الفلاملی اولسه معرب اولور: (مضی الامس المبارك) کبی. ١٤٨

(آمینَ) استجب = قبول ایت یارب دعامی معناسنك فعل حکمیدر. آخری مفتوحدر. حالت وقفك آخری ساکن اولور.

٣٠ . (اِنْ) ادات شرطدر. (اگر) معناسندە جملۀ شرطیه یه داخل اولور. اگردە شو جملۀ شرطیەدە وجملۀ جزائیەدە فعل مضارع اولسه آنی مجزوم ایدر: (ان تجتهد تعلم) کبی. اگردە جملۀ شرطیەدە فعل ماضی اولوب جملۀ جزائیەدە فعل مضارع اولسه شو فعل مضارعڭ مرفوع اولمقلغی دە مجزوم اولمقلغی دە جائز اولور: (ان زرت ــ ازور) و (ان زرت ــ أزر) کبی. (ان اتاك زید ــ فاکرمه) ؛ (ان شتمك عمرو فلا تشتمه) ؛ (ان اجتهدتم فسوف تکرمون) ؛ (ان مات الانسان کافرا فلن یدخل الجنة) ؛ (ان کنت عالما ــ فانت مسعود) کبی. اگر ان دن صوڭره لا نافیه تصادف ایدرسه (الا) شکلنك یازلور: (الاتکرمونا لانکرمکم) کبی. اگردە انڭ جملۀ جزائیەسی أمریا نهی اولسه یاکه (سین، سوف ولن) داخل اولان فعل مضارع اولسه یاکه جملۀ اسمیه اولسه جملۀ جزائیه فای جزائیه ایلە بدء اولنور: (وان) اگردە (أن) واو وصلیه ایلە استعمال ایدلسه (گرچه اولسەدە) معناسندە اولور: (خذ السارق وان کان اخاك ؛ اکتب وان لم تکتب؛ صم وان کنت مریضا) کبی. بویلە واو وصلیه اولان (وان) نڭ فوقنه وصل اشارەسی وضع اولنور. (ان) بعض وقت نفی ایچون استعمال ایدلور: (ان زید الامسافر) ؛ (ان الکافرون الافی غرور) ؛ (ان انتم الافی ضلال مبین) ؛ (ان اجری الا علی رب العالمین) الآیه کبی. ان بعض وقت زائد اولور: (ما (ان) شبت من کبر بل من الحوادث المؤسفة) کبی. بعض وقت حروف مشبهەدن اولان (ان) شدەسز اولەرق (ان) کبی سویلەنور: بو وقت (ان مخففه) نامندە اولور: (ان زید لاخوك ؛ ان جرحت لمسلما فعلیك القصاص) کبی که: تحقیقا سن مسلمی جرح

ایتدك ایمدی سکّا قصاص لازمدر دیمکدر. (ان) مشدده جملۀ اسمیه‌نك مبتداسنی منصوب ایدر ایسه‌ده (ان) مخففه منصوب ایده‌مز: (ان زیدا لاخوك ـ ان زید لاخوك) کبی .

۳۱ . (اِنَّ) حروف مشبهه‌دندر . (تحقیقا شبهه‌سز) معناسنده: (ان زیدا عالم) کبی . بعضا (اوت) معناسنده اوله‌رق تصدیق خبر ایچون استعمال ایدلور: (انت جاهل) دین کیمسه یه (ان) دیو جواب ویرمك کبی. (انما) آنجق، فقط معناسنده ادات حصردر. اصلده (ان) ایله (ما)دن مرکبدر: (انما زید غنی؛ انما ذهبت الی السوق) کبی .

۳۲ . (اَنْ) دورت درلودر: برنجیسی (ان مصدریه) درکه فعللره داخل اوله‌رق فعللری مصدر معناسنده و مفردحکمنده ایدر . اگرده فعل مضارعه داخل اولسه آنی منصوب ایدر : (ارید أن اقرأ القرآن؛ ان تصوموا خیرلکم) کبی. ایشته اوشبو جمله‌لرده (ان اقرأ القرآن) جمله‌سی (قرأة القرآن) معناسنده اوله‌رق مفرد حکمنده اولوب (ارید)نك مفعولی اوله‌شدر. (ان تصوموا) جمله‌سی مفرد ومصدر حکمنده اوله‌رق مبتدأ اولمشدر . (خیرلکم) خبردر ، مآلی. (صیامکم خیر لکم) حکمنده‌در . ان گاها محذوف اولور ، او وقت مدخولی اولان فعل مضارع منصوب اولماز بلکه مرفوع اولور : (تسمع بالمعیدی خیر من ان تراه) کبی‌که (ان تسمع . . .) دیمکدر . ایکنجیسی (ان تفسیریه) درکه ترجمه‌ده (دیو ، دیه ، دیب) معناسنده اولور وهر وقت سویله‌نمش وذکر ایدلمش برامردن اوّل مذکور اولور: (قلت له: ان صل؛ کتبت الیه: ان ارسل المکتوب؛ امرتك ان اقرأ؛ نادیته: ان یا محمود تعال تعال!) کبی. اوچنچیسی حروف مشبهه‌دن اولان (ان)نك مخففی اولان (ان)در: (اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله) کبی. دوردنجیسی (ان) زائده‌در : (فلما ان جاء البشیر) کبی .

۳۳ . (اَنَّ) ان کبی تحقیقا معناسنده حروف مشبهه‌دن‌در. اوشبو همزه‌سی مفتوح اولان (ان) دائما اعراب حکمی ایله معرب اوله‌رق مفرد یرنده مذکور اولان جمله‌لرك اوّلنده استعمال اولنور : (بلغنی ان زیدا عالم؛ سمعت أن زیدا عالم؛ معلوم ان زیدا عالم؛ عجبت من ان زیدا عالم: لاشك فی ان زیدا عالم) کبی . ۱٤۹

تنبیه : اشبو (ان) داخل اولان جمله‌نك مضمونی مصدر حکمنده‌در . یعنی اوجمله دن بر مصدر معناسی مفهوم اولور.

(انما) (انما) کبی. آنجق بودر بوندن غیری ایمس دیمك کبی أدات حصردر: (انما الاعمال بالنیات)، (فاعلموا انما کتبت للتسهیل) کبی .

۳٤ . (اَنّٰی) (نه‌ردن یاکه نه‌رده) معناسنده ظرف مکانیدر: (انی خرجت؛ انی لك هذا؛ انی یکون هذا) کبی .

۳۵ . (آنِفًا) یقینده، برآزاوّل معناسنده ظرف زمانیدر. (کما قلت آنفا ؟) کبی.

۳٦ . (اَوْ) حروف عاطفه‌دن (یاكه، یاخود) معناسنده ادات تردیددر: (ادع زیدا اوعمرا؛ اقطع بالسیف اوبالسکین) کبی بعضا (اولا) دییلور : (اذهب غدا الی الصحراء سواء کان الهواء طیبا اولا) کبی‌که (او لم یکن الهواء طیبا) دیمکدر.

۳۷ . (اَیْ) ادات تفسیردر. (یعنی) معناسنده حروف عاطفه‌دن عد ایدلور : (رأیت لیثا ای اسدا؛ رأیت زیدا ای رأسه) کبی. بعض وقت محذوف اولور : (رأیت اخاك . . . زیدا) کبی‌که اصلده : (اخاك ای زیدا)در ودخی : (رأیت زیدا . . . اخاك) کبی‌که اصلده : (رأیت زیدا ای اخاك) در. (ای) بعض وقت ندأ ایچون دخی استعمال اولنور : (ای ابراهیم!) کبی .

۳۸ . (اِی) (اوت، ایو) معناسنده بر استفهامه جواب اولەرق واقع اولور وکندندن صوڭره دائما قسم واقع اولور: (أرأيت السلطان؟) دییلدکده: (ای والله) دیمك کبی‌که (اوت والله کوردم) معناسنده‌در.

۳۹ . (اَیا) حروف ندادندر: (ایا زید! اقبل) کبی.

۴۰ . (اَیٌّ) (هانگیسی وقایوسی) معناسنده اسم استفهامدر. اکثر یادیگر براسمه مضاف اولەرق استعمال اولنور. کندیسی معربدر: محلنه کوره مرفوع، منصوب ومجرور اولور: (ایهم عالم؟ ایهم جاء؟ ایهم رأیت؟ بأیهم مررت؟ غلام ایهم عالم؟) کبی. بعضا جملهٔ شرطیه‌لرده استعمال اولنور. جملهٔ شرطیه‌ده یا جملهٔ جزائیه‌ده برفعل مضارع تصادف ایدرسه آنی مجزوم ایدر: (ایهم تضرب ـ اضرب؛ ایهم یکرمنی ـ اکرمه) کبی. ای کلمه‌سی بعضا کلمهٔ موصول اولەرق جملهٔ موصولیه ایله استعمال اولنور: (ای رجل (رأیته الیوم) عالم) کبی. ای کلمه‌سی بعضا کمالی اشعار ایچون صفت اولور: (جأنی رجل ای رجل؛ (کامل اولان رجل) رأیت رجلا ای رجل؛ مررت برجل ای رجل) کبی. ای کلمه‌سی ها تنبیه ایله ضم اولنەرق معرف باللام اولان منادی‌لردن مقدم حرف ندادن صوڭره مذکور اولور: (یاایها الناس! یاایها الرجل!) کبی. بعضا ما زائده ایله (أیما) دییولور: (ایما طالب اجتهد ـ کان عالما) کبی.

تنبیه: نادرا (أیان، أیین وأیون، أیین) دیو تثنیه وجمع ایدلور: (أیاهم ضربا؟ أیوهم ضربوا) کبی. (ایة) (ای) نڭ مؤنثیدر: (ایتهم اختك؟ ایتهن تحب؟) کبی.

۴۱ . (اِیّاهُ، اِیّاكَ، اِیّایَ) ضمیرلردرکه ضمیر بحثنده معنالری کچدی. (ایاك) صاقین، احترازایت معناسنده اولور. بوندن صوڭره واوایله براسم مذکور اولور، اواسم دائما منصوب اولور، واوی (من) معناسنده اولور. (ایاك والشر = اتق من الشر) معناسنده؛ (ایاکم والغیبة = اتقوا من الغیبة) معناسنده‌در. ۱۵۰

۴۲ . (اَیْنَ) ظرف مکانیدرکه اکثریا استفهام ایچون اولور: (نەرەدە؟) معناسنده: (این زید؟ این تجلس؟) کبی. بعضا جملهٔ شرطیه‌لره داخل اولەرق فعل مضارعی مجزوم ایدر: (این تجلس اجلس) کبی. بعضا (اینما) دییلور: (اینما تجلس اجلس) کبی.

۴۳ . (اَیّانَ) (متی) کبی ظرف زمانیدر. (نەزمان؟) معناسنده اکثریا استفهام ایچون اولور: (ایان یوم الدین؟ ایان تحاربون بالاعدأ؟) کبی. (ایان) بعضا جملهٔ شرطیه‌لره داخل اولوب مضارعی مجزوم ایدر: (ایان تحسن الی احسن الیك) کبی.

۴۴ . (اَیْضًا) (دخی ینه وکنه) دیمکدر. تزیینات ومتعلقات جمله‌دندر: (جئت الیوم ایضا) کبی؛ بن ینه بو کونده کلدم دیمکدر. بعضا واوایله (وایضا) دییلورده (وبرده وینه) معناسنده اولور.

۴۵ . (اَیْوَه) نعم، اوت، دیو، دیمك کبی صوت قبولدر: (هل تعلمنا غدا؟) سؤالنه (أیوه) دیوب جواب ویرلور.

۴۶ . (ایه) دها سویله‌سه، دهانه‌لر اولمش؟ معناسنده اصواتدندر.

۴۷ . (ایهْ ایهًا) اولسه ایمدی اولور، ییتشور سویله‌مه معناسنده اولور.

٤٨. (بِـ) حروف جارەدندر. درلو معناده استعمال اولنور: ١) معيت ايچون اولور: (خرجت برفيقى) كبى ٢٠) وساطت ايچون اولور: (كتبت بالقلم؛ رجعت بالزقاق الجديد) كبى. ٣) سببيت ايچون اولور : (عزل زيد بالخيانة ؛ تفوق زيد بكثرة الاجتهاد) كبى . ٤) مقابله ايچون اولور: (اشتريت هذا الكتاب بدينارين) كبى . ٥) ظرفيت ايچون اولور: (جلست بالمسجد؛ نقيم بالبلدة) كبى . ٦) مفعوليت ايچون اولور: (مررت بالجبل؛ امسكت بزيد)كبى. ٧) تعديه ايچون اولور: (خرجت بزيد، فجاء بخبر) كبى‌كه زيدى چيقاردم صوگره اوده بر خبر كتوردى معناسندەدر ودخى: (ولاتلقوا بايديكم الى التهلكة) آية كريمەسنده اولديغى كبى. ٨) (الى) معناسنده اولور: (تعلق زيد بعمر) كبى . ٩) قسم ايچون اولور: (بالله لاذهبن الى‌مكة؛ بالله لاصومن فى‌رمضان) كبى. ١٠) معناسزاولەرق زائد اولور : (وكفى بالله) اى (وكفى الله) ؛ (ليس زيد بعالم) اى (ليس زيد عالما) (ما زيد بقايم) اى (ما زيد قائما) ؛ (جانى زيد بنفسه) اى (نفسه) كبى .

٤٩. (بِئْسَ) فعل ذمدر: (بئس الرجل زيد؛ بئست المرأة هند) كبى .

٥٠. (بَجَلْ) اوت معناسنده (نعم) كبى . بعضا اولور، ييتشور ديمك كبى فعل معناسنده اولور .

٥١. (بَخٍّ) مدح ايچون استعمال‌اولنور: (هاى هاى! ماشاء الله، سبحان الله) معناسنده.

٥٢. (بَعْدُ) هنوز معناسنده ظرف زمانيدر: (رأيت زيدا وهو لم يذهب بعد) كبى . بعض‌وقت مضاف اولەرق منصوب اولور: (قرأت بعد الصلاة) كبى. بعضا (بعدما) دييلور بوندن صوگره ديمك: (لاتخرج بعدما) كبى. ١٥١

٥٣. (بَسْ) كفى ياكه يكفى معناسنده فعل حكميدر . ييتدى، ييتەر ديمك .

٥٤. (بَلْ) بلكه معناسندەدركه كلام منفى‌دن صوگره مابعدينك حكمى ماقبلينه مخالف اولور: (لاتضرب‌زيدا، بل‌عمرا) كبى‌كه زيدى ضرب‌ايتمه، بلكه عمرى‌ضرب ايت ديمكدر. كلام مثبتدن صوگره اولسه ما قبلى خطأً ذكر ايدلديكندن مقصود اولان ما بعدنى اعاده ايچون اولور : (جائنى زيد، بل‌عمر) كبى‌كه زيد كلدى، خير عمر كلدى ديه چكم ياگلش سويلەدم ديمكدر .

٥٥. (بَلْهَ) (براق، ترك ايت) معناسندەدر : (بله، ما تشتغل به !) كبى.

٥٦. (بِلا) (دن باشقه، سز) معناسنده حكما حروف جارەدن‌معدوددر. اصلده باءجاره ايله لانافيەدن مركبدر : (جلس زيد بلا ادب) كبى .

٥٧. (بَلَى) (يوق، اويله دگل) معناسنده نفى طريقنچه استفهام اولنان جملەنك عكسنى تفهيم ايتمك ايچون قوللانيلور: (الست بغنى؟) دييولدكده : (بلى) ديو جواب ويرلسه (لا، بل انت غنى) معناسندەاولور، يوق (سن زنگين دگل) دگل، سن زنگين سن ديمكدر. (بلى) (نعم)ڭ عكسى‌در. (نعم) اوت اويلەدر ديمك؛ (بلى) يوق اويله دگلدر ديمك‌در.

٥٨. (بَيْدَ) لكن معناسنده. كلام سابقى استدراك ايچون؛ يعنى آنكا ظاهرده خلاف اولان بر جملهٔ اخرانى ذكر ايچون كلور. ودائما (ان) ايله استعمال‌ايدلور: زيد كثير المال ؛ بيد انه بخيل) كبى .

٥٩ . (بَيْنَ) ظرف مكانيدر. بعضا ظرف زمانیده اولور . آرالرنده معناسنده : (جلست بين زيد وعمر؛ ختمت القرأن بين العصر والمغرب) کبی . بعضا محذوف اولان (کان)نك متممی اولور : (ما بين المدرسة والمسجد عشرون ذراعا) کبی‌که اصلده : (ما کان بين المدرسة . .) دیمکدر .

٦٠ . (بَيْنَا) شو وقتده‌که معناسنك ظرف زمانیدر : (بينا نحن فی الحديقة اذ امطرت السمأ) کبی . (بينا) گاها (بينما) روشنده استعمال ایدلور . (بينا) دن صوكغی جمله‌ده کوبسنچه (اذ) اولور .

٦١ . (تَ) حروف جاره‌دندر قسم ایچون اولور : (بِ) کبی : (بالله تالله والله لافعلن كذا . .) کبی .

٦٢ . (تا) کلمهٔ اشاره‌در، (ذا)نك مؤنثی : (تا تان تين اولاٰئ) کبی. گاها (ته) دییلور.

٦٣ . (ثُمَّ) حروف عاطفه‌دندر صوكره معناسنده : (جائنی زيد ثم عمرو) کبی .

٦٤ . (تَعَالَ) (كل بيرو) معناسنده فعل حکمیدر : (تعال يارجل !) کبی . تصريفی: (تعال تعاليا تعالوا تعالی تعاليا تعالين) کبی .

٦٥ . (ثَمَّ) شوراده معناسنده مکانه اشاره ایچون استعمال ایدلور . جمله‌ده ظرف مکان اولور : (جلس زيد ثم ؛ عمرو ههنا وزيد ثم) کبی . بعضا حالة وقفده هاءسکته‌ایله استعمال ایدلورده (ثمه) شکلنده یازلور . (من ثم) دیو من ایله استعمال ایدلسه شو سببدن معناسنده اولور : (الصلوة فريضة ومن ثم لايجوز تركها) کبی . ١٥٢

٦٦ . (جَيْرِ) اوت معناسنده (اجل) کبی . بر خبری تصديق ایچون قوللانیلور: (ان ابی من العلمأ) دیو تمدح ایدن کمسه‌یه : (جير) دیمك کبی‌که اوت بیلیورم اویله‌در دیمك اولور .

٦٧ . (جَلَلْ) (جير) (اجل) کبی .

٦٨ . (حَاشَا) بعضا حرف جر اولورده مابعدی مجرور اولور : (جائنی القوم حاشا زيد) کبی . بعضا حرف استثنا اوله‌رق مابعدی منصوب اولور: (جائنی لقوم حاشا زيدا) کبی وبعضا (فعل) اوله‌رق مابعدی فاعل اولوب مرفوع اولور : (جائنی القوم حاشا زيد) کبی وبعضا تنزيه ایچون‌ده استعمال ایدلور: (حاشا لله؛ حاشالی ان اكون من الفاسقين) کبی . خدا حفظ ایلاسون اویله ایش اولورمی ؟ معناسنده اوله‌رق (حاشا وحاشا) دییلور .

٦٩ . (حَتّٰى) (الی) کبی حرف جردر : (نمت البارحة حتی الصباح) کبی . حرف جر اوله‌رق (ان) مقدره ایله منصوب اولان مضارع جمله‌سنه داخل اولور : (سرت حتی تغيب الشمس) کبی‌که اصلده : (حتی ان تغيب الشمس)در . (سرت سريعا حتی ادخل البلد) کبی‌که اصلده : (حتی ان ادخل البلد) در . بعضا عطف ایچون اولور : (اكلت السمكة حتی رأسها) کبی. بعضا (کی) معناسنده تعليل ایچون اوله‌رق فعل مضارعی منصوب ایدر؛ (الفت حتی اسهل النحو؛ تزهدت حتی أدخل الجنه کبی . بعضا مجرد ابتدای کلام ایچون اولور : او وقت (تاكه) معناسنده اولور : اجتهدت البارحة (حتی) لم انم اصلا ؛ اكلت السمكة حتی رأسها (ماکول) کبی . بعض وقت منصوب اولان بر فعل مضارع اولنده استعمال ایدلور : (اجتهد

حتی اکون عالما) کبی‌که اصلده : (حتی ان اکون)در. اوشبو فعل مضارع محذوف اولان ان ایله منصوب‌در ؛ حتی حرف جردر؛ جمله حکما مجروردر. حتی ضمیره داخل اولماز . (اکلت السمکة حتی رأسها) جمله‌سنده حتی‌نڭ حرف جر اولماسی ایله حرف عطف اولماسی آراسنده تفاوت بیوکدر: حتی حرف جر اولوب مابعدی مجروراولسه، بالغڭ باشی مأکول اولدیغی آڭلاشلماز. اگرده حتی حرف عطف‌اولوب مابعدی منصوب اولسه، بالغڭ باشی‌ده مأکول اولدیغی آڭلاشلور.

٧٠ . (حَسْبُ) کافی معناسنده . (حسبنا الله؛ حسبی الله نعم المولی ونعم الوکیل (هو) کبی . بعض وقت بأزائده ایله استعمال اولنور : بحسبك درهم کبی. اوشبو جمله‌ده‌کی حسب لفظا با ایله مجرور ایسه‌ده حکما مرفوع اوله‌رق درهم‌گه خبردر. اضافه ایدلمزسه فقط معناسنده اوله‌رق تزییناتدن اولور : (رأیت زیدا حسب) یاکه (فحسب) کبی .

٧١ . (حَیْثُ) ظرف مکاندر . ضم اوزره مبنیدر. اکثریا برجمله‌یه مضاف اوله‌رق مستعمل‌اولور: (وقفت‌حیث‌وقفت) کبی‌که؛سن طوردیغڭ‌یرده طوردم دیمکدر. (اجلس حیث زید جالس) کبی. زید اوطردیغی یرده اوطوررم دیمکدر. (اذهب‌حیث‌شئت) کبی؛استه‌دیکڭ‌یره کیت‌دیمکدر. بعضا‌اسمه‌مضاف‌اولور: (جلست‌حیث زید) کبی زیدڭ‌مکاننه‌اوطوردم. حیث بعضا تعلیل‌ایچون اولور: (قلت حیث قلت) کبی. سن سویله‌دیکدن بنده سویله‌دم. بعضا با ایله‌بحیث‌دییولور ؛شو‌حیثیتچه‌که‌معناسنه: (قدضعف بصره‌بحیث‌لایری‌شیئا) کبی. بعضاد‌خی من‌ایله(من حیث) دییلورده: شو‌جهتدنکه معناسنه اولور: (الانسان من‌حیث‌هو انسان اشرف المخلوقات) کبی. (حیثما) جملهٔ شرطیه‌لره داخل اوله‌رق فعل مضارعی مجزوم ایدر: (حیثما تجلس اجلس) کبی.

٧٢ . (حَیْفْ) اظهار تأسف ایچون استعمال ایدلور، اصواتدندر: (أردنا ان نخرج للتفرج حیف ! کان الهواءُ ردیاءً) کبی .

٧٣ . (حِینَ) وقتده‌معناسنده‌ظرف‌زمانیدر،اکثریاجمله‌مضاف‌اولور: (قمت‌حین‌قمت)کبی. (حینئذ) شو وقتده بو وقتده معناسنده ظرف زمانیدر .

٧٤ . (حَیَّ) هایدی چابوق کلڭز‌معناسنده کلمهٔ ترغیب واستعجالدر: (حی علی الصلاة حی علی الفلاح) کبی. بعضا حیهل دییولور: (حیهل الثرید) کبی هایدی چابوق کتر ثرید طعامنی دیمکدر.

٧٥ . (حَیصَ، بَیصَ) بیوك بلا وفتنهٔ شدیده‌دن کنایه‌در. (وقع زید فی حیص بیص) کبی .

٧٦ . (خَلا) حرف جردر: (جأنی القوم خلا زید) کبی . (ما خلا) دییلدکده حرف جر اولماز بلکه ادات استثنأ اوله‌رق ما بعدینی منصوب ایدر: (جأنی القوم ما خلا زیدا) کبی .

٧٧ . (دُونَ) (دن باشقه) (دن آشاغی) معناسنده حکما حروف جردن معدوددر: (جأنی‌زید‌دون‌عمر؛جلس‌زید‌دون‌عمرو)کبی‌بعضا‌محذوف‌اولان (کان)نڭ متممی اولور: (قیمة هذا الکتاب ما . . . دون عشرة دراهم) کبی‌که اصلده: (ما کان دون عشرة دراهم)در. بعضا بأایله (بدون) دییولور : (جلس‌زید بدون‌أدب) کبی. بعضا(من) ایله (من دون) دیو استعمال ایدلور: (لا اتخذ من دونك ولیا) کبی . دون (ادنی) معناسنده یعنی آشاغی درجه‌ده‌گی شی معناسنده اسمده اولور: (من کان دونا یقنع بالدون) کبی.

٧٨ . (دُونَكَ) هایدی آل آنی معناسنده فعل حکمیدر: (دونك زیدا) کبی .

٧٩. (دَخيلَكَ) زينهار معناسنده شدتله رجا ايچون استعمال ايدلور: (دخيلك ، تفضل الى بيتنا) كبى .

٨٠. (ذا) بو، اوشبو معناسنده مذكره مخصوص اشاره كلمه‌سيدر. موءنثى : (ذى) و (ذه) (تا، تى، ته)در: (ذا عبدالله، وذى زوجته، وذه خادمته) كبى. ذانك تثنيه‌سى: (ذان، ذين)در تانك تثنيه‌سى (تان ، تين)در جمعلرى (اولاء) دركه مذكر وموءنثده مشتركدر. بعض وقت‌هاء تنبيه‌ايله : (هذا‘ هذان، هذاين، هذى ، هذه‘ هاتا، هاتى، هاته ، هاتان، هاتين ، هولاء) دييلور. ذا ماء استفهاميه‌دن صوكره الذى معناسنده اسم‌موصول اولور: (ماذا تصنع) كبى‌كه (ما الذى تصنع) معناسنده‌در.

٨١. (ذاكَ) شو اوته‌گى معنالرنده اشاره كلمه‌سيدر: (ذاك ، ذاكما، ذاكم ذاك ، ذاكما: ذاكن) موءنثى: (تاك تاكما تاكم تاك تاكما تاكن) در. تثنيه‌سى ، (ذانك ذينك تانك تينك) در؛ جمعلرى (اولئك) در.

٨٢. (ذلكَ) شو، اشبو وبو معنالرنده‌كنه اشاره كلمه‌سيدر: (ذلك ذالكما ذالكم ذلك ذالكما ذالكن) موءنثلرى : (تلك تلكما تلكم تلك تلكما تلكن) جمعلرى : (اولالك)در .

٨٣. (ذُو) صاحب معناسنده اسماً معتله‌دندر. دائما بر اسم ظاهره مضاف اولور. حالت رفعده‌آخرى واولى‌اولور، حالت نصبده‌الفلى اولور. حالت جرده يالى اولور: (جاًنى ذومال ورأيت ذامال ومررت بذى مال) كبى. ذونك تثنيه‌سى (ذوا وذوى) در، دائما مضاف اولدقلرندن نونلرى يوقدر: (جاًنى ذوا عدل ورأيت ذوى‌عدل ومررت بذوى عدل) كبى. جمعسى: (اولو) در: (جاًنى‌اولوالالباب ورأيت اولى‌الالباب ومررت باولى الالباب) كبى. نادرا ذونك جمعسى (ذوو وذووى) گلور: (جاًنى ذووالفضل) ؛ (ورأيت ذووى‌الفضل)؛ (ومررت بذووى‌الفضل) كبى . ١٥٤
ودخى: (انما يعرف ذا الفضل ذووه) كبى . طى قبيله‌سى لغتنده ذو = الذى يا التى معناسنده اسم موصول اولورلر: (جاًنى ذو ذهب امس؛ جاءتنى ذو ذهبت امس) كبى، (الذى ذهب والتى ذهبت) ديمكدرلر.

٨٤. (ذات) ذونك‌موءنثى‌در:صاحبه معناسنه. تثنيه‌سى. (ذواتان‌ذواتين)در، جمعسى(ذوات واولات)در: (هذه امرأة ذات‌جمال، هاتان امرأتان ذواتا جمال. هوءلاء نساء ذوات جمال ياكه اولات جمال) كبى. (ذات) ديو بعضا برشيئك عيننه وكندسنه اطلاق ايدلور: (ذات المعدن، الذوات الكرام) كبى .

٨٥. (ذَيْتَ وَذَيْتَ) شويله شويله ديمكدر. (كيت وكيت) كبى. كناياتدندر (كان الامر ذيت وذيت) كبى .

٨٦. (رُبَّ) بعض، كثير معناسنده اسم مبنيدر. اكثريا محلا مرفوع اولرق مبتدأ اولور: (رب صديق خير من شقيق) كبى . (رب) گاها برضميره مضاف‌ده اولور. او وقت مرجع ضمير تمييز اولرق منصوب اولوب صوكره مذكور اولور: (ربه رجلا اجبن من النساء) كبى.

(ربما) گاها،بعض‌وقت، احتمالكه معنالرنده تزيين جمله اولور: (ربما يكون العدوالعاقل خير من (الصديق الجاهل) كبى .

٨٧. (رُوَيْدَ) امهل = مهلت وير معناسنده فعل حكميدر: (رويد زيدا) كبى زيده بر آز مهلت وفرصت ويرديمكدر. وبعضا امهال معناسنده مصدر معناسنده اولور:(امهلهم رويدا) كبى‌كه (امهلم‌امهالا) ديمكدر. وبعضا (مهلا) معناسنده (آقرين‌آقرين) ديمك اولور: (يمشى زيد رويدا) كبى

٨٨. (رَيْثَمَا) شو قدر وقتكه معناسنده : (وقف زيدا ريثما صلينا الفجر) كبي كه زيد طوردى شوقدر وقتكه بزلر صباح نمازينى اوقودق ديمكدر.

٨٩. (زُهْ) (هي !) معناسنده اظهار تعجب صوتيدر: (زه، زيد عريان !) كبي .

٩٠. (سَ) حرف استقبالدر فعل مضارع اوّلنه داخل اولور:(سير جعران شاالله تعالى) كبي.

٩١. (سَوْفَ) بوده حرف استقبالدر، لكن (س) استقبال قريب ايچون سوف ايسه استقبال بعيد ايچوندر: (سوف تنفعك صدقاتك) كبي.

٩٢. (سِوى) غير معناسنك حروف جردن معدوددر: (جأنى القوم سوى زيد) كبي. بعضا محذوف اولان كان نك متممى اولور: (اصل المرفوعات الفاعل وما سواه فرع عليه) كبي كه (وما كان سواه . . .)

٩٣. (سَوَاء) بوده غير معناسندهدر. تزيين كلام اولهرق ما بعدنى ما قبلك حكمندن استثنا واخراج ايچون استعمال ايدلور. ما بعدى مضاف اليه اولديغندن دائما مجروراولور، كنديسى ايسه كلام مثبتدن صوكره واقع اولسه منصوب اولور: (جأنى القوم سواءَ زيد) كبي . اگر كلام منفىدن صوكره واقع اولسه اعرابده ماقبلنه تابع اولور: (ما جائى احد سواءُ زيد؛ ما رأيت احدا سواءَ زيد؛ ما مررت باحد سواءِ زيد) كبي .

٩٤. (شُوَيَّه شُوَيَّه) آز آز معناسنده لسان عوامده مستعملدر: (اعطانى شويه شويه).

155 **٩٥. (صباحَ مساءَ)** صباح وآخشام = ايرته وكيچ معناسنده ظروف زمانيهدندر: (جائى زيد صباح مساء) كبي .

٩٦. (صَهْ) اسكت معناسنده فعل حكميدر.

٩٧. (طالَما) چوق زمان، اوزون وقت معناسنده ظروف زمانيهدندر: (طالما زيد يقيم فى البلدة) كبي .

٩٨. (طوبَى) نه سونچ، نه بيوك سعادت معناسنده : (طوبى لزيد رجع ابنه) كبي .

٩٩. (طُرًّا) تمييزاتدن تزيينات شتىدر: (خرج الطلاب طرا الى الصحراء للتفرج) كبي.

١٠٠. (عَدا) حروف جارهدندر: (جائى القوم عدا زيد) كبي . بعضا ما عدا دييلور؛ او وقت ادات استثنا اولديغندن ما بعدى منصوب اولور: (جائى القوم ماعدا زيدا) كبي .

١٠١. (غداً) يارين، صباح ، ايرتهگه معناسنده: (اذهب غدا الى المدرسة صباحا) كبي .

١٠٢. (عَسَى) قريبدر، ياقلاشمش معناسنده افعال غير متصرفهدندر. بعضا ضمير متصللر ايله استعمال اولنور: (عساه عساهما عساهم... عساك... عساكما) كبي . (عسى زيد ان يضرب) كبي . فقط (١٤) صيغه اوزره تصريف اولنور: (عسى عسيا عسوا عست عستا عسين عسيت عسيتما عسيتم عسيت عسيتما عسيتن عسيت عسينا) .

١٠٣. (عَلٰى) حروف جارەدندر. ١) اوزرینه معناسنده استعلا ایچون اولور: (صعد زید علی السطح ؛ أُطلع علی الجبل؛ سرت علی الفلك) کبی. ٢) بعضا (الی) معناسنده اولور: (قسمت المال علیهم) کبی. ٣) بعضا (مع) معناسنده اولور: (هو سخی علی فقره) کبی (مع فقره) دیمکدر. ٤) بعضا سببیت ایچون اولور: (جئتك علی کونك بشوشا) کبی (بسبب کونك) دیمکدر. ٥) گاها علاوه ایچون اولور. یعنی جملهٔ مذکورەگه دها بر قید وتفصیل علاوەسی ایچون اولور: (هوغنی علی انه بخیل) کبی. ٦) نادرا فوق معناسنده اولور: (نزلت من علی السطح) کبی (من فوق السطح) دیمکدر. بعضا لامه مقابل تضرر معناسنی افاده ایچون استعمال اولنور: (حکم فی المحکمة علی زید لبکر) کبی که: محکمەده زیدڭ ضررینه وبکرڭ فائدەسینه حکم ایدلدی دیمکدر. (له علی الف درهم) کبی که یعنی فلاننڭ بنده بیڭ درهم آلاچغی وار دیمکدر. (صلوة سلام) کبیلر علی ایله استعمال اولنور: (الصلوة والسلام علی محمد وعلی آل محمد ؛ السلام علیکم وعلیکم السلام) کبی. (دعا) علی ایله استعمال ایدلسه بد دعا مراد اولور: (دعا استاذه علیه) کبی. اما اگرده دعا لام ایله استعمال ایدلسه خیردعا مراد اولور: (دعا استاذه له) کبی.

١٠٤. (عَلَيْكَ) لازم اول، براقمه معناسنده فعل حکمیدر: (علیك بکف نفسك عن هواها) کبی: (الزم بکف نفسك) دیمکدر.

١٠٥. (عَلَيَّ) بڭا کتور معناسنده فعل حکمیدر: (علی بزید) کبی.

١٠٦. (عَنْ) حروف جارەدندر. ١) برشیدن کچمکی وآیرلمقی افهام ایدر: (ترکی یه، دن) ایله ترجمه اولنور: (رمیت السهم عن القوس؛ اخذت علمی عن زید) کبی. گاها بعد معناسنده اولور: (عن قریب، عن قلیل، عما قریب، عما قلیل) کبی که آز زماندن صوگره، یاقینده تیزدن دیمکدر. ٢) سببیت اوچون اولور: (ترکت العمل عن قولك) کبی که (بسبب قولك) دیمکدر. ٣) جانب معناسنده اولور: (اجلس من عن یسار) کبی (من جانب یسارك) دیمكدر. ١٥٦

١٠٧. (عِنْدَ) ظرف مکانیدر. یاننه معناسنده: (جلست عند زید ؛ ترکت الکتاب عند المجلد) کبی.

١٠٨. (عَوْضُ) ظرف زمانیدر. زمان مستقبله مخصوصدر، هیچ بر وقتده معناسنده: (لا افارقك عوض) کبی که بن سندن هیچ آیرلمیەچغم دیمکدر.

١٠٩. (غَيْرُ) باشقه معناسنده دائما مضاف اولەرق استعمال اولنور: (غیرك من رفقائی کلهم فقراء) کبی. تزیین کلام اولەرق ما بعدنی ما قبلنڭ حکمندن استثنا واخراج ایچون استعمال اولنورکه: ما بعدی مضاف الیه اولەرق دائما مجرور اولور، کندیسی ایسه اگرده کلام مثبت دن صوگره واقع اولسه منصوب اولور: (جائنی القوم غیر زید) کبی. کلام منفی دن صوگره کلسه اعرابده ما قبلینه تابع اولور: (ما جائنی احد غیر زید: ما رأیت احدا غیر زید ؛ ما مررت باحد غیر زید) کبی. گاها (لکن) معناسنده استدراك ایچون اولور: (وما انت الامثلنا غیر انك غنی) کبی. بعضا بغیر دییلورده حکما حروف جارەدن معدود اولور: (خرجت بغیراذن) (غیر) مضاف اولسەده معرفه دگلدر. بناء علیه بعضا معرفەیه صفت اولدقده الفلام ایله معرف اولور: (جائنی الرجل الغیر المستحیی؛ ولا تسلك الی الطریق الغیر المستقیم) کبی. بعضا (لاغیر لیس غیر) دییلور. باشقه یوق فقطشوغنه معناسندەدر.

۱۱۰. (فَ) درلو جه مستعملدر: ۱) فاءعاطفهٔ تعقیبیه (بر آز صوکره دخی) معناسنده اولور: (جأنی زید فبکر؛ قمنا فصلینا؛ نظرت فرأیت) کبی. ۲) فاء سببیه (شو سببدن) معناسنده: (ضربت زیدافبکی؛ ضربته فاوجعته) کبی. ۳) فاءتفصیلیه؛ برایشی تفصیل ایچون اولور: (توضئت؛ فغلست وجهی ویدی ومسحت علی رأسی وعلی خفی) کبی. (غضبت: فقلت انت احمق وانت جاهل وانت خبیث) کبی. ٤) فاءتعلیلیه؛ زیرا معناسنده لام کبی (ان)یه داخل اولور: (اضربك فانك سارق) کبی که (لانك سارق) معناسنده‌در. ۵) فاءجوابیه؛ جملهٔ شرطیه‌دن صوکره اولان جملهٔ جزائیه‌لرده بولور: (ان تکرمنی، فانت محسن؛ ان احببتنی، فاتبعنی) کبی. اشبو فاءجوابیه معنای شرطیت مفهوم اولان مبتدالرڭ خبرلرنده‌ده اولور: (الذی یحبنی فهو صدیقی؛ کل رجل یعادی علی فهو جاهل) کبی. ودخی (اما)دن صوکره اولان مبتدألرڭ خبرلرنده‌ده اولور: (اعلم خدامك: فاما زید فهو کسلان واما عمرو فهو احمق واما بکر فهو عجول) کبی.

تنبیه: فاء جوابیه داخل اولان جمله اکثریا جمله اسمیه اولور. فعل مضارعڭ اوّلنه داخل اولماز. مثلا: (ان تضربنی اضربك) دییلور؛ فاضربك دییلمز. ٦) فاء فصیحه: (ایشته، آنه، مؤنه) معناسی مفهوم اولان فادر. بعض جمله‌لرده استعمال ایدلور. شهره‌یقین کلدکده: (فقد جئنا البلدة) دیو ابتدای کلام ایتمك کبی‌که ایشته شهره کلدك معناسنده‌در. ۷) فاءاستینافیه؛ مجرد ابتدای کلام جدید ایچون استعمال اولور: (فانما یقول له کن فیکون) آیتنده فیکون‌ده‌گی فا کبی؛ فهو یکون حکمنده‌در. اگرده بو فا فاء جوابیه اولسه، مدخولی ان مقدره ایله مجزوم اولوب فیکن دییلور ایدی؛ ان قال له کن فیکن تقدیرنده اولور ایدی.

۱۱۱. (فَضْلًا) نه ره ده قالدیکه معناسنده: (أکرمت الاعداء فضلا عن الاصدقاء؛ زید لا یعرف القراءة فضلا عن الکتابة) کبی، اصلده محذوف اولان فضل‌نڭ مفعول مطلقیدر. ۱۵۷

۱۱۲. (فَصَاعِدًا) دهازیاده معناسنه: (اعطنی درهمین فصاعدا) کبی تقدیری فصعد صاعدا در.

۱۱۳. (فَقَطْ) انجق، یالکز (شولغنه) معناسنه: (جائی زید فقط؛ اشرب فقط ولا تأکل) کبی.

۱۱٤. (فِی) (ده) معناسنده حرف جردر: (جلست فی المسجد؛ الماء... فی الکوز؛ النجاة ... فی الصدق؛ والهلاك... فی الکذب) کبی. بعضا (الی) معناسنده اولور: (دخلت فی الدار؛ وقع الدلو فی البئر؛ شرعت فی الکتابة) کبی.

تنبیه: بعضا (فی) محذوف اولور: (سرت خارج البلد) کبی‌که اصلی: (فی خارج البلد) دیمکدر؛ (کتبت یوم الجمعة) کبی اصلده: (فی یوم الجمعة)در.

۱۱۵. (قَبْلُ) (اوّلا، ایلك) معناسنده (بعد)نڭ عکسیدر. مضاف اولماسه آخری مضموم اوله‌رق مبنی اولور: (لله الامر من قبل ومن بعد: الاجتهاد... قبل والاستراحة ... بعد) کبی. مضاف اولسه معرب اوله‌رق اکثریا منصوب اولور: (نسیر قبل الصلاة فی الحدیقة) کبی. (قبل)نڭ مصغری (قبیل) اولور، بعدنڭ مصغری (بعید) اولور.

۱۱٦. (قَدْ) فعل ماضی اوّلنده اولسه (تحقیقا) معناسنده اولور: (قدجائزید)؛ (وقد خرج عمرو) کبی. مضارع اوّلنده اولسه بعض وقت وگاها معناسنده اولور: (قد یصدق الکذوب وقد یجود البخیل) کبی.

تنبیه: قرآنده (قد یعلم الله) مستثنادر. آنده اولان (قد) (تحقیقا) معناسنده‌در. وبعضا یکفی معناسنده فعل حکمی اولور: (قد زیدا عشرة دراهم) کبی (یکفی زیدا عشرة دراهم) معناسنه‌در.

١١٧. (قطْ) آنجق، يالكز معناسنه، فقط كبی : (جأنی زيد قط) كبی.

١١٨. (قطُّ) ظرف زمانيدر. (هيچ بروقتده) معناسنده زمان ماضی‌یه مخصوصدر: (لم يسرق زيد قط؛ ولم يخن اصلا؛ من ذا الذی ما سها قط؛ ومن له الحسنی فقط) كبی.

١١٩. (كَ) كبی معناسنده تشبيه ايچون اولور حروف جاره‌دندر: (زيد كالاسد؛ الجاهل كالخشب؛ كتبت كالخطاط) كبی . اوشبو كاف جاره ضميرلره داخل اولماز، مثلا (كهم ككم كنا) دييلمز؛ بلكه (كمثلهم كمثلكم كمثلنا) دييلور. ودخی كلمه‌لرك آخرينه متصل اوله‌رق ضمير مخاطب اولور: (ضربك ضربكما ضربكم . . . . الخ (كتابك كتابكما كتابكم . . .) الخ (بك بكما بكم . . .) الخ كبی .

١٢٠. (كَمَا) نصل‌كه معناسنده تزيينات شتی‌دندر: (كتبت كما يكتب الخطاط الماهر) كبی . ودخی تيز شو زمانده‌كه معناسنده اولور: (صل كما يدخل الوقت ؛ سلم كما تدخل الدار؛ لانقم كما يسلم الامام) كبی .

١٢١. (كَمَانَ) (اوشانداق)ديمكدر. لسان ادبی‌ده يوقدر فقط شمديكی لسان عوامده مستعمل اولمقده‌در: (ان تذهب اذهب كمان) كبی.

١٢٢. (كَادَ يَكَادُ) (اوله يازدی ، اوله يازييور) معناسنده ، افعال مقاربه‌دندر: (كاد زيد يسقط == يكاد زيد يسقط) كبی .

١٢٣. (كَانَ يَكُونُ) افعال ناقصه‌دندر: (اولدی، اولور) معنالرنده دائما منصوب اولان برمتمم ايله استعمال ايدلورلر: (كان زيد عالما ؛ يكون زيدغنيا) كبی. بعضا (وجد يوجد) معنالرنده اولوب فعل تام اوله‌رق متممه محتاج اولمازلر: (كان الله قبل وجود المخلوقات؛ يكون ابنی بعد سنتين) كبی .

١٢٤. (كَذَا هَكَذَا) (شويله بويله) معناسنده تزييناتدندر: (فعلت كذا ؛ قلت كذا) كبی . (كذلك) بويله شونك كبی معناسنده : (كما ان زيدا عالم كذلك ليس ابوه جاهلا) كبی .

١٢٥. (كَأَنَّ) گويا كه، صانكه معناسنده حروف مشبهه بالفعل‌دندر: (كأن زيدا حمار) كبی .

(كانما) گويا كه صانكه معناسنده تزييناتدندر: (وثب زيد كانما هو جراد) كبی .

١٢٦. (كَأَيِّنْ، كَأَيٍّ) نه قدر چوق معناسنه. (كم) كبی: (كاين من عالم لايخاف من الذنوب) كبی . بعضا استفهام ايچون اولور: (كأين درهما تعطی لی؟ بكأين تبيع الكتاب؟) كبی .

١٢٧. (كَرَبَ) كاد كبی افعال مقاربه‌دندر: (كرب زيد يسقط) كبی .

١٢٨. (كُلُّ) (بعض)نك خلافيدر. هربرسی جميعسی معناسنده اكثريا مضاف اولور: (كل انسان حيوان ؛ كل آت قريب ؛ طالعت كل الكتاب) كبی . بعضا مضاف اولماز يعنی مضاف اليه‌سی محذوف اولور: (كل يشتری بثمنه) كبی‌كه اصلنده: (كل انسان يشتری بثمنه) ديمكدر. وبعضا مصدره مضاف اوله‌رق مفعول مطلق اولور: (اجتهدت كل الاجتهاد) كبی . (كلما) هرزمان معناسنده: (كلما كان الانسان فقيرا لايعتبر عندالناس) كبی.

۱۲۹. (كَلَّا) فعل حكميدر. (براق، وازكچ، اولماز اولماز) معناسنده: (اقول عيبك لابيك) ديه‌ن كمسه‌يه (كلا) ديمك كبى (زينهار سويله‌مه) ديمكدر. ودخى (هل لاتذهب الى القرى) ديو سؤال ايده‌نه (كلا) ديمك كبى يوق يوق، اولماز اولماز ديمكدر. گاها (حقا) معناسنده اولور: (كلا ان الانسان ليطغى) كبى .

۱۳۰. (كِلَا) هر ايكيسى معناسنده . دائما تثنيه صيغه‌لرينه مضاف اولور. (كلاهما كلاكما) كبى. اعرابى تثنيه اعرابلرى كبيدر: (جائنى الرجلان كلاهما؛ رأيت الرجلين كليهما؛ مررت بر جلين كليهما) كبى. جمله‌ده اكثريا تأكيد اولور. بعضا مبتدأ اولور: (كلاكما عالمان كلتاكما عالمتان) كبى. اسم ظاهره يعنى ضميردن باشقه اسملره مضاف اولسه‌لر عرابلرى تقديرى اولور: (جائنى كلا الرجلين؛ رأيت كلا الرجلين؛ مررت بكلا الرجلين) كبى.

(كِلْتَا) كلانڭ مؤنثيدر: (كلتاهما، كلتاكما) كبى .

۱۳۱. (كَمْ) نه قدر معناسنده ادات استفهامدر. اكثريا منصوب اولان بر تمييزى اولور: (كم دينارا مالك ؟ كم ساعة تنام ؟) كبى. بعضا تمييزسز اولور: (كم الساعة؟ كم ولدك؟) كبى. بعض وقت چوقلغى تفهيم ايچون (كثير) معناسنده استعمال ايدلور: (كم من رجل فى السوق)؛ ياكه اضافه ايله: (كم رجل فى السوق) كبى؛ بازارده نه قدر ار وار! ديمكدر. اوشبو جمله‌ده‌گى كم حكما مرفوع اوله‌رق مبتدادر (فى السوق)نڭ متعلقى اولان محذوف كائن خبريدر. بعضا تمييزى محذوف اولور: (بكم تبيع؟) كبى (بكم ثمنا تبيع) معناسنده‌در . (كم مالك ؟) كبى (كم دينارا مالك) معناسنده‌در .

۱۳۲. (كَىْ) ايچون معناسنده فعل مضارعه داخل اولوب آنى منصوب ايدر: (اعبد الله كى ادخل الجنة) كبى. بعضا نفى مضارعه داخل اولوب آنى‌ده منصوب ايدر: (اجتهد كيلا اكون جاهلا) كبى. بعضا (ما) استفهاميه‌يه داخل اولورده لام جاره معناسنده اولور. اووقت (لم) كبى نيچون معناسنده اولور: (كيم تحصل العلوم؟ كيمه عصيت؟) كبى .

۱۳۳. (كَيْتَ وَكَيْتَ) (ذيت وذيت) كبى. شويله وشويله معناسنده: (قال زيد كيت وكيت) كبى .

۱۳۴. (كَيْفَ) نصل؟ نه كيفيتده معناسنده: (كيف انت؟ كيف حالك؟ كيف جئت؟ كيف تذهب؟) كبى. بعضا نيچون اويله اولماسون البته اويله اوله‌چق مألنده اولور: (ان زيدا سخى جدا كيف ؟ ! . . . وهو قداطعم فى رمضان ثلثة آلاف مسكينا) كبى. (كيفما) نه كيفيتده‌كه معناسنده ادوات شرطيه‌دندر: (كيفما تجلس اجلس) كبى .

۱۳۵. (لَ) تأكيد ايچون اولور. البته معناسنده. موضعنه كوره درلو آدى واردر: ۱) لام ابتدائيه : (لزيد قائم؛ لانتم العلماء: لتكونن من العلماء) كبى . ۲) لام جوابيه‌دركه اوچ درلودر: جواب قسم، جواب لو، جواب لولا. جواب قسم: (والله لافعلن كذا) كبى. جواب لو: (لو اجتهدوا لعلموا) كبى . جواب لولا: (لولا العلماء لهلك الناس) كبى . لام فارقه، لام موطئه، لام تبيين نامنده اولانلرى دها بيوكجه كتابلردن باقلور.

۱۳۶. (لِ) ايكى درلودر: برنچيسى حروف جاره‌دندر، مدخولنى مجرور ايدر: اوشبو حرف جر اولان لام سيكز درلو معناده استعمال ايدلور: ۱) تعليل ايچون اولور. ايچون معناسنده: (عزرت للتأديب؛ اجتمعنا لتحصيل العلم) كبى. ۲) منفعت وفائده معناسى ايچون : (حكم فى المحكمة لزيد على عمرو) كبى‌كه محكمه‌ده زيدڭ فائده‌سينه وعمرڭ ضررينه حكم ايدلدى ديمكدر. ۳) تمليك ايچون كلور، او وقت (نڭ) معناسنده اولور: (هذا المال

لزيد) بومال زيدگدر و(ذلك الفرس لبكر) كبي شوفرس بكرگدر ديمكدر. ٤) اختصاص ايچون اولور: (الجل للفرس؛ اللحية للرجال والثدي للنساء) كبي. ٥) مفعوليت ايچون اولور: اووقت بعضا (يي ني) معناسنده اولور: (اللهم اغفرلي؛ قال كذا واجبت له كذا) كبي. وبعضا (يه، گه) معناسنده‌اولور: (قلت لزيد، اظهرت لزيد‌اعطيت‌لزيد، درهما) كبي. ٦) (في)معناسنده ظرفيت ايچون اولور: (كتبت لسبع خلون من رمضان) كبي (في سبع) معناسنده‌در. بعضا: لسبع خلت (ياكه) مضت (ياكه) مضين دييلور. ودخي (ونضع الموازين القسط ليوم القيامة)آية كريمه‌سنده اولديغي كبي‌كه (في يوم القيمة) مألنده‌در. ٧) بعد معناسنده اولور: (اقيموا الصلوة لدلوك الشمس) كبي‌كه (بعد دلوك الشمس) ديمكدر. ٨) نادرا (عن) معناسنده اولور: (قلت لزيد‌انه لم يفعل الشر) كبي‌كه قلت (عن زيد) ديمكدر.٩) قسم ايچون اولور: (لله لا يؤخر الاجل) كبي والله لايؤخر الاجل معناسنده‌در. ١٠) زائده اولور: (ردف لكم) كبي‌كه ردفكم ديمكدر. اوشبو لام جاره بعضا ان مقدره ايله منصوب اولان فعل مضارعلره داخل اولور: (جلست لاكتب) كبي‌كه اصلده: جلست لان اكتب‌در. ودخي: (ما كان زيد ليربي عمرا) كبي‌كه اصلك: (لان يربي عمرا) ديمكدر.

تنبيه: (اوشبو مثال) كبي كون منفي‌دن صوگره مضارعه داخل اولان لام جاره (لام جحود) ناميله تسميه ايدلور. ودخي اوشبولام جاره ضميرلره داخل اولسه مكسور اولماز مفتوح اولور: (له لهما لهم . . . الخ) كبي.

تنبيه: بعضا اوشبولام جاره محذوف اولور: (سيروا في البساتين تفرجا) كبي اصلك: للتفرج‌در.

ايكنچي‌لام مكسوره (لام‌امر) دركه‌امر غائب صيغه‌لرنك‌اولور: (ليفتح، لينصر، ليضرب) كبي. اگرده اوشبولامدن اوّل (واو) ياكه (فا) ياخود (ثم) مذكور اولسه مكسور اولماز ساكن اولور: (وليفتح، فلينصر، ثم ليضرب) كبي. ١٦٠

١٣٧ (لاٰ) يوق معناسنده حرف نفي‌در. طوقز تورلي اولور: ١) لا نافيه: فعللره نفي اوچون داخل اولور. فعل اعرابيني اوزگه‌رتمس: (لاضرب لايضرب)كبي. ٢) لا ناهيه: مضارعلره نهي اوچون داخل اولور. آخريني مجزوم ايدر: (لايضرب، لاتضرب، لااضرب، لانضرب) كبي. ٣) لاجنسيه: مبتدا وخبري نكره اولان جملهٔ اسميه‌يه داخل اولوب حروف مشبهه بالفعل‌دن اوله‌رق مبتدايي منصوب ايدر: (لاشيءعلى؛ لاارض دائم؛ لارجل في الدار؛ لاصاحب جود ممقوت؛ لاخادمين لي؛ لا كتب عندي) كبي.

تنبيه: بولادن سلب كلي، يعني هيچ معناسي چغار، شونك اوچون نفي جنس لاسي ديب آتالور. ٤) لامشبهه: ليس معناسنده اولان لادركه مبتدا وخبري نكره اولان جملهٔ اسميه‌يه داخل اولوب مبتداسيني دگل، خبريني‌منصوب ايده‌ر: (لارجل حاضرا؛ لاشيء على الارض باقيا) كبي. لا مشبهه هر وقت سلب كلي اوچون اولماز سلب فرد واحد اوچون‌ده استعمال ايدله بلور. شونك اوچون لارجل حاضرا، بل رجلان ديمكده ممكندر. ٥) لامطلقه: مطلق نفي اوچون جملهٔ اسميه‌يه داخل اولان لادركه عامله دگلدر. نه مبتدايي ونه‌ده خبري منصوب ايده‌ر: بولادن گاها هيچ معناسي چغار، گاها چقماس. مراد قرينه ايله آڭلانور. ٦) لا عاطفه: (جاءزيد لاعمرو؛ احب‌العلم لاالمال) كبي. ٧) لاجوابيه: (هل لكم طعام؟) جوابنك (لا!) ديمك كبي. ٨) لا غيريه: يعني غير معناسنده اولان لا كه اسمدر: (زيد لا عالم) كبي‌كه (غير عالم) ديمكدر. ودخي: (جئت بلا زاد وغضبت من لاشيء) كبي. ٩) زائده: (لا اقسم . . . آلاية) كبي اصلده اقسم‌در.

١٣٨ . (لاتَ) لا نفی ایله‌تا زائده‌دن مرکبدر: (لات ساعة الاستراحة) کبی اصلده: لات الساعة‌ساعة‌الاستراحة‌در؛ بوساعت‌استراحت‌ساعتی دگلدردیمکدر. ودخی (لات‌حین مناص) کبی: (لیس الحین حین خلاص) مآلنده و(لات‌الحین حین مناص) تقدیرنده‌در. (لات وقت ندامة) کبی لات الوقت وقت ندامة تقدیرنده‌در. اوشبو (لات) لیس ، ماولاکبی جمله‌ٔ اسمیه‌نڭ خبرینی منصوب ایدر. لکن بوحرف داخل اولان جمله‌نڭ مبتداسی وقت وزمان معناسنده اولان براسم اولوب دائماً محذوف اولور. محذوف اولان مبتدانڭ‌نه ایدیکی مذکور اولان خبرندن بلنور. چونکه مبتدا وخبر هر ایکیسی برلفظدن عبارت اولورلر.

١٣٩ (لابدَّ) آیرلمق ممکن دگل، بالضروره لازمدر مآلنده‌در: (لابد من العلوم) کبی. علوم‌دن آیرلمق ممکن دگلدر، البته علوم لازمدر دیمکدر. اصلده: لابد من العلوم کائن‌در ودخی: (لابد من ان اقرأ) کبی. اوشبو لابددن صوکره (من) لازمدر. بعض وقت (من) معناسنده اولان (واو) ایله استعمال ایدلور: (لابد وان اقرأ) کبی اصلده: (من أن اقرأ) معناسنده‌در.

١٤٠ . (لاشَكَّ) شك یوقدر معناسنه: (لاشك فی ان زیدا عالم) کبی. **(لامحالة)** شبهه یوقدر، قورتلمغه حیله یوقدر، معنالرنده استعمال ایدلور: (الموت آت لامحالة) کبی. **(لاجرم)** لاشك ولامحالة معنالرنه: (لا جرم لاتینك) کبی. **(لاریب)** لاشك معناسنده: (لا ریب فی ان زیدا عالم) کبی.

١٦١

١٤١ . (لاسِیَّما) خصوصا (بیگره‌کله): (اکرمت القوم لاسیما زیدا) کبی. بعضا واو ایله (ولا سیما) دیبلور. مدخولینك اعرابی استثنا بابنده مبیندر.

١٤٢ . (لَدُنْ) عندنده معناسنده دائما مضاف اوله‌رق استعمال ایدلور: (جلست لدنه؛ خرج من لدنه). بعضا: (لَدِنْ، لَدَنْ، لُدْنِ، لُدْ، لَدْ) دیو استعمال ایدلور.

١٤٣ . (لَدیٰ) عندنه معناسنه حروف جاره‌دن معدوددر: (جلست لدی زید) کبی. مضمره مضاف اولدقده آخرنده‌کی الفی یایه قلب اولنور: (لدیه لدیك لدی) کبی.

١٤٤ . (لَعَلَّ) حروف مشبهه بالفعلدن‌در؛ شاید، بلکه، احتمالکه معناسنده: (لعل زیدا سخی) کبی.

١٤٥ . (لِکَیْ) ایچون معناسنه: (اجتهد لکی اکون عالما؛ لااذنب لکیلا ادخل جهنم) کبی.

١٤٦ . (لِئَلّا) اصلده: (ل، ان، لا) در: (اجتهد فی الدروس لئلا ابقی جاهلا) کبی.

١٤٧ . (لٰکِنَّ) استدراك ایچوندر، اکثریا مشدد اوله‌رق حروف مشبهه‌دن اولور: (ما جأنی احد، لکن زیدا حاضر) کبی. بعض وقت حروف عاطفه‌دن اولور. لکن اووقت آخری مشدد اولماز، ساکن اولور: (لم‌ار زیدا، لکن خادمه) کبی. بعض وقت مجرد استدراك وابتدای کلام ایچون اولور: (سر اینما شئت، لکن لاتدخل البساتین) کبی. ما ایله (لکنما) دیبلدکده شویله‌در.

١٤٨ . (لِماذا) نه ایچون دیمکدر : (لماذا تذهب الى السوق؟) کبی.

١٤٩ (لِمَ) نه ایچون دیمکدر. اصلی لمادن مخففدر: (لم تذهب الى القرية؟) کبی .

١٥٠ . (لمّا) ماضی اوّلنده اولسه اذا کبی ادوات شرطیه‌دن اولور : (لما خرج ذهب) کبی. چیقدیغی زمانده کتدی دیمکدر. مضارع اوّلنده جحد ایچون اوله‌رق مضارعی مجزوم ایدر: (لما یفتح) کبی. هیچ آچمادی؛ دها آچمادی؛ هنوز آچدیغی یوقدر دیمکدر. بعض وقت (الا) معناسنده استعمال ایدلور : (ما من عالم لما علیه حاسد) کبی.

١٥١ . (لَمْ) ادات جحددر. فعل مضارعك معناسنی تغییر ایدر (حروف جازمه)دن اولدیغی ایچون فعل مضارعی مجزوم ایدر: (لم یفتح لم یفتحا لم یفتحوا.. الخ) کبی.

تنبیه : فعل مضارعك معنای اصلیسی زمان مستقبلده یازمان حالده وجودیدر. اگرده فعل مضارعه (لم لما) داخل اولسه معناسی زمان ماضی‌یه نقل اولنه‌رق عدمی اولور.

١٥٢ . (لَنْ) نفی استقبال ایچوندر. فی الجمله تأکیدی مشعردر، فعل مضارعی منصوب ایدر : (لن یفتح لن یفتحا لن یفتحوا . . . الخ) کبی .

١٥٣ . (لَوْ) اگر اولسه ایدی معناسنده ادوات شرطیه‌دندر. (ان)کبی. لکن (ان) زمان مستقبل ایچون ایدی (لو) زمان ماضی ایچوندر. ان فعل مضارعی مجزوم ایدر، (لو) مجزوم ایتمز : (لو یکرمنی زید اکرمه؛ لو اکرمنی زید لا کرمته)کبی. جوابنده یعنی جمله جزائیه‌سنده اکثریا برلام مفتوحه تأکیدیه اولور . بعضا تمنی ایچون اولور: (لو تأتینی فتحدثنی) کبی که (لیتك تأتینی فتحدثنی) دیمکدر . ودخی: بعضا مضارعه داخل اوله‌رق معنای مصدریتی افهام ایدر : (نود لو نعمر مائة سنة) کبی‌که: یوز سنه معمر اولمغی استیورز دیمکدر . ١٦٢

١٥٤ . (لَوْلا) اگر اولماسه ایدی معناسنه : (لولا زید — لهلك عمرو) زید اولماسه ایدی عمر هلاك اوله‌چق ایدی دیمکدر : بعضا آخرینه ضمیر متصل اولور: (لولاه لولاهما لولاهم لولاها لولاهما لولاهن لولاك لولاکما لولاکم لولاك لولاکما لولاکن لولای لولانا (بعضا :) لولاهو ... لولا انت... لولا انا..) دیو ضمیر منفصللر ایله استعمال اولنور. اوشبو لولاده اولان (لا) فعل حکمیدر زید فاعلیدر. لا زید جمله‌سی جملهٔ شرطیه‌در . (لولاك - لهلکت) جمله‌سنده (لو) حرف شرطدر (لا) فعل حکمیدر (ك) محلا مرفوع اوله‌رق فاعلیدر. (لاك) جمله‌سی جملهٔ شرطیه‌در . (لهلکت) جمله‌سی جملهٔ جزائیه‌در .

١٥٥ . (لَوْما) لولا معناسنده‌ده استعمال ایدلور: (لوما زید لهلك عمرو) کبی. اوشبو (لولا) ایله (لوما) بعضا حروف ترغیب اولورلر: (الا، هلا) کبی . او وقت ماضی‌یه داخل اولسه‌لر، اُکثریا توبیخ ایچون اولورلر، یعنی قیلنمش ایش ایچون دارلمغی وآچولانمغی افاده ایدرلر: (لولا قلت، لوما قلت) کبی‌که های سویله مه‌مش اوله ایدك نیچون سویله‌دك دیمکدر. مضارعه داخل اولسه‌لر، بر ایشه ترغیب وتحضیض ایچون اولورلر: (لولا تقرأ القرآن ؛ لوما تقرأُ القرآن) کبی قرآن اوقومازمیسك، اوقوسنه دیمکدر.

١٥٦ . (لَيْتَ) کاشکه ، های اولسه ایدی معناسنده حروف مشبهه بالفعلدندر : (لیت زیدا غنی ، لیت عمرا حی) کبی .

۱۵۷ . (لَیْسَ) یوقدر، دگلدر، معناسنده افعال جامده‌دندرکه جمله اسمیه‌لره داخل اوله‌رق خبرلرینی منصوب ایدر: (لیس زید عالما) کبی. بعض جمله‌لرده لیس داخل‌اولان جمله‌نڭ خبری (باءزائده) ایله مجروراولور : (لیس زید بعالم) کبی.

۱۵۸ . (ما) (۱۰) درلودر : ۱) نجی مااستفهامیه (نه، نه‌یی) معناسنده : (ماهو ؟ ما تطلب؟) کبی . ۲ نجی ما شرطیه (نه که، نه‌یی‌که) معناسنده : (مایخرج یسرق؛ ماتطلب اطلب) کبی. ۳ نجی مانافیه‌ٔفعلیه (یوقدر، دگلدر) : (مافتح ، مایفتح) کبی . ٤ نجی مانافیه مشبهه بلیس : (مازید قائما ؛ مازید بقائم) کبی . ۵نجی ماموصوفه (شیء)معناسنه: (اشتریت بما عزیزلی؛ رأیت ماسوی زید) کبی. اوشبو جمله‌لرده ماشیء معناسنه اوله‌رق موصوفدر، (عزیز)و(سوی‌زید) صفتدرلر . ٦ نجی ما منکره (شی‌لردن بر شی) مألنده : (رأیت شیأما . اقرأ کتابا ما؛ جلس فی مکان ما) کبی. ۷نجی ماموصوله (شوشی‌که) معناسنده : (ماکتبته رسالة؛ وقع ماوضع فوق الخوان)کبی. ۸ مامصدریه: (احبکم بما اطعتم ای باطاعتکم کبی اطاعتکزسببیله سزی سوییورم‌دیمکدر. ۹نجی ما زمانیه (بوده مصدریه کبی): (اکرم ضیفك مادام فی بیتك) خانه‌ڭده اولدیغی مدتده مسافرڭی اکرام ایت. خرجت مالم یخرج زید کبی. زید چیقمادیغی وقتده، زید چیقانچه یه‌قدر بن‌چیقدم. (بکی زید بعدما ضحك) کبی. زید کولدیکی‌زماندن صوڭره آغلادی‌دیمکدر. ۱۰ مازائده : (انما کانما اینما) کلمه‌لرنده اولان مالر کبی . (لم مم عم کیم الام علام) کبیلرده (ما)نڭ الفی ساقط اولوب مخفف اولور .

۱۵۹ . (ماذا) نه‌در اوکه ؟ معناسنه : (ماذا تصنع) کبی‌که ما الذی تصنعه معناسنه‌در.

۱٦۰ . (مَتَی) نه زمان؟ نه زمانکه) معنالرنده: (متی جئت ؟ متی تخرج ــ اخرج) کبی . بری استفهامیه دیگری شرطیه‌در . بعضا ماء زائده ایله متیما دییلور : (متیما تخرج ــ اخرج) کبی .

۱٦۱ . (مذ) (دنبرو) معنالرنده‌در. حرف جردر : (مارأیته مذیوم‌الجمعة) کبی. گاها بوینچه، مدتنچه معناسنه اولور: (مارأیت زیدامذ یومنا هذا)کبی. بعض وقت (مذ) (مدته) معناسنده اولور، او وقت اسم اولوب حکما مرفوع اوله‌رق مبتدأ اولور: مابعدی مرفوع اوله‌رق خبر اولور : (مذسنة لم ار زیدا) کبی. بعضا ظرف زمان اولور ، (جئت مذدعا) کبی‌که دعوت ایتدکی زمانده کلدم دیمکدر . مذڭ مذ خولی معرف باللام اولسه، آخری مضموم اوله‌رق آڭا وصل اولنور : ما رأیت زیدا مذ اللیلة کبی.

(مُنْذُ) (مذ) کبی استعمال اولنور : (ما رأیت زیدا منذ یوم الجمعة) کبی .

۱٦۲ . (مَعَ) حروف جاره‌دندر: (سرت مع زید) کبی. گاها مجتمعا معناسنده اسم منصوب اوله‌رق حال اولور : (ذهبنا معاورجعنا منفردین) کبی .

۱٦۳ . (مَنْ) اوچ درلودر: (استفهامیه، شرطیه ، موصوله) . ۱) استفهامیه (کیم؟) معناسنه: (من هو؟ من کتب؟ من ضربت ؟) کبی. ۲) شرطیه:(کیمکه) معناسنده: (من یضربنی اضربه) کبی. ۳) موصوله: (شو کیمسه‌که) معناسنده: (رأیت من ضربك، من ضربك‌جاهل)؛ (من ذا) کیم شو؟ معناسنه‌در: (من ذاالذی ماسهاقط ومن له الحسنی فقط) کبی .

۱٦٤ . (مِنْ) (دن) معناسنه حرف جردر. ۷ درلو استعمال ایدلور: ۱) ابتدائیه: (سرت من البصرة الی الـکوفة) کبی. ۲) تبعیضیه : (اخذت من‌الدراهم؛ جائنی من الرجال) کبی اصلده: (اخذت بعضا من‌الدراهم؛ جائنی بعض من الرجال) کبی.

٣) تبیینیه: (خاتمی من‌فضة؛ هذا من حدید) کبی. ٤) تعلیلیه: (رجعت‌من‌الخوف؛ بکیت من رقة قلبی) کبی. ٥) ظرفیه: (اذا نودی للصلوة من یوم الجمعة ای فی یوم الجمعة. وفائت الحج یقضیه من قابل) ای‌فی السنة الاتیة. ٦(مفعولیه بمعنی‌الی: (بعت المال‌من‌زید) کبی. ٧) زائد ما جائنی من احد) کبی اصلی: (ما جائنی احددر). (من) نك زائد اولمقلغی جملهٔ عدمیه‌یه مخصوص

تنبیه: اوشبو (من زائده) دن فی الجملة تأکید آکلاشلور.

تنبیه: بعضا (من) محذوف اولور: (واختار موسی قومه) کبی اصلده: (من قومه دیمکدر ودخی: (اخاف اسدا) کبی‌که اصلده: (اخاف من اسد) دیمکدر.

١٦٥. (مَهْ) طوخته قیلمه ایتمه معناسنده اصواتدندر.

١٦٦. (مَهْيَمْ) (نه وار؟ نه اولدی؟) معناسنده‌در.

١٦٧. (مَهْلًا) (مبطئا) دیمك کبی: (یواش، یواش آفرین آفرین اول) معناسنده حالدر: (مهلا یا رفیق!) سر مهلا دیمکدر ودخی: (اقرأ مهلا) کبی. بعضا علی مهل دییلور.

١٦٨. (مَهْمَا) هر نه‌که معناسنده: (مهما اجد آخذ) کبی. بعضا هرنه وقتکه معناسنده: (مهما تخرج اخرج) کبی. بعضا اولدیغی قدر معناسنده: (اجتهد مهما امکن) کبی.

١٦٤

١٦٩. (ـً ـٍ ـٌ نْ) تنوین نامنده نون ساکنه‌درکه کلمه‌نك آخرنده تلفظ ایدلور کتابت ایدلمز: (زید، زیدا، زید، حکمة، حکمة، حکمة) کبی.

اوشبو تنوین‌اسملره مخصوصدر. فعلده وحرفده اولماز؛ ودخی معرف باللام ومضاف وغیر منصرف ومبنی اولان اسملرده هیچ تنوین اولماز: مثلا (ضرب، من، الکتاب، احمد، انت) دییلمز. ودخی ابن لفظیله موصوف اولان علملرده‌ده تنوین اولماز: (جائنی زید بن عمرو؛ ورأیت زید بن عمرو؛ ومررت بزید بن عمرو) کبی. تنوین گاها محذوف اولان بر مضاف الیه‌دن عوض اولور: (وجعلنا بعضهم فوق بعض) ده‌گی تنوین کبی‌که (بعضهم) حکمنده‌در. (یومئذ، حینئذ، عامئذ، ساعتئذ) کبی ظرفلرده‌گی تنوین (کان کذا) جمله‌سندن عوضدر.

١٧٠. (نّ) تأکید ایچون فعللرك آخرینه متصل اولور: (افتحن افتحان افتحن افتحن افتحان افتحنان) کبی. قسمدن صوکره کلن مضارع مثبتلرده نون تأکید اولمق لازمدر: (والله أصومن غدا) کبی. حتی اگرده جواب قسم اولان بر مضارع نون تأکیددن باشقه ذکر ایدلسه مضارعِ مثبت اولماز. بلکه (لا)ء مقدره ایله مضارع منفی اولور؛ شویله‌که فرضا بر کیمسه (والله أصوم غدا) دیسه (والله لا أصوم غدا) دیمش حکمنده اولور؛ بناء علیه اوکیمسه‌یه غدده صائم اولمامق لازم اولور؛ اگرده غدده صائم اولسه، حانث اولور!. بعضا ساکن اولور. (افتحن افتحن افتحن... الخ) کبی؛ اوشبو ساکن اولانی تثنیه‌لره وجمع مؤنثلره داخل اولماز: اوشبو نون تأکید خفیفه ساکنه ملاقی اولسه اجتماع ساکنین اولماسون‌ایچون محذوف‌اولور: (لاتهین الفقیر...) کبی‌که اصلده: لا تهینن الفقیر...) در.

١٧١. (نَعَمْ) ئەوەت، ایو، شویله‌در معناسنده حرف جوابدر.

١٧٢. (نِعْمَ) =(نعمت)؛ برى مذكر ايچون وديگرى مؤنث ايچون اولور. أفعال مدحدندرلر. (نعم الرجل زيد) ياكه (نعم رجلا زيد) (نعمت المرأة هند ياكه‌نعمت خادمة‌هند) كبى. گاها عينڭ كسرى وميمڭ تشديديله (نعما) دييلور اصلڭ: (نعم ٠) دركه (نعم الشىء) ديمكدر: (ان تبدوا الصدقات فنعماهى) كبى.

١٧٣. (وَ) (٦) درلودر: (ابتدائيه، عاطفه، حاليه، معيه، قسميه، واو رب). ١) ابتدائيه بر كلامدن صوڭره سويله‌نه‌ن وكلام اوّله مناسبتى اولمايان كلام جديدڭ اوّلنده‌اولور (وما ولكن) كبيلرده‌اولديغى كبى: (احضرفى هذاالموضع وما تجد فيه فهولك)؛ (سراينما اشئت ولكن لاتدخل البساتين)كبى. ٢) عاطفه: (جائى زيد وعمرو؛ زيد قرأ وعمر كتب؛ زيد قائم وعمرو قاعد) كبى. ٣) حاليه: (جائى زيد وقد تدمع عيناه؛ تيقضت وعمرو نائم) كبى. ٤) معيه: (جئت وزيدا؛ سرت والنيل؛ طالعت‌والمصباح)كبى. ٥) قسميه: (والله، تالله لااوذى احدا؛ والتين والزيتون؛والسمأ)كبى. ٦) بمعنى رب: (وبلدة ليس بها انيس ...) كبى‌كه (رب بلدة ليس بها انيس . . .) ديمكدر.

١٧٤. (وا) منادى مندوربه داخل اولور: (وازيداه؛ واويلاه؛ واحسرتاه) كبى.

١٧٥. (واه) اظهار حسرت ، ابزار تأسف ايچون ذكر اولنور.

١٧٦. (واهًا) هاى نه‌گوزل معناسنده: (واها لزيد) كبى.

١٧٧. (وَىْ) (هاى بك عجيب ايمش) معناسنده صوت تعجبدر: (وى لزيد) كبى.

١٧٨. (وَيْحْ) هاى بيچاره ديو اظهار مرحمتدر: (ويخ لزيد) كبى .

١٧٩. (وَيْلْ) (نه عذابدر! نه كوچ حالدر!) معناسنده: (ويل لزيد) كبى .

١٨٠. (وَاِلّا) يوقسه مألنده؛ اصلده: (وان لا)در: (اقرأ دروسك والا اضربك) كبى‌كه: (وان لا تقرأ اضربك) ديمكدر. (ان تجتهد تعلم والا فلا) كبى‌كه: (وان لا تجتهد فلا تعلم) ديمكدر.

١٨١. (وَاِنْ) گرچه معناسنده: (أكرمت زيدا وان كان عدوا الى) كبى .
تنبيه: اشبو واو؛ واووصليه نامنده‌در.

١٨٢. (وَلَوْ) گرچه معناسنده (وان) كبى: (اطلبوا العلم ولوبالصين؛ أكرموا الشيوخ ولو كانوا جاهلين) كبى.

١٨٣. (هْ) هاء سكته نامنده‌در. وقف حالنده ضم اولنور: (ماهيه؟ وازيداه!) كبى .

١٨٤. (هُ) ضميرغائب متصلدر تصريفى: (ه هما هم ها هما هن)

١٨٥. (هو) ضمير غائب منفصلدر. تصريفى: (هو هما هم هى هما هن)

١٨٦. (هٰا) تنبيه ايچون استعمال ايدلور: (هذا، هذه، هؤلاء، ها أنتم، مهنا) كبي. ودخي: (خف) وطوت معناسنده فعل حكميندر: (ها زيدا) كبي.

١٨٧. (هٰاءَ) طوت آل معناسنده. تصريفي: (هاءَ، هاؤما، هاؤم، هاء، هاؤما، هاؤن). (هاؤم اقرأوا الكتاب) كبي.

١٨٨. (هٰاتِ) كتور، وير معناسنهدر. تصريفي: (هات، هاتا، هاتوا، هاتي، هاتا، هاتن). (هاتوا الكتاب؛ قوله‌تعالى: قل هاتوا برهانكم ان كنتم صادقين) الاية كبي.

١٨٩. (هَبْ) فرض ايت، فرض ايده‌لم معناسنده فعل قبيلندر: (هب زيدا قال كذا ولكنه لم يقل كذا) كبي.

١٩٠. (هَلْ) حرف استفهامدر: (هل جاء زيد؟ هل زيد قائم؟) كبي. بعضا اوشبو (هل) دن ليس معناسي مفهوم اولور: (هل جزاءُ الاحسان الا الاحسان) كبي كه (ليس جزاءُ الاحسان شيئا الا الاحسان) مألنده‌در.

١٩١. (هَلّا) (الا) كبي. حرف ترغيب وتوبيخ‌در: (هلا قرأت؛ فلا تقرأ) كبي.

١٩٢. (هَلُمَّ) (برو كل، بروكتور) معناسنده. تصريفي: (هلم، هلما، هلموا، هلمي، هلما، هلممن). (هلم يا زيد؛ هلم زيدا) كبي. ياكه آلوب كيت ديمك ده اولور: (عد الاعداد فقل واحد اثنان ثلثة وهلم جرا الخ) كبي.

١٩٣. (هُنا، هَهُنا، هُناك، هنالِكَ) اشارات ظروفيه‌دندر.

١٩٤. (هَيا) حروف ندادر: (هيا عبدالله، هيا زيد) كبي.

١٩٥. (هَيْتَ لكَ) سكا سويله‌يورم كل برو معناسنده. تصريـ : (هيت لك، هيت لكما، هيت لكم، هيت لك، هيت لكما، هيت لكن).

١٩٦. (هَيْهاتَ)، (نقدر اوزاق ويراقدر، اوشي پك بعيددر) معناسنده: (هيهات الوصول!) كبي.

١٩٧. (يَوْمَئِذٍ) شو كونده بو كونده معناسنده ظروف زمانيه‌دندر.

١٩٨. (يومَ يومَ) هر كون، كون صاين معناسنده: (اف لزيد يأتي يوم يوم!) كبي.

١٩٩. (يا) حرف نداد‌ر: (ياعبدالله؛ يا زيد؛ يارب؛ يارب العالمين ويا ارحم الراحمين) كبي.

٢٠٠. (يَعْني) اصلده عنى يعنى دن فعل مضارعدر، يقصد معناسنده‌در، لكن اكثر استعمالده (اى) كبي عطف تفسير اوچون قوللانيلور: (جائني الاحمق يعني زيد؛ زيد يشتغل بامور مفيدة، يعني يؤلف كتبا مفيدة) كبي.

قواعد رسم خط.

۱. هر بر کلمه‌نك حرفلری ممکن اولدقجه بر برینه متصل یازلور: قمر، قلم، علم کبی. (ق‌م‌ر)، (قم‌ر)، (ق‌مر) شکلنده یازمق جائز دگلدر.

۲. اگرده بر کلمه‌نك اوّلنده یا اورتاسنده بر حرف منفصل اولسه او کلمه‌نك حرفلری عموما متصل اوله‌مزلر: ادب، امر، رمز، باب، مدح، عذر، فرح، عزم، قول کبی.

۳. ایکی کلمه بر برینه متصل یازلمازلر، آیری آیری یازلورلر: عین بکر، تحت بیت جعفر کبی. عینبکر، تحتبیتجعفر شکلنده یازلمازلر.

٤. لکن ضمیر متصل‌لر و بسیط اداتلر کندیلری کلمهٔ مستقله اولمادقلرندن دیگر بر کلمه‌یه متصلا یازلورلر: کتابه . . . کتابك . . . کتابی . . . ببکر، لبکر، کبکر کبی.

۵. همزه کلمه‌نك اوّلنده اولسه الف کبی اوزنجه یازلور: امر، اذن، احد کبی.

٦. همزه کلمه‌نك آخرنده اولوب ما قبلی حرف ساکن اولسه فقط اشبو (ء) عین باشی اشارتسیله یازلور: بدء، جزء، شیء، ملء، ماء، صحراء کبی.

۷. همزه کلمه‌نك وسطنده اولسه‌ده آخرنده اولسه‌ده ما قبلی متحرك اولسه اکثریا ما قبلنك حرکه‌سنه تابع اولور؛ شویله‌که: اگر ما قبلی مفتوح اولسه (أ) شکلنده یازلور: الرأس، الرأی، المأمور، المأذون، سأل، قرأ کبی. مستثنی: کندیسی وما قبلی متحرك اولان همزه کلمه‌نك وسطنده اولدقده فعللرده (ئ، ئـ) شکللرنده یازلووی‌ده جائز اولور: سئل کبی.

۸. همزهٔ مکسوره‌نك ما بعدی یا اولسه‌ده (ئ، ئـ) شکللرنده یازلور: الرئیس، اللئیم کبی.

۹. اگر ما قبلی مکسور اولسه (ئ، ئـ، ئٔ) شکللرنده یازلور: الذئب، البئر، القارئ، الباریٔ، یبدئ یبتدئ کبی.

۱۰. اگر ما قبلی مضموم اولسه (ؤ) شکلنده یازلور: المؤمن، المؤذن، المؤدب، الرؤیة الرؤیاء السؤال کبی.

۱۱. اگرده همزه کلمه‌نك وسطنده اولوب ما قبلی حرف ساکن اولسه، کندی حرکه‌سنه تابع اولور؛ شویله که: اگر همزه کندیسی مفتوح اولسه (أ) شکلنده یازلور: المسألة، المرأة کبی.

۱۲. اگر کندیسی مکسور اولسه (ئ، ئـ) شکللرنده یازلور: السائل، المسائل، الاسئلة کبی.

۱۳. اگر کندیسی مضموم اولسه (ؤ) شکلنده یازلور: المسؤول، المرؤوس کبی.

١٤. همزه‌دن صوکره الف ساکن تصادف ایتسه همزه هیچ یازلماز. همزه‌نك وارلغی الفنك فوقنده‌کی مد علامتندن بیلنور: آمین، آمر، آدم، آه، مرآت، قرآن، قرآ کبی.

۱۵. همزهٔ ساقطه‌لی کلمه‌یه همزهٔ استفهام ضم اولندقده شو کلمه‌نك همزهٔ ساقطه‌سی تلفظدن ساقط اولدیغی کبی خطدن‌ده ساقط اولور: أفتخرت؟ أستخبرت؟ کبی، اصلده: أافتخرت؟ أاستخبرت؟ در.

۱٦. ایکی همزهٔ ثابته کلمه‌نك اوّلنده اولسه‌لر، (ءا) شکلنده یازلورلر: ءاذا، ءانتم، ءان کبی. (آلان؟) بو قاعده‌دن مستثنادر. اصلده (ا الان) اولوب (ایمدیمی) دیمکدر.

۱۷. (بسم الله الرحمن الرحیم) کلمهٔ شریفه‌سنده اسم لفظنك همزه‌سی یازلماز. اما (باسمه تعالی) ده یازلور.

۱۸. ابن لفظنك همزه‌سی ساقطه‌در. اگر ابن علمه صفت اولسه ومابعدی‌ده علم اولسه همزه‌سی کتابت ایدلمز: جائنی زید بن عمرو؛ رأیت زید بن عمرو؛ مررت بزید بن عمرو کبی.

۱۹. اگر ابن لفظی علمه صفت اولمیوب اسم جنسه صفت اولسه یا خود ما بعدی اسم جنس اولسه یاکه هیچ صفت اولماسه همزه‌سی کتابت ایدلور: جا نی الرجل ابن عمرو: جائنی زید ابن اخیك؛ ابن زید جاهل؛ زید ابن عمرو: رأیت ابن زید کبی.

۲۰. همزهٔ ثابته مفتوح یامضموم اوله‌رق الف شکلنده یازلور: ان، ان، انت، اعلم، اعلم، احد، اسد کبی.

۲۱. اگرده همزهٔ ثابته الف شکلنده یازلوب‌ده کندیسی مکسور اولسه گاها تحتنده همزه اشاره‌سی ایله یازلور: إن، إن، إکرام، إمام کبی.

۲۲. همزهٔ ساقطه دائما الف شکلنده یازلور فوقنه‌ده تحتنه‌ده همزه اشاره‌سی وضع ایدلمز: اجتمع، استغفر، اسم، ابن، اثنان، الکتاب کبی.

۲۳. اوّلنده همزهٔ ساقطه اولان کلمه‌یه دیگر بر لفظ ضم ایدیله‌رك وصل اشاره‌سی اولان (ٱ) علامتی وضع اولنور: وٱجتمع، وٱستغفر، وٱسم، وٱبن، وٱثنان، وٱلکتاب کبی.

۲٤. الفلام تعریف‌ایله معرف‌اولان اسملرك حرف‌اوّلی حروف‌شمسیه‌نامنه اولان حرفلرك بری اولسه، الفلامك لامی شو حرفلره قلب اولنه‌رق ادغام ایدلور؛ یعنی لام لاملقدن چیقار باشقه حرف کبی تلفظ اولنور؛ شویله ایسه‌ده خطده کتابت ایدلور: التمر، الثمر، الدار، الذکر، الرحمة، الزکاة، السلام، الشمس، الصلاة، الضلال، الطبع، الظلم، اللحم، النعمة کبی.

تنبیه: حروف شمسیه (۱۴) حرفدر: ت ث د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ ل ن. ۱٦۸

۲۵. اگرده اشبو اسملره باشقه بر اسم وصل قیلسه الفلامك همزه‌سیده لامیده اوقنماز وتلفظ ایدلمزلر ومع ذلك خطده یازلورلر: نواة التمر، لذة الثمر، باب الدار، دوام الذکر، نزول الرحمة، اعطاء الزکاة، رد السلام، نورالشمس، وقت الصلاة، منع الضلال، سلامة الطبع، دفع الظلم، اکل اللحم: شکر النعمه کبی.

۲٦. معرف باللام اولان اسمه لام جاره یا لام تأکید (ل، ل) داخل اولسه الفلامك الفی کتابت ایدلمز: للکتاب ـ للکتاب، للمال ـ للمال، للعالم ـ للعالم کبی.

۲۷. اما باء جاره وکاف جاره داخل اولسه بویله دگلدر. یعنی الف کتابت ایدلمیوب قالماز: المال ـ بالمال، کالمال کبی.

۲۸. الف ساکن اوزونجه اوله‌رق کندی شکلنده یازلور: ما، لا، قال، باع، دعا، غزا کبی.

۲۹. الف ساکن دائما سکونلی اولمقده ایسه‌ده اوزینه سکون علامتی هیچ یازلماز.

۳۰. ضمه‌دن صوکره اولان واو ساکن ایله کسره‌دن صوکره اولان یاء ساکنه‌نك‌ده سکون علامتلری یازلمازلر: یقول، یبیع، یدعو، یرمی کبی.

۳۱. کلمه‌نك آخرنده اولوب اصلده (یا) دن منقلب اولان الفلر (ی) صورتنده یازلورلر: رمی، هدی، سعی کبی، اصلده: رمی، هدی، سعی ایدیلر.

۳۲. الی، علی، لدی کلمه‌لرینك الفلری‌ده یا صورتنده یازلور؛ بو حرفلر بر ضمیره داخل اولسه‌لر، الفلری یایه منقلب اولور: الیه، علیه، لدیه کبی.

۳۳. کلمه‌نك آخرنده حرف رابع یا خود حرف خامس اولان الفلرده (ی) صورتنده یازلورلر: موسی، عیسی، المصطفی، المرتضی، المعنی، اهدی، اهتدی، ضربی، حتی، شتی کبی.

٣٤. الفلری یا صورتنده یازلان کلمه‌لره بر ضمیر متصل اولسه، الفلری اصلنجه الف شکلنده یازلورلر: رماه، هداه، مصطفاه، مرتضاه، معناه، اهداه کبی.

٣٥. بعض کلمه‌لرده الف ساکن واوصورتنده یازلور: الصلوة، الزکوة، الذکوة، الربوا کبی.

٣٦. بعض کلمه‌لرده الف هیچ یازلمیوب مقدر اولوب قالور: اله، الله، الرحمن، اسحق، اسمعیل، هذا، ذلك، اولئك، ثلثة، لکن کبی.

٣٧. بعض وقت یازلان الفلرده اجتماع ساکنین لازم اولماسون ایچون اوقولمایوب قالورلر: ما الانسان؟، الی المسجد، علی الارض، سمعنا الهدی کبی.

٣٨. اجتماع ساکنین لازم اوله‌جق اولسه، الف ساقط اولدیغی کبی (واو) و(یا) ده خطده یازلسه‌لرده قرائتده ساقط اولورلر: ابو القاسم، ابا القاسم، ابی القاسم، ذوالمال، ذالمال، ذی المال، خذو المال، خذاالمال، خذی المال کبی.

٣٩. فعللردن آخرنده واو اولان جمع صیغه‌لرندن صوگره‌ده برالف یازلور لکن هیچ اوقنماز: ضربوا، ان یضربوا، لم یضربوا، اضربوا کبی.

٤٠. بویله اخرلرینه الف یازلاجق جمعلره برضمیر متصل اولسه مذکور الف یازلماز: ضربوه، اضربوه کبی.

٤١. آخرنده تنوین فتحه اولان اسملردن صوگره‌ده بر الف یازلور: زیرا فتحه‌دن صوگره اولان حالة وقفده الفه قلب اولنور: علیما، عزیزا، شهیدا، کبی.

تنبیه: اشبو الف حالة وقفدن باشقه وقت هیچ اوقنماز.

١٦٩

٤٢. اگرده براسمك آخرنده تاءتأنیث یاخود همزه‌اولسه یاخود تنوین سببیله آخرندن برالف محذوف‌اولسه اواسمك آخرنده تنوین فتحه اولسه‌ده الف یازلماز: رحمة، عالمة، فداءً، نداءً، هدیً، معنیً کبی.

٤٣. اسم فاعللر کبی فاعل وزننده اولان اسملر (فاعیل) شکلنده (یا) ایله یازلماز. یاسز اوله‌رق (فاعل) شکلنده یازلور؛ مثلا: عالم، عارف، فاتح کبی. عالیم، عاریف، فاتیح شکلنده یازمق خطادر.

٤٤. ثلاثی مزید ورباعی بابلرینك اسم‌فاعللرنده‌ده (یا) یازلماز: منعم، معلم، متعلم، موافق، متناسب، مشتهر، منفرد، مسترشد، مدحرج کبی.

٤٥. **(مفعل)** وزننده‌اولان اسم‌مکان‌صیغه‌لرنده‌ده (یا) اولماز: مسجد، منزل، مشرق، مغرب کبی.

٤٦. **(فعیل)** وزننده اولان اسملرده (یا) یازلور: علیم، عریف، شریف، عزیز کبی.

٤٧. **(فعِل)** وزننده اولان اسملرده یا یازلماز: ملك، فطن، فرح کبی.

٤٨. مکتبك‌جمعی (مکاتب)، مقصدك‌جمعی (مقاصد). مصرفك‌جمعی (مصارف) شکلنده‌یازلور.

٤٩. اما مکتوبك جمعی (مکاتیب)، مقصودك‌جمعی (مقاصید)، مصروفك جمعی (مصاریف) شکلنده یازلور.

٥٠. موصولاتدن الذی، التی وجمع اولان الذین فقط برلام ایله یازلورلر.

٥١. اما تثنیه‌لری اولان (اللذان، اللذین، اللتان، اللتان) والتی‌نك جمعلری اولان (اللاتی، اللائی واللواتی) ایکیشر لام ایله یازلورلر.

٥٢. ضمیر متصل غائبنك مفرد مذكری اولان (ه)نك ماقبلی مفتوح یامضموم اولسه، بر واو ایله مد اولنور؛ لكن او واو خطده یازلماز: له، علیه كبی‌كه لهو، علیهو دیو اوقونورلر.

٥٣. ماقبلی مكسوراولسه، بر (یا) ایله مد اولنور؛ بویاده خطده یازلماز: به، بعلمه كبی‌كه بهی، بعلمهی دیو اوقونورلر.

٥٤. اگرده شو ضمیرك ما قبلی ساكن اولسه، یا مضموم اولور یا مكسور اولور؛ واو ایله‌ده یا ایله‌ده مد ایدلمز: منه، عنه، الیه علیه كبی .

٥٥. حرف اصلی اولان تـا (ت) شكلنده اوزون یازلور : الوقت ، الاخت ، السكوت ، السبت ، الیاقوت كبی .

٥٦. فعل ماضی‌ده علامت تأنیث وعلامت خطاب وعلامت تـكلم اولان تالرده (ت) شكلنده اوزون یازلورلر: فتحت، فتحت، فتحت، فتحت كبی.

٥٧. اسملرده جمع مؤنث علامتی اولان تاده اوزون یازلور: مسلمات، عالمات كبی .

٥٨. بویله اوزونجه اوله‌رق (ت) شكلنده یازلان تالر (تاءطویله) نامنه اولورلر. تاء طویله‌لر حالت وقفده‌ده (تا) آوازی ایله اوقونورلر.

٥٩. اشبو تالردن غیری حرف زائد اولان تاء تأنیثلر عموما (ة ، ـة) شكللرنده یازلورلر: فاطمة، عالمة، رسالة، رحمة، اعانة، استعانة، مداراة، منافاة، رماة، هداة، اخوة، البسة كبی .

٦٠. بویله ها شكلنده یازلان تالر (تاء مدوره) نامنده اولورلر. تاء مدوره‌لر حالت وقفده هایه منقلب اولورلر. ها شكلنده مدور یازلولرینك سببی شودر.

۱٦. عربی عباره ایچنده تاء مدوره ایله یازلمقده‌اولان سوزلرك لسان تركیده استعمال ایدلمكده اولانلری ایكی درلو یازلور : آخرلرنده‌گی تالری تركیده تلفظ ایدله‌نلری تا ایله یازلورلر: عزت، ملت، دولت، حقیقت، رحمت ، منافات كبی.

٦٢. آخرلرنده‌گی تالری تركیده تلفظ ایدلمه‌یه‌نلری های رسمیه‌ایله یازلورلر: عالمه، فاطمه، عله ، حیله، فرقه، طائفه كبی.

٦٣. حرف استثنا اولمایان (الا) اصلده : (ان لا) در. نون ساكنه لامه اوغرادیغندن تجوید قاعده‌سی موجبنجه لامه قلب اولنه‌رق ادغام ایدلمش اولدیغندن خطده‌ده اویله كتابت‌ایدلور: (الا تكرمونا لا نكرمكم) كبی كه اصلده (ان لا تكرمونا لانكرمكم)در.

٦٤. **(والا)** اصلده: (وان‌لا)در: (اقرأ والا اضربك) كبی‌كه اصلده (اقرأ وان‌لاتقرأ اضربك)در.

٦٥. **(الا)** اصلده: (ان‌لا)در: (ارید الااخرج) كبی‌كه اصلده (ارید ان لا اخرج) در.

٦٦. **(لئلا)** اصلده: (لان لا)در: (اجتهدت لئلا اكون جاهلا) كبی‌كه اصلده (اجتهدت لان‌لا اكون جاهلا) در.

٦٧. **(مم)** اصلده: (من‌ما)در. نون‌ساكنه تجوید حكمنجه میمه قلب‌اولنه‌رق‌ادغام‌ایدلمشدر. (ما)نك الفی اختصارا حذف اولنمشدر: (مم‌تأكل؟) كبی‌كه اصلده (من‌ما تأكل؟)در.

٦٨. **(عم)** اصلده: (عن‌ما)در: (عم تسأل؟) كبی‌كه اصلده (عن ما تسأل؟) در.

٦٩. **(ممن)** اصلده: (من‌من)در: (ممن تخاف؟) كبی‌كه اصلده (من من تخاف؟) در.

۷۰. (عمن) اصلده: (عن‌من)در: (عمن تعتزل؟) کبی‌که اصلده (عن من تعتزل؟)در.
۷۱. (عمرو) لفظی (عمر) لفظیله ملتبس اولماسون ایچون مرفوع ومجرور اولدیغی حالده بر (واو) زیاده‌سیله یازلور: جاءنی عمرو، ومررت بعمرو کبی.
۷۲. اما منصوب اولدیغی زمان (واو) ایله یازلماز؛ زیرا اووقت آخری منون‌اولدیغندن الف ایله یازلور: رأیت عمرا کبی. بونده (عمر) لفظیله التباس یوقدر. زیرا (عمر) غیر منصرف اولدیغندن آخرنده هیچ تنوین اولماز. بناءً علیه آنك آخرنده منصوب‌اولدیغی حالده‌ده هیچ الف یازلماز: رأیت عمر کبی.
۷۳. داود، طاوس، رؤف، رؤس، یقرؤن لفظلری بر واوایله یازلسه‌لرده، داوود، طاووس، رؤوف، رؤوس، یقرؤون شکلنده ایکیشه‌ر واو ایله اوقونولورلر.
۷٤. (انا) الف ایله یازلسه‌ده، الفی اوقونماز. زیرا او اصلده فقط (ان)در. الف‌ایله یازلماسی (ان، ان) کبیلردن تفریق ایچوندر. ودخی حالت وقفده (انا) دیو قرائت‌اولندیغی ایچوندر.
۷۵. فقط برحرف‌اولان امرحاضرلرحالت‌وقفده هاء سکته ایله اولدقلرندن بر هاایله یازلورلر: وقی‌یقی‌نك‌امری: (قه) کبی؛ وحی‌یحی‌نك‌امری: (حه) کبی؛ رأی یرأی‌نك امری: (ره)کبی؛ اتی یأتی‌نك امری: (ته) کبی.
۷٦. (مائة) لفظی خلاف قیاس بر الف زیاده‌سیله یازلور. ایکی کلمه‌یی بر برندن منفصل یازمق قیاسی ایسه‌ده ثلثمائة گاها متصلا یازلور. اربعمائة خمسمائة . . . اویله‌در. (ثلثة آلاف)، (مائة الف)، (الف الف) منفصل یازلورلر.
۷۷. اولوا، اولی، اولاء، اولئك لفظلرینك همزه‌لرنده‌گی ضمه‌ده اشباع اولدیغندن اشباعه اشاره ایچون بره‌ر واو زیاده‌سیله یازلورلر.
۷۸. رجل معناسنده اولان (امرء) لفظی مرفوع اولدیغی وقت همزه‌سی مضموم اولدیغندن واو صورتنده یازلور. منصوب اولدیغی وقت همزه‌سی مفتوح‌اولدیغندن الف صورتنده یازلور. مجرور اولدیغی وقت همزه‌سی مکسور اولدیغندن یا صورتنده یازلور: جاءنی امرؤ، رأیت امرأ؛ مررت بامرئ کبی.
۷۹. (جزء) لفظینه ضمیر متصل اولسه حالة رفعده (جزؤه) حالة نصبده (جزأه) حالة جرده (جزئه) شکللرنده یازلور: هذا جزؤه؛ اخذت جزأه؛ اکتفیت بجزئه کبی.
۸۰. مد اشاره‌سی همزه‌یه تصادف ایدن یعنی همزه‌دن اوّل گلن حرف علتلرك فوقنه یازلور. شو شرط ایله که اگرحرف علتلر ساکن اولوب ماقبللرینك حرکه‌لری کندیلرینه موافق‌اولسه یعنی واوك ماقبلی‌مضموم، الفك ماقبلی‌مفتوح، یانك ماقبلی‌مکسور اولسه: سوٓء،سآء،سیٓء کبی.
۸۱. همزه‌دن صوکره‌گلن الف ساکنك فوقنه‌ده گاها مد اشاره‌سی‌یازلور: آمین،قرآن،مرآت کبی.
۸۲. برکلمه‌ده برحرف تکرار‌ایدلوب اولی ساکن ثانیسی متحرك‌اولسه‌شوحرفلریکدیگرینه ادغام ایدلدکلرنده ایکی حرف یرینه برحرف یازلور. ایکی حرف اولدیغنه علامت اولسون ایچون شو حرفك فوقنه اشبو (ـّ) شده وادغام اشاره‌سی وضع‌اولنور: مرّ، فرّ، یمرّ، یفرّکبی.

۸۳. آنده سوره‌لرڭ قراوّلنده اولان حرفلر اسملریله قرائت ایدلسه‌لرده خطده بسیط برر حرف کبی یازلورلر: ق، ن، ص، حم، یس، الم، المر، کهیعص کبی.

۸٤. (الخ) = الی‌اخره‌دن (اه) = انتهی‌دن (الآیة) = الی آخر الآیة‌دن (الحدیث) = الی خر الحدیث‌دن مرخمدرلر.

۸۵. مصحف شریفده بعض کلمه‌لر بونده مذکور قاعده‌لردن باشقه بر طرزده یازلمشلردر. بونڭ سببی شول: قرآن کریم یدی درلو قرائت‌ایله اوقولور. حرکه‌لرینه اعتبار ایتمه‌دکده شو قرائتلرڭ همه‌سی ایله اوقومق ممکن اولسون ایچون مصحفده قرائتی اختلافلی کلمه‌لر ممکن اولدیغی قدر هر درلو قرائتی قابل برشکل مشترکده یازلمشلردر.

خطوط عربیه.

۱. معلومڭزکه حرفلردن مرکب اوله‌رق لسان ایله تلفظ ایدیلن کلمه‌لر کاغد اوزرینه اشکال حروف ایله تصویر ایدلورلر. کلماتی کاغد اوزرینه اشکال حروف ایله تصویر ایتمك کتابتدر.

۲. کتابتڭ قاعده‌لرینی بیان ایدن علم (علم املا) نامیله تسمیه ایدلور. علم املانڭ الفبالرده کوسته‌ریله‌ن قواعد ظاهره‌سندن باشقه قاعده‌لری صرف نحو وغیر فنلرگه طاغلمشدر.

۳. علم‌املا، علم‌انشایه باشقه‌در. انشاء ـ قلبده‌گی مرادی مخاطب سهولتله آڭلار روشده لسان ایله تلفظ ایتمکدن عبارتدر. املا ایسه — تلفظ ایدله‌ن یا ایدله‌چك الفاظی قاری سهولتله آڭلاب اوقور روشده قلم ایله تـکتب ایتمکدن عبارتدر. ۱۷۲

٤. حروف عربیه یکرمی طوقزدر: ا ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ ع غ ف ق ك ل م ن و ه لا ي.

۵. اشبو (۲۹) حرف آغزده اولان (۱۷) مخرج‌دن چیقار. اشبو مخارج حروف آغزڭ نه‌ره‌لرنده اولدقلری وهانـگی حرف هانـگی مخرجدن چیقدیغی (علم تجوید قرائت)ده تفصیل‌ایدلمشدر.

٦. اشبو حرفلرڭ اون بش دانه‌سی نقطه‌لیدرکه آنلر (منقوطه ومعجمه)ناملریله تسمیه ایدلورلر: ب، ت، ث، ج، خ، ذ، ز، ش، ض، ظ، غ، ف، ق، ن، ي. خط کوفیده اشبو حرفلرده نقطه‌سز یازلورلر.

۷. اون دورت حرف نقطه‌سزدرلر. آنلر (غیر منقوطه ومهمله) ناملریله تسمیه ایدلورلر: ا، ح، د، ر، س، ص، ط، ع، ك، ل، م، و، ه، لا.

۸. خط عربی، آوروپا لسانلرینڭ خطوطی کبی صول طرفدن صاغ طرفه دگل، صاغ طرفدن صول طرفه یازلور واویله اوقولور.

۹. کلمه‌نڭ حروفی بربرینه متصل یعنی قوشق یازلور. هر حرف ما قبلنده‌گی حرفه متصل اوله بیلور، اما ما بعدینه هر حرف متصل اوله‌مز.

۱۰. ما بعدینه متصل یازیلان حرفلر (حروف متصله) نامنده اولورلر؛ حروف متصله (۲۲) در: (ب، ت، ث، ج، ح، خ، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ع، غ، ف، ق، ك، ل، م، ن، ه، ی)

۱۱. ما بعدینه متصل اوله‌میوب کیسلوب واوزلوب یازیلان حرفلر (حروف منفصله) نامنده اولورلر؛ حروف منفصله (٦) در: (ا، د، ذ، ر، ز، و).

۱۲. بونده یازلمش (ا) الف همزه شکلی دگلدر، الف ساکن شکلیدر، زیرا همزه‌نڭ کندینه

مخصوص برشکلی یوقدر، درلو شکلده یازلور. قاعده‌لری قواعد رسم خطده بیان ایدلمشدر.
(الف) اسمی همزه‌یه‌ده الف ساکنه‌ده اطلاق اولنور؛ لکن الف ساکنده استعمالی اکثردر.

۱۳. معلومکزدرکه حرفلر یالکز اولدقلرنده بر شکلده یازلورلر؛ کلمه‌نڭ اوّلنده اولسه‌لر، کنه باشقه شکلده یازلورلر، کلمه‌نڭ وسطنده وآخرنده‌ده شکللری تبدل ایدر.

۱٤. اشبو اشکال حروف عربیه درلو خط ایله یازلورلر. عالم اسلامده الڭ اسکی خط: (خط کوفی) در، اوّلده مصحف شریف‌لرده خط کوفی ایله یازلمشلردر.

۱۵. خط کوفیده حروف منقوطه‌لرده نقطه‌لر یازلماز مثلا: (ب ت ث) اوچیده بر شکلده یازلورلر. ودخی (ج ح خ) (د ز) (ر ز) (س ش) (ص ض) (ط ظ) (ع غ) (ف ق) حرفلریده آنلر کبی بر شکلده یازلورلر؛ شویله که نقطه‌لیلری نقطه‌سزلرندن خطده پك‌تفریق اولنماز؛ فقط قرینه‌ایله بیلنورلر. لسان عربی‌یه زیاده آشنا اولمایان عجمیلر ایچون اشبو حرفلری بربرندن تفریق ایتمك مشکل اولدیغندن نقطه‌لر صوڭره‌دن اختراع اولنمشلردر.

۱٦. معلومکزکه حروف عربیه دورت درلو سس ایله استعمال اولنور: فتحه ایله، کسره ایله، ضمه ایله، سکون ایله. اشبو سسلرڭ هر برینڭ مخصوص علامتلری اولدیغی‌ده معلومکزدر: خط کوفی‌ده اشبو (ـَـ ـِـ ـُـ ـْـ) حرکات وسکون علامتلری‌ده یازلمامش‌در.

بوعلامه‌تلرده وحرفڭ تکرارینه دلالت ایدن شده (ـّـ) علامتی‌ده عجمیلر ایچون صوڭره‌دن اختراع ایدلمشدر. شو سببدندرکه نقطه‌لی حرفلره (حروف معجمه) دییلور.

۱۷. شمدی بوزمانده مصحف شریفلرده‌گی آیه کریمه‌لر واکثریا حدیث‌شریفلر نقطه وحرکات وشده علامتلری ایله یازلورلر. اما باشقه کتابلرده نقطه‌لر یازلور ایسه‌ده حرکات وسکون وشده یازلماز.

۱۹. ممکن قدر کلمات عربیه‌یی هر وقت حرکات وسکون وشده‌لری ایله یازمق لازمدر. زیرا کلمات عربیه حرکات وسکوننڭ تغیراتی سببیله درلوجه اوقنمغه ودرلو معنی افاده ایتمگه قابلدر؛ مثلا (ظهر) خطی (۱۳) درلو اوقولا بیلور: (ظَهَرَ، ظُهِرَ، ظَهْرٌ، ظَهْرٍ، ظُهْرٌ،
ظُهْرٍ، ظَهَرٌ، ظَهَرٍ، ظِهْرٌ، ظِهْرٍ، ظَهَّرَ. ظُهِّرَ، ظَهِّرْ) کبی.

۲۰. (اظهر) خطی‌نڭ (۳۰) درلو اوقنمق احتمالی واردر:

اَظْهَرَ ، اُظْهِرَ ، اُظْهِرُ ، اُظْهَرُ ، اَظْهِرْ ، اِظَّهَّرَ ،
اُظِّهِرَ ، اَظَّهِرُ ، اُظَّهَّرُ ، اِظَّهَّرْ ، اِظَّهَّرَ ، اُظِّهِرَ ،
اَظَّهِرُ ، اُظَّهَرُ . اِظَّهِرْ ، اَظَّهَرَ ، اَظُهِرَ ، اَظَّهَّرَ ،
اَظُّهَرَ ، اُظَّهِرُ ، اُظَّهَّرُ ، اَظْهَرُ ، اُظْهَرُ، اِظْهَرْ ،
اَظْهَرُ، اَظْهَرَ، اَظْهَرٌ ، اِظْهَرٌ ، اَظَهَرٌ ، اُظْهِرٌ .

۲۱. اگرده اشبو حرفلر خط کوفی اوزره یازلوب نقطه‌سینده یازلماسه (٦۰) درلودن زیاده‌جه

اوقنمق قابلدر. واشبو اوقونماسی ممکن اولان احتمالاتڭ هر بری بر معنایی افاده ایده‌جکدر. عموما مهمل دگلدرلر.

۲۲. خط کوفی ایله یازمق بر آز آغرجه‌در تیز یازلمیور. یواش یواش تصویر ایدلماسه حرفلری گوزل چیقماز، بناءً علیه اوخط ایله تیزلك اوزره گوزل یازمق مشکلدر. شوسببدن علماء اسلام خط کوفی‌یی فی الجمله تغییر ایله خطوط جدیده ایجاد واختراع ایتمشلردر.

۲۳. خطوط جدیده‌نك مشهورلری: خط نسخ وثلث (عربی)، خط تعلیق (فارسی)، خط رقعه (ترکی)، خط دیوانی، خط عرفی وغیر ذلکدر.

۲٤. خط عرفی‌ده درلوجه‌در. هر دیار ومملکتڭ کندینه مخصوص خط عرفیلری واردرکه تذکره، مکتوب، مراسله، ومعاهده، سند ودفترلرده استعمال اولنورلر.

خط عرفی استانبولده بر درلو، ایرانده وترکستانده باشقه درلو وقزانده دها باشقه‌درلودر. اشبو کتاب طبع اولنان خط، خط نسخدن بوزمه بر خط طبعیدر.

اشبو خطوط شتی‌نك هر برینڭ مخصوص قاعده ورسملری واردروشو قاعده‌لر موجبنچه گوزل یازمق مشق وحسن خط تعلمیله حاصل اولور. گوزل یازمق صنائع نفیسه‌دندر. ماهر خطاطلر طرفندن یازلغان گوزل یازولر ناظرلرینڭ کوڭللرینه باشقه گوزللك ومحاسن کبی فرح وسرور ویرورلر.

اشارات صوتیه.

۱. یازلمش عباره‌لری سلیس ومؤثر تکلم‌سسیله‌اوقویه‌بیلمك، شبهه والتباس‌قالمایه‌چق درجه‌ده مضمونلرینی تماما آڭلامق سهل اولسون ایچون، علماً غرب، بر طاقم اشارات صوتیه اختراع ایتمشلردرکه، شمدی آنلر عربی جریده‌لرده‌ویگی کتابلرده بالمقبولیه استعمال اولنمایه باشلامشلردر. بناءً علیه لزومی تقدیرنده مراجعت ایدوب استفاده ممکن اولسون ایچون، بوراده مختصرا شو علامات واشاراتدن بعضلرینڭ معانی ومواضع استعماللرینی بیان ایده‌جگز.

۲. محررات عربیه‌ده استعمال اولنمقده اولان اشاره‌لر اون بردر:

(.) ، (:) ، (...) ، (،) ، (:) ، (—) ، (=) ، (؟) ، (!) ، (...) ، « .. »

نقطه، نقطتین نقاط ، ضمه ، نقطه‌وضمه ، خط ، خطین ، استفهام ، جهر ، قوسین، هلالین.

۳. بر نقطه وقف علامتیدر. جمله وکلام تمام اولدیغنه اشاره‌در. بر عباره اوقولدیغی زمان نقطه‌یه کلدکده توقف ایدوب تنفس ایتمك ممکندر: جائی الیوم خادم بکر راکبا علی فرس نهارا. اذهب غدا الی البستان بعد الظهر. کبی. اشبو نقطه مصحف شریفلرده اولدیغی کبی بعضا ییلدیز شکلنده مزین اولور: * ✽ ❀ ✿ ❁ ✾ کبی.

٤. نقطتین، جملهٔ منقوله‌دن مقدم وضع اولنور: قال أبي : ان العلوم الدينية والفنون الدنيويـة لازمتان لـكل انسان كامل . فقلت له : واذا كان الامر كذلك فأذن لى وأعننى أن اجتهد وأحصل العلوم والفنون .

۵. أشیاً معدوده‌دن مقدم ده نقطتین وضع اولنور: الكلمة على ثلثة اقسام : اسم وفعل وحرف والاسم على نوعين : معرب ومبنى کبی .

٦. بر نوع تفصیل وتمثیل ایچون ذکر اولنان جمله‌لردن مقدم ده نقطتین وضع ایدلور: لاتمش

بطالا : كن متعلما او محترفا اوتاجرا كبى. مابعد نقطتين جملهٔ سابقه‌نڭ يامنقولى، يامعدودى، يا تفصيلى، يا مثالى، يا دليلى اولماليدر.

٧. نقطتين علوم رياضيه‌ده تقسيم ايچون استعمال ايدلوب ما قبلينڭ ما بعدينه منقسم اولديغنى آڭلاتور: (١٠٠ : ٤) رقملرى آراسنده‌غى ايكى نقطه المنقسمة كلمه‌سندن بدلدر. مذكور رقملر (المائة المنقسمة على اربعة اقسام) عباره‌سندن بدلدرلر.

٨. نقاط اختصارا يازلميوب ويا سويله‌نميوب قالان سوزلر اولديغنه اشاره‌در: اذا اجتهد الطالب يكون عالما والا فلا . . . ؛ قلت له : من كتب هذا الكتاب؟ فقال : انـا . . . بونقطه‌لر فقط اوچ دانه اولمق لازم دگلدر؛ محذوفاتڭ كثرتنه نظرا بيش‌اون‌دانه اوله بيلورلر.

٩. ضمه حرف عطف اولان واودن بدلدر. واو محذوف بيرينى طوتار: (زيد عالم وغنى) بيرينه : (زيد عالم ، غنى) ديمك كبى .

١٠. بر برينه شرط مشروط كبى مربوط اولان جمله‌لر آراسينه‌ده ضمه قويلور: (لوجئتمونى، لا كرمتكم) كبى. ضمه هر اسانده پك شائع ايسه‌ده لسان عربيه‌ده نادردر. زيرا آنده حرف عطفى حذف معروف دگلدر.

١١. نقطه وضمه بر برينه آز مربوط اولان اوفاق وقيصه جمله‌لرڭ آراسينه وضع اولنور: جأنى زيد ؛ فاستقبلته عند الباب ؛ فقلت له : مرحبا اهلا وسهلا ! ؛ كبى.

١٢. لسان تركى‌ده اشبو؛ نقطه وضمه‌دن ما عدا برده (؛) ضمه ونقطه نامنده براشاره واردركه جمله ايچنده (سكته) قيلمق ، يعنى بر آز توقف قيلوب اوقومغه اشاره ايچون وضع اولنور: بن زيدى ؛ انصافلى اولديغى ايچون ، سوييورم ؛ يوقسه بن آڭا ؛ هيـچ التفات ايتمزدم .

١٣. خط بعضا شعرونظملرڭ ايكى مصراعنى بربرندن تفريق ايچون وضع اولنور: عين الرضا عن كل عيب كليله ـ وعين السخط تبدى المساويا .

١٤. بر كلمه سطرڭ آخرينه كلوب اوسطره تماميله صغمايوب فقط نصفى يازلسه ونصف آخرى سطر آخرڭ باشنه يازلسه سطر اولڭ آخرينه‌ده اوشبو بر خط وضع اولنوركه كلمه‌نڭ نصف آخرى سطر آخرده اولديغنه اشاره‌در: ابرا ـ اسما ـ مفا ـ | هيم . عيل . تيع . | كبى .

١٥. خطين يكديگرينه مساوى ومرادف اولان كلمه‌لرڭ آرالرينه وضع اولنور: انسان = بشر، ليث = أسد ، قعود = جلوس كبى .

١٦. خطين علوم رياضيه‌ده‌ده رقملر آراسنده مساواتى يا نتيجهٔ عملى آڭلاتمق اوچون استعمال‌ايدلور: (١٠٠:٤ = ٢٥) المائة‌المنقسمة‌على‌اربعة‌يساوى‌خمسة‌وعشرين‌طرزنده‌اوقولور.

١٧. سؤال واستفهام اشاره‌سى اولان (؟) علامتى جملهٔ استفهاميه‌لر بعدنده وضع اولنورلر: ما هو؟ ؛ من هو ؟ ؛ هل زيد عالم؟ ؛ هل رأيت زيـدا ؟ ؛ اين تذهب ؟ ؛ لم تضحك ؟ كيف حالك ؟ ؛ كم الساعة ؟ كبى .

١٨. جهر وتعجب اشاره‌سى اولان (!) علامتى بر كلمه يا برجمله‌نڭ جهرا تلفظ ايدلدكنى اشعار ايچون وضع اولنور: يا رفيق ! يا رفيق ! تعجل ! والا تبقى عنى ! كبى .

١٩. ودخى تعجب واستغراب ايدلدكنى ايما ايچون وضع اولنور: ما بك يا صديقى؟ : قد اسود وجهك واغبرت ثيابك ! كبى .